

Vergaderjaar 1999–2000

27 127

Financiële verantwoordingen over het jaar 1999

Nr. 17

**FINANCIËLE VERANTWOORDING VAN HET MINISTERIE VAN
ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAPPEN (VIII) OVER HET
JAAR 1999**

Deze financiële verantwoording bestaat uit:

- de rekening van verplichtingen, uitgaven en ontvangsten, zoals blijkt uit bijgevoegde staten, voorzien van een toelichting;
- de op deze rekening aansluitende saldibalans per 31 december 1999 voorzien van een toelichting.

De financiële verantwoordingen van de agentschappen Centrale Financiën Instellingen (CFI) en de Rijksarchiefdienst (RAD) bestaan uit een rekening van baten en lasten en van kapitaaluitgaven en -ontvangsten, zoals blijkt uit bijgevoegde staten, voorzien van een toelichting en de balans op 31 december 1999 voorzien van een toelichting.

Zoetermeer, 17 mei 2000

De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen,
L. M. L. H. A. Hermans

Staat behorende bij de financiële verantwoording over het jaar 1999

Rekening 1999 (exclusief suppletore mutaties)
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (VIII)
Onderdeel uitgaven en verplichtingen (bedragen x f 1000)

Art. Omschrijving	(1)		(2)		(3) = (2) - (1)	
	Oorspronkelijk vastgestelde begroting		Realisatie		Verschil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting	
	Verplichtingen	Uitgaven	Verplichtingen	Uitgaven	Verplichtingen	Uitgaven
TOTAAL		41 005 871		42 758 683		1 752 812
17 Ministerie algemeen		783 443		973 080		189 637
17.06 Personeel en materieel ministerie						
17.07 Personeel en materieel IB-Groep						
17.08 Personeel en materieel Inspectie van het onderwijs						
17.09 Personeel en materieel adviesraden						
17.10 Bestuursdepartement	256 847	256 847	256 908	272 565	61	15 718
17.11 Inspecties	73 966	73 966	80 269	80 948	6 303	6 982
17.12 Cultuurinstellingen	72 747	72 747	88 899	86 342	16 152	13 595
17.13 Adviesraden	11 195	11 195	11 132	11 015	- 63	- 180
17.14 Agentschappen	148 571	148 571	166 501	166 501	17 930	17 930
17.15 Zelfstandige uitvoeringsorganisaties	220 117	220 117	355 709	355 709	135 592	135 592
18 Primair onderwijs		11 041 016		11 228 949		187 933
18.01 Personele uitgaven	9 599 482	9 599 482	9 772 449	9 772 449	172 967	172 967
18.02 Materiële uitgaven	1 291 592	1 291 592	1 332 732	1 301 645	41 140	10 053
18.03 Onderwijsverzorging	108 664	108 664	114 244	112 358	5 580	3 694
18.05 Overige uitgaven	29 778	41 278	50 902	42 497	21 124	1 219
19 Voortgezet onderwijs		7 861 851		8 144 819		282 968
19.03 Onderwijsverzorging	109 423	119 165	112 294	122 862	2 871	3 697
19.05 Overige uitgaven	62 534	66 575	70 396	64 526	7 862	- 2 049
19.06 Personele en materiële uitgaven	7 745 877	7 676 111	8 828 845	7 957 431	1 082 968	281 320
20 Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie		4 547 409		4 597 528		50 119
20.01 Personele en materiële uitgaven	4 074 216	4 056 759	4 344 851	4 137 371	270 635	80 612
20.03 Overige uitgaven	96 175	107 195	73 835	70 698	- 22 340	- 36 497
20.04 Huisvesting	383 455	383 455	428 618	389 459	45 163	6 004
21 Hoger beroepsonderwijs		2 671 928		2 834 418		162 490
21.01 Personele en materiële uitgaven	2 064 499	2 031 252	2 274 452	2 121 841	209 953	90 589
21.03 Rechtspositionele uitkeringen	119 145	119 145	157 262	157 262	38 117	38 117
21.04 Overige uitgaven	65 411	153 704	95 385	181 122	29 974	27 418
21.05 Huisvesting	367 827	367 827	380 559	374 193	12 732	6 366
22 Wetenschappelijk onderwijs		5 542 873		5 742 391		199 518
22.01 Universiteiten	5 252 449	5 213 773	5 618 348	5 394 824	365 899	181 051
22.02 Instituten internationaal onderwijs en onderzoek	100 658	100 756	117 500	117 146	16 842	16 390
22.03 Overige instituten hoger onderwijs	131 432	131 000	137 534	133 956	6 102	2 956
22.04 Rechtspositionele uitkeringen	14 247	13 797	8 308	8 164	- 5 939	- 5 633
22.05 Garanties voor rente en aflossing investeringen academische ziekenhuizen	0	0	0	0	0	0
22.06 Overige uitgaven	17 243	83 547	49 855	88 301	32 612	4 754

Art. Omschrijving	(1)		(2)		(3) = (2) - (1)		
	Oorspronkelijk vastgestelde begroting		Realisatie		Verschil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting		
	Verplichtingen	Uitgaven	Verplichtingen	Uitgaven	Verplichtingen	Uitgaven	
23	Onderzoek en wetenschapsbeleid			1 359 965		1 398 812	38 847
23.01	Instellingen voor onderzoek en wetenschapsbeleid			1 302 988	1 314 606	1 338 884	35 896
23.04	1 304 184	55 126	56 977	45 794	59 928	- 9 332	2 951
24	Huisvesting			0		1 658	1 658
24.01	Huisvesting primair onderwijs		0	0	359	359	359
24.02	Huisvesting voortgezet onderwijs, beroepsonderwijs en volwasseneneducatie		0	0	1 299	1 299	1 299
25	Studiefinancieringsbeleid			4 490 059		4 571 106	81 047
25.01	Studiefinanciering		4 489 959	4 489 959	4 571 106	4 571 106	81 147
25.02	Garanties rentedragende leningen		100	100	0	0	- 100
26	Overige programma-uitgaven			115 846		225 270	109 424
26.01	Bemiddeling wachtgelders		28 817	28 817	26 618	26 618	- 2 199
26.02	Overige rechtspositionele uitkeringen		0	0	0	0	0
26.03	CASO, vakbondsfaciliteiten en voorzieningen		212 662	212 662	385 971	182 576	173 309
26.05	Internationale betrekkingen		19 366	19 411	14 772	16 076	- 4 594
26.06	Loonbijstelling		- 205 316	- 205 316	0	0	205 316
26.07	Prijsbijstelling		0	0	0	0	0
26.08	Centraal beheerde middelen		34 543	34 543	0	0	- 34 543
26.09	Emancipatieactiviteiten		0	0	0	0	0
26.10	Asielzoekers		25 729	25 729	0	0	- 25 729
27	Cultuur			2 591 481		3 040 652	449 171
27.01	Kunsten		121 818	564 226	151 249	581 428	29 431
27.02	Bibliotheken, letteren en Nederlandse Taalunie		31 995	90 749	32 432	90 594	437
27.03	Cultuurbeheer		262 839	365 125	305 435	396 998	42 596
27.04	Media		1 559 776	1 559 776	1 807 814	1 960 984	248 038
27.05	Garanties van rente en aflossing van leningen		500 000	0	1 500	0	- 498 500
27.07	Overige uitgaven		6 758	11 605	6 184	10 648	- 574

Mij bekend,

De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen,

Staat behorende bij de financiële verantwoording over het jaar 1999

**Rekening 1999 (exclusief suppletore mutaties)
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (VIII)
Onderdeel ontvangsten (bedragen x f 1000)**

Art.	Omschrijving	(1)	(2)	(3) = (2) - (1)
		Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie	Verschil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting
		Ontvangsten	Ontvangsten	Ontvangsten
	TOTAAL	3 656 002	3 735 993	79 991
17	Ministerie algemeen	1 365	11 522	10 157
17.01	Ontvangsten van algemene aard	1 365	11 522	10 157
18	Primair onderwijs	42 468	34 380	- 8 088
18.01	Ontvangsten primair onderwijs	42 468	34 380	- 8 088
19	Voortgezet onderwijs	8 900	9 279	379
19.01	Ontvangsten voortgezet onderwijs	8 900	9 279	379
20	Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	48 707	77 046	28 339
20.01	Ontvangsten beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	48 707	77 046	28 339
21	Hoger beroepsonderwijs	5 204	10 381	5 177
21.01	Ontvangsten hoger beroepsonderwijs	5 204	10 381	5 177
22	Wetenschappelijk onderwijs	2 420	3 034	614
22.01	Ontvangsten wetenschappelijk onderwijs	2 420	3 034	614
23	Onderzoek en wetenschapsbeleid	183 177	193 033	9 856
23.01	Ontvangsten onderzoek en wetenschapsbeleid	183 177	193 033	9 856
24	Huisvesting	0	3 992	3 992
24.01	Ontvangsten huisvesting	0	3 992	3 992
25	Studiefinancieringsbeleid	1 648 812	1 490 325	- 158 487
25.01	Ontvangsten studiefinanciering	875 312	737 825	- 137 487
25.02	Ontvangsten les gelden	773 500	752 500	- 21 000
26	Overige programmaontvangsten	219	1 941	1 722
26.01	Overige programmaontvangsten	219	1 941	1 722
27	Ontvangsten cultuur	1 714 730	1 901 060	186 330
27.01	Ontvangsten cultuurbeheer	0	18 991	18 991
27.02	Ontvangsten media	1 713 300	1 880 683	167 383
27.03	Overige ontvangsten	1 430	1 386	- 44

Mij bekend,

De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen,

Staat behorende bij de financiële verantwoording over het jaar 1999

**Rekening 1999 (exclusief suppletore mutaties)
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (VIII)
Onderdeel agentschappen (bedragen x f 1000)**

Art. Omschrijving	(1)	(2)	(3) = (2) - (1)	
	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie	Verschil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting	
1	Agentschap Centrale Financiën Instellingen (CFI)			
Totale baten	90 365	107 549	17 184	
Totale lasten	90 365	108 945	18 580	
Saldo van baten en lasten	0	- 1 396	- 1 396	
Totale kapitaalontvangsten	5 500	1 153	- 4 347	
Totale kapitaaluitgaven	9 465	10 584	1 119	
2	Agentschap Rijksarchiefdienst (RAD)			
Totale baten	44 084	53 916	9 832	
Totale lasten	44 084	54 879	10 795	
Saldo van baten en lasten	0	- 963	- 963	
Totale kapitaalontvangsten	4 057	0	- 4 057	
Totale kapitaaluitgaven	4 057	5 163	1 106	

Mij bekend,

De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen,

	blz.
Inleiding	7
1. Terugblik op het gevoerde beleid	8
1.1 Toelichting op de intensiveringen 1999	8
1.2 Toelichting op de ombuigingen 1999	15
1.3 Primair onderwijs	17
1.4 Voortgezet onderwijs	23
1.5 Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	25
1.6 Hoger beroepsonderwijs	27
1.7 Wetenschappelijk onderwijs	29
1.8 Onderzoek en wetenschapsbeleid	31
1.9 Studiefinancieringsbeleid	34
1.10 Cultuur	35
1.11 Arbeidsvoorwaarden en beroepskwaliteit	37
1.12 Internationaal beleid	39
2. Financieel beheer	42
2.1 De rapportage bij de rekening 1998 van de Algemene Rekenkamer	43
2.2 Misbruik en oneigenlijk gebruik van regelingen	44
2.3 De bedrijfsvoeringsprojecten bij OCenW	45
3. Onderwijsdeelname	49
3.1 Aantal leerlingen en studenten in het schooljaar 1998/1999	49
3.2 Ontwikkeling van het aantal leerlingen en studenten 1990–1999	50
4. Van begroting naar rekening	55
4.1 Realisatie van de begroting 1999	55
4.2 Bijstellingen binnen het totaal van de begroting 1999	59
4.3 Realisatie van de begroting 1999 per beleidsterrein	62
5. Toelichting per beleidsterrein	63
Beleidsterrein 17 ministerie algemeen	63
Beleidsterrein 18 primair onderwijs	65
Beleidsterrein 19 voortgezet onderwijs	73
Beleidsterrein 20 beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	76
Beleidsterrein 21 hoger beroepsonderwijs	80
Beleidsterrein 22 wetenschappelijk onderwijs	84
Beleidsterrein 23 onderzoek en wetenschapsbeleid	86
Beleidsterrein 24 huisvesting	91
Beleidsterrein 25 studiefinancieringsbeleid	92
Beleidsterrein 26 overige programma-uitgaven	102
Beleidsterrein 27 cultuur	109
Bijlagen:	
1. Saldibalans	113
2. Financiële verantwoording agentschap Cfi	121
3. Financiële verantwoording agentschap RAD	131
4. Afkortingenlijst	144
5. Trefwoordenlijst	147

INLEIDING

De financiële verantwoording 1999 geeft inzicht in de uitgaven en ontvangsten in het jaar 1999 in relatie tot de begroting 1999. De afzonderlijke mutaties op de geautoriseerde begroting zijn toegelicht in de eerste en tweede suppletore wet en de slotwet.

Deze verantwoording heeft dezelfde opzet als de verantwoording over 1997 en 1998, omdat de aandacht vooral gericht is op het versnellen van het verantwoordingsproces. De versnelling van de verantwoording moet ertoe leiden, dat de Tweede Kamer conform haar wens al in het voorjaar de verantwoording kan behandelen.

De verantwoording is als volgt opgebouwd.

Hoofdstuk 1 gaat in op het gevoerde beleid in 1999. De feitelijke ontwikkelingen worden geschetst aan de hand van twee tabellen uit de begroting 1999 met beleidsimpulsen en bezuinigingsvoorstellen. Daarnaast is er aandacht voor belangrijke ontwikkelingen die niet in de begroting waren opgenomen, maar die voor het financiële beleid wel gevolgen hadden. De verantwoording kan uiteraard niet beperkt blijven tot een schets van de verleggingen van geldstromen; het gaat ook om de rechtmatigheid en doelmatigheid van de totale geldstroom. Daarom is er in hoofdstuk 2 aandacht voor de opmerkingen van de Algemene Rekenkamer bij de Rekening 1998, voor het misbruik en oneigenlijk gebruik van regelingen en voor enkele bedrijfsvoeringsthema's, waaronder millennium, invoering euro, van beleidsbegroting tot beleidsverantwoording (VBTB) en Accountability, toezicht en controle (ATC).

De aantallen leerlingen en studenten vormen een belangrijke factor in de onderwijsbegroting. In hoofdstuk 3 wordt de relatie van de onderwijsdeelname met de bekostiging in 1999 geschetst.

Hoofdstuk 4 geeft een beeld van de verschillen in financiële zin tussen de geautoriseerde begroting en de rekening. Vervolgens worden in hoofdstuk 5 per beleidsterrein de begrote en gerealiseerde financiële kerncijfers en overige kengetallen gepresenteerd en de verschillen toegelicht.

Afgesloten wordt met vijf bijlagen: de saldibalans, de verantwoordingen van de agentschappen Centrale Financiën Instellingen en de Rijksarchiefdienst, een afkortingen- en een trefwoordenlijst.

De onderwerpen van de commissie Van Zijl zijn als volgt in deze financiële verantwoording opgenomen:

- Lerarentekorten in het primair onderwijs: hoofdstuk 5 onderdeel primair onderwijs;
- Ramingen primair onderwijs: hoofdstuk 5 onderdeel primair onderwijs;
- Schooluitval: onder de titel «voortijdig schoolverlaten» in hoofdstuk 1 onderdeel beroepsonderwijs en volwasseneneducatie.

1. TERUGBLIK OP HET GEVOERDE BELEID

Inleiding

In dit eerste deel van de financiële verantwoording wordt ingegaan op de eventuele verschillen tussen de raming en de realisatie van de intensiveringen en bezuinigingen van 1999.

In tabel 1 en 2 van paragraaf 11.1 uit de begroting 1999 zijn de financiële gevolgen van de intensiveringen en ombuigingen uit het regeerakkoord 1998 per beleidsterrein bijeen gezet. Deze tabellen uit de begroting 1999 worden in deze financiële verantwoording herhaald en zijn aangevuld met intensiveringen die in de loop van 1999 aan de begroting zijn toegevoegd. Vervolgens zijn achter de geraamde bedragen de kolommen realisatie en verschil geplaatst en zijn de verschillen toegelicht.

1.1 Toelichting op de intensiveringen 1999

Tabel 1.1 Intensiveringen begroting 1999 per beleidsterrein (bedragen x f 1 miljoen)

UITGAVEN	Begroting	Realisatie	Vershil
Primair onderwijs	20,0	20,0	0,0
Administratie, beheer en bestuur/schoonmaak/leermiddelen	20,0	20,0	0,0
Voortgezet onderwijs	93,1	133,4	40,3
Achterstand onderhoud	48,0	87,3	39,3
Administratie, beheer en bestuur	14,4	14,4	0,0
Vernieuwing	30,7	31,7	1,0
Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	69,1	30,7	- 38,4
Inventaris	38,4	0,0	- 38,4
Vernieuwing	30,7	30,7	0,0
Studiefinancieringsbeleid (relevante uitgaven)	83,9	122,9	39,0
Tegemoetkoming studiekosten	50,0	47,0	- 3,0
Compensatie verhoging collegegeld	2,0	2,0	0,0
Ov-contract verlengen	99,0	99,0	0,0
Ov-studentenkaart in prestatiebeurs	- 42,0	0,0	42,0
Weglek lesgeld indexatie	4,5	4,5	0,0
Afstel pro rato lesgeld	- 29,6	- 29,6	0,0
Studiefinancieringsbeleid (niet-relevante uitgaven)	76,0	4,0	- 72,0
Compensatie collegegeld	4,0	4,0	0,0
Ov-studentenkaart in prestatiebeurs	42,0	0,0	- 42,0
Verhogen maximale rentedragende lening	30,0	0,0	- 30,0
Cultuur	25,0	23,5	- 1,5
Leraren	78,1	63,1	- 15,0
Informatie- en communicatietechnologie	101,3	55,0	- 46,3
- exploitatie	41,3	40,0	- 1,3
- opwaardering gebruikte computers	60,0	15,0	- 45,0
Verschilreeks	11,7	0,0	- 11,7
TOTAAL UITGAVEN	558,2	452,6	- 105,6
Afstel pro rato lesgeld	- 57,9	- 57,9	0,0
Uitstel verkoop NOB	- 155,0	0,0	155,0
TOTAAL INTENSIVERINGEN	771,1	510,5	- 260,6

Tabel 1.2: bedragen x f 1 miljoen

	Begroting	Realisatie	Verschil
Intensivering: administratie, beheer en bestuur/schoonmaak/leermiddelen	20,0	20,0	0

De intensivering van f 20 miljoen in 1999 voor administratie, beheer en bestuur/ schoonmaak/ leermiddelen die afgesproken is in het regeerakkoord 1998 is verwerkt in de programma's van eisen 1999 voor de materiële instandhouding. Het bedrag voor administratie, beheer en bestuur is verhoogd met f 10 miljoen, leermiddelen met f 5 miljoen en schoonmaak ook met f 5 miljoen.

Voortgezet onderwijs

Tabel 1.3: bedragen x f 1 miljoen

	Begroting	Realisatie	Verschil
Intensivering: achterstand onderhoud	48,0	87,3	39,3
Intensivering: administratie, beheer en bestuur	14,4	14,4	0,0
Intensivering: vernieuwing	30,7	31,7	1,0

De middelen die bij het regeerakkoord voor het voortgezet onderwijs zijn verkregen bestonden uit een eenmalig bedrag verspreid over 5 jaren van in totaal circa f 200 miljoen voor het inhalen van achterstallig onderhoud, f 30 miljoen vanaf 1 augustus 1999 voor de kosten van administratie, beheer en bestuur en f 100 miljoen structureel vanaf 1 augustus 1999 voor de onderwijsvernieuwingen voortgezet onderwijs.

De middelen zijn bestemd voor het hele onderwijs, dus 96% is aangewend voor het voortgezet onderwijs en 4% voor het landbouwonderwijs. Het voortgezet onderwijs ontving derhalve respectievelijk f 192, f 28,8 en f 96 miljoen.

Naast de regeerakkoordmiddelen van f 192 miljoen voor het inhalen van *achterstallig onderhoud* heeft OCenW voor 1999 f 39,3 miljoen aan dit budget toegevoegd uit middelen voor de materiële bekostiging en incidentele middelen. In totaal is f 223 miljoen voor dit doel aangewend. De scholen hebben in juni 1999 een beschikking ontvangen over de normatieve toekenning van deze middelen achterstallig onderhoud voor de jaren 1999 tot en met 2003 (ministeriële regeling van 17 mei 1999). Omdat de mate van achterstallig onderhoud samenhangt met het bouwjaar van de school is de hoogte van de vergoeding per m² afhankelijk van de ouderdom van de werkelijke m². Het tweede criterium voor toekenning is de oppervlakte van de school gemeten in normatieve aantallen m². Dankzij deze toekenning resteert een klein restant achterstallig onderhoud bij alle scholen ongeacht het stichtingsjaar.

De structurele verhoging uit het regeerakkoord van f 28,8 miljoen had betrekking op kosten voor *administratie, beheer en bestuur*. Dit hield verband met de inspanning die van de scholen wordt verwacht als gevolg van de autonomievergroting, het kwaliteitsbeleid, de bestuurlijke krachtenbundeling, de innovatie van het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (vmbo) en de tweede fase.

De middelen uit het regeerakkoord zijn door een bedrag van f 35,- per leerling structureel toegevoegd aan de exploitatiekostenvergoeding (onderdeel van de regeling exploitatiekosten van 15 januari 1999).

De *vernieuwings*middelen zijn grotendeels direct toegekend aan de scholen (ministeriële regeling van 6 maart 1999) en voor het overige in de vorm van diverse projecten besteed: omscholing, samenwerkingsverbanden, netwerken vmbo, cultuurparticipatie en enkele kleine projecten. Voor de schooljaren 1999/2000 en 2000/2001, met het accent op invoering van de tweede fase in havo/vwo en op de leerwegen en zorgstructuur in het vmbo hebben de scholen in 1999 f 10 miljoen (van de f 30,7 miljoen voor 1999 + f 1 miljoen door reallocatie van vernieuwingsmiddelen) en vanaf 1 januari 2000 f 60 miljoen (van de f 96 miljoen in 2000) toegekend gekregen in de vorm van bedragen per leerling. De aantallen leerlingen in de bovenbouw van vbo, mavo, havo en vwo en het aantal zorgleerlingen zijn bepalend geweest voor de hoogte van de toekenning per school.

Naast toekenning aan de scholen van een bedrag per leerling zijn de onderstaande regelingen ook gefinancierd uit de regeerakkoordgelden. In de ministeriële regeling van 15 januari 1999 is vastgelegd dat de samenwerkingsverbanden vo-vso gedurende de kalenderjaren 1999 en 2000 een extra bedrag ontvangen van f 53 000,-. Dit bedrag is bedoeld voor het uitvoeren van de taken die de samenwerkingsverbanden als gevolg van het in werking treden van het vmbo hebben gekregen. Het gaat hierbij vooral om het opstarten van de permanente commissie leerlingenzorg en het maken van het jaarlijkse zorgplan. De extra bedragen zijn inmiddels aan de samenwerkingsverbanden beschikbaar gesteld. In totaal gaat het om bijna f 10 miljoen.

De gelden die binnen het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs zijn weggezet op het traject «leerwegen» hebben meer betrekking gehad op de component «invoering» dan op de component «ontwikkeling». Dat wil zeggen dat de gelden vooral besteed zijn aan activiteiten die direct betrekking hadden op het verwezenlijken van de vernieuwing in de school. Concreet heeft dit zich vertaald in regelingen inzake het verstrekken van faciliteiten voor scholing van docenten, voor het opzetten van netwerken gericht op het uitwisselen van ervaringen tussen docenten-(groepen) van verschillende scholen en voor de programmatische herschikking van het aanbod. Het gaat hier om de volgende regelingen.

Regeling aanvullende vergoeding netwerken vmbo, 19 april 1999. Elke school ontvangt op aanvraag f 20 000,- per schooljaar gedurende 2 schooljaren. Er is f 14 miljoen beschikbaar in drie schooljaren, zodat in totaal 350 scholen elk twee netwerkjaren kunnen meedoen.

Regeling aanvullende vergoeding scholing vmbo, 12 november 1999. In de bovenbouw vmbo is per leerling f 72,50 toegekend en in de leerjaren 3 en 4 van het lwoo is per leerling f 145,- toegekend. In totaal is f 10 miljoen beschikbaar in 1999.

In het kader van de regeling cultuurvouchers vmbo en de gewijzigde regeling cultuurvouchers voortgezet onderwijs, ontvangt elke leerling f 50,- aan vouchers. De Stichting cultureel jongeren paspoort voert de regeling vanaf het schooljaar 1999-2000 uit. In dit schooljaar alleen voor de bovenbouw havo/vwo, vanaf het schooljaar 2000-2001 ook voor de bovenbouw vmbo. In totaal is hiermee ruim f 10 miljoen per jaar gemoeid, waarvan de helft voor rekening van het budget voortgezet onderwijs komt en de andere helft voor rekening van cultuur.

Tabel 1.4: bedragen x f 1 miljoen.

	Begroting	Realisatie	Verschil
Intensivering: inventaris	38,4	0,0	- 38,4
Intensivering: vernieuwing	30,7	30,7	0,0

Voor het opheffen van de achterstand in de apparatuursituatie zijn in het regeerakkoord extra middelen uitgetrokken in 1999 en 2002. De middelen voor 1999 zijn eind 1998 reeds aan de instellingen ter beschikking gesteld. Aanvullend op deze incidentele impuls is met ingang van 1999 structureel f 25,0 miljoen vrijgemaakt voor de verbetering en het onderhoud van de apparatuurvoorziening. Deze impuls is gedekt door herschikking van stuurbare middelen binnen de bve-begroting en door de impuls vernieuwing uit het regeerakkoord. De overige extra middelen voor de instellingen om de nieuwe taken van de Wet educatie beroepsonderwijs beter te implementeren (f 30,7 miljoen) zijn in 1999 toegevoegd aan de rijksbijdrage. Naast bovenstaande intensiveringen is voor ict f 16,0 miljoen toegevoegd aan de rijksbijdrage (zie tabel 1.10). Het geld voor ict kunnen de instellingen naar eigen inzicht inzetten voor aanschaf van computers, het beheer, de scholing van docenten en management en de aanschaf van programmatuur en educatiesoftware. Via bestuurlijke afspraken en de reguliere instrumenten, waaronder het integraal instellingstoezicht en de kwaliteitszorgverslagen, zullen de vorderingen op het terrein van de apparatuursituatie, de vervulling van de nieuwe taken en de invoering van ict in het onderwijs worden gevolgd en het toezicht worden ingevuld.

Studiefinancieringsbeleid

In de begroting 1999 zijn de volgende intensiveringen en ombuigingen voor het beleidsterrein studiefinanciering opgenomen:

Tabel 1.5: bedragen x f 1 miljoen

Intensiveringen studiefinancieringsbeleid	Begroting	Realisatie	Verschil
<i>Uitgaven:</i>			
Tegemoetkoming studiekosten	50,0	47,0	- 3,0
Verlenging ov-contract	99,0	99,0	0,0
Ov-studentenkaart in prestatiebeurs			
- relevante uitgaven	- 42,0	0,0	42,0
- niet-relevante uitgaven	42,0	0,0	- 42,0
Verhoging max. rentedragende lening (niet relevant)	30,0	0,0	- 30,0
Afstel pro rato lesgeld (weglek in WTS)	29,6	- 29,6	0,0
Weglek herijking lesgeld	4,5	4,5	0,0
Compensatie collegegeld (relevant)	2,0	2,0	0,0
Compensatie collegegeld (niet relevant)	4,0	4,0	0,0
<i>Ontvangsten:</i>			
Afstel pro rato lesgeld	- 57,9	- 57,9	0,0
Lesgeld herijking	13,4	13,4	0,0

De verschillende maatregelen zijn alle uitvloeisel van het regeerakkoord 1998.

De eerste beleidsmaatregel betreft de uitbreiding van de *tegemoetkoming studiekosten*. Het budget voor het begrotingsjaar 1999 is daartoe

verhoogd met f 50 miljoen. De maatregelen uit het regeerakkoord worden in twee fasen doorgevoerd.

De eerste wijziging van de Wet tegemoetkoming studiekosten is met ingang van het schooljaar 1999/2000 in werking getreden. Met ingang van dit studiejaar is de inkomensgrens voor een tegemoetkoming in de overige studiekosten opgehoogd tot de grens van de lesgeldvergoeding. In de nota «Meer voor meer» is aangekondigd dat als gevolg van de verruimende maatregel circa 66 000 extra scholieren in het voortgezet onderwijs en circa 14 000 extra leerlingen in de beroepsopleidende leerweg een tegemoetkoming in de studiekosten krijgen.

Naast deze uitbreiding van de groep die in aanmerking komt voor overige studiekosten, is de tegemoetkoming zelf met ingang van het studiejaar 1999/2000 verhoogd met een bedrag van f 150,-.

In de realisatie is gebleken dat met name het aantal extra aanvragen voor leerlingen in het voortgezet onderwijs circa 7000 lager is uitgevallen dan geraamd. Dit leidt tot een vermindering van de geraamde toename met f 3,0 miljoen.

In het regeerakkoord is besloten de *ov-studentenkaart* in de bestaande vorm te handhaven. Dit betekent dat de studenten vrij blijven in de keuze voor een week- of weekendkaart. Dit heeft geleid tot extra uitgaven: de contractprijs met de openbaarvervoerbedrijven is hiervoor omhoog gegaan; ook de hierdoor te verwachten toename van thuiswonenden blijft achterwege. De totale meeruitgaven bedragen f 99 miljoen.

In de begroting 1999 was rekening gehouden met het onder de *prestatie-systematiek brengen van de ov-kaart* voor studenten in het hoger onderwijs. Dit zou leiden tot een verschuiving van f 42 miljoen relevante naar niet-relevante uitgaven. Het bleek niet mogelijk om de hiervoor noodzakelijke wetswijziging in 1999 in te laten gaan. Het wetsvoorstel zal nu per 1 september 2000 in werking treden voor alle studenten die in het studiejaar 1999/2000 of later voor het eerst studiefinanciering ontvangen.

Nu het wetsvoorstel niet reeds in 1999 in werking is getreden, is er sprake van een besparingsverlies van f 42 miljoen relevante uitgaven in 1999. Ook voor 2000 is er een besparingsverlies van f 84 miljoen. Met het wetsvoorstel is dit besparingsverlies in 2001 overigens volledig gecompenseerd.

Tevens treedt in 1999 de met de verschuiving samenhangende toename van de niet-relevante uitgaven met f 42 miljoen niet op.

In het regeerakkoord is de mogelijkheid voor studenten opgenomen om f 100,- per maand meer te lenen. De hiervoor noodzakelijke wetswijziging wordt meegenomen in het totaal van voorstellen voor de aanpassing van de WSF, die met ingang van het studiejaar 2000/2001 in werking zullen treden. De toename van de (niet-relevante) uitgaven als gevolg van de *verhoging van de rentedragende lening* zullen dus niet in 1999 optreden, maar pas in 2000.

Het wetsvoorstel *pro-rato-lesgeld* is ingetrokken, overeenkomstig het regeerakkoord 1998. De verlaging van de ontvangstenraming met f 57,9 miljoen in de begroting 1999 is daarmee gecompenseerd, evenals de verlaging van de uitgaven met f 29,6 miljoen wegens het vervallen van de weglek naar de tegemoetkoming studiekosten (WTS).

De *verhoging van het collegegeld* in 1999 heeft geleid tot extra relevante uitgaven aan aanvullende beurs en tot extra (niet-relevante) rentedragende leningen. De collegegelden zijn uiteindelijk met 2,4% gestegen, wat tot de meeruitgaven leidt die in de begroting waren voorzien.

Ook is in 1999 het *lesgeld verhoogd* volgens de wettelijk voorgeschreven herijkingsmethodiek: het lesgeld wordt eens in de drie jaar vastgesteld op 20% van de kosten van het onderwijs. Bij de herijking is rekening gehouden met de extra investeringen in het onderwijs. De extra lesgeldontvangsten zijn hiermee gerealiseerd. Eveneens is, conform de begroting, deze lesgeldstijging gecompenseerd in de uitgaven aanvullende beurs en de tegemoetkoming studiekosten.

Cultuur

Tabel 1.6: (bedragen x f 1 miljoen)

	Begroting	Realisatie	Vershil
Intensivering: cultuur	25,0	23,5	- 1,5

De intensiveringsmiddelen 1999 van f 25 miljoen zijn aangewend in de sectoren archeologie (f 1,8 miljoen), audiovisuele conservering (f 3,5 miljoen voor het Nederlands Film Museum en de Mondriaan Stichting), cultuur en nieuwe media (f 2,9 miljoen voor instellingen aangesloten bij het Virtueel Platform, het Nederlands Fonds voor de Film en het Stimuleringsfonds Architectuur), Cultuur en school (f 3,5 miljoen), film (f 3,5 miljoen waarvan f 3,0 miljoen voor het Nederlands Fonds voor de Film, f 0,25 miljoen voor het Maurits Binger Filminstituut, f 0,15 miljoen voor het Nederlands Instituut voor Animatiefilm en f 0,1 miljoen voor het Holland Animation Film Festival), jonge kunstenaars en vernieuwende kunstvormen (f 6,4 miljoen aan het Fonds voor de Podiumkunsten en de Mondriaan Stichting) en podiumkunsten (f 3,5 miljoen, waarvan daadwerkelijk f 2 miljoen is besteed aan de facilitering van jeugdtheatergezelschappen, het Fonds voor de Amateurkunst en de Mediatheek Nederlands Pop Instituut. De voorziene besteding van f 1,5 miljoen aan afnamepremies zal in 2000 tot betaling komen).

Leraren

Tabel 1.7: (bedragen x f 1 miljoen)

	Begroting	Realisatie	Vershil
Leraren	78,1	63,1	- 15,0

Middelen uit het regeerakkoord voor modernisering van het leraarsberoep (f 78,1 miljoen in 1999 oplopend tot structureel f 210 miljoen vanaf 2002) zijn in het kader van de cao 1999–2000 ingezet voor ontwikkeling en invoering van integraal personeelsbeleid en de opheffing van de periodiekenstop in de carrièrelijn van de leerkracht. Een bedrag van f 15 miljoen voor integraal personeelsbeleid zal tot betaling komen in 2000.

Informatie- en communicatietechnologie

Tabel 1.8: (bedragen x f 1 miljoen)

	Begroting	Realisatie	Vershil
Intensivering: exploitatie	41,3	40,0	- 1,3
Najaarsnota: opwaardering gebruikte computers	60,0	15,0	- 45,0

Bij regeerakkoord is in 1998 een budget beschikbaar gesteld (ICES-middelen en intensivering regeerakkoord) voor de impuls voor de inte-

gratie van ict in het onderwijs. De minister van OCenW heeft in het voorjaar van 1999 de beleidsnota *Onderwijs on Line* uitgebracht, waarin hij het toekomstig beleid ten aanzien van de integratie van ict in het onderwijs heeft weergegeven. Vlak voor het zomerreces is de Tweede Kamer hiermee akkoord gegaan.

Tabel 1.9: Opbouw ict-budget in 1999 x f 1 miljoen (excl. LNV-deel)

Begroting	50,0
Aflossing voorschot 1998	- 24,6
Eindejaarsmarge	4,2
Intensivering regeerakkoord	41,3
ICES-middelen	155,5
Totaal Onderwijs on Line (excl. LNV)	226,4
Tweedehands computers	60,0
Prijscompensatie	1,8
Beschikbaar eind 1999	288,2

In *Onderwijs on Line* is aangegeven waaraan de middelen (de f 233 miljoen in 1999) uitgegeven dienden te worden. Het verschil tussen de totaal beschikbare middelen voor ict in 1999 (f 233 miljoen) en het beschikbare bedrag op de OCenW-begroting (f 226 miljoen) wordt verantwoord op de begroting van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (LNV).

De intensivering regeerakkoord bedroeg f 43 miljoen in 1999. Hiervan wordt f 1,7 miljoen op de begroting van LNV verantwoord. Het restant van f 41,3 miljoen staat op het ict-budget. Abusievelijk is hier aan het begin van dit jaar f 40,3 miljoen opgenomen. Dit is later gecorrigeerd.

Hieronder zullen de bedragen uit *Onderwijs on Line* als referentie (begroting) worden opgenomen en zijn de cijfers van de uitgaven voor ict in 1999 weergegeven.

Tabel 1.10: Onderwijs on Line; uitgaven voor ict (bedragen x f 1 miljoen)

	Artikel	Begroting OoL	Realisatie	Vershil
Primair onderwijs	18.02	70,0	67,5	- 2,5
Voortgezet onderwijs	19.06	30,0	28,5	- 1,5
Beroeps- en volwassene- neneducatie	20	16,0	16,0	0,0
Lerarenopleidingen	21	23,9	33,8	+ 9,9
Centrale activiteiten	17.00	3,9	3,9	0,0
Centrale activiteiten	26.03	82,6	74,5	- 7,2
Totaal		226,4	225,3	- 1,3

De meeste middelen zijn beschikbaar gesteld aan de scholen en instellingen om zelf de integratie van ict in het onderwijs te kunnen realiseren. De middelen die zijn uitgegeven voor de centrale activiteiten zijn bedoeld voor ondersteunende activiteiten die moeten bijdragen aan het vergroten van de capaciteit van scholen om ict te integreren.

De verschillen tussen de begrote bedragen en de gerealiseerde bedragen bij de beleidsterreinen primair onderwijs en voortgezet onderwijs zijn hoofdzakelijk het gevolg van een verschil tussen de geraamde en gerealiseerde leerlingenaantallen. De hogere uitgaven bij de lerarenopleidingen wordt met name veroorzaakt doordat een overschot uit 1998 aan het budget van 1999 was toegevoegd.

Van het aanvullende budget van f 60 miljoen voor het hergebruik van computers is slechts f 15 miljoen in 1999 tot uitbetaling gekomen.

Tabel 1.11: (bedragen x f 1 miljoen)

	Begroting	Realisatie	Vershil
Najaarsnota: uitstel verkoop NOB	- 155,0	0,0	155,0

De verkoop van het Nederlands Omroepproductie Bedrijf (NOB) is opnieuw uitgesteld. Het ingeboekte bedrag van f 155,0 miljoen uit deze verkoop is doorgeschoven van 1999 naar 2000.

1.2 Toelichting op de ombuigingen 1999

Tabel 1.12: Ombuigingen begroting 1999 (bedragen x f 1 miljoen)

UITGAVEN	Begroting	Realisatie	Vershil
Arbeidsproductiviteit	- 42,0	- 42,0	0,0
Taakstellingen ministerie:	- 9,6	- 6,4	- 3,2
- volume taakstelling			
- vergroten doelmatigheid inkoop			
- externe advisering			
Algemene indexatie collegegeld (hbo, wo)	- 18,7	- 18,7	0,0
Algemene indexatie cursusgeld (bve)	- 1,2	- 4,7	3,5
Projectmiddelen/vernieuwingsactiviteiten	- 15,0	- 15,0	0,0
Wachtgeld	- 15,6	- 15,6	0,0
Budgettering incidenteel	- 33,2	- 33,2	0,0
TOTAAL UITGAVEN	- 135,3	- 135,6	0,3
Meer ontvangsten lesgeld herijking	13,4	13,4	0,0
TOTAAL OMBUIGINGEN	- 148,7	- 149,0	0,3

Arbeidsproductiviteit

Tabel 1.13: (bedragen x f 1 miljoen)

	Begroting	Realisatie	Vershil
Ombuiging: arbeidsproductiviteit	- 42,0	- 42,0	0,0

Bij regeerakkoord is de collectieve sector een korting van 0,55% per jaar opgelegd wegens een stijging van de arbeidsproductiviteit. Voor de sectoren po, vo en bve is een uitzondering gemaakt. De taakstelling is verdeeld over de overige beleidsterreinen.

Taakstelling ministerie

Tabel 1.14: (bedragen x f 1 miljoen)

	Begroting	Realisatie	Vershil
Ombuiging: taakstelling ministerie	- 9,6	- 6,4	3,2

In het regeerakkoord zijn voor het ministerie een aantal taakstellingen opgenomen. De taakstelling bedroeg f 12 miljoen voor 1999 en liep op naar uiteindelijk f 47 miljoen in 2002. Naast de algemene arbeidsproductiviteitskorting (f 2,4 miljoen) die ook voor andere beleidsterreinen gold, ging het hier om een volumemaatregel (f 4,2 miljoen) en maatregelen gericht op het vergroten van de doelmatigheid aankoop (f 4,6 miljoen) en externe advisering (f 0,8 miljoen). In de eerste suppletore begroting is de

Kamer kenbaar gemaakt dat op basis van een analyse van de organisatie en haar werkzaamheden voor een definitieve invulling van de taakstelling gekozen was. In verband met een onjuiste grondslag van de berekening van de taakstelling is daarbij de taakstelling teruggebracht met f 3,2 miljoen in 1999 oplopend naar uiteindelijk f 13,1 miljoen in 2002. Van de geschoonde taakstelling, na correctie f 8,8 miljoen, is op de personele kosten in 1999 uiteindelijk volgens plan f 4 miljoen gerealiseerd. De overige f 4,8 miljoen is ingevuld door een combinatie van een aantal maatregelen in de materiële sfeer. Daarbij is door prioriteitstelling selectiever omgegaan met het onderzoeksbudget, waardoor in 1999 een belangrijke besparing mogelijk was van f 2 miljoen. Ook is het in 1999 mogelijk gebleken om op de niet-centrale automatiseringsactiviteiten f 1,5 miljoen te besparen. Tenslotte is voor f 1,3 miljoen besparingen gevonden in andere maatregelen. In 1999 zijn de taakstellingen meerjarig goed ingebed in de organisatie. Voor 2000 en volgende jaren worden op deze ombuigingen dan ook geen risico's verwacht.

Algemene indexatie collegegelden

Tabel 1.15: (bedragen x f 1 miljoen)

	Begroting	Realisatie	Vershil
Ombuiging: algemene indexatie collegegelden	- 18,7	- 18,7	0,0

De indexatie van de collegegelden met ingang van het collegejaar 1999/2000 heeft geresulteerd in een verhoging van het verschuldigde collegegeld (voor de voltijdse opleidingen) van f 2 750,- naar f 2 816,-. De ingeboekte realisatie bedraagt f 18,7 miljoen. Deze realisatie is als taakstelling in mindering gebracht op de rijksbijdrage aan de hogescholen en universiteiten.

Indexatie cursusgeld

Tabel 1.16: (bedragen x f 1 miljoen)

	Begroting	Realisatie	Vershil
Ombuiging: indexatie cursusgelden	- 1,2	- 4,7	- 3,5

Een van de maatregelen in het regeerakkoord is de indexering van het cursusgeld. De wijze van indexering is vastgelegd in regelgeving. De toepassing van de indexering leidde tot een hoger effect dan ingeschat bij het regeerakkoord. Uiteindelijk heeft de indexering van het cursusgeld geleid tot een effect van - f 4,7 miljoen in 1999, in plaats van de eerder geraamde - f 1,2 miljoen. De meeropbrengsten die zijn gerealiseerd, zijn in mindering gebracht op de rijksbijdrage beroepsonderwijs en educatie.

Projectmiddelen/vernieuwingsactiviteiten

In de 1e suppletore wet was besloten tot een beperking van de projectmiddelen met f 15 miljoen. Onderstaand is de invulling naar de verschillende beleidsterreinen aangegeven.

Tabel 1.17: Onderverdeling uitdeling beperking projectmiddelen naar beleidsterrein (bedragen x f 1 miljoen)

Beleidssterrein	1999
Primair onderwijs	- 2,2
Voortgezet onderwijs	- 2,2
Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	- 4,0
Hoger beroepsonderwijs	- 2,2
Wetenschappelijk onderwijs	- 1,1
Onderzoek en wetenschapsbeleid	- 2,6
Cultuur	- 0,7
Totaal	- 15,0

Wachtgelden

Tabel 1.18: (bedragen x f 1 miljoen)

	Begroting	Realisatie	Verschil
Wachtgelden	- 15,6	- 15,6	0,0

Over de daling van de wachtgelduitgaven is de Kamer afzonderlijk geïnformeerd. De geraamde daling van de uitgaven voor 1999 is gerealiseerd.

Budgettering incidenteel

Tabel 1.19: (bedragen x f 1 miljoen)

	Begroting	Realisatie	Verschil
Budgettering incidenteel	- 33,2	- 33,2	0,0

Bij regeerakkoord is de incidentele looncomponent taakstellend verlaagd van 0,8% naar 0,6% per jaar. Deze taakstelling is verdeeld over de verschillende beleidsterreinen.

Inhoudelijke terugblik

Om de technische toelichting in de bredere context van het beleid te plaatsen wordt hieronder ingegaan op relevante onderwerpen per beleidsterrein. Eerst komen de onderwijsterreinen aan bod (1.3 t/m 1.7), daarna het onderzoek- en wetenschapsbeleid (1.8) en het cultuurbeleid (1.9). Tenslotte wordt ingegaan op het arbeidsvoorwaardenbeleid en het beleid rond de beroepskwaliteit van leraren (1.10), en het internationaal beleid (1.11).

1.3 Primair onderwijs

Versterken van de kwaliteit

Klassenverkleining

De invoering van de beleidsmaatregel «groepsgrootte en kwaliteit» in het basisonderwijs is een belangrijke prioriteit van het kabinet. In 1997 is daarvoor de eerste stap gezet. Vanaf dat jaar is jaarlijks f 270 miljoen beschikbaar gesteld voor de klassenverkleining en meer handen in de klas. Daarbij wordt voorrang gegeven aan de onderbouw. Gestreefd wordt naar een eindbeeld in de klassenverkleining waarbij met ingang van het schooljaar 2002/2003 een verhouding van één leerkracht op 20 leerlingen in de onderbouw is gerealiseerd. Daarvoor zal het kabinet de komende jaren een bedrag oplopend tot nog eens f 900 miljoen (waarvan f 180

miljoen voor huisvesting) vanaf 2003 jaarlijks beschikbaar stellen, boven op de f 270 miljoen uit de vorige kabinetsperiode. Het project *Groeps-grootte* in het basisonderwijs is door de Tweede Kamer aangewezen als groot project in de zin van de procedureregeling van de Kamer. Dit betekent dat de Kamer om het half jaar een voortgangsrapportage van het project ontvangt. Voor 1999 zijn in dat kader bij brief aan de Tweede Kamer van 19 maart 1999 en 10 december 1999 twee voortgangsrapportages verschenen.

In de voortgangsrapportage van 10 december 1999 wordt verslag gedaan van de rapportage van de Inspectie «Groepsgrootte en personele inzet in de onderbouw van het basisonderwijs tussen 1994 en 1999». Uit deze rapportage is gebleken dat vrijwel alle scholen de beschikbare middelen voor de klassenverkleining hebben ingezet ten gunste van de onderbouw. Hoewel een groot deel van de middelen nog steeds wordt ingezet voor kleinere groepen (in de periode 97/98 – 98/99 gedaald van 55,6% naar 49,0%), is er bij scholen meer aandacht gekomen voor een gecombineerde inzet van de middelen voor extra groepen, «meer handen in bestaande groepen» en directie- en zorgcoördinatietaken in de onderbouw (in de periode 97/98 – 98/99 gestegen van 23,7% naar 29,7%). De gemiddelde groepsgrootte is ten opzichte van 1995 gedaald van 26,3 leerlingen naar 24,6 leerlingen in 1998, en licht gestegen naar 25,1 leerlingen in 1999. De lichte stijging het laatste jaar houdt verband met de grotere aandacht van scholen voor een gecombineerde inzet van de middelen.

Op 30 november jl. is het wetsvoorstel Groepsgrootte aanvaard dat de oormerking van de onderbouwformatie regelt en de basis legt voor het nieuwe Formatiebesluit WPO in de Eerste Kamer. Het Formatiebesluit WPO dat de vereenvoudiging van de bekostiging regelt en de daling van de gemiddelde groepsgrootte naar 20 leerlingen per leraar moet faciliteren, is op 17 december 1999 naar de Raad van State verstuurd. Na terugkomst van de Raad van State (naar verwachting in maart 2000) zullen scholen zo spoedig mogelijk over het formatiebesluit worden voorgelicht.

De VNG heeft ter aanvulling van de modelverordening voor de *onderwijs-huisvesting* in het voorjaar 1999 een handreiking uitgebracht voor de wijze waarop in het kader van de groepsverkleining kan worden omgegaan met toekomstige huisvestingsbehoefte. In de voortgangsrapportages die zijn voorzien voor het jaar 2000 zal over de voortgang hiervan nader worden gerapporteerd. Op basis van analyses die zijn verricht op gegevens uit de «huisvestingsmonitor» kan evenwel worden geconcludeerd dat gemeentes de groei van het aantal formatieplaatsen met 2500 als gevolg van de eerste stap in de klassenverkleining, in het schooljaar 1998/1999 goeddeels hebben weten te vertalen in extra lokalen (2235).

In het onderzoek van de Inspectie «Groepsgrootte en personele inzet in de onderbouw van het basisonderwijs tussen 1994 en 1999» is ook gekeken naar de mate waarin scholen in de groepen rekening houden met verschillen tussen leerlingen. Uit de rapportage blijkt dat over de jaren 1997 en 1998 steeds meer scholen rekening zijn gaan houden met niveauverschillen tussen leerlingen.

In 1998 is een start gemaakt met de formulering van tussendoelen en leerlijnen voor rekenen en Nederlandse taal. Inmiddels zijn van respectievelijk het Freudenthal Instituut en van het Expertisecentrum Nederlands de brochures «Hele getallen onderbouw basisschool» en «Tussendoelen beginnende geletterdheid: een leerlijn voor groep 1 tot en met 3» beschikbaar. Komende periode zal gewerkt worden aan een implementatie van deze producten.

Met ingang van 1 augustus 1998 is de wet van kracht waarbij scholen verplicht worden een schoolplan, schoolgids en een klachtenregeling op te stellen. Met deze instrumenten kunnen ouders over de doelen, werkwijze en resultaten worden geïnformeerd en kan vorm worden gegeven aan de verantwoording door de school over de prestaties.

Ondersteuning

Taalbeheersing is een voorwaarde voor leerlingen om op school goed mee te kunnen doen. Bij het werken aan de kwaliteit van het onderwijs neemt het taalonderwijs dan ook een centrale positie in. Het Expertisecentrum Nederlands (EN) van de Katholieke Universiteit Nijmegen werkt aan de vernieuwing en verbetering van onderwijsmaterialen en van de opleiding en begeleiding van leerkrachten. Het EN bundelt de (wetenschappelijke) kennis en ervaring op het gebied van taalverwerving om deze geschikt te maken voor de leraar in de klas.

Het EN heeft in 1996 een aantal ontwikkelingsprojecten opgezet voor het onderwijs in de onderbouw van de basisschool. Deze projecten richten zich op domeinen als woordenschat, mondelinge communicatie en begrijpend lezen. Op ontwikkelscholen wordt de gangbare praktijk van het taalonderwijs geanalyseerd en naar wegen gezocht om die praktijk te verbeteren. De gevonden oplossingen (prototypen) probeert men in de klas uit, waarbij wordt gekeken of een bepaalde aanpak ook daadwerkelijk tot verbetering leidt. Het EN is in dit verslagjaar op een punt gekomen dat de eerste producten van ontwikkel- naar implementatiefase gaan. Voor het verkrijgen van draagvlak worden onder meer conferenties georganiseerd en netwerken ontwikkeld.

1999 was voor *Nederlands als tweede taal* het tweede jaar van een vierjarige planperiode 1998–2001. Er werd een plan van aanpak gepresenteerd en goedgekeurd voor landelijke ondersteuning taalbeleid NT2. De bedoeling ervan is begeleiding te geven aan alle leerlingen die dat nodig hebben bij het leren van de Nederlandse taal. Onder regie van het Procesmanagement primair onderwijs werd de aandacht vooral gericht op de implementatie van materialen en bevordering van het gebruik ervan door leraren. Zodoende kon een bijdrage worden geleverd aan verbetering van de beheersing van de Nederlandse taal bij leerlingen die van huis uit een andere taal spreken. De centrale boodschap hierbij was: Breng de deskundigheid en de leermiddelen de klas in. In tijd viel dit samen met de overdracht van NT2-middelen aan de gemeente. De landelijke ondersteuning was dan ook vooral gericht op stimulering van lokale ontwikkelingen. De implementatie vond plaats door gebruikmaking van middelen als intervisie, coaching, consultatie en collegiale ondersteuning.

1 juli 1999 zijn de *voor- en vroegschoolse experimenten (vve)* Kaleidoscoop en Piramide beëindigd. Er zijn twee vve-programma's ontwikkeld en beschikbaar gekomen voor scholen en voorschoolse voorzieningen. OCenW en VWS hebben eind 1999 de makelaar vve (Procesmanagement primair onderwijs en Nederlands instituut voor zorg en welzijn) aangesteld die als taak heeft de onderwijs- en welzijnsinstellingen op lokaal niveau te ondersteunen bij de implementatie van geschikte aanpakken vve. De eindevaluatie van de voor- en vroegschoolse experimenten Kaleidoscoop en Piramide heeft enige vertraging opgelopen en wordt medio 2000 verwacht.

In het kader van de integratie van informatie- en communicatietechnologie in het basisonderwijs loopt al enkele jaren het project *Interactie voor de ontwikkelaars van geavanceerde educatieve software*. In februari 1999 hebben de scholen een aantal cd-roms toegestuurd gekregen die leerkrachten ondersteuning bieden bij het kiezen van de

juiste software. Pabo's en schoolbegeleidingsdiensten hebben vervolgens scholing gegeven over het gebruik van deze cd-roms.

In juli 1999 is de beleidsnota *Onderwijs on line, verbindingen naar de toekomst* verschenen. In november hebben alle scholen een bedrag per leerling gekregen dat door de school naar eigen inzicht kan worden ingezet voor de integratie van ict in de onderwijspraktijk. In november is bovendien het contract met Enertel getekend voor de uitrol van kennisnet. Alle instellingen in het primair onderwijs zullen in de periode eind 2000 tot 2002 worden aangesloten.

In 1999 is over de verdere verbetering van de kwaliteit van de beroepsuitoefening en de lerarenopleidingen een nota verschenen, *Maatwerk voor morgen*. In deze nota is tevens aandacht besteed aan de problematiek van de tekorten aan leraren.

De *startbekwaamheidseisen* voor de leraar in het primair onderwijs zijn neergelegd in een wetsvoorstel waarover de Raad van State een sterk kritisch advies heeft uitgebracht. Dit heeft ertoe geleid dat de beoogde invoering ervan met ingang van het cursusjaar 1999–2000 niet heeft kunnen plaatsvinden. Er is een nieuw ontwerp gemaakt dat een beoogde inwerkingtreding kent per 1 september 2000.

Zoals beoogd is de pilotopleiding voor adjunct-directeuren najaar 1998 met 128 cursisten van start gegaan. Deze pilot heeft geheel aan de verwachtingen voldaan. Daarom is eind 1999 besloten om deze opleiding vanaf 2000 een structureel karakter te geven en tevens om het aantal beschikbare plaatsen voor cursisten uit te breiden naar 160.

Omgaan met verschillen en integratie van leerlingen

De Wet op het primair onderwijs, waarin het beleid weer *samen naar school* is vastgelegd, is nu volledig in werking getreden. Het schooljaar 1998/1999 was voor wat betreft de bekostigingssystematiek een overgangsjaar. Met ingang van 1 augustus 1999 is de nieuwe bekostigingssystematiek in werking getreden. Inmiddels zijn ook de regelingen voor de materiële instandhouding aangepast aan die nieuwe bekostigingssystematiek. Een recente enquête onder coördinatoren van samenwerkingsverbanden, uitgevoerd door het Procesmanagement primair onderwijs (PMPO) bevestigt dat de structurele en organisatorische kant van het proces *weer samen naar school* goed verlopen is. Er zijn bij aanvang van de WPO 248 samenwerkingsverbanden gevormd. De samenwerkingsverbanden hebben een permanente commissie leerlingenzorg (pcl) die besluit over de toelaatbaarheid van leerlingen tot de speciale school voor basisonderwijs. Veel samenwerkingsverbanden geven de pcl een bredere functie, zodat deze ook beslist over de inzet van «tussenvormen van zorg», zoals ambulante begeleiding in het regulier onderwijs. Bijna alle samenwerkingsverbanden hebben ook een opvang voor jonge risico-leerlingen gerealiseerd. De deelname aan het speciaal basisonderwijs blijft gestaag dalen (van 3,3% van het aantal leerlingen primair onderwijs per 1 oktober 1997 naar 3,1% per 1 oktober 1999).

Na deze organisatorische implementatie vraagt nu de kwaliteit van zorg en de onderwijskundige invulling op scholen en in samenwerkingsverbanden alle aandacht. Zowel de basisscholen als de speciale scholen voor basisonderwijs ervaren een verdichting van de problematiek. De samenwerkingsverbanden rapporteren dat het invoeren van onderwijs op maat op de basisscholen nu de beleidsprioriteit is. In een aantal verbanden zijn de wachtlijsten voor de speciale school voor basisonderwijs een punt van zorg. De inspectie ziet toe op dit punt en verricht regelmatig onderzoek.

De afstemming met het gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid vraagt nog aandacht. Deze ingrijpende onderwijsvernieuwingen vragen tijd. Er is reeds een ruim aanbod aan ondersteuning ontwikkeld. Het ziet er ook naar uit dat de samenwerkingsverbanden ervoor gekozen hebben om extra zorg zoveel mogelijk op school en in de klas te realiseren. Deze nieuwe koers zal de komende jaren gesteund worden door de volgende stappen in de verkleining van de groepen en de ontwikkelingen op het gebied van ict.

De invoering van een onafhankelijke indicatiestelling door een landelijke onderzoekscommissie voor de toekenning van een *leerlinggebonden* budget, de keuzevrijheid van ouders om te kiezen tussen regulier en speciaal onderwijs en de vorming van regionale expertisecentra, vormen belangrijke elementen in de Rugzak (het beleidsplan voor het onderwijs aan leerlingen met een handicap). In 1999 is de uitwerking van dit plan gecontinueerd.

Intensief overleg met het betrokken onderwijsveld heeft eind 1998 procedures en criteria opgeleverd voor de onafhankelijke indicatiestelling. In verband met de vereiste zorgvuldigheid zijn deze procedures en criteria alvorens ze vast te leggen in wet- en regelgeving, in 1999 aan de praktijk getoetst. De eindrapportage van deze praktijkproef wordt in het voorjaar 2000 verwacht.

De vorming van regionale expertisecentra (rec's) is door het betrokken onderwijsveld met grote dynamiek ter hand genomen. In het kader van de Regeling pilots regionale expertisecentra zijn op 1 augustus 1998 11 inhoudelijke pilots van start gegaan. In het kader van de Regeling facilitering regionale expertisecentra hebben inmiddels 40 regionale expertisecentra een intentieverklaring tot samenwerking getekend, waarmee belangrijke stappen in de richting van een landelijk dekkend netwerk van expertisecentra is bereikt. In 2000 zal een volgende stap gezet worden om de intentie tot samenwerking een meer structurele vorm te geven.

De in de notitie «tussenstand» (1997) opgenomen taken en functies van een rec vormen onderwerp van onderzoek dat in intensief overleg met het onderwijsveld in 1999 is gestart. De resultaten van dit onderzoek zullen naar verwachting in het voorjaar van 2000 bekend zijn.

Over de inhoud van de eerste fase wetgeving vindt overleg plaats met het onderwijsveld. Mede op basis van de uitkomsten van de praktijktoetsing indicatiestelling kan het wetgevingstraject verder voortgezet worden.

In 1999 zijn de onderwijsdoelen Zeer moeilijk leren (zml) gereedgekomen, evenals een eerste inventarisatie van de door deze leerlingen gebruikte leer- en hulpmiddelen. In 2000 zal een aanvang gemaakt worden met het uitwerken van deze onderwijsdoelen in leerlijnen en tussendoelen, en zullen de gebruikte leermiddelen worden geanalyseerd op onder andere toepasbaarheid en overdraagbaarheid en wijze van beschikbaarstelling.

In 1999 is uitgebreid overlegd met het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sporten verschillende betrokkenen uit het gehandicapten-, onderwijs-, en zorgveld om door vormen van samenwerking tussen zorg en onderwijs te komen tot een grotere onderwijsdeelname van *leerplichtige kinderen met een verstandelijke handicap*. Deze samenwerkingsvormen moeten worden ontwikkeld en beproefd en zullen aanwijzingen opleveren voor het wijzigen van regelgeving.

In 1999 is in overleg met het Ministerie van Justitie verder gesproken over de gewenste bestuurlijke en inhoudelijke inrichting van het onderwijs dat

verbonden is aan de *justitiële jeugdinrichtingen*. Dit zal voorjaar 2000 leiden tot concrete afspraken.

Versterking bestuurlijke organisatie

GOA en OALT

In het eerste jaar van de inwerkingtreding van de Wet gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid (GOA) per 1 augustus 1998, is (het proces van) de implementatie van deze wet op lokaal niveau door OCenW gevolgd. In maart 1999 publiceerde Sardes de uitkomsten van een quick scan naar de stand van zaken rond het gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid. In december 1999 publiceerde het Sociaal Cultureel Planbureau de uitkomsten van een breed onderzoek naar de implementatie van het gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid. Uit beide onderzoeken blijkt dat gemeenten het gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid goed en serieus hebben opgepakt. Veel gemeenten hebben gekozen voor een geleidelijke ontwikkeling; in de loop van de eerste planperiode willen zij tot bijstellingen en aanscherpingen komen.

Ook (het proces van) de implementatie op lokaal niveau van de Wet onderwijs in allochtone levende talen (oalt) is gevolgd in het eerste jaar na de inwerkingtreding per 1 augustus 1998. Aangezien het schooljaar 1998/1999 een overgangsjaar was, is door het Sociaal Cultureel Planbureau een globale inventarisatie naar het proces en de uitkomsten van de implementatie verricht. De uitkomsten van deze inventarisatie zijn in december 1999 gepubliceerd. Het ministerie van OCenW heeft in 1999 in samenwerking met VNG, vak-, besturen- en minderhedenorganisaties de implementatie van oalt op lokaal niveau ondersteund.

Grotestedenbeleid

In december 1999 zijn tussen het rijk en de 25 grote gemeenten convenanten afgesloten om de positie van de grote steden te verbeteren. Op het terrein van onderwijs zijn afspraken gemaakt over onder andere de brede schoolontwikkeling, de voor- en vroegschoolse vorming, veiligheid in en rond de school, inburgering van nieuwkomers en het voortijdig schoolverlaten. Voor het voorkomen van voortijdig schoolverlaten is jaarlijks f 48 miljoen (uit het regeerakkoord) aan de 25 grote gemeenten ter beschikking gesteld. Met de steden zijn afspraken gemaakt over de inspanningsverplichtingen en over streefcijfers.

Schoolbegeleidingsdiensten

In 1999 hebben alle gemeenten een specifieke uitkering voor *schoolbegeleiding* ontvangen. De uitvoerenden van het evaluatieplan schoolbegeleiding (de CFI, de Inspectie voor het onderwijs en onderzoeksbureau Research voor Beleid) zijn in 1999 begonnen met het opzetten van vragenlijsten en het verzamelen van gegevens over de wijze waarop gemeenten uitvoering geven aan de decentralisatie van de schoolbegeleiding.

Aanpassing scholenbestand en bestuurlijke vernieuwing

In april 1999 heeft de staatssecretaris de Tweede Kamer kenbaar gemaakt dat ze het beleid op de terreinen medezeggenschap in het onderwijs en aangaande de richtingvrije planning op scholen via twee aparte sporen wil voeren. Beleidsvoorstellen voor deze onderwerpen verschijnen in 2000.

In november 1999 is er een werkconferentie over de toekomst van de *medezeggenschap* gehouden. De onderwijsorganisaties deelden de wens om knopen door te hakken in de discussie over de nieuwe inrichting van de medezeggenschap. Het onderwijsveld toonde zich echter verdeeld over de precieze inhoudelijke richting: vernieuwen van de Wet medezeggen-

schap onderwijs (WMO), met ongesplitste medezeggenschap, of invoering van de Wet op de ondernemingsraden en een Wet op Schoolraden voor ouders en deelnemers.

Een middel om de positie van ouders en de communicatie tussen ouders en school te versterken zijn ouder-schoolcontracten. In 1999 is een pilot met dit instrument gestart op een aantal scholen.

Bestuurlijke krachtenbundeling

Sinds 1997 geldt een regeling waarbij schoolbesturen worden gestimuleerd om via samenwerking of fusie hun krachten te bundelen tot eenheden met tenminste 2000 leerlingen, 10 scholen of 80 fte's. Schoolbesturen die dit doen ontvangen jaarlijks op aanvraag een stimuleringspremie van f 150 000,- per samenwerkingsverband. De regeling geldt vooralsnog tot en met het schooljaar 2001/2002. De premie kan door schoolbesturen bijvoorbeeld worden besteed aan vormen van ondersteuning van het schoolmanagement, hetgeen in de praktijk vaak gebeurt. De stimuleringsregeling blijkt aan te slaan. Voor het schooljaar 1999/2000 is de premie in 407 gevallen toegekend (256 keer aan zelfstandige, en dus grote, schoolbesturen en 151 keer aan samenwerkende schoolbesturen). Van het totaal aantal besturen in het primair onderwijs neemt op dit moment een kleine 40% deel aan de regeling bestuurlijke krachtenbundeling. Deze besturen beheren tezamen twee derde van het totaal aantal scholen, leerlingen en werknemers.

1.4 Voortgezet onderwijs

Algemeen

In het kalenderjaar 1999 zijn belangrijke vervolgstappen gezet bij de drie grote vernieuwingsoperaties in het voortgezet onderwijs, namelijk de basisvorming, het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs en de tweede fase havo/vwo.

Met het feitelijk van kracht worden van de Wet subsidiëring landelijke onderwijsondersteunende activiteiten wordt de vraagsturing bij de landelijke onderwijsondersteunende activiteiten beter mogelijk gemaakt. Tenslotte is een belangrijke impuls gegeven aan een aantal meer thematisch gerichte beleidsterreinen. In dit verband kan met name het pakket van maatregelen om het voortijdig schoolverlaten te bestrijden worden genoemd.

Basisvorming

Op 15 september 1999 is het evaluatierapport van de inspectie verschenen over de basisvorming. De publicatie ging vergezeld van een reactie op hoofdlijnen van de staatssecretaris. Op basis van de definitieve beleidsreactie en het daarover gevoerde overleg met het parlement zal worden gezien welke (aanvullende) maatregelen nodig zijn om de doelstellingen van de basisvorming te realiseren.

Vmbo

Vanaf 1 augustus 1999 zijn de scholen begonnen met het invoeren van leerwegen en het versterken van de samenwerking tussen het leerwegondersteunend onderwijs en het praktijkonderwijs aan de ene kant, en het reguliere voortgezet onderwijs aan de andere kant. Deze vernieuwingen tezamen leiden tot het tot stand brengen van het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs, waarmee de aansluiting op vervolgopleidingen in het beroepsonderwijs of de arbeidsmarkt wordt verbeterd. In dit verband wordt ook de bestaande infrastructuur van scholen en opleidingen grondig herzien.

Tweede fase havo/vwo

In 1998 is een eerste groep van scholen (25%) gestart met het invoeren van de profielen en het studiehuis. Vanaf 1 augustus 1999 zijn bij alle havo en vwo-scholen de vier profielen in de tweede fase van deze onderwijssoorten ingevoerd. Tevens is nu overal een begin gemaakt met het vormgeven van het studiehuis (een metafoor voor een andere onderwijskundige benadering van het onderwijs). Dit betekent dat in mei 2000 de eerste centrale examens volgens de nieuwe examenprogramma's zullen worden afgenomen. Onder andere hiertoe wordt in 2000 de nog ontbrekende regelgeving gepubliceerd, waaronder het gewijzigde Staatsexamenbesluit.

Het invoeringsproces wordt nauwlettend met behulp van regelmatige peilingen gevolgd. Het Procesmanagement voortgezet onderwijs en de inspectie monitoren de implementatie van de vernieuwingen. De eerste bevindingen hebben eind 1998 geleid tot aanpassingen van de examenprogramma's en de ervaringen in 1999 gezien de geconstateerde invoeringsproblemen hebben tot tijdelijke aanpassingen geleid. Voor drie schooljaren zijn tijdelijke maatregelen getroffen; deze aanpassingen gelden voor het havo tot 1 augustus 2002 en voor het vwo tot 1 augustus 2003.

Kwaliteitsbeleid

Om het kwaliteitsbeleid per afzonderlijke school voor ouders, leerlingen en andere belangstellenden zichtbaar te maken hebben de scholen in 1999 voor het eerst schoolgidsen gepubliceerd. Hierin wordt informatie opgenomen over onder andere de doelen van het onderwijs en de resultaten die met het onderwijsleerproces worden bereikt, de ouderbijdragen en de rechten en plichten van alle betrokkenen (waaronder een klachtenregeling). Tevens hebben de scholen hun schoolplan voor de periode 1999–2003 aan de inspectie aangeboden, waarin het beleid van de school met betrekking tot de kwaliteit wordt beschreven.

In september 1999 heeft de inspectie de tweede versie van de kwaliteitskaarten gepubliceerd waarmee gegevens over doorstromen examenresultaten bijeen worden gebracht per school of vestiging. Maar het is ook mogelijk om die gegevens af te zetten tegen de prestaties van scholen in vergelijkbare omstandigheden met een vergelijkbare leerlingenpopulatie.

Landelijke onderwijsondersteuning

In 1999 is de Wet subsidiëring landelijke onderwijsondersteunende activiteiten (WSLOA) voor het eerst toegepast op de drie landelijke pedagogische centra (APS, CPS en KPC Onderwijs Innovatiecentrum), het CINOP (werkzaam voor met name de bve-sector), de SLO en het Cito. De wet voorziet in de publicatie van een meerjarenperspectief (de zogeheten «hoofdlijnenbrief») in het jaar voorafgaande aan het subsidiejaar en daarop gebaseerde projectvoorstellen van de genoemde instellingen. De hoofdlijnenbrief wordt jaarlijks uitgebracht en geldt steeds voor de twee daarop volgende kalenderjaren. De nieuwe systematiek van de WSLOA introduceert een meer vraaggerichte sturing van de activiteiten aansluitend op de daadwerkelijke behoeften in het onderwijsveld. In 1999 is tegen dezelfde achtergrond ook een begin gemaakt met de gedeeltelijke overheveling van middelen van de onderwijsondersteunende instellingen naar de scholen.

Bekostiging

Nadat in 1998 de lumpsumsystematiek voor de personele lasten van scholen was geïntroduceerd onder andere met behulp van een landelijk gemiddelde personeelslast, is een soortgelijke systematiek in 1999 doorgevoerd voor de materiële bekostiging. Beide wijzigingen dragen bij aan het streven naar deregulering en het vergroten van de autonomie van scholen in het voortgezet onderwijs.

Cultuur en school

Per 1 augustus 1999 is in het havo/vwo het vouchersysteem ingevoerd. Scholen krijgen hiermee voor elke leerling die start met het vak CKV1 de beschikking over een tegoedbon voor het betalen van culturele activiteiten. Hieraan is de verstrekking van een speciale CJP-kaart gekoppeld.

Jeugdbeleid

In mei 1999 is een plan voor het tegengaan van het voortijdig schoolverlaten verschenen. Het plan voorziet in het maken van afspraken tussen scholen voor voortgezet onderwijs, bve-instellingen, gemeente, politie, justitie en jeugdhulpverlening. In de meest strikte zin gaat het er uiteraard om het voortijdig schoolverlaten zo veel mogelijk tegen te gaan. Een striktere handhaving van de leerplicht vormt hiervan een onderdeel. Uiteindelijk is het de bedoeling om met behulp van dit instrumentarium jongeren beter in positie te brengen voor het vervolgonderwijs of de arbeidsmarkt.

1.5 Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie

Agenda BVE

In september is de Agenda BVE (inmiddels omgedoopt tot Koers BVE) verzonden aan de Tweede Kamer en betrokken partijen in het bve-veld. Hierin worden de centrale thema's voor het ontwikkelingsbeleid in de sector aangegeven. Deze betreffen versterking van kwaliteit, toegankelijkheid en regionale samenwerking. Tegelijkertijd zijn vergroting van de autonomie en verdere deregulering leidende beginselen. De Agenda BVE moet resulteren in een gezamenlijk gedragen ontwikkelingsperspectief voor educatie en secundair beroepsonderwijs en tot een aanpak om dat ontwikkelingsperspectief te realiseren.

Bekostiging vanaf 2000

In 1999 is de AMvB over de nieuwe bekostiging op basis van de Wet educatie beroepsonderwijs (WEB) voor het secundair beroepsonderwijs, de educatie en de landelijke organen beroepsonderwijs tot stand gekomen. Kenmerkend voor de nieuwe bekostiging is de verdeling op basis van een beperkt aantal criteria die input- en outputgerelateerd zijn. Deze criteria vormen een indicatie van de taken en taakvervulling van de bekostigde instellingen, de gemeenten en de landelijke organen beroepsonderwijs.

Tevens is besloten een deel van de specifiek bekostigde activiteiten via de rijksbijdrage te laten lopen. Dit betreft de vernieuwingsmiddelen voor het primair proces bij de onderwijsinstellingen (de beleidsagenda), de middelen voor studie- en beroepskeuzevoorlichting, de bve-Raad en ondersteuning van de educatie. Vanaf 2000 zullen deze deel uitmaken van de rijksbijdrage.

In 1999 is de AMvB over het informatiestatuut tot stand gekomen. Hiermee is de inhoud en frequentie van de structurele informatie-uitwisseling voor bekostiging en beleid tussen instellingen, gemeenten, landelijke organen beroepsonderwijs en het Ministerie van OCenW geregeld.

Bestrijding voortijdig schoolverlaten (vsv)

In 1999 is het plan van aanpak bestrijding voortijdig schoolverlaten tot stand gekomen en de implementatie ter hand genomen. De kern van dit plan bestaat uit het versterken van de (doorlopende) leerwegen in de eerste fase voortgezet onderwijs en het secundair beroepsonderwijs, het uitbouwen van de regionale meld- en coördinatiefunctie (rmc) en de speciale benadering van risicjongeren in de grote steden. In december zijn de convenanten met de grote steden getekend. Onderdeel daarvan zijn de middelen die via de Bijdrageregeling sociale integratie en veilig-

heid G25 zullen worden ingezet ter bestrijding van voortijdig schoolverlaten. De ontwikkeling op dit terrein wordt onder meer via monitoring gevolgd.

In de brief aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van 14 juni 1999 is aangekondigd dat bij de financiële verantwoording over 1999 verder zou worden ingegaan op het thema voortijdige schoolverlaters (vsv). In bijlage 1 van die brief zijn aantallen schoolverlaters zonder diploma respectievelijk schoolverlaters zonder startkwalificatie in het vo en bve opgenomen. Deze gegevens waren afkomstig van de zogenoemde onderwijsmatrix 1997. Daarbij heb ik aangegeven dat de cijfers indicatief zijn, omdat de uitstroom uit het onderwijs niet direct gemeten wordt, maar wordt afgeleid uit wel bekende leerlingenaantallen en instroom en doorstroom per schoolsoort. De onzekerheid over de op deze wijze berekende uitval is mede om die reden groot.

De meest actuele onderwijsmatrix 1998 is op dit moment nog niet gereed. Dat is de reden waarom thans geen geactualiseerde vsv-cijfers uit de onderwijsmatrix 1998 in dit verslag zijn opgenomen. Ik heb in het kader van het plan van aanpak voortijdig schoolverlaten toegezegd in het najaar van dit jaar met een uitgebreide rapportage over het vsv-beleid te komen. In die rapportage zal in elk geval aandacht worden besteed aan de kwantitatieve informatie inzake voortijdig schoolverlaten.

In bijlage 1 van voornoemde brief van 14 juni 1999 worden tot slot een aantal vervolgstappen genoemd die tot doel hebben de kwaliteit van de gegevens inzake voortijdig schoolverlaten te verbeteren. Hieronder volgt een schets van de stand van zaken ten aanzien van die acties.

1. Meldplicht voortijdig schoolverlaters

Het wetsvoorstel, waarin scholen de plicht krijgen om voortijdig schoolverlaters te melden bij de woongemeente, ligt thans bij de Raad van State. De wet zal naar verwachting per 1 januari 2001 in werking treden.

2. Verbetering registratie

Thans worden de mogelijkheden onderzocht van de inrichting van een landelijk register (monitor) vsv. Dit register zal alle individuele gegevens van vsv'ers moeten bevatten die door de woongemeenten of rmc-contactgemeenten worden gemeld. Op deze wijze wordt getracht een landelijk sluitend beeld van alle vsv'ers te bereiken. Daarnaast zijn er mogelijkheden om de gegevens uit het register te koppelen aan andere gemeentelijke en CBS-bestanden waardoor meer inzicht kan worden verkregen in de achtergronden (ethniciteit, opleidingsniveau van deelnemers en ouders, inkomen ouders, schoolloopbaan etc.) van de vsv'ers.

3. G4-kernmonitor

Door de vier grote gemeenten is in overleg met het ministerie van OCenW een studie voor een zogenoemde kernmonitor afgerond, waarin onder andere de indicatoren met betrekking tot voortijdig schoolverlaten zijn gedefinieerd. Het is nu de bedoeling deze definities voor te leggen aan een expertgroep. Daarna zal na de invoering van het onderwijsnummer met het inrichten van de monitor bij de vier gemeenten worden begonnen. De ontwikkeling van deze monitor, die met name is bedoeld voor het gemeentelijk beleid met betrekking tot de vsv'ers, staat los van de ontwikkeling van het landelijk register voortijdig schoolverlaten dat hiervoor is genoemd. Over definities en gegevensuitwisselingen wordt intensief afgestemd.

4. Cohortonderzoek

Cohortonderzoek biedt inzicht in schoolloopbanen in relatie tot

achtergrondkenmerken van leerlingen. In aanvulling op andere registraties over voortijdig schoolverlaten geeft cohortonderzoek vooral waardevolle informatie over achtergrondkenmerken van de uitvallers. Met de start van een nieuw vo cohort leerlingen met ingang van 1999 blijft de beschikbaarheid van deze informatie voor de komende jaren gewaarborgd.

Medio april verschijnt er een onderzoeksrapport van het ITS en GION over voortijdig schoolverlaten op basis van cohortgegevens. In dit rapport komt onder meer het voortijdig schoolverlaten in internationaal perspectief aan de orde.

5. Onderwijsnummer

Het belang van het onderwijsnummer wordt hierbij nogmaals benadrukt. Met name voor het terugdringen van het voortijdig schoolverlaten. De nota van wijziging inzake de Wet onderwijsnummer is op dit moment in voorbereiding. Daarin zijn de belangrijkste onderwerpen de betere scheiding van beheer en gebruik en het brengen van educatie onder de reikwijdte van de wet.

Technocentra

In het regeerakkoord is in het kader van de ICES (Interdepartementale Commissie Economische Structuurversterking) voor een project technocentra voor de periode 1999–2002 f 40 miljoen beschikbaar. In een interactief proces met vijf betrokken departementen en vijftien regionale initiatiefnemers is een Kaderregeling technocentra vormgegeven.

Technocentra beogen door middel van een brede regionale samenwerking in de vorm van een gezaghebbend regionaal netwerk knelpunten en ontwikkelingskansen op de regionale arbeidsmarkt aan te pakken. De technocentra versterken en vernieuwen de kennisinfrastructuur in de regio door activiteiten gericht op:

- een versnelling van de circulatie en toepassing van kennis;
- gezamenlijke benutting van hoogwaardige en moderne apparatuur;
- een efficiënte en effectieve aansluiting van technisch beroepsonderwijs en de opleidingsbehoeften van de arbeidsmarkt.

Eind 1999 zijn de startplannen goedgekeurd en de technocentra gestart. In de zomer van 2001 zullen zij businessplannen inleveren voor de periode 2003–2010.

1.6 Hoger beroepsonderwijs

Ontwerp-HOOP 2000

Tegelijk met de begroting 2000 is het Ontwerp-HOOP uitgebracht, waarin de hoofdlijnen voor het beleid voor het hoger onderwijs voor de komende vier jaar zijn beschreven. Hoofdlijnen zijn:

- Het bieden van ruimte aan instellingen en het versterken van de zelfregie van instellingen, zodat deze beter kunnen inspelen op de vraag naar onderwijs en onderzoek van studenten en vanuit de samenleving. Daartoe worden regels geschrapt. Zo komt de macro-doelmatigheidstoets voor nieuwe opleidingen door de Adviescommissie onderwijsaanbod op termijn te vervallen en worden de mogelijkheden om onderwijs buiten de plaats van vestiging aan te bieden verruimd.
- In steeds meer Europese landen wordt het hoger onderwijs vormgegeven volgens een bachelor-mastermodel, dat ook voor Nederland een wenselijk perspectief is. Een adviescommissie van de Onderwijsraad zal de gevolgen van deze ontwikkeling voor het Nederlandse hoger onderwijs op langere termijn in beeld brengen.
- Bijdragen in de toenemende behoefte aan hoger opgeleiden, onder meer door meer variëteit in leerwegen.
- Het stelsel van kwaliteitszorg wordt aangevuld met accreditering. Er

wordt een register opgezet voor postinitiële mastersopleiding, als stap op weg naar accreditering.

- Er wordt meer ruimte geboden voor samenwerking tussen hbo en wo, waarbij bestuurlijke fusie mogelijk wordt gemaakt.

In het najaar is overleg gevoerd over het Ontwerp-HOOP met de universiteiten, hogescholen en studentenorganisaties, met het oog op vaststelling in januari 2000.

Frictiemiddelen

Ter uitvoering van de toezegging aan de Tweede Kamer tijdens de begrotingsbehandeling is in 1999 incidenteel een extra bedrag van f 50 miljoen aan het hbo beschikbaar gesteld als tegemoetkoming in de omslag- en frictiekosten. Hiervan is in 1999 f 45 miljoen toegevoegd aan de rijksbijdrage van de hogescholen. Van deze f 45 miljoen is f 10 miljoen bestemd voor de ontwikkeling van gemeenschappelijke standaarden voor ict-platforms. De resterende f 5 miljoen zal in 2000 worden ingezet voor instellingsoverstijgende projecten, zoals de ontwikkeling van instrumenten op het gebied van assessment, van auditing van de flexibilisering en van marketing.

Kunsvakonderwijs

De projectorganisatie kunsvakonderwijs heeft in mei 1999 haar advies Beroep kunstenaar: voorstellen voor inhoud en organisatie van het kunsvakonderwijs in Nederland (Tweede Kamer, 1998/1999, 25 802, nr. 10) uitgebracht. In dit advies is een aantal voorstellen gedaan voor de herstructurering van de kunstopleidingen. In reactie op dit advies heeft de staatssecretaris, na overleg met de hogescholen en geadviseerd door de Raad voor Cultuur en de Onderwijsraad, op 14 juni 1999 in de nota: *Zicht op kwaliteit; ontwikkeling van artistiek talent in het kunstonderwijs* zijn beleidsvoornemens geformuleerd. In het overleg met de Tweede Kamer in september 1999 zijn deze voornemens in hoofdlijnen onderschreven. Naast de invulling van een kwalificatiestelsel en een versnelde visitatie is een kader geformuleerd voor de herstructurering van en de samenwerking tussen de instellingen. De uitvoering van de voornemens is door de instellingen voortvarend ter hand genomen.

De invulling van de taakstelling op het kunstonderwijs vanaf 2000 is na overleg met de HBO-raad vastgelegd in de brief van 3 maart 1999 aan de Tweede Kamer. Bij de begrotingsbehandeling heeft de Tweede Kamer de regering opgeroepen om een oplossing te zoeken voor de resterende taakstelling van circa f 10 miljoen structureel vanaf 2001. Bij de voorbereiding van de begroting 2001 zal bezien worden in hoeverre aan deze wens tegemoet kan worden gekomen.

Bij de invulling van de taakstelling zijn ook uitspraken gedaan over de zogenoemde niet-EU maatregel. Vanwege uitvoeringstechnische problemen is de rijksbijdrage van de hogescholen op dit punt in 1999 niet verlaagd. Er wordt vanuit gegaan dat dit in het begrotingsjaar 2000 zal worden verrekend.

Lerarenopleidingen

In het voorjaar van 1999 zijn in de nota *Maatwerk voor morgen* voorstellen gedaan voor de omslag naar een meer vraaggeoriënteerde werkwijze van de eerste- en tweedegraadslerarenopleidingen in het hoger beroepsonderwijs. De voorstellen houden deels een integratie in van eerder in gang gezette vernieuwingen. Belangrijke speerpunten uit de nota zijn: flexibilisering, dualisering, ict en samenwerking met scholen voortgezet onderwijs.

De lerarenopleidingen hebben deze signalen goed opgepakt en dit heeft geresulteerd in het gezamenlijk innovatieplan Educatief partnerschap. In het kader van de nota «Maatwerk voor morgen» is voor een aantal

opleidingen tot leraar voortgezet onderwijs, die niet in staat zijn om zelfstandig de omslag te maken, een extra innovatiebudget beschikbaar gesteld van f 71,5 miljoen voor de periode van 1999 tot en met 2004. Hiervan had f 22 miljoen betrekking op 1999. Door de hogescholen en de Tweede Kamer is aangegeven dat een versnelling van de beschikbaarstelling van middelen noodzakelijk is teneinde een spoedige en (ook kwalitatief) krachtige geleiding te verzorgen van nieuwe leraren naar de arbeidsmarkt. Daarom is in 1999 een versnelling gerealiseerd van f 13 miljoen (met een overeenkomstige verlaging voor de jaren 2001 tot en met 2004).

Mbo-hbo

In het voorjaar van 1999 is vanuit het project Geïntegreerde longitudinale leerwegen mbo-hbo, dat onder toezicht van het Platform Beroepsonderwijs is uitgevoerd, de eindrapportage opgeleverd van het onderzoek naar de verwantschapsmogelijkheden tussen opleidingenkoppels mbo-hbo. Conclusie van dit onderzoek luidt dat de totale verwante doorstroming mbo-hbo ongeveer 28% bedraagt. Het onderzoek heeft als waardevol inzicht opgeleverd, dat weliswaar in generieke zin verwantschapsmogelijkheden beperkt bepaalbaar zijn, maar dat er op regionaal niveau wel degelijk mogelijkheden zijn voor efficiënte studieduurverkorting van doorstromende mbo'ers. De regionale samenwerkingsverbanden tussen hogescholen en roc's, die van overheidswege zijn gestimuleerd met daarvoor geclausuleerde middelen, ontwikkelen zich thans tot een geschikt middel om in de regio aan die mogelijkheden voor studieduurverkorting te werken.

Dualisering

Hogescholen spelen inmiddels actief in op de in 1998 gerealiseerde wettelijke mogelijkheden om opleidingen aan te bieden in een duale variant. Voor het studiejaar 1999/2000 zijn meer dan 350 duale hbo-opleidingen in het Croho geregistreerd. Uit een onderzoek van Regioplan blijkt dat studenten in het hbo overwegend positief en enthousiast zijn over duale leerwegen. Nu duale studenten met ingang van 1999/2000 dezelfde aanspraken op studiefinanciering hebben gekregen als de voltijdse studenten, en duale opleidingen dus aantrekkelijker zijn geworden, mag worden verwacht dat het aantal duale studenten (thans ongeveer 5000) zal toenemen. In 1999 is het project Dualisering, waarbij grote vorderingen zijn gemaakt met betrekking tot de kwaliteitsborging van duale opleidingen, doorgestart in de vorm van het project Flexibilisering.

Decentralisatie arbeidsvoorwaardenvorming hoger beroepsonderwijs

De decentralisatie van de arbeidsvoorwaarden van het hoger onderwijs heeft in 1999 doorgang gevonden. Nadat de hogescholen in de algemene ledenvergadering van de HBO-raad in december 1998 hadden ingestemd, is op 1 juni 1999 het convenant Decentralisatie arbeidsvoorwaardenvorming hogescholen door de 3 partijen (de HBO-raad namens de werkgevers, de centrales namens de werknemers, en de minister van OCenW) ondertekend. De algemene maatregel van bestuur decentralisatie arbeidsvoorwaardenvorming hoger onderwijs, is met terugwerkende kracht tot 1 januari 1999, gepubliceerd in het staatsblad van 16 december 1999. De cao-hbo tussen de werkgevers en werknemers is in het voorjaar 1999 afgesloten.

1.7 Wetenschappelijk onderwijs

Taakstelling regeerakkoorden

Het regeerakkoord 1994 en het regeerakkoord 1998 voorzien tezamen in een taakstelling ter grootte van uiteindelijk f 302,7 miljoen structureel vanaf 2004 voor het wetenschappelijk onderwijs. Dit betekent dat voor

1999 een bedrag van f 25,9 miljoen is ingevuld. Dit bedrag is naar rato ten laste gebracht van het landelijk beschikbare budget voor de universiteiten (onderdelen onderwijs, verwevenheid, onderzoek en academische ziekenhuizen) en van het budget voor de overige instituten voor hoger onderwijs.

De indexatie van de collegegelden met ingang van het collegejaar 1999/2000 heeft geresulteerd in een verhoging van het verschuldigd collegegeld van f 2750,- naar f 2816,-. Met de geraamde meeropbrengsten (f 6,9 miljoen) is in de rijksbegroting 1999 al rekening gehouden. Deze meeropbrengsten zijn als taakstelling in mindering gebracht op de universitaire budgetten.

Informatie- en communicatietechnologie

In maart 1999 hebben de ministers van OCenW en EZ de beleidsreactie «werken aan ict» uitgebracht. Als uitvloeisel daarvan is de task force «werken aan ict» ingesteld, die op 19 oktober 1999 haar eindrapport heeft gepresenteerd. Momenteel worden de voorstellen uitgewerkt in businessplannen, op basis waarvan het kabinet in het voorjaar van 2000 een reactie op het rapport zal uitbrengen.

In het kader van de uitwerkingsnotitie «On line: verbindingen met de toekomst» is voor stimulering van ict aan de universitaire lerarenopleidingen (ulo's) f 1,5 miljoen beschikbaar. De regeling Stimulering ict ulo's is in oktober 1999 gepubliceerd. Begin 2000 wordt op basis van advies door SURF besloten over toekenning van deze middelen. Aan het SURF-educatiefonds is, aanvullend op de f 4,5 miljoen die in 1999 voor hbo en wo is toegekend, voor de periode 2000–2002 voor het wo f 22,5 miljoen toegekend.

Bètatechniek

Als uitwerking van het zogenaamde bètaconvenant van 1 mei 1998 is in 1999 de cursusduur van een groot aantal bètaopleidingen van vier naar vijf jaar gegaan. Voorwaarde daarvoor was een vernieuwing en verbreding van de opleidingen, waarbij na een gemeenschappelijk basisprogramma verschillende afstudeerrichtingen worden ontwikkeld. Aan de instellingen die hun programma op deze wijze hebben aangepast is conform de afspraak in het bètaconvenant een financiële tegemoetkoming gegeven in de vorm van een subsidie van f 500 000,- per instelling (totaal f 3,0 miljoen).

Voor studenten aan deze opleidingen is aan de verlenging van de cursusduur het recht op vijf jaar studiefinanciering gekoppeld.

Uit het wo-budget wordt in de jaren 1998–2001 een bijdrage geleverd aan de Stichting AXIS, platform voor bèta en techniek, ter hoogte van jaarlijks f 1,75 miljoen.

Numeri fixi

Het landelijk beschikbaar budget voor universiteiten is in de begroting 1999 verhoogd met f 7,0 miljoen in 2000, oplopend tot f 19,0 miljoen in 2004 en latere jaren in verband met uitbreiding van de capaciteit van eerstejaarsstudenten tot 1 813 voor geneeskunde en tot 225 voor tandheelkunde. Deze uitbreiding is voor 1999 gerealiseerd.

In de begroting 2000 zijn vervolgens extra middelen beschikbaar gesteld om de numeri fixi al met ingang van het studiejaar 1999/2000 te verhogen tot 1 875 voor geneeskunde en 240 voor tandheelkunde.

Lerarenopleidingen

Naar aanleiding van het ulo- en bètaconvenant van 1 mei 1998 zijn verschillende ontwikkelingen in gang gezet, met het doel meerdere leerwegen gericht op het leraarsberoep te creëren.

In februari 1999 zijn de projecten van acht universiteiten met een lerarenopleiding gesubsidieerd. Voor deze vernieuwing is in totaal f 6,0 miljoen gulden beschikbaar: in 1999 f 1,8 miljoen, in 2000 f 3,0 miljoen en in 2001 f 1,2 miljoen.

Om de variëteit aan ulo-studenten die door de vernieuwing ontstaat goed te begeleiden in het voortgezet onderwijs, is een subsidieregeling gepubliceerd. De middelen hiervoor bedragen in totaal f 5,1 miljoen: in 2000 f 0,9 miljoen, in 2001 f 1,8 miljoen en in 2002 f 2,4 miljoen.

Differentiatie en kwaliteit

Met de ondertekening op 19 juni 1999 van de zogenoemde Bologna-verklaring is een belangrijke stap gezet om te komen tot betere internationale vergelijking en erkenning van opleidingen in het hoger onderwijs.

In 1999 zijn enkele activiteiten ondersteund op het terrein van de onderwijskundige professionalisering van universitair docenten, voor in totaal f 150 000,-. Dit bedrag is besteed aan een onderzoek naar personeelsbeleid en onderwijskundige professionalisering, een studiebijeenkomst en ondersteuning van het secretariaat van het CRWO dat deze activiteiten coördineerde.

De resultaten van het onderzoek en de bijeenkomst zijn betrokken bij het opstellen van het ontwerp-HOOP 2000.

Bestuurlijke verhoudingen

Decentralisatie arbeidsvoorwaardenvorming

Per 1 januari 1999 is, zoals werd nagestreefd, het proces van decentralisatie van de arbeidsvoorwaarden voor de universiteiten geëffectueerd.

Bekostiging werkplaatsfunctie academische ziekenhuizen

Met besluit van 25 november 1999, staatsblad 522, werd het op 1 januari 1997 ingevoerde verdeelmodel voor de rijksbijdrage voor de werkplaatsfunctie aan de academische ziekenhuizen gewijzigd. De wijzigingen betroffen de toevoeging van het budget voor uitkeringen na ontslag aan het landelijk deel werkplaatsfunctie academische ziekenhuizen en aanpassingen, die verband houden met de fusie van het Academisch ziekenhuis Utrecht met het Wilhelmina kinderziekenhuis aldaar.

Huisvesting academische ziekenhuizen

Het beleid van OCenW en VWS is gericht op het versterken van de autonomie van de academische ziekenhuizen bij bouwinvesteringen. Daardoor kunnen de academische ziekenhuizen hun beleid beter afstemmen met de faculteiten. De overdracht van verantwoordelijkheid zal zich in eerste instantie richten op het inlopen van de achterstand die academische ziekenhuizen hebben ten opzichte van de algemene ziekenhuizen op het punt van de instandhouding. Voorwaarde daarbij is wel de beschikbaarheid van een langetermijnhuisvestingsplan. Onder verantwoordelijkheid van VWS is medio 1999 een projectgroep gestart met het uitwerken van deze plannen. Verwacht wordt dat geleidelijke invoering met terugwerkende kracht tot 1 januari 2000 kan plaatsvinden. In de invoeringsperiode (tot en met 2004) zullen de meerkosten geheel ten laste komen van het budgettaire kader zorg.

1.8 Onderzoek en wetenschapsbeleid

Wetenschapsbudget 2000

In juni 1999 werd de nota *Wie oogsten wil, moet zaaien, Wetenschapsbudget 2000* uitgebracht. Daarin zijn de hoofdlijnen van het te voeren wetenschapsbeleid uiteengezet.

In de nota wordt geconstateerd, dat het Nederlandse onderzoekbestel van goed niveau is en daarmee een goede uitgangspositie biedt voor de zich ontwikkelende kennissamenleving. Er zijn echter ook bedreigingen. Niet alleen is het niveau van de publieke en private uitgaven voor onderzoek en ontwikkelingswerk in Nederland bescheiden en de trend daarin niet gunstig, maar bovendien is te constateren dat het fundamenteel onderzoek, een zeer voorname vernieuwingsbron voor de maatschappij, onder druk staat. Door een te hoog opgelopen beheerslast beschikken de onderzoekers over te weinig creatieve ruimte. De ruimte voor vernieuwing in het onderzoek is te beperkt en, *last but not least*, er zijn belangrijke problemen op alle niveaus wat betreft het personeel. Met name jonge, talentvolle onderzoekers hebben onvoldoende carrièreperspectief, en het wordt steeds moeilijker om jong talent aan te trekken én te behouden voor het onderzoek.

De hoofdlijnen van het de komende periode te voeren wetenschapsbeleid zijn: inzetten op het bieden van meer ruimte voor vernieuwend onderzoek gericht op lange termijn; vergroting van de creatieve ruimte voor de onderzoekers (onder meer door vermindering van beheerslast); verbetering van het carrièreperspectief voor jonge onderzoekers, evenals voor vrouwen; verbetering van de communicatie over wetenschap en technologie; en de samenwerking binnen het onderzoekbestel en met externe partijen.

De nota kondigt aan dat de bestuurlijke verhoudingen met de organisaties zullen worden verhelderd. Daarin zijn de uitgangspunten versterking van de autonomie van universiteiten en onderzoekorganisaties en inhoudelijke afstandelijkheid. Inhoudelijke beïnvloeding van het onderzoek krijgt gestalte via verkenningen, waarvan de resultaten een belangrijke input zullen vormen voor de strategische plannen die de universiteiten en de onderzoekorganisaties eens per vier jaar zullen opstellen. De strategische plannen van de onderzoekorganisaties zullen voor de bepaling van een standpunt aan de eerstverantwoordelijke minister worden voorgelegd. Plan én standpunt vormen de basis voor de jaarlijkse begrotingen, en de organisaties zal worden gevraagd in hun jaarverslag verantwoording af te leggen over de uitvoering van hun beleid. In deze aanpak speelt heldere verantwoording een sleutelrol.

Vernieuwingsimpuls

Een van de meest markante voorstellen in het Wetenschapsbudget is de opzet van een «vernieuwingsimpuls» bij de Nederlandse organisatie voor wetenschappelijk onderzoek (NWO), gericht op stimulering van vernieuwend fundamenteel onderzoek, met ruimte voor jong talent, in met name de universiteiten. De vernieuwingsimpuls zal vooralsnog groeien tot een omvang van f 75 miljoen in 2003, met gelijke bijdragen van OCenW (f 10 miljoen nieuw geld en f 15 miljoen die nu nog geormerkt zijn voor de bij NWO ondergebrachte stimuleringsprogramma's), NWO en de universiteiten.

Op aandringen van de Tweede Kamer werd besloten om de genoemde f 10 miljoen aan extra middelen niet vanaf 2003, maar al vanaf 2000 ter beschikking te stellen. Deze bijdrage wordt door de universiteiten en NWO «gematcht» tot een totaal van f 30 miljoen.

NWO, KNAW en VSNU hebben met voortvarendheid een begin gemaakt met het uitwerken van een concreet voorstel voor de vernieuwingsimpuls, dat binnenkort zal verschijnen.

ICES-projecten

In het najaar van 1998 besloot het kabinet tot toewijzing van middelen aan een aantal projecten op het terrein van kennisontwikkeling en -verspreiding. Op het terrein van de wetenschappen betrof het de

projecten «Delfts cluster» (op het gebied van kennis voor infrastructuur), «Biomade» (op het terrein van biomaterialen) en «Watergraafsmeer»; dit laatste project staat in nauwe relatie tot het bij het ministerie van Economische Zaken ondergebrachte project «Gigaport».

De middelen die voor 1999 voor Delfts Cluster (f 3 miljoen) en Watergraafsmeer (f 5 miljoen) beschikbaar werden gesteld, zijn aan de OCenW-begroting (artikel 23.04) toegevoegd. Voor Biomade zal dat voor het eerst in 2000 geschieden.

De projecten werden in de loop van het jaar opgestart. Daarbij ontstond vertraging in verband met de vraag of aanmelding in Brussel noodzakelijk was en met de daaraan verbonden consequenties.

Infodrome

In 1999 is het programma Infodrome gestart. Het programma staat onder leiding van een Stuurgroep onder voorzitterschap van staatssecretaris Van der Ploeg, die bij de kabinetsformatie werd belast met «de ontwikkeling van nadere gedachten over het overheidsbeleid in de informatie-maatschappij». In de stuurgroep hebben verder zitting de directeuren van de planbureaus, de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid en het Rathenau Instituut. Infodrome zal door studie en debat inhoud geven aan de bedoelde gedachtevorming. Infodrome heeft een looptijd van ruim twee jaar en een totaal budget van f 5 miljoen. In 1999 is hiervan f 925 000,- besteed aan onder andere het opstarten van het programmabureau, de startbijeenkomst, voorbereidende werkzaamheden voor de praktijkstudies in de verschillende domeinen van het dagelijks leven en aan discipline georiënteerde inventarisaties.

Wetenschaps- en techniekcommunicatie, newMetropolis

In 1999 werd steun verleend aan het nationale wetenschaps- en technologie-centrum newMetropolis, dat in grote financiële problemen was geraakt en in surseance van betaling kwam te verkeren. Om newMetropolis voor een doorstart een realistisch bedrijfsplan op te kunnen laten stellen, verstrekten OCenW, EZ en de gemeente Amsterdam ieder f 450 000,- voor de maanden januari tot en met maart 1999. Dat plan omvatte een veel slanker opzet en daarnaast samenwerking met partners (de Universiteit en de Hogeschool van Amsterdam, FME en FNV-bondgenoten, en TNO en de grote technologische instituten) die ook financiële bijdragen verstrekken. Om de doorstart daadwerkelijk mogelijk te maken droegen OCenW en EZ ieder eenmalig f 4,5 miljoen en Amsterdam f 2 miljoen bij, waarbij de OCenW-bijdrage met name bedoeld was voor de educatieactiviteiten van newMetropolis.

Onderbrenging van RIOD bij de KNAW

Op 1 januari 1999 is het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie (RIOD) onder de naam Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD) ondergebracht in de institutenorganisatie van de KNAW. Het bijbehorend budget, vermeerderd met f 1 miljoen voor de uitvoering van nieuwe onderzoeken, internationale samenwerking en digitalisering van de archieven, werd aan de rijksbijdrage van de KNAW toegevoegd.

Internationale samenwerking

Op 1 januari 1999 ging, na de vereiste goedkeuringsprocedures, het vijfde kaderprogramma voor onderzoek en technologische ontwikkeling van start. Qua structuur verschilde het sterk van het vierde kaderprogramma: een kleiner aantal deelprogramma's (9 in plaats van 18), die ieder met name zijn toegespitst op een twintigtal zogenaamde sleutelacties, brede themagebieden gericht op maatschappelijke uitdagingen. De financiële enveloppe van het programma omvat bijna 15 miljard euro (f 33 miljard) voor de periode 2000–2003.

De eerste ronde van de verschillende deelprogramma's leverde een voor

Nederland goed resultaat. Met een totaal aandeel van (voorlopig) 7% scoorde ons land opnieuw boven het proportionele aandeel (6%). In enkele programma's ligt het Nederlandse aandeel lager: informatietechnologie (4,5%) en «concurrerende en duurzame groei» (5,6%). Daar staan hoge aandelen tegenover in bijvoorbeeld biowetenschappen en energie en milieu (tot 9,8%). Het Nederlandse aandeel zal oplopen tot circa f 600 miljoen per jaar, hetgeen gegeven de vereiste co-financiering met in de regel 50% door de betrokken bedrijven (aandeel 29%) en universiteiten, onderzoekorganisaties en andere instellingen (71%), leidt tot een totale inzet voor de betrokken projecten van méér dan f 1 miljard per jaar gedurende de periode 2000–2003.

Decentralisatie arbeidsvoorwaarden onderzoekinstellingen

Met ingang van 1 januari 1999 zijn de arbeidsvoorwaarden in het hoger onderwijs en de onderzoekinstellingen volledig gedecentraliseerd (met uitzondering van de pensioenen). Hiertoe is op 17 december 1999 in werking getreden het «Besluit decentralisatie arbeidsvoorwaarden vorming universiteiten, hogescholen en onderzoekinstellingen» (Stb. 1999, 528) en zijn op 1 juni 1999 convenanten afgesloten met de Werkgeversvereniging Onderzoekinstellingen (WVOI) namens NWO, KNAW en KB.

Verslaglegging organisaties

Als onderdeel van de activiteiten op het terrein van Accountability, toezicht en controle (ATC) zijn in 1999 de richtlijnen voor de jaarlijkse verslaglegging van de KNAW en TNO afgerond. Eerder al werden richtlijnen opgesteld voor NWO en de KB. Als onderdeel van het vervolgtraject van ATC werd in 1999 tevens een studie uitgevoerd naar de rol die prestatie-indicatoren kunnen spelen in de verantwoordingsrelatie met het veld. De uitkomsten van dit onderzoek zullen worden betrokken bij de vormgeving van de nieuwe bestuurlijke verhoudingen zoals aangekondigd in het Wetenschapsbudget 2000.

Stimuleringsprogramma's

In 1999 gingen programma's van start op het terrein van revalidatie-onderzoek en informaticaonderzoek. Het programma behoud bodemarchief gaat binnenkort van start. De financiering van het secretariaat van het internationale programma land ocean interactions in the coastal zone werd voor een periode van vier jaar verlengd. Er lopen nu ongeveer 30 programma's, waaraan in 1999 f 19,3 miljoen aan stimuleringsmiddelen, ondergebracht bij NWO, werd besteed.

1.9 Studiefinancieringsbeleid

Studiefinancieringsbeleid

Het jaar 1999 heeft in het kader gestaan van de invulling van de verschillende maatregelen die in het Regeerakkoord zijn overeengekomen.

Studiefinanciering

In 1999 is de nota «Flexibele studiefinanciering, een stelsel dat past» uitgekomen en in de Tweede Kamer besproken. Hierin zijn voorstellen uitgewerkt om te komen tot meer mogelijkheden voor studenten om hun studiefinanciering flexibel op te nemen. De voorstellen uit deze nota zijn verwerkt in het wetsvoorstel «WSF2000» dat in november 1999 aan de Kamer is aangeboden. Voorzien is dat het wetsvoorstel met ingang van het studiejaar 2000/2001 in werking treedt.

Reisvoorziening

In de begroting 1999 was rekening gehouden met het onder de prestatie-systeem brengen van de ov-kaart voor studenten in het hoger onder-

wijs. Het bleek niet mogelijk om de hiervoor voorziene wetswijziging in 1999 in te laten gaan. Het wetsvoorstel zal nu per 1 september 2000 in werking treden voor alle studenten die in het studiejaar 1999/2000 of later voor het eerst studiefinanciering ontvangen.

Tegemoetkoming studiekosten

In 1999 is de eerste wijziging van de Wet tegemoetkoming studiekosten in werking getreden. In de «toelichting op de intensiveringen» (paragraaf 1.1) is dit verder toegelicht.

In 1999 is ook de nota «Meer voor meer» verschenen waarin de voorstellen voor de verdere uitbreiding

1.10 Cultuur

Cultuurbeleid

In 1999 is in de uitgangspuntenbrief aan de Tweede Kamer de aanzet gegeven voor de speerpunten van de cultuurnota 2001–2004. Er wordt extra geld beschikbaar gesteld voor de vijf accenten genoemd in de uitgangspuntenbrief. Dit moet zorgen voor de noodzakelijke kwaliteitsimpuls en moet ruimte bieden voor nieuw beleid. In 2000 zullen al projecten worden gestart die als opmaat moeten dienen voor de beleidsvoornemens van de volgende cultuurnota.

Op het gebied van het internationale cultuurbeleid is in het najaar van 1999 in een brief aan de Tweede Kamer nader uitgewerkt hoe de infrastructuur voor de uitvoering van het buitenlands cultuurbeleid wordt verbeterd.

Wet inkomensvoorziening kunstenaars (WIK)

De WIK en het daarbij behorende flankerend beleid zijn op 1 januari 1999 van start gegaan. De gebruikelijke opstartperikelen in aanmerking nemend functioneren zowel de WIK, die overigens ressorteert onder de verantwoordelijkheid van de minister van SZW, als het flankerend beleid naar tevredenheid. De geregistreerde instroom in de WIK ligt tot op heden (31 december 99) onder het begrote aantal: circa 3500 tegenover de maximaal verwachte 5000 kunstenaars.

Slechts een deel hiervan maakt vooralsnog gebruik van de faciliteiten die het flankerend beleid kan bieden. De Stichting Scheppende Kunsten die het flankerend beleid voor beeldend kunstenaars uitvoert, heeft thans 1400 aanvragen ontvangen, de stichting PodiumKunstWerk die het flankerend beleid voor podiumkunstenaars uitvoert 220. Bij dit laatste cijfer moet worden aangetekend dat het hier over het algemeen om projectaanvragen gaat waarin meerdere WIK-deelnemers kunnen participeren.

Rijksakademie voor Beeldende Kunst

De Rijksakademie voor Beeldende Kunst (RABK) heeft op 1 november 1999 de private status gekregen.

Cultuur en School

In het kader van het project Cultuur en School en het vak CVK-1 is met ingang van 15 november 1999 een start gemaakt met het verstrekken van vouchers aan scholieren in havo en vwo. De uitvoering verloopt tot op heden voorspoedig.

Mediabeleid

Concessiewet

Het wetsvoorstel Concessiewet is op 2 juni 1999 bij het parlement ingediend. Nadat op 21 oktober 1999 de Tweede Kamer verslag uitbracht, is de nota naar aanleiding van het verslag met een nota van wijziging op 11

november 1999 aan de Kamer gezonden met het oog op plenaire behandeling door de Tweede Kamer voor het eind van 1999. Dit laatste bleek uiteindelijk niet mogelijk. Behandeling vond plaats op 18 en 20 januari 2000. Op 25 januari 2000 is het wetsvoorstel door de Tweede Kamer aanvaard.

Afschaffing omroepbijdrage

In het voorjaar van 1999 zijn ter uitvoering van het regeerakkoord door ambtelijk OCenW en Financiën de mogelijkheden van fiscalisering van de omroepbijdrage onderzocht. Het wetsvoorstel tot wijziging van de Mediawet, strekkende tot afschaffing van de omroepbijdrage en opheffing van de Dienst omroepbijdragen, is op 27 augustus 1999 bij het parlement ingediend. Op 25 november 1999 heeft de Tweede Kamer het wetsvoorstel aangenomen. Het wetsvoorstel is op 21 december 1999 door de Eerste Kamer aangenomen en per 1 januari 2000 in werking getreden.

Privatisering NOB

Het daarvoor noodzakelijke wetsvoorstel tot wijziging van de Mediawet is op 4 maart 1999 tot wet verheven. Deze wet is vervolgens in werking getreden op 1 mei 1999. Thans vindt er een juridische herstructurering van NOB plaats en zijn de voorbereidingen gaande voor de verkoop van de aandelen NOB door de Staat in goed overleg met het ministerie van Financiën, de adviseurs van de Staat en het bedrijf in een zogenaamde *joint working group*.

Media en minderheden

Op 9 juni 1999 is de notitie media- en minderhedenbeleid aangeboden aan de Tweede Kamer. De notitie bestrijkt onder andere de volgende terreinen: concessiewetgeving, werkingssfeer fondsen, taal- en inburgeringprogramma's, toezicht Commissariaat, lokale migrantentelevisie, frequentiebeleid, persbeleid en arbeidsdeelname. In het najaar volgde een reactie van de staatssecretaris op een advies van de Raad voor Cultuur, en een overzicht van kosten en planning van de diverse maatregelen. De notitie is op 7 oktober 1999 behandeld in de Tweede Kamer.

Uit subsidies mediabeleid is bijgedragen aan een groot aantal projecten, waaronder het Caribisch journaal van de wereldomroep, pilots met migrantenradio van de OLON en een programmawedstrijd van de Nederlandse programma stichting. Verder is bijgedragen aan de nota's *Ruim baan voor culturele diversiteit* (OCenW), *Kansen pakken, kansen krijgen* (BZK), en *Jaaroverzicht etnische groepen* (BZK).

Letteren- en bibliotheken- en leesbevorderingsbeleid

Metamorfoze

Met de Koninklijke Bibliotheek, waar het coördinerende Bureau conservering bibliotheekmateriaal is gehuisvest, werd regelmatig overleg gevoerd. Aan de orde kwamen met name: de deels door technische omstandigheden veroorzaakte knelpunten in de doorlooptijd van de projecten en de hierdoor ontstane problemen bij de bevoorschotting. Eind 1999 moest in verband met deze financiële kwestie een kasschuif plaatsvinden. Aan het eind van het jaar vond de instelling plaats van de evaluatiecommissie *Metamorfoze*. Het rapport van deze commissie zal in april 2000 aan de staatssecretaris aangeboden worden en ter advisering aan de Raad voor Cultuur worden voorgelegd.

Nieuwe media/ict

De openbare bibliotheken voerden met gelden uit het programma Communicatie Overheid Burger van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties het project Overheid een open boek uit, waar-

door in vrijwel alle vestigingen van bibliotheken toegang tot het internet tot stand kon komen. In aanvulling daarop gingen openbare bibliotheken onder regie van het Nederlands bibliotheek en leatuurcentrum verder met het ontwikkelen van digitale inhoud. Op het terrein van de Nederlandse letteren werd verder gewerkt aan digitale onderwijsvormen, die aansluiten bij de vernieuwingen in het onderwijs. Met de verschillende uitvoerende organisaties vond intensief overleg plaats. Daarnaast werd deelgenomen aan overleg met EZ (NAP) ter voorbereiding van een vervolgproject op Overheid een open boek. Eind december kwam zekerheid over de doorgang van dit tweejarige project (NAP II) met een budget van ruim f 10 miljoen.

In het verslagjaar werd veel aandacht geschonken aan het belangwekkende projectvoorstel van de Stichting digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren (DBNL). Ter ondersteuning van de projectaanvraag bij NWO voor deze virtuele bibliotheek werd aan de Stichting DBNL een subsidie toegekend van f 100 000,-. Begin 2000 neemt NWO een beslissing over het subsidieverzoek van de Stichting DBNL.

Cultuurbeheer

Het afgelopen jaar hebben diverse verkenningen plaatsgevonden voor de huisvesting van het Rijksmuseum Amsterdam. Op de valreep van 1999 werd via de Motie Melkert door de Tweede Kamer uitgesproken dat van het kabinet een reactie op deze plannen werd verwacht. Dit leidde tot het kabinetsbesluit om f 100 miljoen voor dit doel beschikbaar te stellen.

In het kader van de stelselwijziging rijkshuisvesting dreigen er budgettaire tekorten te ontstaan met betrekking tot de vervangingsinvesteringen bij de onderzoek- en cultuurinstellingen. De eerste tranche van de problematiek van de vervangingsinvesteringen werd vooralsnog in 1999 opgelost door een structurele bijdrage van het kabinet ter grootte van f 9,0 miljoen waarvan f 6,6 miljoen is bestemd voor de cultuurinstellingen.

In 1999 werden er uit het in 1998 gevormde aankoopfonds van f 100 miljoen enige bijdragen verleend aan aanschaffingen voor een totaal bedrag van f 9,1 miljoen. Dit bedrag bestaat voor een belangrijk deel uit de bijdrage aan «De oude man» van de hand van Rembrandt ad f 6 miljoen.

1.11 Arbeidsvoorwaarden en beroepskwaliteit

Wachtgelden en arbeidsongeschiktheid

Preventie en reïntegratie

Zowel vanuit maatschappelijk oogpunt als vanwege de toenemende tekorten op de arbeidsmarkt heeft het accent bij inactiviteit gelegen op preventie en reïntegratie. Voor wat betreft inactiviteit wegens werkloosheid is er een omslag te zien in de instroom in het wachtgeld. Deze heeft thans het niveau van frictiewerkloosheid (korte overbrugging tussen twee banen) benaderd. Het beleid is daarom nu vooral gericht op reïntegratie, met name van oudere langdurig werklozen.

Onderstaande tabel toont de werkloosheidsontwikkeling in 1999 ten opzichte van die van 1998. Het betreft hier de realisaties 1998 en 1999 zoals deze blijken uit de opgaven van respectievelijk USZO Groningen (voor wat betreft de werkloosheidsuitkeringen) en USZO Heerlen (voor wat betreft de suppletie-uitkeringen).

De werkloosheidsontwikkeling in 1999 ten opzichte van 1998

Sector	Uitgaven (Mf)		Gemiddeld aantal (fte)		Gemiddelde leeftijd	
	1998	1999	1998	1999	1998	1999
po	179,2	170,6	3 419	2 882	51,0	52,3
vo	211,0	200,5	3 486	2 984	53,6	56,2
bve	161,6	154,1	2 213	1 705	55,0	56,4
hbo	158,0	150,6	2 011	1 645	56,4	57,0
wo	243,6	226,6	2 766	2 503	47,6	47,5
owb	27,2	22,5	528	434	38,7	38,1
Totaal	971,9	924,9	14 432	12 153	51,5	52,9

Bron: Begrotingsuitvoeringsrapportage van USZO en Wachtgeld Informatie Systeem (WIS).

De wachtgelduitgaven in het primair onderwijs zijn inclusief de uitgaven voor het personeel dat voor rekening van het bevoegd gezag aan de instellingen is verbonden.

Uit bovenstaande tabel blijkt dat de in 1996 ingezette daling van de wachtgelden ook in 1999 doorzet. De inspanningen die zijn gericht op het terugdringen van de werkloosheidsuitkeringen worden onverminderd gecontinueerd. De vermindering van de uitgaven leidt bij de instellingen die op lumpsumbasis worden bekostigd tot financiële ruimte die door de instellingen wordt benut voor seniorenbeleid en voor de financiering van maatregelen gericht op het terugdringen van de werkloosheidsuitgaven. Uit de cijfers blijkt tevens de vergrijzing van het bestand. Meer dan 66% van de personen met een werkloosheidsuitkering is 50 jaar of ouder.

Voor wat betreft inactiviteit wegens ziekte en arbeidsongeschiktheid is nog steeds sprake van een zorgelijk beeld. Er is sprake van een hoog verzuimrisico, waarbij met name opvalt dat onderwijspersoneel niet zozeer vaker, maar wel langer ziek is. Om die reden is er nog meer dan voorheen aandacht voor preventie, vooral in de sfeer van werkdruk en ander anticiperend beleid. Mocht een werknemer toch onverhoopt uitvallen, dan wordt steeds meer nadruk gelegd op het belang van snelle reïntegratie. Dit temeer omdat de aard van de ziekte veelal psychisch is. Daarnaast is een aandachtspunt de communicatie tussen de verschillende actoren die bij ziektegevallen betrokken zijn. Het onderzoeksrapport «*Kink in de kabel*» heeft namelijk bevestigd dat bedoelde communicatie te wensen overlaat. Bedoelde actoren dienen veel meer vanuit dezelfde doelstelling, namelijk reïntegratie, samen te werken.

Ontwikkeling ziekteverzuim in het onderwijs

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Ziekteverzuimpercentage	6,6	7,5	7,2	7,2	7,2	7,7
Gemiddelde verzuimduur (in dagen)	14,8	17,0	16,4	22,0	17,0	18,9

Bron CBS, 27 oktober 1999; verzuimcijfers po/vo 1998.

Het ziekteverzuimpercentage is het aantal door ziekte verzuimde dagen in procenten van het totaal aantal beschikbare dagen van de werknemers in een kwartaal. Niet meegeteld is het verzuim na een jaar ziekte. De cijfers voor het onderwijs tot en met 1996 hebben betrekking op schooljaren zonder de zomervakantie. De cijfers hebben betrekking op ongelijke populaties: in 1992/1993 en 1993/1994 exclusief wetenschappelijk onderwijs, cursorisch/deeltijds beroepsonderwijs en volwasseneneducatie en het ondersteunend personeel; in 1994/1995 exclusief hoger beroepsonderwijs en wetenschappelijk onderwijs en inclusief beroepsbegeleidend onderwijs, basiseducatie en volwasseneneducatie; in 1995/1996 en het kalenderjaar 1997 en 1998 hebben de ziekteverzuimgegevens

betrekking op het basisonderwijs, het voortgezet onderwijs en het (voortgezet) speciaal onderwijs.

Uit de vergelijking tussen de jaren 1997 en 1998 blijkt een stijging van het ziekteverzuimpercentage. Deze komt voornamelijk voor rekening van het basisonderwijs. De gemiddelde verzuimduur is bij de drie onderzochte onderwijssectoren toegenomen. De toename varieert van zo'n anderhalve dag in het basisonderwijs tot gemiddeld drie dagen in het (voortgezet) speciaal onderwijs. Voorts is nog het vermelden waard dat uit onderzoek is gebleken dat vrouwen over het algemeen een hoger ziekteverzuim hebben dan mannen. Bovendien hebben ouderen een hoger ziekteverzuim dan jongeren. Als gekeken wordt naar de omvang van de weektaak blijkt dat er eveneens verschillen zijn. Docenten met een fulltime weektaak hebben in alle onderwijssoorten de laagste gemiddelde verzuimduur en docenten met een kleine parttimebaan de hoogste.

Maatwerk voor morgen: naar een open onderwijsarbeidsmarkt.

In april 1999 is de nota «Maatwerk voor morgen» aan de Tweede Kamer aangeboden. De nota bevat een groot aantal maatregelen die gericht zijn op een goede personeelsvoorziening in het onderwijs. De maatregelen uit Maatwerk voor morgen moeten op lange termijn bijdragen aan het vergroten van de aantrekkelijkheid van het leraarsberoep en op korte termijn aan het oplossen van het lerarentekort.

Er worden voorstellen gedaan om de kwaliteit van de leraar te waarborgen (bij zij-instromers in het beroep) en te verbeteren (via een kwaliteitsstelsel, neer te slaan in een wet op het leraarschap). De lerarenopleidingen krijgen stimulansen zich te veranderen naar een vraaggeoriënteerde instelling, waarbij zowel de vragen van de studenten als van het scholenveld serieus moeten worden genomen. Dualisering van de lerarenopleidingen, waaronder de dualisering van het laatste jaar door de leraar in opleiding met leerarbeidsovereenkomst, is één van de hoofdlijnen van de vernieuwing van de lerarenopleidingen.

De uitwerking van deze maatregelen is in gang gezet. Over de voortgang ervan zal de Tweede Kamer regelmatig geïnformeerd worden.

Cao 1999–2000

Op 25 maart 1999 hebben de minister van OCenW en de centrales voor onderwijspersoneel een nieuwe onderwijs-cao ondertekend. De cao loopt van 1 januari 1999 tot en met 1 maart 2000 en heeft alleen betrekking op de sectoren primair onderwijs, voortgezet onderwijs en beroepsonderwijs en volwasseneneducatie. Met ingang van 1 januari 1999 is het overleg over de arbeidsvoorwaarden in het hoger onderwijs immers volledig gedecentraliseerd. Op grond van de cao zijn onder meer de salarissen in de genoemde sectoren met ingang van 1 februari 1999 met 2,5% verhoogd en heeft het personeel in december een eindejaarsuitkering van 0,6% van het in 1999 ontvangen salaris ontvangen. Tevens is de zogenaamde periodiekenstop in het carrièrepatroon van onderwijspersoneel opgeheven en zijn er afspraken gemaakt over een impuls op het terrein van integraal personeelsbeleid en de verbetering van het loopbaanperspectief in het onderwijs.

1.12 Internationaal beleid

Internationalisering van het onderwijs in Nederland

In september 1999 is de beleidsbrief Kennis, geven en nemen over de internationalisering van het onderwijs uitgebracht samen met de voortgangsrapportage van het actieplan Onbegrensd talent. In de beleidsbrief Kennis, geven en nemen wordt meer ruimte geboden voor zelfregie op instellingsniveau, is een nadere selectie gemaakt van landen waarmee we op onderwijsterrein willen samenwerken en wordt de samenhang tussen

de internationalisering van het onderwijs enerzijds en het buitenlandbeleid van het kabinet anderzijds versterkt.

Beleidsonderzoek.

In 1999 is aan het Centrum voor studies van het hoger onderwijsbeleid de opdracht verstrekt het O8-project uit te voeren. Doelstelling van het O8-project is (1) het onderzoeken van de internationale positie van het Nederlandse onderwijs in de westerse wereld, (2) het identificeren van sterkten en zwaktes in relatie tot relevante andere landen, (3) het speuren naar goede en relevante beleidspraktijken in het buitenland en (4) het formuleren van voorstellen voor de verbetering en uitbreiding van de internationale statistieken, met name in OESO-verband.

De mobiliteitsmonitor die eind 1998 door het BISON (Beraad Internationale Samenwerking Nederland) is uitgebracht, wordt verder ontwikkeld waarbij de nadruk ligt op het zichtbaar maken van de effecten van internationalisering.

Bilaterale samenwerking

Grenslanden

In 1999 is uitwerking gegeven aan de beleidslijnen zoals die in de nota «Onbegrensd talent» zijn opgenomen. In het kader van de «Regeling stimulering grensoverschrijdende samenwerking hoger onderwijs 1997–2000» zijn op basis van tussenrapportages aan de in 1997 en 1998 gehonoreerde samenwerkingsprojecten voor 1999 en 2000 subsidies toegekend. Bovendien heeft op het gebied van deze regeling een eerste scan plaatsgevonden, gericht op het in beeld brengen van de vormgeving van het beleid binnen instellingen en op de knelpunten en problemen zoals instellingen hen ervaren bij het aangaan, invullen en implementeren van samenwerkingsverbanden. Daarnaast zijn op het gebied van het grenslandenbeleid de drie ingestelde platforms voor 2000 gecontinueerd. Naar verwachting zal in 2000 een vierde worden ingesteld. Het doel van de platforms is de samenwerking tussen instellingen in de grensregio's verder te verankeren.

De intensieve samenwerking met Vlaanderen wordt voortgezet. In 1999 is een start gemaakt voor een vervolg op het GENT-4 akkoord, dat per 31 december 1999 afliep. Op basis van het onderzoeksrapport *is het gras aan de overkant altijd groener?* zijn aanbevelingen gedaan voor maatregelen die op termijn moeten leiden tot een evenwichtiger onderwijsmobiliteit tussen Nederland en Vlaanderen. Deze maatregelen zullen onderdeel uitmaken van het vervolg op GENT-4 en worden uitgewerkt in 2000.

Op basis van de «Regeling stimulering van internationale structurele samenwerking van hogescholen 1997–2000» is aan een aantal consortia van instellingen subsidie toegekend voor structurele samenwerking met instellingen in België, Duitsland, het Verenigd Koninkrijk, Noorwegen, Zweden, Finland, Denemarken, Tsjechië en Polen, met als doel structurele samenwerkingsverbanden tot stand te brengen. Ten slotte is subsidie toegekend aan samenwerkingsprojecten met Indonesië. Kenmerk van de samenwerking is gelijkwaardigheid en reciprociteit. Het doel is de strategische samenwerking te bevorderen.

EU-landen

Met Duitsland, Vlaanderen en het Verenigd Koninkrijk is bilateraal overleg in gang gezet om in vervolg op de Bologna-verklaring de mogelijkheden te verkennen voor samenwerking op instellingsniveau voor gezamenlijke accreditatie van opleidingen in het hoger onderwijs.

Duitsland. De evaluatie van het Duitslandprogramma voor het hoger onderwijs is in de loop van 1999 in gang gezet. De uitkomsten zullen worden meegenomen bij de besluitvorming over het Duitslandbeleid vanaf 2001. In mei 1999 is een gemeenschappelijke verklaring onderte-

kend met Noordrijnland-Westfalen, die gericht is op intensivering van de samenwerking op het gebied van het primair en voortgezet onderwijs en het beroepsonderwijs.

Frankrijk. In 1999 is door het Centrum voor Frankrijk studies van de Universiteit Utrecht een module ontwikkeld voor voorbereiding van Franse studenten op een studieverblijf in Nederland. De «Werkgroep Frankrijk» is ingesteld voor het opzetten van een vastere en bredere overlegstructuur voor verdere ontwikkeling, draagvlak en monitoring van beleid.

Buiten de Europese Unie

Midden- en Oost-Europa. De samenwerking met Hongarije en Rusland is voortgezet onder de Memoranda of Understanding (1998–2002). Er is een begin gemaakt met de geografische verbreding. Op basis van de ervaringen die opgedaan zijn in de samenwerking met Hongarije zijn programma's in ontwikkeling voor Hongarije, Polen, Tsjechië en Slovenië.

Zuid-Afrika. Het CENESA-II programma is ontwikkeld. Het is gericht op een gelijkwaardige samenwerkingsrelatie op onderwijsterrein met bijzondere aandacht voor curriculumontwikkeling, toetsontwikkeling, kwaliteitszorg en managementvraagstukken op onderwijsterrein.

Zuid-Oost-Azië. In het kader van Human Resource Development zijn de betrekkingen met een aantal landen (in het bijzonder China en Indonesië) voortgezet door middel van technologische samenwerking, kennisoverdracht en training. In overleg met het hoger onderwijsveld is een begin gemaakt met een nadere verkenning van het samenwerkingsinstrumentarium voor 2000 en volgende jaren.

Nederlandse Antillen en Aruba. In overleg met de OESO is een review gestart van de stand van het onderwijs op de Nederlandse Antillen en Aruba. Deze moet de basis vormen voor het toekomstig onderwijsbeleid van de Nederlandse Antillen en Aruba. Het KANS-programma, gericht op samenwerking tussen Nederlandse scholen en scholen op de Nederlandse Antillen en Aruba (1998–2001) is voortgezet.

Multilaterale samenwerking

In 1999 zijn de voorbereidingen getroffen voor en heeft besluitvorming plaatsgevonden over de tweede generatie mobiliteitsprogramma's Socrates en Leonardo. Eind 1999 zijn de Europass-beroepsopleidingen voor de hele Unie geïntroduceerd, een Europees document dat de transparantie van het beroepsonderwijs in Europa vergroot. Als opvolging van het groenboek «Onderwijs, opleiding en onderzoek: de belemmeringen voor transnationale mobiliteit» is de samenwerking met Justitie, Buitenlandse Zaken en Sociale Zaken en Werkgelegenheid gericht op het wegnemen van belemmeringen (obstakels rond toelating en werk- en verblijfsvergunningen) versterkt.

2. FINANCIËEL BEHEER

Inleiding

De bedrijfsvoering van OCenW is in 1999 gedomineerd door een aantal grote projecten. Zo waren daar natuurlijk de overgang naar het nieuwe millennium en de voorbereiding van de invoering van de euro. In 1999 is ook een begin gemaakt met het project VBTB (van beleidsbegroting tot beleidsverantwoording). Dit project richt zich op het inrichten en presenteren van de begroting, zodanig dat veel beter dan nu de koppeling tussen beoogde beleidseffecten en middelen kan worden gelegd. Dit vergt ook een aanpassing van de verantwoording die veel beleidsmatiger van karakter wordt. Een project dat hiermee nauw is verweven, is het project ATC (accountability, toezicht en controle). Dit moet in 2000 leiden tot een werkend besturingsmodel waarin het toezicht op de OCW-instellingen verder wordt verbeterd. De Kamer zal hierover in 2000 worden geïnformeerd via een brief waarin vanuit mijn bestuurlijke visie de sturingsrelatie met het OCW-veld per sector wordt vormgegeven. Beide projecten hebben met elkaar gemeen dat er een goede informatievoorziening van en naar het OCW-veld moet zijn. Om deze informatiestromen in kaart te brengen en zo doelmatig mogelijk in te richten, is in 1999 gestart met het project Kwantitatief informatiebeleid. De gevolgen van deze projecten voor de informatievoorziening hebben uiteraard hun weerslag op de administratieve systemen. Deze consequenties worden onder meer betrokken bij het project VFA (vereenvoudiging financiële administratie). Tenslotte noem ik nog het project DOREAC (doorlichting regelingen op accountancy-aspecten) dat in 1999 van start is gegaan. Evenals bij ATC is ook bij dit project de bestuurlijke relatie met het veld uitgangspunt voor de doorlichting van regelingen op de vraag of het vragen van een accountantsverklaring het meest geëigende en doelmatige instrument is voor het verkrijgen van zekerheid over de rechtmatigheid van de uitgaven.

Het zal duidelijk zijn dat al deze projecten een zware wissel trekken op de beschikbare capaciteit van het apparaat. Dat zal ook in de komende jaren zeker het geval zijn.

Daarnaast is de nodige aandacht besteed aan verdere verbeteringen van de administratieve organisatie. Zo zijn diverse richtlijnen uitgebracht op het OCW-Intranet en heeft Cfi een initiatief ontwikkeld om haar handboeken bedrijfsvoering elektronisch beschikbaar te stellen. Naar verwachting kan dit systeem medio 2000 operationeel zijn. Verder is eind 1998 een gedragslijn MenO (misbruik en oneigenlijk gebruik) ontwikkeld waarmee het voorkomen van MenO zoveel mogelijk wordt voorkómen. Ook op het gebied van de beveiliging van geautomatiseerde systemen is het toezicht verscherpt en de voorlichting verbeterd. Dat zelfde geldt voor de regels rond Europees aanbesteden. In dit verband noem ik ook het actieplan professioneel inkopen en aanbesteden waarvoor door OCenW reeds de eerste stappen zijn gezet.

In het eerste deel van dit hoofdstuk zal aandacht gegeven worden aan de vervolgcacties voortvloeiende uit de opmerkingen van de Algemene Rekenkamer op de rekening 1998. Vervolgens zal in het tweede deel nader worden ingegaan op het gevoerde MenO-beleid. Het laatste deel betreft een terugblik op de diverse, in deze inleiding genoemde, bedrijfsvoeringsprojecten bij OCenW.

2.1 De rapportage bij de rekening 1998 van de Algemene Rekenkamer

De Rekenkamer is over het geheel genomen positief over OCenW. Zij stelde vast dat de AD-controle voldoende basis bood voor haar oordeelsvorming over de financiële verantwoording 1998. In 1999 is ook voor het eerst gerapporteerd over de ijkpunten voor het financieel beheer, te weten administratieve organisatie, financiële functie, automatisering, accountantscontrole en kengetallen. Over het gevoerde financieel beheer is zij positief. Echter voor een aantal tekortkomingen vraagt zij aandacht. Hieronder zal verder worden ingegaan op de genoemde tekortkomingen en de huidige stand van zaken rond de ingezette verbeteracties.

Administratieve organisatie (AO)

De Rekenkamer constateerde problemen bij de handboeken van CFI, de IB-Groep en de directies PenO en WJZ. De laatste directie heeft in 1999 een aan de eisen voldoende handboek AO opgeleverd. Ook CFI is op de goede weg. In 1999 heeft er een inhaalslag plaats gevonden en inmiddels is rond de 70% van de kritische processen beschreven. Het initiatief om de procesbeschrijvingen elektronisch beschikbaar te stellen kan wellicht een voorbeeldfunctie hebben voor het hele departement. Naar verwachting zal de gehele AO van CFI midden 2000 zijn beschreven. Door een langdurige reorganisatie beschikt de directie PenO eind 1999 nog steeds niet over een actueel handboek. De belangrijkste processen zijn wel reeds in concept klaar. Een afgerond en actueel handboek wordt eind 2000 verwacht. Een potentieel risico wordt gevormd door het ontbreken van een actuele AO-beschrijving bij de IB-Groep. In 1999 is bij de IB-Groep de ernst van de situatie aangekaart en er op aangedrongen de bestaande AO-beschrijvingen aan te passen aan de nieuwe organisatie van de IB-Groep. Daartoe is afgesproken dat de IB-Groep in ieder geval vóór het eind van 1999 een beschrijving van de nieuwe organisatiestructuur zou leveren en een plan van aanpak zou maken voor het aanpassen van de liggende werk-instructies aan de nieuwe situatie. Hieraan is niet voldaan, in februari is wel een summier plan van aanpak ontvangen.

Automatisering

Eind 1999 voldeed OCenW formeel nog niet aan het Voorschrift informatiebeveiliging rijksoverheid (VIR). Wel is zichtbaar verbetering geconstateerd. Belangrijk hierbij is dat de kritische processen van OCenW voldoen aan het VIR. Tevens beschikte het departement nog niet over een inventaris-administratiesysteem. De inventarisatie van kantoorapparatuur vormt hierbij een knelpunt omdat de afzonderlijke directies deze zelfstandig aanschaffen. Het Facilitair bedrijf heeft hiervoor eind 1999 richtlijnen voor het materieel beheer opgesteld. De Rekenkamer constateerde ook bij de IB-Groep een tweetal tekortkomingen in de automatisering. Het tijdig intrekken van autorisaties verdient nog aandacht en er zijn nog onvoldoende uitwijkmogelijkheden. Beide tekortkomingen zijn nog niet opgelost. De IB-Groep werkt momenteel aan de problemen. De DAD neemt deze punten mee in haar controle over 1999.

Europees aanbesteden

De directies en agentschappen zijn zelf verantwoordelijk voor het toepassen van de Europese aanbestedingsregels. Dit gebeurt, evenals in 1998, nog niet goed. In vijf gevallen zijn in 1999 contracten wederom ten onrechte niet Europees aanbesteed. Tevens was nog geen goede manier om de problematiek van de vooraankondigingen, voornamelijk bij de onderzoeksopdrachten, op te lossen. In 1999 heeft OCenW een geautomatiseerd systeem ontwikkeld waar de directie in het begin van het jaar hun geplande onderzoeksopdrachten invoeren. Door het systeem komt er

tijdige en volledige informatie beschikbaar om te beoordelen of een voor-aankondiging noodzakelijk is of niet.

Informatie- en communicatietechnologie (ict)

De twee geconstateerde tekortkomingen bij het ict-project zijn in 1999 opgelost. Het afgelopen jaar is de administratieve organisatie van de directie ICT op orde gebracht. Daarnaast zijn tevens voldoende maatregelen getroffen opdat de financiële administratie voldoende inzicht geeft in de aangegane verplichtingen en gedane uitgaven.

Financiële verantwoording 1998

De Rekenkamer constateerde dat de toelichting op de rekening en balans van de Rijksarchiefdienst ten opzichte van 1997 is verbeterd, maar dat de toelichting op de kengetallen nog verbetering behoeft. De verantwoording over 1999 zal een verbetering van de toelichting op kengetallen laten zien.

Overige tekortkomingen IB-Groep

Naast de genoemde tekortkomingen in de AO en automatisering heeft de Rekenkamer ook opgemerkt dat in 1998 geen actualisatie van het controlebeleid inzake MenO heeft plaatsgevonden. Wijzigingen in de wetgeving en de vertraging in de reorganisatie gaven daar wel aanleiding toe. Inmiddels is in 1999 een projectorganisatie MenO gestart en is een stappenplan opgesteld. Deze projectorganisatie beoogt het intern functioneren van de IB-Groep voor MenO-bestrijding te versterken en het MenO-beleid te intensiveren. Conform de gedragslijn «Misbruik en oneigenlijk gebruik» van het ministerie is de inventarisatie van het bestaande controlebeleid door de projectorganisatie geactualiseerd. Dit zal uiteindelijk moeten leiden tot een aangescherpte MenO-aanpak. Tevens worden in dit kader de afspraken met andere organen, waarmee gegevens worden uitgewisseld, opnieuw bezien en waar nodig aangepast. Dit is van belang gezien het grote aandeel van studiefinanciering in de MenO-gevoelige regelingen, zoals die genoemd worden in de volgende paragraaf.

2.2 Misbruik en oneigenlijk gebruik van regelingen

De wet- en regelgeving voor een belangrijk gedeelte van de uitgaven en ontvangsten is gevoelig voor Misbruik en Oneigenlijk gebruik (MenO) door derden. Dit is onvermijdelijk omdat het ministerie gegevens van derden (belanghebbenden) moet gebruiken voor het bekostigen van instellingen en het verstrekken van beurzen en dergelijke. Een goed voorlichtings-, controle-, en sanctiebeleid kan de hiermee verbonden risico's sterk verminderen. Daartoe is eind 1998 door de directie FEZ een gedragslijn MenO uitgebracht.

Toch blijft nog een deel van de regelingen bij OCenW gevoelig voor misbruik en oneigenlijk gebruik. De MenO-gevoeligheid in deze regelingen is in 1997 geïnventariseerd en wordt jaarlijks geactualiseerd. Uit deze actuele inventarisatie zijn hieronder de belangrijkste MenO-gevoelige regelingen aangegeven.

Basisonderwijs

Het grootste deel van de uitgaven voor het basisonderwijs is MenO-gevoelig. Het belangrijkste, niet afgedekte risico betreft het toekennen van formatie aan basisscholen op grond van leerlinggewichten. Het financiële effect hiervan is ongeveer f 463 miljoen per jaar. Het leerlinggewicht is afhankelijk van de opleiding van de ouders, hun beroep, de gezinsomstandigheden en het land van herkomst. Ook het inkomen kan van invloed zijn. De directeur van de basisschool kent de gewichten toe op basis van de gegevens die de ouders verstrekken. Deze gegevens worden tot nu toe bij de ouders niet geverifieerd. Redenen daarvoor liggen op het vlak van privacy- en doelmatigheid. Het niet-hebben van een opleiding is boven-

dien niet controleerbaar. Het ministerie wacht met het aanscherpen van de administratieve bepalingen om het MenO-risico van de gewichtenregeling te beperken, totdat intern een oplossing is gevonden voor een aantal specifieke problemen die zich bij een eventuele aanscherping voordoen.

Studiefinanciering

- **Woonsituatie**

In 1999 is op basis van de WSF ongeveer f 1200 miljoen en op basis van hoofdstuk III van de WTS ongeveer f 18 miljoen aan toelagen voor uitwonende studenten uitgegeven. Voor een studerende is het voordelig om zich als uitwonende op te geven. Dat geldt zowel voor de WSF als voor hoofdstuk III van de WTS.

Steekproefcontrole voor de WSF in 1998 over de periode 1996/1997 heeft in 0,8% van alle gevallen onterechte uitwonendheid vastgesteld. Koppeling van adresgegevens voor de WSF aan de Gemeentelijke Basis Administratie (GBA) met ingang van het studiejaar 2001/2002, zal het MenO-risico verder terugdringen. Voor hoofdstuk III van de WTS is de GBA-status reeds bepalend voor de woonsituatie. Het rest-MenO wordt daarmee voor de WTS lager geacht.
- **Inkomen**

In 1999 is ongeveer f 347 miljoen uitgegeven op basis van hoofdstuk II van de WTS en ongeveer f 6 miljoen op basis van hoofdstuk IV van de WTS.

De hoogte van de tegemoetkoming WTS hoofdstuk II is afhankelijk van het inkomen van de aanvrager en partner. Het is niet in alle gevallen mogelijk vast te stellen of de aanvrager een partner heeft, waardoor er een rest-MenO aanwezig is.

Voor hoofdstuk IV is het inkomen in de drie maanden voorafgaande aan de studie relevant voor de hoogte van de toekenning. De belastingdienst gaat uit van jaar inkomens. Hierdoor is controle van inkomens met de belastingdienst niet mogelijk.
- **Draagkrachtmeting en partner**

In principe wordt bij draagkrachtmeting het inkomen van de partner meegenomen. Het opgeven dat de debiteur geen partner heeft, is derhalve gunstig voor de debiteur. Het hebben van geen partner is moeilijk vast te stellen.

2.3 De bedrijfsvoeringsprojecten bij OCenW

Millennium

Voor de aanpak van het millenniumvraagstuk binnen OCenW was een centrale projectorganisatie opgericht. De centrale projectorganisatie had tot taak de aanpak van de afzonderlijke eenheden en organisaties te coördineren, te faciliteren en via proces auditing en rapportages te bewaken. Het millenniumvraagstuk binnen het departement alsmede bij de IB-Groep en in het onderwijs-, onderzoeks- en cultuurveld is daarmee adequaat aangepakt. Bij de jaarovergang hebben zich geen noemenswaardige problemen voorgedaan. De voortzetting van de bedrijfsvoering is geen enkel moment in gevaar geweest.

De projectorganisatie zal in 2000 formeel worden opgeheven nadat een departementale evaluatie is opgesteld die, als onderdeel van de kabinetbrede evaluatie, in maart 2000 aan de Tweede Kamer zal worden toegezonden.

Invoering euro

Op 1 januari 1999 is gestart met de planningsfase, die liep tot 1 juli 1999. In deze fase werd een gedetailleerde planning van de aanpassingen in het kader van de invoering van de euro bij OCenW opgeleverd. Daarnaast werd een raming van de benodigde capaciteit gemaakt en is het

communicatieplan opgeleverd. Niet alle eenheden hebben de planning-fase op 1 juli afgerond: CFI heeft begin november 1999 een plan van aanpak ingeleverd, de IB-Groep begin december 1999. De voortgang van het project komt hierdoor niet in gevaar.

Op 1 juli 1999 werd een start gemaakt met de realisatiefase die loopt tot 1 januari 2001. Zowel CFI als de IB-Groep passen een voortrollende planning toe: de eerste activiteit van de realisatiefase is het uitvoeren van een impactanalyse (IT-scans), waarmee op gedetailleerd niveau per systeem duidelijk wordt welke aanpassingen nodig zijn.

De departementale accountantsdienst heeft eind 1999 een onderzoek uitgevoerd naar de totale draaiboeken van CFI, IB-Groep en de cultuurdirecties. De reden is dat deze organisatieonderdelen een essentiële rol vervullen in de uitvoerende financiële processen van het ministerie. De AD constateerde een ingrijpend aangepaste projectorganisatie bij de IB-Groep die in opzet redelijk voldeed, doch waarvan de goede werking nog moest blijken. Voor wat betreft het plannen van de te verrichten werkzaamheden is over 1999 een ernstige achterstand bij de IB-Groep geconstateerd en bij CFI enige achterstand. Inmiddels zijn duidelijke afspraken gemaakt met de IB-Groep en CFI om de achterstand in te lopen. Ook de projectorganisatie bij de cultuurdirecties bleek nog niet adequaat te zijn. OCenW heeft verder te maken met de onderwijskundige aspecten van de invoering van de euro. Deze zijn geïnventariseerd en de Tweede Kamer is begin 1999 door een beleidsbrief «Onderwijskundige consequenties van de invoering van de euro» geïnformeerd over de gevolgen (kamerstuk 25 107, nr. 30).

Ter dekking van de kosten voor de voorbereidingen op de invoering van de euro bij OCenW heeft Financiën f 104,8 miljoen toegewezen, waarvan f 5,5 miljoen voor 1999.

Van beleidsbegroting tot beleidsverantwoording

Met de regeringsnota «Van beleidsbegroting tot beleidsverantwoording (VBTB)» is het startsein gegeven voor de aanpassing van de begrotings- en verantwoordingsstukken. Het primaire doel van dit project is om het beleidsmatige aspect in beide stukken sterker tot uitdrukking te laten komen. Voor het leggen van deze directe koppeling tussen beleid, prestaties en geld in de begroting, moet een andere indeling van beleidsartikelen gekozen worden. Naar aanleiding van de VBTB-nota is een nieuwe opzet van de artikelindeling en van een aantal overzichtconstructies ontwikkeld. Aan de hand hiervan is in de laatste maanden van 1999 een dummy van de begroting 2000 ontwikkeld. Na interdepartementale afstemming zal deze in mei 2000 aan de Kamer worden aangeboden.

Accountability, toezicht en controle (ATC)

In 1999 is het zogenaamde ATC-model binnen OCenW verder geïmplementeerd. Centraal in dit model staat de wijze van verantwoording door de onderwijs-, onderzoeks- en cultuurinstellingen aan OCenW en parlement en de werking van de toezichtstructuur voor al die instellingen, waarbij de minister verantwoordelijkheden draagt.

Voor de uitwerking van ATC is niet méér informatie van de instellingen nodig dan nu beschikbaar is. Wellicht dat in een aantal gevallen de informatievraag richting instellingen zelfs kan worden gereduceerd. De autonomievergroting van de instellingen en verdere deregulering benadrukken het belang van de verdere uitwerking van ATC. De wijze van verantwoording en de invulling van het toezicht worden belangrijker naarmate de autonomie toeneemt.

In 1999 zijn de volgende deelprojecten op ATC-terrein inmiddels in een afrondingsfase beland:

- harmonisatie van het controle- en sanctiebeleid;

- harmonisatie van de richtlijnen voor de jaarrekening en de accountantscontrole;
- ontwikkelen van een gedragslijn voor belenen en beleggen;
- monitormodel voor de financiële gegevens van alle instellingen die OCenW op basis van jaarrekeningen bekostigt;
- opzet van een monitormodel voor niet-financiële gegevens, onder meer via de ontwikkeling van een datawarehouse.

Kwantitatief informatiebeleid

In 1999 heeft FEZ het plan van aanpak «Naar een kwantitatief informatiebeleid» opgesteld, dat de Bestuursraad heeft geaccordeerd. Het doel van dit plan is om de informatievoorziening (organisatie van informatiestromen en informatievragen) te verbeteren, zowel tussen het ministerie en de instellingen als binnen het ministerie als geheel. OCenW wil actief meedenken met de instellingen om de informatielast te verminderen.

Hiertoe worden sinds het najaar 1999 drie oplossingen uitgewerkt. Ten eerste zal de informatievraag van OCenW beter worden afgestemd. Op dit moment vindt een inventarisatie plaats van de vragen over kwantitatieve informatie die OCenW en de rijksoverheid aan de instellingen stellen en van eventuele knelpunten in die bevraging. Op basis daarvan zullen voorstellen ter verbetering worden gedaan. Ten tweede zal er één aanspreekpunt voor de gegevensvraag komen: de communicatieregisseur. Deze heeft inzicht in de gegevensstromen tussen ministerie en instellingen en is verantwoordelijk voor de contacten met het veld over de operationalisering van de gegevensuitwisseling. Ten derde wordt onderzocht wat de mogelijkheden zijn van een geconsolideerd gegevensbestand en aan welke eisen dat zou moeten voldoen.

Naar verwachting kunnen in het voorjaar 2000 de eerste resultaten worden verwacht.

Vereenvoudiging financiële administratie

OCenW heeft gekozen voor een nieuwe, vereenvoudigde financiële administratie waarvan de onderdelen worden toegesneden op de onderdelen van de organisatie. De financiële gegevens uit de onderdelen worden verzameld in de «hoofdadministratie». Gevolg van deze aanpak is dat er geen eenduidig startmoment bestaat voor de invoering van de vereenvoudigde financiële administratie van OCenW. De administratie voor de programmakosten (instellingsgebonden onderwijsbekostiging en cultuur) wordt in de bestaande financiële administratie gehouden tot na de eurotransitie. De voorbereiding voor vervanging na de eurotransitie start binnenkort.

Voor de administratie van apparaatskosten en de hoofdadministratie is de Europese aanbesteding in gang gezet. Gemikt wordt op ingebruikname op 1 januari 2001. Het administratieonderdeel dat de budgetstanden bewaart en uitwisselt wordt eveneens aangepakt. Invoering wordt verwacht in het voorjaar van 2001.

Doreac

In december 1999 is de Doreac (doorlichting regelingen op accountancyaspecten) startconferentie gehouden met als doel achtergronden en informatie te geven aan de departementen over deze rijksbrede doorlichtingsoperatie.

Binnen OCenW zijn, in overleg met Financiën, afspraken gemaakt om voor de Doreac operatie zoveel mogelijk aan te sluiten bij het ATC-traject. Het voordeel van deze werkwijze is het zoveel mogelijk voorkomen van overlap en een minimale uitbreiding van de, met deze doorlichting gepaard gaande, werkbelasting voor het departement.

Actieplan professioneel inkopen en aanbesteden

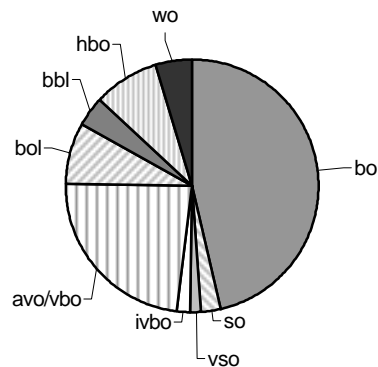
Op 3 december 1999 heeft het kabinet de Tweede Kamer geïnformeerd over het actieplan professioneel inkopen en aanbesteden. Bij OCenW zijn hiervoor reeds een aantal stappen genomen. De uitvoering van het actieplan geschiedt bij OCenW onder verantwoordelijkheid van de plaatsvervangend secretaris-generaal. Tevens is een coördinerend directeur Aanschaffingen benoemd. De directie Facilitair Bedrijf beoordeelt aan de hand van bestedings- en meerjarenplannen van de directies wat er in een jaar moet worden aanbesteed. Hierdoor zal aggregatie van opdrachten eenvoudiger zijn en kan tot een betere vooraankondiging worden gekomen. Ook is onlangs een aanbestedingsproject gestart voor raamcontracten voor onderzoeksopdrachten. Zowel aanbestedingsprojecten als lopende contracten worden geëvalueerd.

3. ONDERWIJSDEELNAME

3.1 Aantal leerlingen en studenten in het schooljaar 1998/1999

Het totaal aantal leerlingen en studenten dat in 1998/1999 deelnam aan het onderwijs bedroeg 3 301 700 (exclusief leerlingen in de volwassenen-educatie en enkele vormen van deeltijd-beroepsonderwijs). De verdeling over de beleidsterreinen is weergegeven in onderstaande grafiek.

Grafiek 1 Leerlingen en studenten 1998/1999

Voor de meeste onderwijssoorten geldt dat de bekostiging vanwege de zogenaamde t-1 systematiek wordt gebaseerd op de leerlingen en studenten in de cursusjaren 1997/1998 en 1998/1999. Dit is $7/12 \times$ het aantal leerlingen 1997/1998 + $5/12 \times$ het aantal leerlingen 1998/1999. Deze regel geldt echter niet voor:

- de materiële bekostiging basisonderwijs (alleen 1998/1999 is bepalend);
- het hoger onderwijs (budgetfinanciering);
- studiefinanciering (directe doorwerking, dus $7/12 \times$ aantal 1998/1999 + $5/12 \times$ aantal 1999/2000).

Tijdens het opstellen van de begroting waren de leerlingentellingen 1997/1998 reeds bekend; de enige onzekerheid als gevolg van het aantal leerlingen/studenten was gelegen in de raming voor 1998/1999 volgens de Referentieraming 1998.

Tabel 1: Vergelijking realisatie/raming 1998/1999 (leerlingen x 1000)

	Referentie-raming 1998	Realisatie	Vershil
bo	1 530,6	1 534,0	3,4
so	81,0	81,2	0,2
vso	42,3	42,8	0,5
ivbo	56,2	57,9	1,7
avo/vbo	773,4	771,8	- 1,6
bol	268,3	259,0	- 9,3
bbl	121,6	123,5	1,9
hbo	272,8	276,4	3,6
wo	152,6	155,1	2,5
Totaal	3 298,5	3 301,7	3,2

De afwijking ten opzichte van deze raming (3 298 500 leerlingen en studenten) bedroeg +3 200 leerlingen/studenten, ofwel +0,1 procent. Per beleidsterrein zijn er zowel positieve als negatieve verschillen. De grootste afwijkingen komen voor bij het basisonderwijs (3 400 meer leerlingen dan geraamd), het hoger beroepsonderwijs (3 600 meer leerlingen dan

geraamd), het wetenschappelijk onderwijs (2 500 meer dan geraamd), de beroepsopleidende leerweg (9 300 minder leerlingen dan geraamd) en de beroepsbegeleidende leerweg (1 900 meer leerlingen dan geraamd).

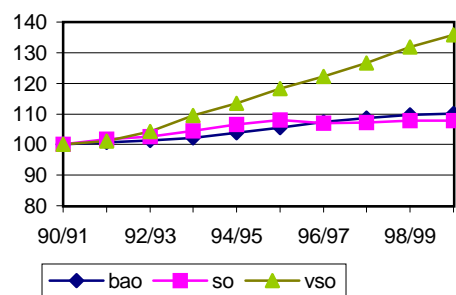
3.2. Ontwikkeling van het aantal leerlingen en studenten 1990-1999

Primair onderwijs

Als gevolg van het toenemende geboortecijfer vanaf 1983 zijn de leerlingenaantallen in het primair onderwijs in de afgelopen jaren sterk toegenomen. Dit geldt vooral voor het basisonderwijs. De groei van het speciaal basisonderwijs is tot stilstand gekomen, wat vooral een gevolg is van het gevoerde beleid *Weer samen naar school*. Het (voortgezet) speciaal onderwijs groeit daarentegen nog steeds.

Grafiek 2

Leerlingenontwikkeling primair onderwijs (1990=100)

	90/91	91/92	92/93	93/94	94/95	95/96	96/97	97/98	98/99	99/00
leerlingen x 1000										
bo	1 399,4	1 408,1	1 417,5	1 428,3	1 451,7	1 477,4	1 501,6	1 520,0	1 534,0	1 543,1
so (inclusief sbao)	75,4	76,8	77,4	78,8	80,3	81,4	80,6	80,8	81,2	81,3
vso (inclusief svo)	32,5	32,9	33,9	35,6	36,9	38,4	39,7	41,1	42,8	44,1

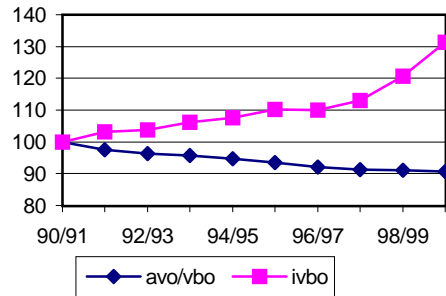
Voortgezet onderwijs

Het aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs is in de afgelopen jaren gedaald door de afname van het aantal geboorten in de jaren zeventig. Verder is er sprake van een afname van zittenblijvers (dat wil zeggen een snellere doorstroom door het voortgezet onderwijs), alsmede een vermindering van de diplomastapel (dat wil zeggen minder doorstroom van mavo-gediplomeerden naar havo 4 en van havo-gediplomeerden naar vwo 5).

De daling geldt voor alle schoolsoorten binnen het voortgezet onderwijs, met uitzondering van het individueel voortgezet beroepsonderwijs. Deelname aan deze schoolsoort is in de afgelopen jaren juist gestegen, onder meer als gevolg van een toename van het aantal allochtonen.

Grafiek 3

Leerlingenontwikkeling voortgezet onderwijs (1990=100)

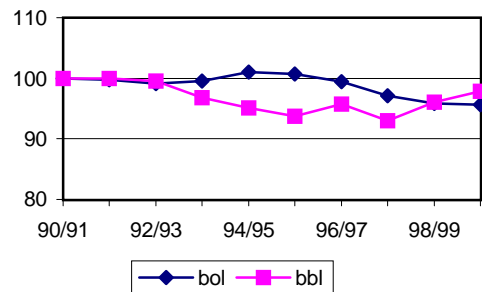
	90/91	91/92	92/93	93/94	94/95	95/96	96/97	97/98	98/99	99/00
leerlingen x 1000										
avo/vbo	847,8	826,6	816,9	811,8	803,3	791,9	781,2	773,0	771,8	769,1
ivbo	47,9	49,4	49,7	50,9	51,6	52,9	52,8	54,2	57,9	63,0

Beroepsonderwijs

Zowel de beroepsopleidende leerweg (voorheen voltijd-mbo) als de beroepsbegeleidende leerweg (voorheen leerlingwezen) is vanaf 1990 gedaald. Deze daling kan verklaard worden door genoemde afname van de geboorten in de jaren zeventig, maar wordt wel afgezwakt door een stijging van de relatieve deelname.

Grafiek 4

Leerlingenontwikkeling beroepsonderwijs (1990=100)

	90/91	91/92	92/93	93/94	94/95	95/96	96/97	97/98	98/99	99/00
leerlingen x 1000										
bol	270,1	269,5	267,7	269,0	272,8	271,9	268,4	262,2	259,0	258,2
bbl	128,6	128,5	128,1	124,6	122,3	120,5	123,2	119,7	123,5	136,1

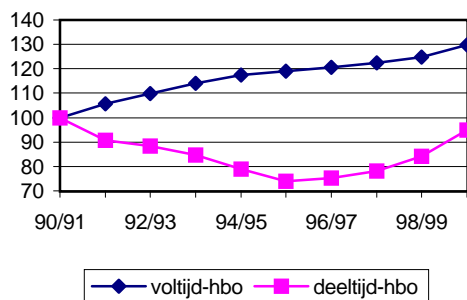
Hoger beroepsonderwijs

De studentenaantallen in het hoger beroepsonderwijs zijn vanaf 1990 sterk toegenomen. Net als bij de beroepsopleidende leerweg geldt bij het hoger beroepsonderwijs dat de omvang van de relevante leeftijdsgroep gedaald is. De stijging van de deelname aan het hoger beroepsonderwijs was echter veel sterker dan deze daling van de relevante leeftijdsgroep, zodat per saldo de instroom in het hoger beroepsonderwijs is toegenomen.

De stijging komt bijna volledig voor rekening van de voltijdopleidingen; het deeltijd-hbo is vanaf 1990 juist gedaald, maar sinds 1996 is er weer sprake van stijging. Bij het voltijd-hbo is er enige verkorting van de gemiddelde studieduur waarneembaar, die samenhangt met het gevoerde studiefinancieringsbeleid, maar dit effect wordt volledig overschaduwd door de stijging van de instroom.

Grafiek 5

Studentenontwikkeling hoger beroepsonderwijs (1990=100)

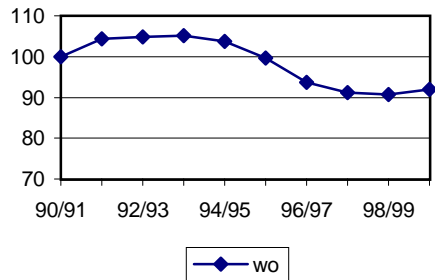
	90/91	91/92	92/93	93/94	94/95	95/96	96/97	97/98	98/99	99/00
Studenten x 1000										
vt-hbo	184,4	194,8	202,7	210,2	216,8	219,4	222,2	225,9	230,3	239,3
dt-hbo	54,7	49,7	48,3	46,3	43,1	40,4	41,1	42,8	46,0	52,0
Totaal	239,1	244,5	251,0	256,6	259,9	259,8	263,4	268,7	276,4	291,3

Wetenschappelijk onderwijs

De studentenaantallen in het wetenschappelijk onderwijs zijn tot 1993 toegenomen en daarna gedaald. Deze ontwikkeling is deels demografisch bepaald. De daling is versterkt door verkorting van de gemiddelde verblijfsduur als gevolg van het gevoerde studiefinancieringsbeleid, met name de 27-jarigenmaatregel en de cursusduur+1+2 maatregel. Omdat het aantal eerstejaars na 1996 weer toeneemt, is het totaal aantal studenten in de afgelopen drie jaar bijna stabiel gebleven.

Grafiek 6

Studentenontwikkeling wetenschappelijk onderwijs (1990=100)

	90/91	91/92	92/93	93/94	94/95	95/96	96/97	97/98	98/99	99/00
ingeschrevenen x 1000										
wo	171,0	178,5	179,4	179,8	177,5	170,5	160,3	155,8	155,1	157,4

4. VAN BEGROTING NAAR REKENING 1999

Inleiding

In de volgende paragrafen wordt een totaaloverzicht gegeven van het geheel van de verschillen tussen de begroting en de uiteindelijke realisatie. Eerst wordt in paragraaf 4.1 ingegaan op de twee factoren die het totaal van de begroting van uitgaven en ontvangsten over 1999 hebben beïnvloed, namelijk:

- **generale bijstellingen**
Dit zijn bijdragen van het kabinet aan de begroting of omgekeerd. Dat wil zeggen dat vanuit de algemene middelen de begroting wordt opgehoogd, of dat de OCenW-begroting een bezuinigingstaakstelling moet verwerken.
- **technische bijstellingen**
Deze bijstellingen hebben vooral betrekking op uitdelingen van aanvullende posten van de Miljoenennota voor bijvoorbeeld loon- en prijsbijstelling, en verschuivingen van uitgaven en ontvangsten tussen ministeries.

De specifieke bijstellingen van de begroting, of het nu gaat om beleidsmatige ontwikkelingen of om mee- en tegenvallers, beïnvloeden het begrotingstotaal niet. Volgens de regels budgetdiscipline behoren deze posten binnen de begroting opgevangen te worden. In paragraaf 4.2 worden deze specifieke onder- en overschrijdingen gepresenteerd. Een positief saldo mag op grond van de systematiek eindejaarsmarge worden meegenomen naar het volgend jaar tot een totaal van maximaal 1 procent van het geschoonde begrotingstotaal.

In paragraaf 4.3 volgt een specificatie van het verschil tussen begroting en rekening naar beleidsterrein.

4.1 Realisatie van de begroting 1999

Tabel 1 Het verschil tussen de oorspronkelijke begroting en realisatie (bedragen x f 1 miljoen)

	Begroting	Realisatie	Vershil	In %
Uitgaven	41 005,9	42 758,7	1 752,8	4,3
Ontvangsten	3 656,0	3 736,0	80,0	2,2

Uit de bovenstaande tabel blijkt dat het saldo van de werkelijke uitgaven en ontvangsten ten opzichte van de begroting 1999 f 1672,8 miljoen hoger is uitgekomen. Het verschil is als volgt samengesteld:

Tabel 2 (bedragen x f 1 miljoen)

Bijdragen vanuit de generale middelen aan de begroting OCenW	269,6
Technische posten	1 403,2
Totaal	1 672,8

Het totaal aan generale middelen en de technische posten wordt hieronder toegelicht.

Totaal generale mutaties

De toegevoegde eindejaarsmarge 1998 bedraagt f 22,7 miljoen. Dit verhoogt het saldo van de werkelijke uitgaven en ontvangsten ten opzichte van de begroting 1999.

De ingeleverde eindejaarsmarge 1999 bedraagt f 259,0 miljoen. Hiermee wordt het saldo van de werkelijke uitgaven en ontvangsten ten opzichte van de begroting 1999 verlaagd. De ingeleverde eindejaarsmarge 1999 bestaat uit twee componenten: een tekort over 1999 van f 66,5 miljoen en een totale omvang van de kasschuiven van f 325,5 miljoen. Een specificatie van deze kasschuiven staat in onderstaande tabel.

Tabel 3 Kasschuiven eindejaarsmarge 1999/2000 (bedragen x f 1 miljoen)

Rijksmuseum	- 100,0
Kennisnet	- 69,7
Inburgering	- 28,0
EET	- 23,5
Competentiebepaling	- 15,0
Apparaatskosten	- 10,2
Afrekeningen	- 9,7
Cultuur en school (voucherplan en convenanten)	- 6,5
VO 18+ december	- 6,4
Projectmiddelen HBO-raad	- 6,2
Kennisuitwisseling beroepsonderwijs / bedrijfsleven	- 5,6
Motie Melkert	- 5,0
Frictiemiddelen	- 5,0
Diversen	- 34,7
Totaal kasschuiven eindejaarsmarge	- 325,5

De overige generale mutaties bestaan uit de componenten genoemd in tabel 4.

Tabel 4 Generale mutaties (bedragen x f 1,0 miljoen)

Generale mutaties	
Voorjaarsnotamutaties:	
<i>Uitgaven</i>	
Diversen	93,0
Leerlingenvolume	- 57,5
Onderwijs cao 1999-2000	106,0
Beperking projectmiddelen/vernieuwingsactiviteiten	- 15,0
Versnelling	- 111,0
<i>Ontvangsten</i>	
Leerlingenvolume	- 13,5
Totaal Voorjaarsnotamutaties (saldo uitgaven en ontvangsten)	29,0
Mutaties na de Voorjaarsnota:	
<i>Uitgaven</i>	
Herontwerp IBG	45,0
Informatie- en communicatietechnologie	60,0
Omroepbijdrage	260,0
Inburgering	28,0
FES	5,0
Rijksmuseum	100,0
<i>Ontvangsten</i>	
Verkoop NOB	- 155,0
Omroepbijdrage	180,0
Diversen	- 3,9
Totaal na de Voorjaarsnota (saldo uitgaven en ontvangsten)	476,9
Totaal	505,9

Resumerend ontstaat het volgende beeld:

Tabel 5 Bijdragen vanuit de generale middelen aan de begroting OCenW (bedragen x f 1 miljoen)

Saldo toegevoegde en ingeleverde eindejaarsmarge	- 236,3
Overige generale mutaties	505,9
Totaal	269,6

Toelichting op de generale mutaties

Bij de Voorjaarsnota 1999 is een aantal autonome en beleidsmatige mutaties verrekend met de generale middelen. Het totaal van deze mutaties is f 29,0 miljoen. Deze worden hieronder als eerste toegelicht waarna de mutaties van na de Voorjaarsnota 1999 ten bedrage van f 476,9 miljoen worden toegelicht.

Bij Voorjaarsnota 1999 verrekend met de generale middelen:

Diversen: f 93,0 miljoen

Deze post wordt bepaald door vier factoren: 1. toename van de studenten-aantallen in het hbo/wo, 2. de ov-studentenkaart, 3. gebruikersvergoeding rijkshuisvesting en 4. bestuurlijke krachtenbundeling.

1. Leerlingenvolume hbo/wo: f 50,0 miljoen

In 1999 is eenmalig f 50,0 miljoen extra beschikbaar om de nog liggende taakstelling voor het hoger beroepsonderwijs verantwoord en consequent door te voeren.

2. ov-studentenkaart: f 42,0 miljoen

Bij het regeerakkoord was afgesproken de ov-kaart voor studenten onder het regime van de prestatiebeurs te brengen. Dit gaat 1 jaar later in dan was gepland.

3. Gebruikersvergoeding rijkshuisvesting: f 9,0 miljoen

Voor de problematiek van de technische instandhouding van de gebouwen van de musea en owb-instellingen is een extra gebruikersvergoeding (f 9,0 miljoen) beschikbaar.

4. Bestuurlijke krachtenbundeling: - f 8,0 miljoen

Op de gelden voor bestuurlijke krachtenbundeling in het primair onderwijs is een groter beroep gedaan dan was voorzien. Om die extra uitgaven te dekken is er binnen de begroting via «Weer samen naar school» een maatregel getroffen op artikel 18.01.

Leerlingenvolume: - f 44,0 miljoen (saldo uitgaven en ontvangsten)

De leerlingenaantallen in het primair onderwijs nemen de komende jaren toe (+ f 6,0 miljoen). Dit wordt veroorzaakt door meer geboorten, meer immigratie en een grotere asielzoekersstroom dan eerder was voorzien. De leerlingenaantallen in het voortgezet onderwijs nemen af (- f 2,0 miljoen) en ook de leerlingenaantallen bij het beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie (bve) zijn door minder instroom van leerlingen in de beroepsopleidende leerweg (bol) aanzienlijk lager (- f 30,0 miljoen) dan eerder was geraamd. Bovendien wordt het studiefinancieringsbeleid geconfronteerd met een dalend aantal studenten (- f 18,0 miljoen). Deze daling wordt enerzijds veroorzaakt door een daling in de uitgaven via de Wet studiefinanciering en de Wet tegemoetkoming studiekosten (f 31,5 miljoen) en anderzijds door minder ontvangsten dan begroot op les gelden (f 13,5 miljoen).

Onderwijs-cao 1999–2000: f 106,0 miljoen

De kosten van de nieuwe cao voor het onderwijs stijgen uit boven de beschikbare loonruimte uit de tranche 1999 en het evenredig deel van de tranche 2000. Deze kosten worden deels opgevangen door een intertemporele verschuiving tussen genoemde jaren.

Beperking projectmiddelen en vernieuwingsactiviteiten: – f 15,0 miljoen

Op de uitgaven voor projectmiddelen en vernieuwingsactiviteiten vindt een structurele korting van f 15,0 miljoen plaats.

Versnelling: – f 111,0 miljoen

Bij de Najaarsnota 1998 is besloten om op enkele terreinen de extra middelen die bij het regeerakkoord beschikbaar zijn gesteld al in 1998 in plaats van in 1999 tot betaling te laten komen. Het gaat hierbij om middelen voor de apparatuursituatie in het beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie en om enkele faciliteiten in het kader van de vernieuwingen in het mavo-vbo-traject.

Na de Voorjaarsnota 1999 verrekend met de generale middelen:

Herontwerp Informatie Beheer Groep: f 45,0 miljoen

De verhoging van f 45,0 miljoen wordt verklaard door een intertemporele compensatie van het ministerie van Financiën. Deze houdt verband met de aan de Tweede Kamer gemelde meerkosten voor het herontwerp (TK 24 724 nr.34).

Informatie- en communicatietechnologie: f 60,0 miljoen

Een bedrag van f 60,0 miljoen wordt gebruikt voor de opwaardering van gebruikte computers, die aan het onderwijsveld (inclusief asielzoekerscentra) beschikbaar worden gesteld.

Omroepbijdrage: f 80 miljoen (uitgaven f 260 miljoen, ontvangsten f 180 miljoen)

De post omroepbijdrage is een generale claim als gevolg van het feit dat de laatste tranche voor de omroepbijdrage in december niet is verzonden en dus niet is ontvangen. Met Financiën is afgesproken dat deze als generale bijstelling per saldo voor een bedrag van f 80,0 miljoen in de begroting zal worden bijgesteld.

Inburgering: f 28,0 miljoen

In eerste instantie is een meevaller van f 28 miljoen gerealiseerd. Via het amendement Noorman-Den Uyl is dit teruggedraaid, waarvan de hier vermelde f 28,0 miljoen het resultaat is. Deze generale middelen worden meegenomen in de eindejaarsmarge omdat de uitgaven pas volgend jaar worden gerealiseerd.

FES: f 5,0 miljoen

In het kader van het Fonds Economische Structuurversterking is een bedrag van f 5 miljoen uitgegeven.

Rijksmuseum: f 100,0 miljoen

De bij Najaarsnota toegekende bijdrage is in de slotwet opgenomen.

Verkoop NOB: – f 155,0 miljoen

Het ingeboekte bedrag van f 155,0 miljoen uit de verkoop van het Nederlands Omroepproductie Bedrijf (NOB) wordt doorgeschoven van 1999 naar 2000. De verkoop van het NOB is opnieuw uitgesteld.

Diversen: – f 3,9 miljoen

Deze post bestaat uit een aantal kleinere mutaties.

Technische mutaties

De volgende bijdragen zijn tijdens de begrotingsuitvoering toegevoegd als technische posten:

Tabel 6 (bedragen x f 1 miljoen)

Loonbijstellingen	987,0
Prijsbijstellingen	252,5
ICES	160,5
Asielzoekers	39,1
Overboekingen	- 41,6
Euro	5,7
Totaal technische posten	1 403,2

Toelichting op de technische mutaties

Loonbijstellingen: f 987,0 miljoen

De f 987,0 miljoen loonbijstelling uit de aanvullende post is ingezet voor de dekking van de cao.

Prijsbijstellingen: f 252,5 miljoen

De begroting van OCenW is vanuit de aanvullende post bijgesteld met de feitelijke prijsbijstelling.

ICES: f 160,5 miljoen

Uit de ICES-middelen is voor OCenW f 160,5 miljoen beschikbaar. Dit wordt besteed aan informatie- en communicatietechnologie (f 155,5 miljoen) en aan monumentenzorg (f 5,0 miljoen).

Asielzoekers: f 39,1 miljoen

Voor de toename van het aantal leerlingen in het onderwijs door meer asielzoekers is in 1999 f 39,1 miljoen toegevoegd aan de OCenW-begroting.

Overboekingen: - f 41,6 miljoen

Dit is het totaal aan overboekingen binnen de Rijksbegroting. De hoogte van dit bedrag wordt vooral bepaald door wijzigingen in de voor het beleidsmatig financieringstekort niet-relevante uitgaven voor studietoelagen en ontvangsten daarop. Het betreft hier verrekeningen met de correctieregel, waarmee het feitelijk financieringstekort wordt herleid tot het beleidsmatig relevant financieringstekort.

Euro: f 5,7 miljoen

Deze post bestaat uit uitgaven voor de euro.

4.2 Bijstellingen binnen het totaal van de begroting 1999

De hierna gepresenteerde autonome en beleidsmatige mutaties zijn binnen de begroting van OCenW gecompenseerd. Zij beïnvloeden het totaal van de rijksbegroting niet. Onderstaand overzicht geeft een beeld van de grootste wijzigingen in de specifieke mutaties in uitgaven en ontvangsten.

Tabel 7 Specifieke autonome en beleidsmatige mutaties (bedragen x f 1 miljoen)

Tegenvallers/beleidsmatige verhogingen		Meevallers/beleidsmatige verlagingen	
Omroepreserve	273,8	Eindejaarsmarge 98/99	22,7
Onderwijs cao 1999–2000	74,8	Overdracht reserve NOS	172,5
Centraal beheerde middelen	16,6	Intertemporele compensatie	221,7
Herontwerp IB-Groep	15,0	Afrekeningen	100,1
Leerlingenkenmerken	15,0	Reclame inkomsten	69,0
Telefonische bereikbaarheid IB-Groep	10,0	Gemiddelde personeelslasten	33,3
		Beperking incidenteel	25,9
		Leerlingenvolume	15,9
Eindejaarsmarge 99/00	259,0	Overig	3,1
Totaal	664,2	Totaal	664,2

Toelichting

Tegenvallers of beleidsmatige verhogingen:

Omroepreserve: f 273,8 miljoen

Deze mutatie heeft voornamelijk betrekking op de overdracht van een deel van de omroepreserve aan de NOS (f 172,5 miljoen). Het resterende deel van f 101,3 miljoen kan voornamelijk worden verklaard door hogere reclame-inkomsten (f 69 miljoen), een hogere afrekening op de omroepbijdragen 1998 (f 21,4 miljoen) en enkele kleine mutaties.

Onderwijs-cao 1999–2000: f 74,8 miljoen

De dekking van de cao voor de sectoren primair onderwijs, voortgezet onderwijs en beroepsonderwijs en volwasseneneducatie bestaat onder andere uit diverse ramingsbijstellingen en herschikkingen op deze beleidsterreinen (zie kamerstuk 23 328 nr. 43). De opbrengst van het totaal van deze maatregelen betreft f 91,0 miljoen. Ten opzichte van het oorspronkelijke beeld van de kosten en dekking van de cao is er in 1999 een meevaller opgetreden van f 16,2 miljoen. De hier opgenomen mutatie is het daaruit voortvloeiende saldo van f 74,8 miljoen.

Centraal beheerde middelen: f 16,6 miljoen

In de 1e suppletore wet was besloten tot een beperking van de projectmiddelen met f 15 miljoen. Als gevolg van deze bijstelling is op dit artikel een tekort ontstaan van f 16,6 miljoen, dat met deze mutatie weer wordt aangevuld.

Herontwerp IB-Groep: f 15,0 miljoen

Voor de financiering van het herontwerp IB-Groep is het budget met f 15,0 miljoen verhoogd. Deze verhoging bestaat uit de afgesproken voorfinanciering van OCenW aan de IB-Groep voor het herontwerp.

Leerlingenkenmerken: f 15,0 miljoen

Deze mutatie wordt voornamelijk veroorzaakt door ontwikkelingen op het beleidsterrein voortgezet onderwijs en bij de lesgeelden.

Telefonische bereikbaarheid IB-Groep: f 10,0 miljoen

Het budget van de IB-Groep is met f 10,0 miljoen verhoogd. Dit is de restantbijdrage van de kosten voor het verbeteren van de telefonische bereikbaarheid over de periode 1996–1999.

Meevallers of beleidsmatige verlagingen:

Overdracht reserve NOS: f 172,5 miljoen

Dit betreft de onttrekking aan de algemene omroepreserve in verband met de overdracht hiervan aan de NOS.

Intertemporele compensatie: f 221,7 miljoen

Intertemporele compensatie betekent dat bedragen in de tijd verschuiven. Deze bedragen worden of naar voren gehaald, of verder doorgeschoven.

Afrekeningen: f 100,1 miljoen

De afrekeningen worden vooral bepaald op het beleidsterrein beroepsonderwijs en volwasseneneducatie (voornamelijk bij de inburgering), primair onderwijs (met name vereenvoudiging Londostelsel) en cultuur (afrekening omroepbijdrage).

Reclame inkomsten: f 69,0 miljoen

Dit betreft hogere dan geraamde ontvangsten voor radio- en televisiereclame.

Gemiddelde personeelslast: f 33,3 miljoen

Vanwege het verschil tussen ramingen en realisaties van de gemiddelde personeelslasten is voornamelijk voor het primair onderwijs het budget voor de personele uitgaven neerwaarts bijgesteld (f 42,0 miljoen). Om dezelfde reden is het budget voor andere beleidsterreinen, waaronder voortgezet onderwijs, toegenomen.

Beperking incidenteel: f 25,9 miljoen

Voor de beleidsterreinen primair onderwijs, voortgezet onderwijs en beroepsonderwijs en volwasseneneducatie worden de ramingen voor het incidentele loonsompercentage neerwaarts bijgesteld ter dekking van de cao.

Leerlingenvolume: f 15,9 miljoen

De mutatie voor leerlingenvolume betreft een wijziging in het aantal deelnemers ten opzichte van eerdere ramingen.

Overig: f 3,1 miljoen

Diverse mutaties leiden tot een totaal van f 3,1 miljoen.

4.3 Realisatie van de begroting 1999 per beleidsterrein

In tabel 8 wordt aangegeven wat per beleidsterrein de uiteindelijke realisatie is ten opzichte van de begroting.

Tabel 8: Realisatie per beleidsterrein (bedragen x f 1 miljoen)

Beleidssterreinen	Uitgaven				Ontvangsten			
	Begroting	Realisatie	Verschil	in%	Begroting	Realisatie	Verschil	in%
17 Ministerie algemeen	783,4	973,1	189,7	24,2	1,4	11,5	10,1	721,4
18 Primair onderwijs	11 041,0	11 228,9	187,9	1,7	42,5	34,4	- 8,1	- 19,1
19 Voortgezet onderwijs	7 861,9	8 144,8	282,9	3,6	8,9	9,3	0,4	4,5
20 Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	4 547,4	4 597,5	50,1	1,1	48,7	77,0	28,3	58,1
21 Hoger beroepsonderwijs	2 671,9	2 834,4	162,5	6,1	5,2	10,4	5, 2	100,0
22 Wetenschappelijk onderwijs	5 542,9	5 742,4	199,5	3,6	2,4	3,0	0,6	25,0
23 Onderzoek en wetenschapsbeleid	1 360,0	1 398,8	38,8	2,9	183,2	193,0	9,8	5,3
24 Huisvesting	0,0	1,7	1,7	-	0,0	4, 0	4,0	-
25 Studiefinancieringsbeleid	4 490,1	4 571,1	81,0	1,8	1 648,8	1 490,3	- 158,5	- 9,6
26 Overige programma-uitgaven	115,8	225,3	109,5	94,6	0,2	1,9	1,7	850,0
27 Cultuur	2 591,5	3 040,7	449,2	17,3	1 714, 7	1 901,1	186,4	10,9
Totaal	41 005,9	42 758,7	1 752,8	4,3	3 656,0	3 735,9	79,9	2,2

Verschillen uitgavenrealisatie

De meeste beleidsterreinen laten een uitgavenverhoging zien van tussen de 1 en 4 procent. Opvallend is de hogere realisatie op het beleidsterrein ministerie algemeen, overige programma-uitgaven en cultuur.

Ministerie algemeen

De uitgavenverhoging kan voornamelijk worden toegeschreven aan de extra financiering van het herontwerp van de IB-Groep (f 60,0 miljoen), de loon- en prijsbijstelling (f 18,5 miljoen), verhoging voor de apparaats-uitgaven van de Uitvoeringsinstellingen Sociale Zekerheid voor Overheid en onderwijs (USZO) (f 19,0 miljoen), contractprijs 1998–2000 (met deze autonome verhoging van f 12,3 miljoen wordt de begroting van de apparaatsuitgaven USZO op het in het meerjarencontract afgesproken bedrag gebracht), het verbeteren van de telefonische bereikbaarheid van de IB-Groep (f 10,0 miljoen) en de invoeringskosten van de euro (f 5,6 miljoen).

Overige programma-uitgaven

De belangrijkste mutatie is het ongedaan maken van het aanwezige tekort op de post loonbijstelling van ruim f 200 miljoen.

Cultuur

Zowel de uitgaven als de ontvangsten zijn bij cultuur naar boven bijgesteld door het afschaffen van de omroepbijdrage en de overdracht van een gedeelte van de omroepreserve.

Verschillen ontvangstenrealisatie

De procentuele verschillen ontvangstenrealisatie zijn veel groter dan bij de uitgavenrealisatie. De oorzaak hiervoor is tweeledig. In de eerste plaats gaat het om relatief zeer kleine bedragen ten opzichte van de uitgaven. Een klein afrekenverschil op de ontvangsten geeft daardoor een groot effect op het ontvangstenvolume. In de tweede plaats is het tijdstip van ontvangst minder direct te beïnvloeden dan het tijdstip van uitgaven. De

beleidsterreinen met grote afwijkingen in absolute zin worden hieronder beschreven.

Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie

Per saldo leidt de intertemporele compensatie van gelden uit het Europees Sociaal Fonds tot meer ontvangsten.

Studiefinancieringsbeleid

Minder ontvangsten worden voornamelijk veroorzaakt door tegenvallende ontvangsten op de kortlopende schulden (f 45,0 miljoen), de studiefinanciering (f 32,7 miljoen) en op de rentedragende leningen (f 20,0 miljoen).

Cultuur

Behalve de hiervoor genoemde ontwikkelingen bij de media zijn de ontvangsten beïnvloed door het opnieuw uitstellen van de verkoop van de NOB.

5. TOELICHTING PER BELEIDSTERREIN

Beleidssterrein 17 Ministerie algemeen

1. Algemeen

Op dit beleidssterrein worden de apparaatuitgaven van het ministerie verantwoord. Het gaat om de apparaatuitgaven van het bestuursdepartement (f 272,6 miljoen), van de agentschappen Centrale Financiën Instellingen (f 99,0 miljoen) en Rijksarchiefdienst (f 67,5 miljoen), en van de vier zelfstandige uitvoeringsorganisaties: Informatie Beheer Groep (f 246,3 miljoen), Dienst ziektekostenvoorziening overheidspersoneel (f 5,4 miljoen), Uitvoeringsinstelling sociale zekerheid voor overheid en onderwijs (f 76,1 miljoen) en Vervangingsfonds/bedrijfsgezondheidszorg (f 27,9 miljoen). Ook worden hier de uitgaven verantwoord van de Inspectie van het onderwijs (f 79,1 miljoen), de Inspectie cultuurbezit (f 1,8 miljoen), de buitendiensten cultuur (tezamen f 84,2 miljoen voor de Rijksdienst voor de monumentenzorg, de Rijksdienst voor het oudheidkundig bodemonderzoek en het Instituut collectie Nederland), de Rijksakademie van beeldende kunsten (f 2,1 miljoen) en de drie adviesraden: Onderwijsraad (f 4,5 miljoen), Raad voor cultuur (f 5,2 miljoen) en Adviesraad voor het wetenschaps- en technologiebeleid (f 1,4 miljoen).

Rijksakademie van beeldende kunsten

De Rijksakademie van beeldende kunsten is een postacademische instelling voor beeldende kunst. De RABK is per 1 november 1999 geprivatiseerd.

2. Verantwoording van de totale uitgaven en ontvangsten

Tabel 2.1 Financiële kerncijfers voor beleidsterrein 17 (x f 1 miljoen)

	Begroting	Realisatie	Verschil
Artikel.17.10: Bestuursdepartement	256,8	272,6	15,7
Artikel 17.11: Inspecties	74,0	80,9	7,0
Artikel 17.12: Cultuurinstellingen	72,7	86,3	13,6
Artikel 17.13: Adviesraden	11,2	11,0	- 0,2
Artikel 17.14: Agentschappen	148,6	166,5	17,9
Artikel 17.15: Zelfstandige uitvoerings-organisaties	220,1	355,7	135,6
Totaal uitgaven	783,4	973,0	189,6
Totaal ontvangsten	1,4	11,5	10,1

Afwijkingen en aanpassingen ten opzichte van de begroting

Het verschil tussen gerealiseerde en begrote uitgaven is f 189,6 miljoen. De grootste posten die verantwoordelijk zijn voor dit verschil zijn de volgende.

Artikel 17.10

De posten groter dan 5 miljoen zijn de volgende:

- f 7,8 miljoen loon- en prijsbijstelling 1999;
- een verlaging van f 6,4 miljoen door de toedeling van de taakstelling regeerakkoord naar de diverse artikelen;
- een verhoging van f 5,5 miljoen voor het opvangen van mogelijke tegenvallers bij de uitwerking van het regeerakkoord;
- een toevoeging van f 5,4 miljoen van verschillende beleidsterreinen voor het project Leraren;
- f 5,6 miljoen is overgeheveld naar de IB-groep;
- tenslotte is een bedrag van f 14,6 miljoen van 1999 doorgeschoven naar 2000 .

Artikel 17.12

Dit artikel is opgehoogd met een desaldering van f 6,9 miljoen als gevolg van projecten derden.

Artikel 17.14

Dit artikel is verlaagd met een aandeel in de taakstelling regeerakkoord van in totaal f 5,3 miljoen, waarvan f 4,0 miljoen voor CFI en f 1,3 miljoen ten laste van de Rijksarchiefdienst.

Aan incidentele kosten verbonden aan de invoeringskosten van beleidswijzigingen en aanpassingen van de geautomatiseerde systemen voor millennium en euro is in totaal f 10,2 miljoen beschikbaar gesteld. De directie primair onderwijs heeft de invoeringskosten van f 6,3 miljoen, die verband houden met de Wet regelgeving funderend onderwijs, rechtstreeks aan CFI betaald.

Artikel 17.15

Het omvangrijke reorganisatieproces bij de IB-Groep vereiste een toevoeging aan dit artikel met een bedrag van f 70,0 miljoen. Verhoging van de telefonische bereikbaarheid bij de IB-Groep had een budgetaanpassing van f 14 miljoen tot gevolg. Hiervan is f 10,0 miljoen bestemd voor vergoeding van kosten in voorafgaande jaren.

De met USZO afgesloten contracten voor de uitvoering van de sociale zekerheid voor de sector onderwijs, 1998 tot en met 2000, en de sector rijk, 1999, zorgden voor een opwaartse bijstelling van dit artikel met f 31,9 miljoen.

Ontvangsten

In 1999 is f 10,2 miljoen meer ontvangen dan oorspronkelijk geraamd. Hiervan is f 7,8 miljoen afkomstig van de buitendiensten cultuur uit onder meer projecten derden en een bijdrage van de gemeenten Middelburg en Veere van f 0,6 miljoen voor het Zeeuws archief.

Beleidssterrein 18 Primair onderwijs

1. Algemeen

Bij het beleidssterrein primair onderwijs zijn de uitgaven opgenomen voor het basisonderwijs en het (voortgezet) speciaal onderwijs. Totaal zijn per 1 oktober 1999 in het primair onderwijs 1 639 000 leerlingen ingeschreven, waarvan 1 543 000 in het basisonderwijs, 52 000 in het speciaal basisonderwijs en 44 000 in het (voortgezet) speciaal onderwijs. Het primair onderwijs legt de basis voor het volgen van aansluitend voortgezet onderwijs.

Het basisonderwijs is bestemd voor kinderen vanaf de leeftijd van omstreeks 4 jaar tot maximaal 14 jaar. Het onderwijs wordt zodanig ingericht dat de leerlingen een ononderbroken ontwikkelingsproces kunnen doorlopen.

Het speciaal onderwijs en het voortgezet speciaal onderwijs zijn bestemd voor leerlingen van circa 3 tot 20 jaar, voor wie vaststaat dat een overwegend orthopedagogische en orthodidactische benadering de aangewezen weg is. Het betreft kinderen met zeer uiteenlopende handicaps.

De uitgaven voor het primair onderwijs bedroegen in 1999 f 11 228,9 miljoen en de ontvangsten f 34,4 miljoen. Het saldo van de uitgaven en ontvangsten komt daarmee op f 11 194,5 miljoen.

2. Verantwoording van de uitgaven en ontvangsten

Tabel 2.1 Financiële kerncijfers voor beleidssterrein 18 (x f miljoen)

po	Begroting	Realisatie	Verschil
Artikel 18.01 Personeel	9 599,5	9 772,4	172,9
Artikel 18.02 Materieel*	1 291,6	1 301,6	10,0
Artikel 18.03 Onderwijsverzorging	108,7	112,4	3,7
Artikel 18.05 Overig	41,3	42,5	1,2
Totale uitgaven po	11 041,1	11 228,9	187,8
Totale ontvangsten po	42,5	34,4	- 8,1
Gesaldeerde uitgaven po	10 998,6	11 194,5	195,9
Gesaldeerde uitgaven basisonderwijs	8 875,7	9 158,9	283,2
Gesaldeerde uitgaven speciaal basisonderwijs	688,3	728,4	40,1
Gesaldeerde uitgaven (voortgezet) speciaal onderwijs	1 434,6	1 307,2	- 127,4

* Exclusief huisvesting.

Totale uitgaven en ontvangsten

In 1999 hebben ongeveer 1,65 miljoen leerlingen basis- of (voortgezet) speciaal onderwijs genoten (zie tabel 4.1). Daaraan is in totaal f 11 228,9 miljoen uitgegeven, exclusief de uitgaven voor huisvesting. De huisvestingskosten komen namelijk per 1 januari 1997 voor rekening van het Gemeentefonds.

Deze leerlingen stonden ingeschreven bij één van de 7 943 instellingen (zie tabel 4.4) voor primair onderwijs, waarvoor deze instellingen in 1999 f 9,8 miljard aan personele en f 1,3 miljard aan materiële vergoedingen ontvingen.

Uit tabel 4.7 blijkt dat de uitgaven per leerling in het primair onderwijs zijn uitgekomen op circa f 6 800,- per leerling.

Afwijkingen en aanpassingen ten opzichte van de begroting

Het verschil van f 195,9 miljoen in de gesaldeerde uitgaven tussen de realisatie en de oorspronkelijk vastgestelde begroting 1999 doet zich voornamelijk voor bij de personele uitgaven. De realisatie van de totale uitgaven min de ontvangsten is slechts 1,8% hoger dan de oorspronkelijke begroting. Per 1 augustus 1999 behoort het speciaal voortgezet onderwijs (vso lom en vso mlk) niet langer tot het beleidsterrein van primair onderwijs. Daarom is het budget overgeboekt naar het beleidsterrein voortgezet onderwijs. Indien deze overboeking niet zou hebben plaatsgevonden, zouden de uitgaven voor het primair onderwijs in 1999 circa f 178 miljoen hoger gelegen hebben en zou het verschil tussen realisatie en begroting 3,4% geweest zijn.

Het verschil bij de personele uitgaven

Uit tabel 2.1 blijkt dat in 1999 f 172,9 miljoen meer aan personeel is uitgegeven dan was opgenomen in de begroting. Zonder de overboeking van vso lom en vso mlk naar het beleidsterrein voortgezet onderwijs, zou het verschil circa f 332 miljoen geweest zijn. Dit verschil is het gevolg van de diverse bijstellingen. De belangrijkste zijn:

- een bijstelling uit de aanvullende post van f 336 miljoen. Deze bestaat voornamelijk uit loonbijstellingen in het kader van de cao-afspraken en uit bijstellingen van het leerlingvolume asielzoekers;
- de gemiddelde personele lasten – f 35,3 miljoen.

Het verschil bij de materiële uitgaven

In 1999 is f 10,0 miljoen meer uitgegeven aan de materiële instandhouding van de scholen dan oorspronkelijk geraamd. Zonder de overboeking van vso lom en vso mlk naar het beleidsterrein voortgezet onderwijs zou dit verschil f 28,8 miljoen zijn.

Het verschil bij de ontvangsten

In 1999 is f 8,1 miljoen minder ontvangen dan oorspronkelijk geraamd. Dit wordt veroorzaakt doordat de bevoorschotting aan de scholen steeds nauwkeuriger wordt, zodat er achteraf minder nabetalingen en ontvangsten zijn.

3. Horizontale toelichting op de uitgaven 1997–1999

Tabel 3.1: Horizontale toelichting op de uitgaven van beleidsterrein 18 (x f miljoen)

Gerealiseerde uitgaven	1997	1998	1999
Totale uitgaven po	9 707,7	10 623,4	11 228,9

De totale uitgaven in 1999 zijn ten opzichte van 1997 toegenomen met circa f 1,5 miljard. Deze stijging is met name het gevolg van de jaarlijkse loonbijstellingen (cao-maatregelen), prijsbijstellingen en de stijging van het aantal leerlingen in deze periode. Daarnaast wordt het verschil verklaard door investeringen per 1 augustus 1997 ter verkleining van het aantal leerlingen per groep en door uitbreiding van de arbeidsduurverkortings per 1 augustus 1998.

4. Financiële verschillen toegelicht met kengetallen

Leerlingvolume

Tabel 4.1: Leerlingen primair onderwijs (x 1000)

	Begroting			Realisatie			Vershil
	01-10-1997	01-10-1998	01-10-1999	01-10-1997	01-10-1998	01-10-1999	01-10-1999
a. # Ingeschreven leerlingen op teldatum	1 642,1	1 653,9	1 663,7	1 642,1	1 657,9	1 639,0	- 24,7
a.1 basisonderwijs	1 520,2	1 530,6	1 539,2	1 520,0	1 534,0	1 543,1	3,9
a.2 speciaal basisonderwijs	54,6	54,4	54,2	54,7	53,6	52,4	- 1,8
a.3 (voortgezet) speciaal onderwijs	67,3	68,9	70,3	67,4	70,3	43,5	- 26,8
		1998	1999		1998	1999	1999
b. #Ingeschreven leerlingen naar kalenderjaar		1 647,0	1 658,0		1 648,7	1 650,0	- 8,0
b.1 basisonderwijs		1 524,5	1 534,2		1 525,8	1 537,8	3,6
b.2 speciaal basisonderwijs		54,5	54,3		54,2	53,1	- 1,2
b.3 (voortgezet) speciaal onderwijs		68,0	69,5		68,6	59,1	- 10,4
c. # Leerlingen voor de personele bekostiging naar kalenderjaar			1 689,1			1 678,9	- 10,2
c.1 basisonderwijs			1 566,6			1 568,0	1,4
c.2 speciaal basisonderwijs			54,5			54,2	- 0,3
c.3 (voortgezet) speciaal onderwijs			68,0			56,7	- 11,3
d. # Leerlingen naar gewicht voor de personele bekostiging basisonderwijs			1 566,6			1 568,0	1,4
1.0			1 070,9			1 083,5	12,6
1.25			294,4			283,8	- 10,6
1.4			1,4			1,3	- 0,1
1.7			3,7			3,7	0,0
1.9			195,9			195,4	- 0,5
Subtotaal			1 566,3			1 567,7	1,4
trekkende bevolking			0,3			0,3	0,0

Toelichting bij de tabel

- Begroting conform referentieraming 1998, realisatie conform referentieraming 2000. Per 1 augustus 1999 is het vso lom en mlk naar beleidsterrein 19 overgegaan. Het aantal (v)so leerlingen per 1-10-99 is dus exclusief het aantal vso lom en mlk leerlingen.
- Het aantal ingeschreven leerlingen op de teldatum van 1 oktober wordt naar een aantal leerlingen op kalenderjaar t omgerekend door 7/12 van het aantal leerlingen op 1 oktober van het jaar t-1 te nemen en 5/12 van het aantal op 1 oktober van t. Het aantal leerlingen (v)so is vanaf 1 augustus '99 exclusief vso lom en mlk.
- Het aantal leerlingen dat op 1 oktober van jaar t staat ingeschreven, vormt de basis voor de personele bekostiging in het schooljaar t+1/t+2. In onderdeel c staat in 1999 dus het aantal leerlingen dat in tabel b bij 1998 staat. Verder geldt dan nog voor het basisonderwijs dat het aantal leerlingen wordt vermenigvuldigd met het instroomcorrectiepercentage (3% op schoolniveau en 2,77 op macroniveau) om het aantal bekostigde leerlingen te verkrijgen. Het aantal leerlingen (v)so is vanaf 1 augustus 1999 exclusief vso lom en mlk.
- Hier is een uitsplitsing gegeven van c naar de diverse gewichtencategorieën in het basisonderwijs

Tabel 4.1 presenteert het aantal leerlingen. Hierbij zijn de bekostigde aantallen (c en d) bepalend voor het uitgavenniveau. Het aantal leerlingen met een gewicht 1.0 is 12 600 hoger uitgekomen dan was geraamd. Daartegenover staat dat het aantal leerlingen in de gewichtencategorie 1.25 is gedaald. Het totaal aantal bekostigde leerlingen in het basisonderwijs is ten opzichte van de begroting 1 400 hoger uitgekomen. Het aantal in 1999 bekostigde (v)so leerlingen is 11 300 minder dan in de begroting was opgenomen. Dit komt doordat de vso lom en mlk leerlingen per 1 augustus 1999 geen deel meer uitmaken van het (v)so, maar naar het voortgezet onderwijs overgegaan zijn. In de bekostiging en in de tabel met bekostigde leerlingen maken deze leerlingen in de eerste 7 maanden van 1999 nog deel uit van het aantal (v)so leerlingen, daarna niet meer.

Personele uitgaven

In tabel 4.2 zijn de personele uitgaven naar diverse categorieën uitgesplitst. De verschillen zijn voornamelijk te verklaren door loonbijstellingen. Van de bijstellingen was een deel in de begroting gereserveerd onder «overig» en is uiteindelijk toegedeeld aan andere categorieën, vandaar dat het onderdeel «overig» een daling laat zien, terwijl andere categorieën sterk toegenomen zijn.

Tabel 4.2 Personele uitgaven primair onderwijs¹ (bedragen x f 1 miljoen)

po	Begroting	Realisatie	Vershil
Basisonderwijs	7 691,8	7 941,9	250,1
groepsformatie ²	5 674,6	5 931,0	256,4
gewichtenformatie	421,6	462,7	41,1
schoolleiding	329,3	349,4	20,1
groei/AFB/schoolprofielbudget	405,0	418,0	13,0
GOA/OALT	248,4	332,1	83,7
overig	612,9	448,7	- 164,2
(Voortgezet) speciaal onderwijs	1 907,7	1 830,6	- 77,1
speciaal basisonderwijs (sba0)	612,2	652,3	40,1
(voortgezet) speciaal onderwijs	902,3	925,7	23,4
vso-lom en vso-mlk	393,2	252,6	- 140,6
Totaal personele uitgaven	9 599,5	9 772,4	172,9

¹ inclusief adv en opslagen voor Participatiefonds en Vervangingsfonds

² groepsformatie = ongewogen basisformatie + onderbouwformatie + vakonderwijs + frictie + nevenvestigingen.

Het verschil bij GOA/OALT wordt veroorzaakt doordat bij de begroting een deel van het budget opgenomen was bij het beleidsterrein voortgezet onderwijs, terwijl dit in 1999 naar het beleidsterrein primair onderwijs is overgeboekt.

Verreweg het grootste deel van de personele uitgaven bestaat uit groepsformatie.

Het aantal bekostigde leerlingen, zoals dat in tabel 4.1 is weergegeven leidt via de bekostigingsregels tot een aantal fte's groepsformatie. In tabel 4.3 zijn de aantallen fte's en enkele ratio's weergegeven die met de groepsformatie samenhangen.

Tabel 4.3: Groepsformatie in het basisonderwijs

po	Begroting	Realisatie	Vershil
a Uitgaven groepsformatie (x f miljoen)	5 675	5 931	256
b Aantal fte's groepsformatie (incl. adv) (x 1000)	67,1	66,7	- 0,4
c Aantal fte's groepsformatie (excl. adv) (x 1000)	62,0	61,7	- 0,3
d Leerlingen / fte's groepsformatie (tabel 4.1.b1/c)	24,7	24,9	0,2
e Uitgaven per fte groepsformatie (a/b) (x f 1000)	84,6	88,9	4,3

Het verschil in uitgaven groepsformatie (a) van f 256 miljoen valt uiteen in een prijsverschil van f 287 miljoen (f 4 300 (e) x 66,7 (b)) en een volumeverschil van - f 35,6 miljoen (- 400 (b) x f 88 900 (e)).

Het aantal gerealiseerde fte's ligt bijna op hetzelfde niveau als was geraamd bij de begroting. Er is wel meer uitgegeven aan deze fte's dan was geraamd. Dit komt voornamelijk door loonbijstellingen. Het genormeerd bekostigde aantal leerlingen per fte groepsformatie (onder- en bovenbouw van het basisonderwijs samen) is een fractie gestegen (0,2 leerlingen). Dit komt doordat er wat meer leerlingen zijn dan was geraamd

bij de begroting 1999. Verder zijn er in 1999 ook geen extra maatregelen ingevoerd voor de klassenverkleining. De eerste stap van de klassenverkleining is ingegaan per 1 augustus 1997 en vanaf 1 augustus 2000 treedt de volgende stap in werking. Het gaat hier om een gemiddelde normatieve ratio, de werkelijke groeps-grootte op een school kan hiervan verschillen, bijvoorbeeld omdat sommige scholen kiezen voor «meer handen in de klas» in plaats van kleinere groepen (zie ook de voortgangsrapportage *groeps-grootte in het basisonderwijs* van 10 december 1999). In de begroting 1999 was een ratio van 25,4 gepresenteerd, terwijl in dit jaarverslag uitgegaan wordt van een begrote ratio van 24,7. Dit verschil wordt veroorzaakt door een gewijzigde definitie van de ratio. Bij de begroting 1999 werd het aantal leerlingen op 1 oktober 1999 + opslag als basis genomen, terwijl nu het aantal ingeschreven leerlingen naar kalenderjaar als uitgangspunt genomen wordt. Deze wijziging van de definitie was nodig om beter aan te sluiten bij de situatie over het gehele kalenderjaar in plaats van één peilmoment. De gewijzigde definitie is ook in de rijksbegroting 2000 gehanteerd. Overigens zou bij een definitie conform begroting 1999 het verschil van de ratio tussen begroting en realisatie net als nu het geval is 0,2 leerlingen bedragen.

In tabel 4.4 wordt zichtbaar dat het aantal instellingen per 1 oktober 1998 lager is uitgekomen dan was geraamd.

Tabel 4.4: Aantal instellingen per 1 oktober 1998¹

po	Begroting	Realisatie	Vershil
Basonderwijs	7 119	7 078	- 41
(Voortgezet) speciaal onderwijs ²	925	865	- 60
Totaal primair onderwijs	8 044	7 943	- 101

¹ exclusief nevenvestigingen

² inclusief speciaal basisonderwijs en speciaal voortgezet onderwijs

In het basisonderwijs zijn er circa 1,8 leerlingen meer per school dan was geraamd bij de begroting. In het (voortgezet) speciaal onderwijs is dit verschil circa 9,7 leerlingen, doordat er minder instellingen en meer leerlingen zijn dan was geraamd.

Tabel 4.5: Gemiddelde schoolgrootte in het primair onderwijs

po	Begroting	Realisatie	Vershil
Basonderwijs	215,5	217,3	1,8
(Voortgezet) speciaal onderwijs ¹	133,8	143,5	9,7
Totaal primair onderwijs	206,1	209,2	3,1

¹ inclusief speciaal basisonderwijs en speciaal voortgezet onderwijs

Materiële uitgaven

In tabel 4.6 staan de materiële uitgaven uitgesplitst naar basisonderwijs en speciaal onderwijs. De twee grootste categorieën zijn de groepscomponent en de leerlingen component (VeLo). Bij de berekening van de groepscomponent wordt gebruik gemaakt van het aantal inschreven leerlingen op teldatum (tabel 4.1.a). Zo is het aantal leerlingen op 1 oktober 1998 de basis voor de bekostiging in 1999. Voor het berekenen van de leerlingen afhankelijke component wordt dit aantal leerlingen nog vermenigvuldigd met het instroomcorrectiepercentage van 3%.

Tabel 4.6 Materiële uitgaven (bedragen x f 1 miljoen)

po	Begroting	Realisatie	Vershil
Uitgaven basisonderwijs	1 079,8	1 098,2	18,4
Leerlingen component Velo	460,1	475,1	15,0
Groepscomponent Velo	541,6	559,3	17,7
NOAT	6,6	6,6	0,0
Aanvullend formatiebeleid	1,9	1,9	0,0
Overig	69,6	55,3	- 14,3
Uitgaven (v)so¹	211,8	203,4	- 8,4
Leerlingen component Velo	104,3	100,6	- 3,7
Groepscomponent Velo	95,0	91,7	- 3,3
Overig	12,5	11,1	- 1,4
Uitgaven primair onderwijs	1 291,6	1 301,6	10,0
Leerlingen component Velo	564,3	575,7	11,4
Groepscomponent Velo	636,6	651,0	14,4
NOAT	6,6	6,6	0,0
Aanvullend formatiebeleid	1,9	1,9	0,0
Overig	82,2	66,4	- 15,8

¹ inclusief speciaal basisonderwijs

In het basisonderwijs is sprake van een uitgavenverhoging van per saldo f 18,4 miljoen als gevolg van:

- het actualiseren van het prijspeil voor de programma's van eisen in de categorieën leerlingen- en groepscomponent VeLo, omdat ten tijde van het opstellen van de begroting het prijspeil 1999 nog niet bekend was (f 26,7 miljoen);
- meer leerlingen (ca. 3 400) op de teldatum 1 oktober 1998 dan bij de begroting was geraamd (f 0,7 miljoen);
- per saldo een verlaging van de categorie «overig» door:
 - investeringen in informatie- en communicatietechnologie (f 65,1 miljoen);
 - overboeking van het budget herbesteding *toerusting en bereikbaarheid* op het materiële artikel naar het personele artikel voor «weer samen naar school» (- f 36,4 miljoen);
 - het verrekenen van de te hoog verstrekte voorschotten in het kader van de gewenningsregeling, die samenhangt met de invoering van het vereenvoudigd Londostelstel (- f 38,1 miljoen);
 - Voor het overige dient te worden aangetekend dat diverse in de begroting geraamde uitgaven in de categorie «overig» uiteindelijk bij de realisatie in de categorieën leerlingen en/of groepscomponent VeLo zijn opgenomen.

In het (voortgezet) speciaal onderwijs is per saldo sprake van een uitgavenverlaging van f 8,4 miljoen voornamelijk als gevolg van:

- de overboeking naar het beleidsterrein voortgezet onderwijs voor het vso lom en het vso mlk. Met deze overboeking was in de begroting nog geen rekening gehouden (- f 18,8 miljoen);
- uitgavenverhogingen voor prijsbijstelling (f 5,0 miljoen) , investeringen ict (f4,9 miljoen) en een toename van het aantal leerlingen (f 1,6 miljoen).

Tabel 4.7: Uitgaven per leerling (x f 1000)

po	Begroting	Realisatie	Vershil
Basisonderwijs	5,8	6,0	0,2
Speciaal basisonderwijs	12,7	13,7	1,0
(Voortgezet) speciaal onderwijs ¹	20,6	22,1	1,5
Totaal primair onderwijs	6,6	6,8	0,2

¹ Exclusief effect WSF en les gelden in het vso

De uitgaven per leerling voor het basisonderwijs en het (voortgezet) speciaal onderwijs zijn opgebouwd uit de uitgaven op het beleidsterrein verminderd met de ontvangsten. De totale uitgaven zijn gedeeld door het aantal ingeschreven leerlingen naar kalenderjaar (tabel 4.1b).

Het verschil van circa f 1 500,- tussen het bedrag per leerling (voortgezet) speciaal onderwijs in de begroting en het uiteindelijk gerealiseerde bedrag is grotendeels te verklaren uit het overgaan van de vso lom en vso mlk leerlingen naar het beleidsterrein voortgezet onderwijs. Hierdoor blijven de relatief dure categorieën in het (v)so over, waardoor de uitgaven per leerling stijgen. Daarnaast hebben de jaarlijkse loon- en prijsbijstellingen bijgedragen aan dit verschil.

5. Gegevens betreffende het lerarentekort primair onderwijs

In het kader van het begrotingsonderzoek 1999 heeft de Werkgroep financiële verantwoordingen een viertal vragen geformuleerd ten aanzien van de ontwikkelingen aan de vraag en aanbodzijde primair onderwijs (Tweede Kamer, vergaderjaar 1998–1999, 26 347, nr. 5).

1) De vraagzijde

a) Ramingscijfers ontwikkeling van onderwijsdeelnemers in het basisonderwijs over de jaren 1999–2003: zie hiervoor tabel 5.1.

Tabel 5.1 Leerlingen basisonderwijs (x 1000)

po	1999	2000	2001	2002	2003
Basisonderwijs	1 568,0	1 580,7	1 588,8	1 594,1	1 598,9

Conform referentieraming 1999 en rijksbegroting 2000. Hier is het aantal leerlingen weergegeven dat de basis vormt voor de personele bekostiging in het desbetreffende kalenderjaar. Dit is inclusief het wettelijk opslagpercentage (3% op schoolniveau en 2,77 op macroniveau).

b) Ramingscijfers over de klassenverkleining: zie tabel 5.2

Tabel 5.2 Effect in fte van de klassenverkleining (x 1000)

po	2000	2001	2002
Effect 1e stap klassenverkleining in fte	2,8	2,8	2,8
Effect vervolgstappen klassenverkleining in fte	1	3,1	5,7

2) Aanbodzijde

a) Ramingscijfers over het aantal pabo-instromers en afgestudeerden 1999–2003, inclusief het verschil met de vorige raming: zie tabel 5.3.

Tabel 5.3 Pabo instromers en uitstromers (afgestudeerden) (x1000)

	Realisatie 1999	2000	2001	2002	2003
Instream voltijd pabo	7,2	6,9	6,9	7	7,2
Instream deeltijd pabo	1,3	2,1	2	1,9	1,8
Uitstroom voltijd pabo	3,9	3,8	3,8	4,2	4,3
Uitstroom deeltijd pabo	0,4	0,4	0,5	0,8	1,2
2000–2003 Conform Referentieraming '99					
	1999	2000	2001	2002	2003
Instream voltijd pabo	6,3	6,3	6,3	6,5	6,7
Instream deeltijd pabo	0,6	0,6	0,8	0,7	0,8
Uitstroom voltijd pabo	3,9	3,8	4,2	4	3,9
Uitstroom deeltijd pabo	0,3	0,4	0,4	0,5	0,6
Conform Referentieraming '98					
Vershil RR'99 – RR'98	1999	2000	2001	2002	2003
Instream voltijd pabo	0,9	0,6	0,6	0,5	0,5
Instream deeltijd pabo	0,7	1,5	1,2	1,2	1
Uitstroom voltijd pabo	0	0	-0,4	0,2	0,4
Uitstroom deeltijd pabo	0,1	0	0,1	0,3	0,6

b) Ramingscijfers over aantallen te bemiddelen personen en de daaraan gekoppelde gelden

De bemiddeling van mensen uit de stille reserve is in 1999 goed op gang gekomen. Het Career Center Onderwijs (CCO) heeft zo'n 2000 bemiddelingen gepleegd. Bijna 2 000 herintreders hebben in het cursusjaar 1998/1999 een opfriscursus gevolgd; voor het cursusjaar 1999–2000 worden tussen de 1 500 en 2 000 cursisten verwacht. In opdracht van het Sectorbestuur Onderwijsarbeidsmarkt (SBO) is in 1999 een klanttevredenheidsonderzoek gedaan naar het CCO. Uit dit onderzoek blijkt dat de respondenten (herintreders, schoolleiders en schoolbesturen) over het algemeen tevreden zijn over de dienstverlening van het CCO; ruim 75% van de herintreders geeft aan in de toekomst weer een beroep op het CCO te zullen doen en ruim 80% van de schoolleiders/schoolbesturen geeft te kennen in de toekomst actief vacatures bij het CCO te zullen aanmelden. Mede als gevolg van de pabo-campagne is ten opzichte van 1996 de instroom in de pabo's met bijna de helft toegenomen van 6000 naar circa 8500 studenten.

c) Stroomgegevens wachtgeld

In 1999 zijn er tweemaal zoveel wachtgelders uitgestroomd uit het wachtgeld dan ingestroomd (3200 t.o.v. 1600). Het wachtgeldbestand was per 31 december circa 537 fte's lager dan per 1 januari. Dit wil overigens niet zeggen dat deze weer in het onderwijs zijn terechtgekomen. Circa 80% wordt verondersteld met VUT dan wel pensioen te zijn gegaan.

3) Ontwikkeling personeelsaantallen in 1999 in vergelijking met 1998

In de onderstaande tabel staan de voorlopige uitstroom, doorstroom en instroom gegevens van aantallen onderwijsgeevenden naar leeftijd in het

primair onderwijs. Opvallend is dat zelfs onder de 50 tot 55 jarigen de instroom hoger is dan de uitstroom. Het totaal aantal is toegenomen circa 3400 personen.

Tabel 5.4 Aantallen personen onderwijsgevend personeel o.b.v. ipto 1998 en voorlopig ipto 1999 in het primair onderwijs

Leeftijden	Uitstroom	Doorstroom	Instroom	Totaal 1998	Totaal 1999
Tot 25	286	2 450	2 549	2 736	4 999
25 tot 30	868	10 690	2 038	11 558	12 728
30 tot 35	862	10 570	994	11 432	11 564
35 tot 40	842	13 232	1 402	14 074	14 634
40 tot 45	1 168	23 206	2 076	24 374	25 282
45 tot 50	1 000	23 309	1 429	24 309	24 738
50 tot 55	759	18 632	922	19 391	19 554
55 tot 60	663	9 066	338	9 729	9 404
60 en ouder	933	1 734	74	2 667	1 808
Totaal	7 381	112 889	11 822	120 270	124 711

¹ Leeftijden op 31 december 1999

4) Uitgaven in 1999

Voor bovenstaande activiteiten zijn in 1999 de volgende bedragen uitgegeven:

- Bemiddeling stille reserve door Career Center Onderwijs: f 5,1 miljoen (artikel 18.01)
- Opfriscursus herintreders: f 4,5 miljoen (artikel 18.05)
- Restant van de in 1997 gestarte pabo-campagne: f 0,25 miljoen (artikel 18.01).

In 1999 is over de verdere verbetering van de kwaliteit van de beroepsuitoefening en de lerarenopleidingen de nota *Maatwerk voor morgen* verschenen. Tevens is in 1999 het onderzoek «Arbeidsmarkttramingen primair onderwijs 1998–2009» verschenen (IVA Tilburg). In deze rapportage wordt uitgebreid ingegaan op de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt van het primair onderwijs, waarbij stilgestaan wordt bij de omvang en samenstelling van het personeelsbestand en de stromen op de arbeidsmarkt. Deze rapportage bevat uitgebreide gegevens over de vraag en het aanbod van leerkrachten in het primair onderwijs. Voor meer informatie wordt dan ook verwezen naar deze rapportage.

Beleidssterrein 19 Voortgezet onderwijs

1. Algemeen

Het beleidssterrein voortgezet onderwijs omvat de scholen voor voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo), voor hoger algemeen voortgezet onderwijs (havo), voor voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (mavo en vbo: vmbo) en landelijke onderwijsondersteunende instellingen. De wettelijke regelingen hiervoor zijn neergelegd in de Wet op het voortgezet onderwijs (WVO) en de Wet subsidiëring landelijke onderwijsondersteunende activiteiten (WSLOA). Delen van het speciaal voortgezet onderwijs (svo) zijn per 1 augustus 1999 onder de werking van de WVO gebracht.

Het voortgezet onderwijs sluit aan op het basisonderwijs en bereidt voor op het beroepskwalificerend onderwijs (bbo, sbo en hbo) en het wetenschappelijk onderwijs (wo). Het aantal ingeschreven leerlingen bedroeg in 1999 ruim 840 000.

De uitgaven voor het voortgezet onderwijs bedroegen f 8 144,8 miljoen en de ontvangsten f 9,3 miljoen.

2. Verantwoording van de uitgaven en ontvangsten

Tabel 2.1: Financiële kerncijfers voor beleidsterrein 19 (x f 1 miljoen)

vo	Begroting	Realisatie	Vershil
Artikel 19.06 Personeel*	6 720,8	6 924,1	203,3
Artikel 19.06 Materieel	955,3	1 033,3	78,0
Artikel 19.03 Onderwijsverzorging	119,2	122,9	3,7
Artikel 19.05 Overige uitgaven*	66,6	64,5	- 2,1
Totale uitgaven	7 861,9	8 144,8	282,9
Totale ontvangsten	8,9	9,3	0,4

* In de begroting 1999 (pag. 80) waren de bij regeerakkoord toegekende middelen voor implementatie van de vernieuwingen in het voortgezet onderwijs (voor 1999 f 30,7 miljoen) voortsnog aan de «overige uitgaven» toegevoegd. In tabel 2.1. zijn deze middelen aan «personeel» toegevoegd.

Totale uitgaven en ontvangsten

In 1999 hebben 840 932 leerlingen voortgezet onderwijs genoten. De uitgaven hiervoor bedroegen f 8 144,8 miljoen. De uitgaven per leerling (exclusief WSF/WTS) bedroegen f 9 700,-. Daarnaast is er per leerling¹ voor WSF/WTS f 400,- uitgekeerd en is er aan les gelden f 400,- per leerling¹ ontvangen.

Aan 696 scholen (omgerekend naar jaarbasis) is door middel van een normatieve bekostiging een budget ter beschikking gesteld, waarmee in totaal 65 300 personen op voltijdsbasis tewerkgesteld kunnen worden. De scholen hebben bestedingsvrijheid.

Afwijkingen en aanpassingen ten opzichte van de begroting

De totale uitgaven op het beleidsterrein zijn f 282,9 miljoen hoger uitgevallen dan geraamd in de oorspronkelijke begroting. De belangrijke mutaties zijn hieronder weergegeven.

Een groot deel van de verhoging wordt veroorzaakt door de loonen prijsbijstelling (zoals cao-afspraken, algemene salarismaatregelen en premies); gesommeerd betreft het een mutatie van f 262,2 miljoen. Daarnaast is aan dit beleidsterrein uit de aanvullende posten van de miljoenennota een bedrag van f 54,6 miljoen toegevoegd voor informatie- en communicatietechnologie en per saldo f 9,5 miljoen voor asielzoekers, welk laatste bedrag via de begroting van het primair onderwijs is uitgeput.

Voorts is het budget voor vso-lom/mlk (onderdeel van het voortgezet speciaal onderwijs) van het beleidsterrein primair onderwijs naar het beleidsterrein voortgezet onderwijs overgeboekt (f 173,7 miljoen).

Het budget voor het gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid (f 48 miljoen) is naar het beleidsterrein primair onderwijs overgeboekt en f 15,2 miljoen is overgeboekt naar het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties voor het project *Jeugd en veiligheid*. De uitgaven zijn lager dan geraamd doordat de deelname aan de regeling bestuurlijke samenwerkingsverbanden trager verloopt (f 19 miljoen) en door het vertraagd doorwerken van de loonbijstellingen (f 21,9 miljoen). Verder is in verband met de generale budgettaire problematiek en de collectieve arbeidsovereenkomst (zie de brief aan de Tweede Kamer van 4 maart 1999 over de cao 1999–2000) het budget voor de projectgelden gekort met f 2,2 miljoen en is de normatieve incidentele looncomponent verlaagd met f 4,3 miljoen.

Tot slot zijn er kasversnellingen verricht met een totaal van f 72,6 miljoen (voorhoedescholen informatie- en communicatietechnologie f 24,6 miljoen en voor vernieuwingsoperaties f 48 miljoen). Deze betalingen waren oorspronkelijk voorzien voor 1999, maar zijn vervroegd naar 1998.

¹ Slechts een deel van de leerlingen in het voortgezet onderwijs ontvangt studiefinanciering of een tegemoetkoming in de studiekosten en slechts een deel betaalt les gelden. Bij de genoemde prijzen is gedeeld door alle vo-leerlingen (inclusief svo).

Daarnaast zijn betalingen die in 1999 voorzien waren, doorgeschoven naar 2000 (f 9,8 miljoen).

De hogere ontvangsten worden, naast de realisatie van de verrekeningen van de in 1999 en eerdere jaren verstrekte voorschotten, met name veroorzaakt door een ontvangst van het Participatiefonds van f 2,2 miljoen door een afrekening «oude jaren» van het voormalige LIOS voor omscholingscursussen verzorging en techniek.

3. Horizontale toelichting op de uitgaven 1997 – 1999

Tabel 3.1: Horizontale toelichting op de uitgaven van beleidsterrein 19 (bedragen x f 1 miljoen)

Gerealiseerde uitgaven	1997	1998	1999
Totale uitgaven vo	7 037,7	7 494,3	8 144,8

Ten opzichte van het realisatieniveau 1997 zijn de uitgaven 1998 en 1999 met ongeveer f 450 miljoen en ruim f 1 100 miljoen gestegen. Een groot deel van de verhoging in 1998 en 1999 wordt veroorzaakt door uitgaven in het kader van afgesloten onderwijs-cao's en algemene loon- en prijsbijstellingen (circa f 900 miljoen). Overige belangrijke oorzaken zijn: de toevoeging van het budget voor vso-lom/mlk (f 175 miljoen), de uitgaven voor informatie- en communicatietechnologie (f 90 miljoen), de impulsverbetering materieel en het wegwerken van achterstallig onderhoud (f 115 miljoen), de uitgaven voor administratie, beheer en bestuur (f 30 miljoen), diverse uitgaven voor vernieuwingsoperaties (f 190 miljoen) en overige (zoals leerlingen, formatie, millennium en overboekingen).

4. Financiële verschillen toegelicht met kengetallen

Leerlingvolume

Tabel 4.1: Aantal ingeschreven leerlingen naar kalenderjaar (x 1000)

vo	Begroting	Realisatie
Ingeschreven leerlingen	829,9	840,9

Bron: Leerlingentelling 1998 en 1999

De toename van het aantal ingeschreven leerlingen is het gevolg van de toevoeging van de leerlingen voortgezet speciaal onderwijs (op schooljaarbasis 28 690 leerlingen) met ingang van het schooljaar 1999/2000.

Aantal formatieplaatsen

Tabel 4.2: Personeelsaantallen per kalenderjaar (fte x 1000)

vo	Begroting	Realisatie
Totaal personeel	63,6	65,3
waarvan onderwijzend	50,8	52,1

De overgang van het vso-lom en mlk naar het voortgezet onderwijs per 1 augustus 1999 veroorzaakt een toename van de personeelsaantallen (structureel circa 4800 fte).

Aantal instellingen

Tabel 4.3: Aantal instellingen

vo	Begroting	Realisatie
Totaal aantal scholen op 1-8-1998	643	647
Totaal aantal scholen op 1-8-1999	625	765
Gemiddelde schoolgrootte	1 291	1 099

Bron: BRIN

Bij de aanvang van het schooljaar 1999/2000 waren er 765 scholen. Dit zijn er 140 meer dan is voorzien bij het opstellen van de begroting 1999. De oorzaak is dat met ingang van het schooljaar 1999/2000 de scholen voor voortgezet speciaal onderwijs (vso) aan het scholenbestand voortgezet onderwijs zijn toegevoegd en uit het scholenbestand primair onderwijs zijn verwijderd. Een technisch neutrale operatie dus.

De scholen voor voortgezet speciaal onderwijs (vso) die aan het oude scholenbestand voortgezet onderwijs zijn toegevoegd, zijn in het algemeen kleiner. Hierdoor neemt de gemiddelde schoolgrootte af van 1291 tot 1099.

De gemiddelde schoolgrootte neemt af door de toevoeging van de in het algemeen wat kleinere scholen voortgezet speciaal onderwijs (vso).

Studiefinanciering / les- en collegegelden

Tabel 4.4: Met beleidsterrein 19 samenhangende uitgaven en ontvangsten (x f 1 miljoen)

vo	Begroting	Realisatie
Uitgaven WSF/WTS ¹	337,7	365,8
Ontvangen lesgeelden	317,2	312,1

¹ Exclusief rentedragende leningen, kasschuiven ov-studentjaarkaart en bijstelling aanvullende beurs. Inclusief de verschuiving van uitgaven voor voltijd studerenden svo van WSF naar WTS.

Uitgaven per leerling

Tabel 4.5: Uitgaven per leerling (x f 1000)

vo	Begroting	Realisatie
Bruto uitgaven per leerling excl. WSF/WTS, huisvesting	9,5	9,7
Kosten WSF/WTS per leerling	0,4	0,4

De bruto uitgaven per leerling zijn opgebouwd uit de gesaldeerde uitgaven en de ontvangsten op het beleidsterrein. De uitgaven zijn gedeeld door het aantal ingeschreven leerlingen in het kalenderjaar 1999.

Beleidssterrein 20 Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie

1. Algemeen

Het beleidsterrein beroepsonderwijs en volwasseneneducatie omvat het gehele beroepsonderwijs, de landelijke organen beroepsonderwijs, de educatie en de inburgering. De wettelijke grondslag is de Wet educatie en beroepsonderwijs. In 1999 waren bijna 615 000 deelnemers ingeschreven, waarvan 411 000 deelnemers in het beroepsonderwijs en 204 000 deelnemers bij de educatie.

Het beroepsonderwijs kent de beroepsopleidende leerweg en de beroepsbegeleidende leerweg. Het richt zich op deelnemers in de leerplichtige leeftijd en volwassenen met een vooropleiding op het niveau van het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (vmbo). De educatie biedt tweedekansonderwijs, opleidingen voor primaire (sociale) vaardigheden en Nederlands voor anderstaligen. De educatie richt zich met name op nieuwkomers in Nederland (inburgering), oudkomers en volwassenen.

De uitgaven voor het beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie bedroegen in 1999 f 4 597,5 miljoen. De ontvangsten (exclusief cursusgeldontvangsten) bedroegen f 77,0 miljoen.

2. Verantwoording van de uitgaven en ontvangsten

Tabel 2.1 Financiële kerncijfers (bedragen x f 1 miljoen)

Bve	Begroting	Realisatie	Verschil
Uitgaven	4 547,4	4 597,5	50,1
– waarvan cursusgeldontvangsten	– 81,0	– 80,9	0,1
Ontvangsten	48,7	77,0	28,3
Gesaldeerde uitgaven	4 498,7	4 520,5	21,8
Artikel 20.01			
– secundair beroepsonderwijs	3 207,7	3 272,3	64,6
– educatie	427,3	455,0	27,7
– inburgering	188,7	172,3	16,4-
– landelijke organen	169,8	178,7	8,8
– overig (incl. examens)	63,2	59,1	4,1-
Artikel 20.03 Overig	107,2	70,7	– 36,5
Artikel 20.04 Huisvesting	383,5	389,5	6,0
Totale uitgaven	4 547,4	4 597,5	50,1
Totale ontvangsten	48,7	77,0	28,3

Totale uitgaven en ontvangsten

In 1999 is voor beroepsonderwijs en educatie f 4 597,5 miljoen uitgegeven voor het onderwijs aan circa 615 000 deelnemers. Het grootste deel van dit budget, ruim 70 procent, is uitgegeven aan de exploitatie van het secundair beroepsonderwijs. Per deelnemer beroepsonderwijs bedragen de uitgaven f 9 900 (exclusief huisvesting en studiefinanciering).

Afwijkingen en aanpassingen ten opzichte van de begroting

De totale realisatie op dit beleidsterrein is f 50,1 miljoen hoger dan de oorspronkelijke begroting voor 1999. De oorzaken van deze toename van 1,1 procent is het saldo van loon- en prijsbijstellingen, overboekingen, wijzigingen in de leerlingenaantallen en beleidsmatige mutaties.

De uitgaven aan het secundair beroepsonderwijs zijn f 64,6 miljoen hoger dan de begrotingsstand. De belangrijkste aanpassing is de loon- en prijsbijstelling van f 108,1 miljoen. Daarnaast is het budget met f 12,6 miljoen verhoogd voor informatie- en communicatietechnologie en met f 10,0 miljoen voor de herstructurering van de regionale opleidingscentra (f 10,0 miljoen). Het budget is verlaagd met f 30,0 miljoen als gevolg van de ontwikkeling in de deelname-aantallen en met f 38,4 miljoen door de uitbetaling van de incidentele apparatuurimpuls in 1998 in plaats van in 1999.

Het educatiebudget is f 27,7 miljoen hoger dan geraamd. Deze stijging wordt naast de loon- en prijsbijstelling van f 12,6 miljoen beïnvloed door de impuls van f 1,8 miljoen voor informatie- en communicatietechnologie

en de eenmalige middelen in 1999 van f 12,1 miljoen ter voorkoming van de sociale problematiek als gevolg van de nieuwe bekostiging.

Het inburgeringsbudget is per saldo f 16,4 miljoen lager dan geraamd. Het inburgeringsbudget is met f 11,0 miljoen gestegen door een overboeking van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. De loon- en prijsbijstelling heeft gezorgd voor een toename van f 5,8 miljoen. De afrekeningen over 1997 leidden per saldo tot een verlaging van het budget met f 31,7 miljoen. De Tweede Kamer heeft naar aanleiding van de behandeling van de Najaarsnota een amendement aangenomen met als doel bedragen gemoeid met de afrekening 1997 te herbestemmen voor taallessen aan oudkomers. Dit bedrag van f 28 miljoen wordt via de eindejaarsmarge toegevoegd aan de begroting 2000.

Het budget voor de landelijke organen beroepsonderwijs is f 8,8 miljoen hoger dan geraamd. Naast de loon- en prijsbijstellingen van f 5,9 miljoen leidt de uitbreiding van de taken van het landelijk orgaan voor gezondheidszorg, dienstverlening, welzijn en sport vanwege de overname van de instituten voor de opleiding tot verpleegkundige of ziekenverzorgende tot een budgettoename van f 3,3 miljoen.

De apparaatskosten van f 4,8 miljoen die samenhangen met de examens zijn overgeboekt naar beleidsterrein 17 (ministerie algemeen).

De overige uitgaven op 20.03 zijn verlaagd als gevolg van een aantal overboekingen. De middelen van f 15,2 miljoen voor jeugd en veiligheid zijn overgeboekt naar het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Daarnaast wordt voorgesteld een deel van de middelen voor kennis in beweging (f 5,6 miljoen) en de specifieke stimulans van f 5,0 miljoen voor arbeidsmarktknelpunten die samenhangt met de motie Melkert naar 2000 door te schuiven. Voor het kennisnet ict is f 4,7 miljoen overgeboekt naar artikel 20.01. Deze middelen zijn samen met de overige middelen voor het kennisnet naar 2000 doorgeschoven. De korting op de projectmiddelen leidt tot een verlaging van f 4,0 miljoen.

De stijging met f 6,0 miljoen van de huisvestingsuitgaven wordt veroorzaakt door de prijscompensatie.

De toename van de ontvangsten wordt vooral veroorzaakt door de doorgeschoven ESF-ontvangsten uit 1998 (f 23,0 miljoen). Daarnaast blijken de afrekeningen over voorgaande jaren hoger uit te vallen.

3. Horizontale toelichting op de uitgaven 1997–1999

Tabel 3.1 Horizontale toelichting op de uitgaven van beleidsterrein 20 (x f 1 miljoen)

Gerealiseerde uitgaven	1997	1998	1999
Totale uitgaven bve	4 055,3	4 394,7	4 597,5

De verschillen tussen de bedragen 1998 en 1999 laten zich vooral verklaren door de loon- en prijsbijstelling (f 248,0 miljoen), de impuls voor informatie- en communicatietechnologie (f 16,0 miljoen) en de impuls voor vernieuwing (f 30,7 miljoen). Het verschuiven van de middelen voor de herstructurering van de regionale opleidingscentra leidt per saldo tot een f 20,0 miljoen hoger budget in 1999. Het verschil in deelnemersaantallen tussen beide jaren leidt tot een budget in 1999 dat f 36,0 miljoen lager is. Daarnaast leiden de indexering van het cursusgeld en het feit dat de apparatuurimpuls in 1998 is uitbetaald tot een verlagend effect van respectievelijk f 4,7 miljoen en f 38,4 miljoen.

De verschillen tussen de bedragen 1997 en 1998 laten zich vooral verklaren door de overgang van het in-service-onderwijs naar het ministerie van OCenW (f 115,5 miljoen), de cao-gelden (f 137,7 miljoen), de impulsen voor inburgering (f 30,0 miljoen), de impuls beroepsonderwijs voor nieuwe taken als gevolg van de invoering van de Wet educatie beroepsonderwijs (f 30,7 miljoen) en de eenmalige impuls voor de apparatuursituatie van de instellingen (f 38,4 miljoen).

4. Financiële verschillen toegelicht met kengetallen

Aantal deelnemers

Tabel 4.1 Deelnemers en bevolkingsgroepen (aantal x 1 000)

bve	Begroting	Realisatie
Secundair beroepsonderwijs	422,5	410,9
– bol	267,2	258,6
– bbl	120,9	128,7
– overige leerwegen/bol-deeltijd	34,5	23,6
Educatie	201,1	203,7
– regulier	179,9	181,1
– inburgering	21,2	22,6
Volwassen inwoners Nederland¹	12 476,0	10 161,2

¹ De definitie van volwassen inwoners Nederland is aangepast van inwoners van 18 jaar en ouder tot inwoners van 18 tot 65 jaar.

In 1999 blijkt een verschuiving tussen de deelname aan de beroepsopleidende leerweg en de beroepsbegeleidende leerweg. De overige leerwegen zijn gedaald omdat als gevolg van de Wet educatie beroepsonderwijs de oude deelnemers aan het voormalig vormingswerk niet meer apart worden geteld. De deelname aan de deeltijd-bol is licht lager dan de raming.

Studiefinanciering/lesgeld

Tabel 4.2 Met beleidsterrein 20 samenhangende uitgaven en ontvangsten (x f 1 miljoen)

bve	Begroting	Realisatie
Uitgaven WSF/WTS bol	1 291,0	1 337,3
Ontvangsten les gelden bol	438,0	402,8

Uitgaven per deelnemer

Tabel 4.3 Uitgaven per deelnemer (x f 1000)

bve	Begroting	Realisatie
Secundair beroepsonderwijs		
Bruto uitgaven per deelnemer sbo		
Excl. WSF/WTS en huisvesting	9,6	9,9
Uitgaven huisvesting per deelnemer sbo	0,9	1,1
Uitgaven WSF/WTS per deelnemer bol	4,8	5,2
Educatie		
Uitgaven regulier per volwassen inwoner (x f 1)	3,5	4,5
Uitgaven per inburgeraar	8,9	7,6

De uitgaven per deelnemer beroepsonderwijs zijn als volgt opgebouwd: de gesaldeerde uitgaven op het beleidsterrein (exclusief huisvesting en

uitgaven WSF/WTS) gedeeld door het aantal ingeschreven deelnemers naar kalenderjaar (waarbij deelnemers aan de beroepsbegeleidende leerweg en deeltijd voor de helft meetellen). Het verschil tussen begroting en realisatie in de uitgaven per deelnemer is grotendeels het gevolg van de loon- en prijsbijstelling en de beleidsimpulsen.

Het verschil in de uitgaven voor educatie per volwassen inwoner is hoger vanwege de wijziging in de groep volwassenen waarmee wordt gerekend. De begrote uitgaven per volwassen inwoner (18–64) zou f 42,- zijn. Daarmee is de stijging van de uitgaven educatie per volwassen inwoner f 3,-. De inburgeringsuitgaven zijn lager door het effect van de afrekeningen.

Beleidssterrein 21 Hoger beroepsonderwijs

1. Algemeen

Het beleidssterrein hoger beroepsonderwijs (hbo) omvat de voorzieningen van het hoger beroepsonderwijs inclusief de huisvestingsvergoeding en de rechtspositionele uitkeringen voor deze sector van het onderwijs.

De totale uitgaven op het beleidssterrein bedroegen in 1999 f 2 834,4 miljoen. Het overgrote deel (circa 88 procent) van de uitgaven op dit beleidssterrein bestaat uit de zogenaamde modelmatig berekende rijksbijdrage, die is opgebouwd uit personele en materiële uitgaven en uit huisvestingsvergoeding. De verdeling van het daarvoor beschikbare budget vindt plaats op basis van de bekostigingsregels die zijn neergelegd in het Bekostigingsbesluit WHW en de Regeling bekostiging hoger onderwijs. Deze rijksbijdrage wordt als één bedrag aan de hogescholen uitgekeerd. De hogeschool beslist zelf over de meest doelmatige manier om deze middelen aan te wenden voor personele, materiële en huisvestingsuitgaven.

In 1999 bedroegen de gerealiseerde ontvangsten in totaal f 10,4 miljoen.

2. Verantwoording van de uitgaven en ontvangsten

Tabel 2.1 Financiële kerncijfers voor beleidssterrein 21 (x f 1 miljoen)

hbo	Begroting	Realisatie	Vershil
Rijksbijdrage	2 518,2	2 653,3	135,1
– waarvan rechtspositionele uitkeringen ¹	159,5	153,8	– 5,7
– waarvan huisvestingsuitgaven	367,8	374,2	6,4
Overig	153,7	181,1	27,4
Totale uitgaven	2 671,9	2 834,4	162,5
Totale ontvangsten	5,2	10,4	5,2

¹ Wachtgelduitgaven (excl. flankerend werkgelegenheidsbeleid); de wachtgelduitgaven zijn verantwoord op artikel 21.03 en voor een deel op artikel 21.01)

Tabel 2.2 Financiële kerncijfers per artikel voor beleidsterrein 21 (x f 1 miljoen)

hbo	Begroting	Realisatie	Verschil
Artikel 21.01 Personele en materiële uitgaven	2 031,3	2 121,8	90,5
Artikel 21.03 Rechtspositionele uitkeringen	119,1	157,3	38,2
Artikel 21.04 Overige uitgaven	153,7	181,1	27,4
Artikel 21.05 Huisvesting	367,8	374,2	6,4
Totale uitgaven	2 671,9	2 834,4	162,5

Totale uitgaven en ontvangsten

In 1999 hebben 281 400 studenten een hogere beroepsopleiding gevolgd. De uitgaven hiervoor bedroegen f 2 834,4 miljoen.

Doelmatigheid en verantwoording

In het verslagjaar is het project «hbo-monitor» afgerond. In deze eerste monitor zijn over zes onderwerpen gegevens verzameld, die tezamen een algeheel beeld geven van de stand van zaken in het hoger beroepsonderwijs. De onderwerpen zijn: kwaliteitszorg, extern rendement, intern rendement, financiële positie hogescholen, personele gegevens en wachtgeld.

In de in 1999 gestarte vervolgfase zal – naast een verdere verfijning – vooral gewerkt worden aan de ontwikkeling van een datawarehouse en een adequate managementrapportage.

Afwijkingen en aanpassingen ten opzichte van de begroting (zie tabel 2.2)

Het verschil tussen de gerealiseerde uitgaven en de oorspronkelijk vastgestelde begrotingsstand bedraagt f 162,5 miljoen. In procenten is dit een stijging van 6,1. De ontvangsten liggen in 1999 f 5,2 miljoen hoger dan de raming.

Het verschil bij de personele en materiële uitgaven (artikel 21.01)

De verhoging van f 90,5 miljoen op de personele en materiële uitgaven voor 1999 is te verklaren door de volgende – belangrijkste – mutaties:

- loon- en prijsbijstellingen van in totaal f 86 miljoen;
- de tegemoetkoming van f 50 miljoen in de omslagen frictiekosten (hiervan is f 5 miljoen doorgeschoven naar 2000);
- de mutaties voor de dekking van alle wachtgelduitgaven (f 40,1 miljoen) en
- een interne overboeking naar artikel 21.04 (f 6,5 miljoen) in verband met de versnelde beschikbaarstelling van de middelen voor de omslag van de eerste- en tweedegraadslerarenopleidingen hbo.

Het verschil bij de rechtspositionele uitkeringen (artikel 21.03)

De verhoging van f 38,2 miljoen wordt vrijwel geheel veroorzaakt door de mutaties voor de dekking van alle wachtgelduitgaven. Van de uitgaven is in totaal f 153,8 miljoen nodig geweest voor rechtspositionele uitkeringen (exclusief de middelen voor flankerend werkgelegenheidsbeleid). Hiervan heeft f 15,5 miljoen betrekking op de wettelijke en bovenwettelijke uitkeringen van het «nieuwe wachtgeldbestand» (ingestroomd ná 1 juli 1996). Deze uitgaven zijn verantwoord op artikel 21.01.

De resterende f 138,3 miljoen komt ten laste van artikel 21.03. Als hieraan de f 19 miljoen voor flankerend werkgelegenheidsbeleid wordt toegevoegd, dan komt het totaal dat ten laste komt van artikel 21.03 op f 157,3 miljoen.

Het verschil bij de overige uitgaven (artikel 21.04)

Het verschil van f 27,4 miljoen op de overige uitgaven wordt grotendeels verklaard door de volgende mutaties:

- f 23 miljoen voor ict/omslag eerste- en tweedegraadslerarenopleidingen hbo;
- f 7,8 miljoen voor ict die bij slotwet 1998 is doorgeschoven naar 1999;
- een taakstelling op de projectmiddelen van f 2,2 miljoen;
- een intertemporele compensatie uit 1998 van f 5,3 miljoen voor techniek;
- een intertemporele compensatie naar 2000 van f 12,8 miljoen voor techniek, het ECHO en de projectmiddelen HBO-raad;
- een interne overboeking van artikel 21.01 van f 6,5 miljoen voor de versnelde beschikbaarstelling van de middelen voor de omslag van de eerste- en tweede- graadslerarenopleidingen hbo;
- diverse overboekingen; als belangrijkste hiervan worden genoemd: een bijdrage aan SURF (f 2,3 miljoen), een bijdrage van het beleidsterrein wetenschappelijk onderwijs voor ECHO (f 1,3 miljoen) en een bijdrage van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid in het kader van een doventolkvoorziening (f 1,1 miljoen).

Het verschil bij de huisvesting (artikel 21.05)

Het verschil van f 6,4 miljoen wordt verklaard door de prijsbijstelling 1999.

Het verschil bij de ontvangsten (artikel 21.01)

Het verschil bij de ontvangsten bedraagt f 5,2 miljoen. Hiervan heeft het grootste gedeelte (f 6,2 miljoen) betrekking op een verrekening met de hogescholen van de rijksbijdrage die in 1998 teveel is uitgekeerd als gevolg van de bevriezing van de budgetfactor in dat jaar. Het restant van f 1 miljoen houdt verband met een bijstelling door de realisatie op de ontvangsten.

3. Horizontale toelichting op de uitgaven 1997-1999

Tabel 3.1 Horizontale toelichting op de uitgaven 1997-1999 van beleidsterrein 21 (bedragen x f 1 miljoen)

Gerealiseerde uitgaven	1997	1998	1999
Totale uitgaven hbo	2 615,3	2 677,5	2 834,4

De totale uitgaven voor het hoger beroepsonderwijs liggen op een hoger niveau dan in het voorgaande jaar. De uiteindelijke toename in 1998 ten opzichte van 1997 wordt voornamelijk veroorzaakt door een verlaging van de rijksbijdrage met f 42,7 miljoen als gevolg van de stapsgewijze verhoging van de collegegelden enerzijds en een verhoging door de loonbijstellingen (cao 1996-1998) anderzijds. In 1998 is daarnaast incidenteel circa f 18 miljoen beschikbaar gesteld voor de millenniumproblematiek en f 11,5 miljoen als compensatie voor de late vaststelling van de rijksbijdrage 1997.

De stijging in 1999 ten opzichte van 1998 is met name het gevolg van de loon- en prijsbijstelling 1999 van f 96,9 miljoen en de eenmalige tegemoetkoming in de omslag- en frictiekosten voor het hoger beroepsonderwijs van f 50 miljoen. Van de verlagingen in 1999 worden in ieder geval de kortingen uit het regeerakkoord genoemd.

Voor alle jaren geldt dat de totale uitgaven worden beïnvloed door het gecombineerde effect van diverse mutaties, zowel positief als negatief. Van deze mutaties worden als belangrijkste aangemerkt de financiële vertaling van het ABP-complex en diverse kasverschuivingen (waaronder f 5 miljoen frictiemiddelen).

4. Financiële verschillen toegelicht met kengetallen

Studentvolume

Tabel 4.1 Aantal studenten in fte naar kalenderjaar (x 1000)¹

hbo	Begroting ²	Realisatie ³
Totaal aantal studenten	274,2	281,4
– voltijd (initiële opleidingen)	230,8	232,5
– voltijd (voortgezette opleidingen)	0,8	1,0
– deeltijd (initiële opleidingen)	36,2	41,8
– deeltijd (voortgezette opleidingen)	6,4	6,1

¹ fte-student = omrekening van cursusjaren naar kalenderjaar. Voor de omrekening naar kalenderjaar t wordt een gemiddelde genomen van 2 collegejaren (2/3 x collegejaar t-1/t en 1/3 collegejaar t/t+1)

² Bron: Referentieraming 1998

³ Bron: CRI-HO (voorlopige gegevens)

Uit tabel 4.1 blijkt dat het totaal aantal studenten in het hoger beroepsonderwijs – na omrekening van cursusjaren naar kalenderjaar – 7 200 hoger is dan in 1998 is geraamd. De stijging wordt veroorzaakt door een steeds grotere doorstroom vanuit het havo en het mbo. De stijging vindt plaats in het hele hbo, behalve bij de opleidingen kunstvakonderwijs en leraar basisonderwijs.

Studiefinanciering/les- en collegegeld

Tabel 4.2 Met beleidsterrein 21 samenhangende uitgaven en ontvangsten (x f 1 miljoen)

hbo	Begroting	Realisatie
Uitgaven WSF/WTS ¹	747,6	774,4
Ontvangen collegegelden	731,5	763,9

¹ Exclusief rentedragende leningen, kasschuiven ov-studentenkaart en bijstelling aanvullende beurs; inclusief prestatiebeurs.

Het totaal aan studietoelagen dat in 1999 is uitgekeerd ligt f 26,8 miljoen hoger dan de raming. Dit wordt veroorzaakt door hogere normbedragen van de basisbeurs en de gemiddelde aanvullende beurs. De ontvangen collegegelden door de hogescholen zijn f 32,5 miljoen gestegen. Dit wordt veroorzaakt door een stijging ten opzichte van de raming van circa 9 500 deeltijdstudenten en circa 4 800 voltijdstudenten.

Uitgaven per student

Tabel 4.3 Uitgaven per student (x f 1000)

hbo	Begroting	Realisatie
Uitgaven per student excl. WSF/WTS en huisvesting ¹	8,4	8,7
Uitgaven huisvesting per student	1,3	1,3
Sub totaal	9,7	10,0
Uitgaven WSF/WTS per student	2,7	2,8
Collegegelden per student (schatting)	2,7	2,6
Uitgaven per student excl. WSF/WTS en huisvesting ¹ , in constante prijzen	8,1	8,1

¹ De uitgaven per student zijn opgebouwd uit de gesaldeerde uitgaven op het beleidsterrein exclusief de studietoelagen en huisvestingsuitgaven. Deze zijn gedeeld door het aantal ingeschreven studenten in fte naar kalenderjaar.

De gestegen uitgaven per student zijn grotendeels het gevolg van de loon- en prijsbijstellingen en de frictiemiddelen die voor het hoger beroepsonderwijs beschikbaar zijn gekomen.

De stijging van de studentenaantallen heeft niet geleid tot extra budget in 1999 en heeft dus een dempend effect op de uitgaven per student. Bij Voorjaarsnota 1998 en 1999 is het budget vanaf 2000 verhoogd door de geraamde stijging van de studentenaantallen.

De gemiddelde collegegelden per student ondergaan een geringe daling, doordat er sprake is van een forse stijging ten opzichte van de raming van het aantal deeltijdstudenten (zie tabel 4.1; voor de deeltijdstudent wordt gerekend met een lager collegegeld dan voor de voltijdstudent).

Beleidssterrein 22 Wetenschappelijk onderwijs

1. Algemeen

Het beleidssterrein wetenschappelijk onderwijs omvat de bekostiging van de universiteiten en academische ziekenhuizen en de subsidiëring van instituten van internationaal onderwijs en onderzoek en overige instituten van hoger onderwijs. Het overgrote deel van de uitgaven op dit beleidssterrein wordt in de vorm van een (modelmatig berekende) rijksbijdrage uitgekeerd.

De uitgaven voor het wetenschappelijk onderwijs bedroegen f 5 742,4 miljoen en de ontvangsten f 3,0 miljoen.

In hoofdstuk 1 van dit financieel jaarverslag 1999 is aandacht besteed aan diverse onderwerpen die (eveneens) betrekking hebben op het beleidssterrein wetenschappelijk onderwijs.

2. Verantwoording van de uitgaven en ontvangsten

Tabel 2.1: Financiële kerncijfers voor beleidssterrein 22 (x f 1 miljoen)

wo	Begroting	Realisatie	Vershil
Artikel 22.01 Universiteiten (incl. academische ziekenhuizen en studeerbaarheidheidsfondsen)	5 213,8	5 394,8	181,0
Artikel 22.02 + 22.03 Bekostiging overige instellingen	231,8	251,1	19,3
Artikel 22.04 Rechtspositionele uitkeringen	13,8	8,2	- 5,6
Artikel 22.06 Overige uitgaven	82,5	88,3	19,3
Totale uitgaven	5 542,9	5 742,4	199,5
Totale ontvangsten	2,4	3,0	0,6

Totale uitgaven en ontvangsten

Tegenover het totale uitgavenbedrag (voor onderwijs en onderzoek) van f 5 742,4 miljoen staat onder meer dat in 1999 (uitkomsten gebaseerd op de referentieraming 1999, zie tabel 4.1) 155 000 studenten universitair onderwijs hebben genoten inclusief extraneï.

Het wettelijk collegegeld voor het studiejaar 1999/2000 bedroeg f 2 816,-. De onderwijskosten per student op basis van de rijksbijdrage, exclusief huisvesting, bedroegen f 9 100,-.

Afwijkingen en aanpassingen ten opzichte van de begroting

Het verschil tussen de begroting en de realisatie 1999 van f 199,5 miljoen wordt voornamelijk veroorzaakt door mutaties uit de aanvullende posten van de miljoenennota, zoals loon- en prijsbijstellingen (totaal f 181,7 miljoen). Het restant van dit verschil is ontstaan door bijstellingen op de diverse artikelen binnen beleidsterrein 22, waaronder overboekingen ten laste van andere departementen (f 10,8 miljoen), interne overboekingen binnen het ministerie (f 10,5 miljoen) en overige bijstellingen (per saldo – f 3,5 miljoen).

3. Horizontale toelichting op de uitgaven 1997–1999

Tabel 3.1: Horizontale toelichting op de uitgaven van beleidsterrein 22 (x f 1 miljoen)

Gerealiseerde uitgaven	1997	1998	1999
Totale uitgaven wo	5 244,7	5 453,0	5 742,4

In het meerjarige budgettaire kader van beleidsterrein 22 zijn jaarlijkse verhogingen begrepen van respectievelijk circa f 27,0 miljoen en f 20,0 miljoen ten opzichte van 1997 en 1998 in verband met de «incidentele looncomponent». Verder zijn jaarlijkse verhogingen begrepen van respectievelijk circa f 7,0 miljoen en f 14,0 miljoen ten opzichte van 1997 en 1998 in verband met de post «rente en afschrijving bouw en medische en overige inventaris» bij de werkplaatsfunctie academische ziekenhuizen van universiteiten.

Naast deze autonome verhogingen worden verschillen in de uitgaven tussen de genoemde jaren hoofdzakelijk veroorzaakt door de doorwerking van de taakstellingen uit de regeerakkoorden 1994 en 1998 en door maatregelen op het gebied van arbeidsvoorwaarden en prijsbijstellingen. Bij van de eerstgenoemde maatregelen wordt opgemerkt dat hier sprake is van over de jaren fluctuerende bijstellingen in het kader van het zogeheten ABP-complex, de doorwerking van de cao-sector O&W 1996–1998, de loonbijstelling 1999, sector hoger onderwijs voor de universiteiten en de overheidsbijdrage in de arbeidskostenontwikkeling academische ziekenhuizen.

4. Financiële verschillen toegelicht met kengetallen

Studentvolume

Tabel 4.1: Aantal ingeschreven studenten naar kalenderjaar (x 1000)

wo	Begroting	Realisatie
Eerstejaars studenten 1998/1999	28,4	29,9
Eerstejaars studenten 1999/2000	28,5	29,7
Ingeschrevenen 1999/2000	152,1	155,0
Waarvan extraneï	2,7	2,8
Afgestudeerden	22,4	22,2

Bron: begroting: referentieraming 1998, realisatie: referentieraming 1999.

Tabel 4.2: Met beleidsterrein 22 samenhangende financiële kerngegevens (x f 1 miljoen)

wo	Begroting	Realisatie
Uitgaven WSF ¹	442,0	457,9
Opbrengst collegegelden (schatting)	417,5	422,0

¹ Exclusief rentedragende leningen, kasschuiven ov-studentenkaart en bijstelling aanvullende beurs; inclusief prestatie-beurs.

Kosten per student

Tabel 4.3: Onderwijsuitgaven per student (aantallen x 1000, uitgaven x f 1000)

wo	Begroting	Realisatie
Onderwijsuitgaven per student, excl. WSF en huisvesting	8,9	9,1
Uitgaven huisvesting per student	0,4	0,4
Sub totaal	9,3	9,5
Uitgaven WSF per student	3,0	3,0
Collegegelden per student	2,8	2,8
Constante prijs excl. WSF/WTS en huisvesting in constante prijzen.	8,5	8,5

Toelichting bij de kosten per student

De onderwijskosten per student zijn opgebouwd uit het onderwijsdeel van de rijksbijdrage aan universiteiten exclusief de huisvestingsuitgaven en de uitgaven voor academische ziekenhuizen, vermeerderd met het onderwijsdeel van de overige uitgaven voor de universiteiten en verminderd met het onderwijsdeel van de ontvangsten.

De uitgaven voor universitaire lerarenopleidingen zijn volledig aan onderwijs toegerekend. Voor de verdere uitgaven is voor onderwijs het percentage van 31,2 gehanteerd. Dit percentage is gebaseerd op de realisatiegegevens over 1996. Voor de berekening van de kosten per student is het netto aantal studenten op kalenderjaarbasis gebruikt.

Beleidsterrein 23 Onderzoek en wetenschapsbeleid

1. Algemeen

De totale uitgaven van het beleidsterrein onderzoek en wetenschapsbeleid bedroegen in 1999 f 1 398,8 miljoen. De uitgaven zijn voor meer dan 95% toebedeeld aan artikel 23.01 en aangewend voor de financiering op lumpsumbasis van 30 grote(re) en kleinere instellingen van verschillend karakter. Hieronder vallen onder andere de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO), de Koninklijke Nederlandse academie van Wetenschappen (KNAW) en de Nederlandse Organisatie voor Toegepaste Natuurwetenschappelijk Onderzoek (TNO).

Het jaar 1999 stond vooral in het teken van de verdere uitvoering van het Wetenschapsbudget 1997 en het uitbrengen van het Wetenschapsbudget 2000.

2. Verantwoording van de uitgaven en ontvangsten

Tabel 2.1: Financiële kerncijfers beleidsterrein 23 (x f 1 miljoen)

owb	Begroting	Realisatie	Verschil
Artikel 23.01 Onderzoekinstellingen	1 303,0	1 338,9	35,9
– KNAW	134,8	142,7	7,9
– NWO	549,7	562,0	12,3
– TNO	379,6	390,7	11,1
– BPRC	4,7	4,9	0,2
– Nationaal Herbarium	0	2,0	2,0
– Grote technologische instituten	7,9	7,6	– 0,3
– Bibliotheken en informatieverzorging	61,8	61,8	
– Instellingen voor alfa- en gamma-onderzoek	13,4	7,6	– 5,8
– Internationale onderzoekinstellingen	130,8	135,4	4,6
– Adviesraden (AWT/COS)	1,0	0,8	– 0,2
– Publieksvoorlichting/technologische aspectenonderzoek	4,8	4,8	
– Stelselwijziging huisvesting	17,3	17,8	0,5
– Rechtspositionele lasten	– 2,8	0,8	3,6
Artikel 23.04 Nationale en internationale coördinatie wetenschapsbeleid	57,0	59,9	2,9
Totale uitgaven	1 360,0	1 398,8	38,8
Totale ontvangsten	183,2	193,0	9,8

Totale uitgaven en ontvangsten

De bovengenoemde uitgaven van f 1 398,8 miljoen zijn samengesteld uit enerzijds uitgaven voor nationale en internationale onderzoeksinstituten, anderzijds uit uitgaven voor coördinatieactiviteiten. Op de onderzoeksinstituten NWO, KNAW en TNO worden bij de kengetallen in paragraaf 4 nader ingegaan.

De ontvangsten bestaan voor het merendeel uit doelsubsidies aan TNO van de ministeries van Economische Zaken en Defensie.

Afwijkingen en aanpassingen ten opzichte van de begroting

De meeste verschillen komen voort uit technische mutaties, die hieronder worden toegelicht. Het relatief grote realisatieverschil bij de instellingen voor alfa- en gamma-onderzoek wordt veroorzaakt door de toevoeging van het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie aan de KNAW per 1 januari 1999.

De meeruitgaven van f 38,8 miljoen zijn het gevolg van de loonen prijsbijstelling (f 33,6 miljoen), budgetneutrale desalderingen (f 4,7 miljoen), externe bijdragen voor twee programma's (f 2,8 miljoen) en enkele interne overboekingen naar andere beleidsterreinen (– f 2,6 miljoen).

De autonome veranderingen zijn veroorzaakt door een bijstelling in het kader van de stelselwijziging huisvesting (f 2,4 miljoen) en enkele meevalers in de uitgaven (– f 1,4 miljoen).

Beleidsrijke wijzigingen zijn veroorzaakt door ophogingen voor het project Infodrome, Economie Ecologie en Technologie, Nationaal Herbarium, Fonds Economische Structuurversterking en New Metropolis (totaal f 10,7 miljoen). Beleidsrijke verlagingen vonden plaats door een beperking van de projectmiddelen en een aantal intertemporele compensaties (totaal – f 11,7 miljoen).

De meerontvangsten bestaan per saldo uit budgetneutrale ontvangsten van f 9,8 miljoen.

3. Horizontale toelichting op de uitgaven 1997–1999

Tabel 3.1 Horizontale toelichting op de uitgaven van beleidsterrein 23 (x f 1 miljoen)

Gerealiseerde uitgaven	1997	1998	1999
Totale uitgaven owb	1 277,0	1 346,1	1 398,8

De stijging van de uitgaven van 1997 naar 1999 bedraagt f 121,8 miljoen (11 procent). Deze stijging wordt voor het merendeel verklaard door technische mutaties zoals rechtspositionele maatregelen, budgetneutrale desalderingen en in- en externe overboekingen. De beleidsrijke toename wordt enerzijds verklaard door het structureel ophogen van de huisvestingskosten (f 25 miljoen) en enkele specifieke onderzoeksuitgaven (f 10,7 miljoen) en anderzijds door een verlaging met f 9 miljoen door intertemporele compensaties naar 2000.

4. Financiële verschillen toegelicht met kengetallen

Bij de bekostiging van de onderzoekinstellingen is er geen directe relatie tussen het niveau van bekostiging en de input in de vorm van personeel of output (die varieert per type instelling). Ook omdat een goede vergelijkingsbasis per instelling ontbreekt (er is maar één NWO, één KNAW en één TNO), is de ontwikkeling in de tijd de belangrijkste manier voor beoordeling. Gegevens voor het jaar 1999 ontbreken nog, zodat de meeste kengetallen betrekking hebben op de periode 1994 tot en met 1998.

Kengetallen met betrekking tot de input

Tabel 4.1: Personeelsgegevens voor NWO (in fte)

owb	1994	1995	1996	1997	1998
Totaal personeel	4 410	4 341	4 348	4 246	4 419
Totaal wetenschappelijk personeel als % van totaal personeel	3 206 73	2 976 69	3 152 72	3 088 73	3 184 72
% wetenschappelijk personeel in tijdelijke dienst	90	90	90	90	
Totaal niet-wetenschappelijk personeel als % van totaal personeel	1 204 27	1 365 31	1 196 28	1 158 27	1 235 28
% niet wetenschappelijk personeel in tijdelijke dienst	38	28	26	27	27

Tussen 1997 en 1998 stijgt de omvang van het NWO-personeel weer tot op het niveau van 1994. De stijging bedraagt 4 procent. De stijging betreft zowel het wetenschappelijke personeel (3,1 procent) als het niet-wetenschappelijke personeel (6,6 procent).

De verhouding wetenschappelijk personeel en niet wetenschappelijk personeel verandert nauwelijks. Er zijn ook geen veranderingen in het percentage personeel in tijdelijke dienst.

Tabel 4.2: Personeelsgegevens voor NWO naar personeelscategorie en werkplek (in procenten)

owb	1994	1995	1996	1997	1998
<i>Wetenschappelijk personeel</i>					
Universiteiten	77,0	76,3	77,1	76,5	76,2
NWO-instituten	17,8	18,6	17,1	17,5	17,5
Niet bij universiteiten of instituten	5,1	5,1	5,8	5,9	6,3
Beheer (Bureau en stichtingen)	.	.	.	.	.
<i>Niet-wetenschappelijk personeel</i>					
Universiteiten	15,8	25,7	19,0	19,2	20,3
NWO-instituten	61,8	52,4	57,3	58,8	55,2
Niet bij universiteiten of instituten	1,1	3,6	2,8	2,5	2,2
Beheer (Bureau en stichtingen)	21,3	18,2	21,0	19,5	22,3

Er zijn nauwelijks veranderingen bij de werkplekverdeling van het wetenschappelijk personeel. Bij het niet-wetenschappelijk personeel blijft de verdeling aan schommeling onderhevig, met een lichte toename bij het beherend personeel en een lichte afname bij het personeel dat bij NWO-instituten werkzaam is.

Tabel 4.3: Personeelsgegevens voor KNAW (in fte)

owb	1994	1995	1996	1997	1998
Totaal personeel	962	971	992	1002	1022
– waarvan wetenschappelijk personeel (in %)	44	42	44	43	43
– waarvan niet wetenschappelijk personeel (in %)	56	58	56	57	57

Er is wederom een lichte stijging bij de omvang van het KNAW-personeel: 2 procent. Deze stijging is vooral terug te vinden bij het bureau van de KNAW.

De verhouding wetenschappelijk personeel/niet wetenschappelijk personeel verandert niet in de periode 1994–1998.

Tabel 4.4: Personeelsgegevens voor TNO (in aantallen)

owb	1994	1995	1996	1997	1998
Totaal personeel					
Waarvan (in %)	4 325	3 997	3 997	4 192	4 442
– academici	41,6	43,7	46,2	47,1	48,3
– hbo-personeel	21,5	21,6	21,3	21,4	21,2
– overig	36,9	34,7	32,5	31,5	30,5

De in 1997 ingezette stijging in de omvang van het personeel zet zich in 1998 sterk door. De stijging bedraagt 6 procent en doet zich vooral voor bij de categorie academici.

Tabel 4.5: Verdeling NWO-budget 1998 naar gebied, in % van het totaal (exploitatie en investeringen)

owb	Gebieds- besturen	Institu- ten	Overig	Totaal
Geesteswetenschappen	13,3	1,7		6,1
Maatschappij- en gedragswetenschappen	15,7	1,2		6,9
Exacte wetenschappen	7,1	86,7		33,4
Chemische wetenschappen	12,1			5,0
Aard- en levenswetenschappen	16,6	10,5		10,5
Medische wetenschappen	18,3			7,6
Technische wetenschappen	17,0			7,0
WOTRO			8,8	2,1
Overig exploitatie			71,3	16,7
Overig investeringen			19,9	4,7
Totaal budget (x 1 miljoen)	260,4	221,2	147,8	629,4

Ten opzichte van 1997 is de begrotingsuitvoering gestegen van f 599,5 miljoen tot f 629,4 miljoen. De stijging geldt zowel voor de exploitatie-uitgaven als de investeringen. Van het budget voor 1998 is f 537,7 miljoen (85 procent) uitgegeven aan exploitatie en f 91,7 miljoen (15 procent) aan investeringen.

De categorie «overig exploitatie» bevat een aantal doelsubsidies, enkele centrale programma's en centrale lasten, waaronder de beheerkosten van NWO en de wachtgelden.

Kengetallen met betrekking tot de output

Tabel 4.6: Outputgegevens onderzoeksinstellingen

owb	1994	1995	1996	1997	1998
NWO ¹					
– dissertaties	399	366	401	357	.
– wetenschappelijke publicaties ²	4 105	4 343	4 530	4 154	.
KNAW					
– dissertaties					
– wetenschappelijke publicaties (excl. boeken)	35	35	34	36	28
	827	831	785	896	665

¹ De gegevens over NWO-output voor 1998 zijn nog niet beschikbaar

² In 1994 ontbreken de gegevens van de Stichting Levenswetenschappen

Zowel het aantal dissertaties als het aantal wetenschappelijke publicaties daalt bij NWO in 1997 sterk ten opzichte van 1996. Tabel 4.7 laat zien in welke gebieden.

Bij de KNAW zijn deze aantallen tot en met 1997 gemiddeld genomen vrijwel constant gebleven. De daling in 1998 bij de wetenschappelijke publicaties komt voornamelijk door het ontbreken van de publicaties van het NIAS.

Tabel 4.7: Wetenschappelijke publicaties NWO naar wetenschapsgebied

owb	1994	1995	1996	1997
Geesteswetenschappen				
Maatschappij en gedragswetenschappen	197	221	299	244
Exacte wetenschappen	349	354	323	517
Biologische, oceanografische en aardwetenschappen	2 478	2 389	2 583	1 979
Medische wetenschappen	206	554	511	474
Technische wetenschappen	785	751	750	873
Wetenschappelijk onderzoek voor de tropen	.	.	.	.
	90	74	64	67
Totaal	4 105	4 343	4 530	4 154

Het aantal wetenschappelijke publicaties daalt in 1997 ten opzichte van 1996 vooral bij de exacte wetenschappen. Daarbij kennen met name de gebieden astronomie en de wiskunde en informatica een lagere output. Ook het aantal publicaties in de gebieden geesteswetenschappen, en de biologische, oceanografische en aardwetenschappen daalt. In de andere gebieden is sprake van een stijging.

Tabel 4.8: Financieringsbronnen TNO en de gti's (in % van de totale omzet) 1998

owb	TNO	ECN	MARIN	GD	WL	NLR
Basis/doelfinanciering	37	34	23	9	12	24
Opdracht(onderzoek) publiek	17	22	15	33	36	.
Opdracht(onderzoek) privaat	46	44	62	54	52	.
Opdracht(onderzoek) totaal	.	.	.	.	.	75
Overig	.	.	.	4	.	1
Totale omzet (x 1 miljoen.)	853	172	48	37	65	153

TNO en de grote technologische instituten (gti's) zijn alle in overgrote mate afhankelijk van inkomsten uit opdrachten, zowel publiek als privaat. Het percentage opdrachten varieert van 63 procent bij TNO tot 87 procent bij Maritiem Research Instituut Nederland (MARIN). Het private aandeel in de opdrachten is bij alle instituten groter dan het publieke aandeel.

Beleidsterrein 24 Huisvesting

1. Algemeen

In 1997 is de zorg voor de huisvesting van het primair en voortgezet onderwijs definitief overgedragen naar de gemeenten en die van het beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie naar de instellingen zelf. In verband met deze overdracht omvat het onderhavige beleidsterrein nog slechts de nazorg voor de afwikkeling van beroepen en het afrekenen van lopende huisvestingszaken van de genoemde onderwijssectoren.

In 1999 is er in totaal f 1,7 miljoen uitgegeven. Het totaal van de ontvangsten bedraagt f 4,0 miljoen. Deze bestaan hoofdzakelijk uit opbrengsten van verkoop onroerend goed.

2. Verantwoording van de uitgaven en ontvangsten

Tabel 2.1: Financiële kerncijfers voor beleidsterrein 24 (x f 1 miljoen)

	Begroting	Realisatie	Verschil
Artikel 24.01 Huisvesting primair onderwijs	0,0	0,4	0,4
Artikel 24.02 Huisvesting voortgezet onderwijs en volwasseneneducatie	0,0	1,3	1,3
Totale uitgaven	0,0	1,7	1,7
Totale ontvangsten	0,0	4,0	4,0

Totale uitgaven en ontvangsten

Voor betalingen op bezwaarschriften van de afrekening 1996 en voorgaande jaren in het primair onderwijs is totaal f 0,4 miljoen uitgegeven. In de sector huisvesting van het voortgezet onderwijs, het beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie, is voor de afwikkeling van bezwaren en beroepen f 1,3 miljoen betaald.

De ontvangsten van totaal f 4,0 miljoen betreffen opbrengsten verkoop onroerend goed. Het bovenstaande is tevens de oorzaak van de afwijkingen ten opzichte van de begroting, aangezien zowel de uitgaven als de ontvangsten op nihil waren geraamd.

Beleidssterrein 25 Studiefinancieringsbeleid

1. Algemeen

Het beleidssterrein studiefinanciering en onderwijsretributies omvat de volgende wetten en regelingen:

- Wet op de studiefinanciering (WSF)
In de Wet op de studiefinanciering is bepaald welke studerende recht hebben op studiefinanciering en hoe die rechten zijn opgebouwd.
- Wet tegemoet-koming studiekosten (WTS)
De WTS bevat bepalingen voor de tegemoetkoming in studiekosten en een lesgeldvergoeding voor drie groepen leerlingen:
 1. Leerlingen tot en met 17 jaar die voltijds voortgezet onderwijs of de voltijdse opleiding in de beroepsopleidende leerweg in de zin van de Wet educatie en beroepsonderwijs volgen (TS17-: hoofdstuk II);
 2. Leerlingen van 18 jaar en ouder in voltijds voortgezet onderwijs (VO18+: hoofdstuk III);
 3. Leerlingen van 18 jaar en ouder zonder recht op VO18+ of studiefinanciering (voornamelijk deeltijdonderwijs en tekortvakken) (WTS18+: hoofdstuk IV).
- Les- en cursusgeldwet (LCW)
In de LCW is bepaald vanaf welke leeftijd leerlingen in het voortgezet onderwijs en de beroepsopleidende leerweg lesgeldplichtig zijn. Daarnaast is in de LCW vastgelegd wanneer en op welke wijze de hoogte van het lezen cursusgeld wordt vastgesteld.

2. Verantwoording van de uitgaven en ontvangsten

Tabel 2.1: Financiële kerncijfers voor beleidsterrein 25 (x f 1 miljoen)

sfb	Begroting	Realisatie	Vershil
WSF relevant	1 773,0	1 842,0	69,0
Reisvoorziening WSF	746,7	775,1	28,4
WTS	480,5	484,7	4,2
Overig SF	15,6	16,9	1,3
WSF niet-relevant (leningen)	1 474,2	1 452,3	- 21,9
Garanties artikel 25.02	0,1	0,0	- 0,1
Totale uitgaven	4 490,1	4 571,1	81,0
Ontvangsten WSF relevant	682,1	583,8	- 98,3
Ontvangsten WSF niet-relevant	193,2	154,0	- 39,2
Lesgeld ontvangsten	773,5	752,5	- 21,0
Totale ontvangsten	1 648,8	1 490,3	- 158,5

Totale uitgaven en ontvangsten

De totale uitgaven aan studiefinanciering en tegemoetkoming studiekosten bedroegen in 1999 ruim f 4,5 miljard. Dit is besteed aan basisbeurs, aanvullende beurs, rentedragende leningen, de ov-studentenkaart en tegemoetkoming studiekosten. In 1999 waren er bijna 488 000 basisbeursgerechtigden. In totaal 263 400 scholieren ontvingen een tegemoetkoming in de studiekosten.

De ontvangsten op studieleningen bedroegen f 737,8 miljoen. De lesgeldontvangsten waren f 752,5 miljoen.

Afwijkingen en aanpassingen ten opzichte van de begroting

Uitgaven

Zoals uit tabel 2.1 blijkt wijken de gerealiseerde uitgaven over 1999 f 81 miljoen af van de oorspronkelijke begroting. Hieronder wordt voor alle posten uit tabel 2.1 kort ingegaan op de belangrijkste ontwikkelingen.

WSF relevant: +f 69,0 miljoen

Tabel 2.2: WSF relevant (x f 1 miljoen)

sfb	Begroting	Realisatie	Vershil
a. Basisbeurs	936,2	955,0	18,8
b. Aanvullende beurs	769,3	761,6	- 7,7
c. Bijstelling	167,3	213,9	46,4
d. Correctie Stoeb	- 100,0	- 88,5	11,5
Totale uitgaven	1 773,0	1 842,0	69,0

a: Hogere basisbeursuitgaven: + f 18,8 miljoen

Tabel 2.3: Uitgaven basisbeurs (x f 1 miljoen)

sfb	Begroting	Realisatie	Vershil
Normale betalingen	1 513,1	1 571,1	58,0
Studievoortgangscontrole	- 98,6	- 65,0	33,6
Achterstallig hoger recht	75,0	49,8	- 25,2
Correctie prestatiebeurs	- 553,3	- 600,9	- 47,6
Totale uitgaven	936,2	955,0	18,8

De *normale betalingen* basisbeurs zijn f 58 miljoen hoger dan geraamd. Dit verschil heeft een negatief volume-effect van f 18 miljoen en een positief prijseffect van f 76 miljoen).

Het volume-effect is een verandering in het aantal gerechtigden. Dit is bijna 6 000 lager dan geraamd (geraamd waren 494 000 gerechtigden; de realisatie is 488 000). De afwijking is het saldo van een hoger aantal studenten in hoger onderwijs (+ 3 700) en een daling in de beroepsopleidende leerweg (– 9 700).

Het prijseffect betreft vooral de indexering van de basisbeurs. De indexering van de basisbeurs (een toename van circa f 10,- per maand per basisbeurs) zorgt voor een hogere gemiddelde beurs. Daarnaast is het percentage uitwonenden gemiddeld met iets meer dan 1% gedaald, wat leidt tot iets lagere uitgaven.

De *studievoortgangscontrole* leidt tot een tegenvaller van f 33,6 miljoen. Dit bedrag bestaat uit een verschil op de studievoortgangscontrole van alle tempobeursstudenten van +f 23,3 miljoen en voor +f 10,3 miljoen op de studievoortgangscontrole van de eerstejaars prestatiebeursstudenten (die in september 1997 zijn begonnen met hun studie). Het negatieve resultaat betekent dat minder studenten dan verwacht een lening hebben gekregen vanwege onvoldoende prestaties. De conclusie kan luiden dat studenten het afgelopen jaar beter hebben gepresteerd dan bijvoorbeeld de daaraan voorafgaande jaren. Immers, de begroting van 1999 is gebaseerd op de resultaten van voorgaande jaren. Voor de begroting heeft dit een minder positief gevolg, omdat de relevante uitgaven zijn gestegen: minder beursuitgaven worden omgezet naar een lening.

Het *achterstallig hoger recht* is f 25 miljoen lager. Achterstallig hoger recht betreft het alsnog toekennen van een (hogere) basisbeurs nadat deze op grond van eerdere controles was verlaagd. Dit verschil vindt zijn oorzaak in het gegeven dat de precieze inhoud en afrondingsmomenten van controles door de IB-Groep ten tijde van het opstellen van de ramingen niet bekend zijn.

De uitgaven *prestatiebeurs* zijn f 47,6 miljoen hoger. Omdat de niet-relevante prestatiebeursuitgaven worden gecorrigeerd op de relevante uitgaven, zorgen hogere prestatiebeursuitgaven voor lagere relevante basisbeursuitgaven. Dit is het saldo van een kleiner aantal studenten (– 3 800) en een hoger gemiddeld bedrag per student.

b: Lagere uitgaven aanvullende beurs: – f 7,7 miljoen

Tabel 2.4: Uitgaven aanvullende beurs (x f 1 miljoen)

sfb	Begroting	Realisatie	Vershil
Normale betalingen	855,0	953,1	98,1
Studievoortgangscontrole	– 20,8	– 21,1	– 0,3
Achterstallig hoger recht	100,0	70,1	– 29,9
Correctie prestatiebeurs	– 164,9	– 240,5	– 75,6
Totale uitgaven	769,3	761,6	– 7,7

De *normale betalingen* voor de aanvullende beurs zijn f 98,1 miljoen hoger. De hogere uitgaven hebben een prijs- en een volume-effect. Vooral de stijging van het lesgeld van f 1 666 (begroot) naar f 1 775 (realisatie) werkt door in de aanvullende beurs en heeft zijn uitwerking op het prijseffect van de normale betalingen. De meeruitgaven als gevolg van het totale prijseffect zijn f 90,3 miljoen.

Het volume effect wordt bepaald door het verschil in het aantal gerechtigden. De raming bedroeg 208 400 gerechtigden; dit is inclusief de extra

aantallen door de verbreding van de aanvullende beurs (22 400). Het gerealiseerde aantal is 210 300: een verschil van +1 900. De meeruitgaven als gevolg van de volumetoename bedragen f 7,8 miljoen.

De omzetting van relevante uitgaven naar een definitieve lening (*de studievoortgangscontrole*) is iets groter dan verwacht (– f 0,3 miljoen). Het is een saldo van een positief resultaat op de tempobeursstudenten (– f 2,4 miljoen) en een klein negatief resultaat van de studieprestaties van de eerstejaars prestatiebeursstudenten (+ f 2,1 miljoen). Overigens betekent positief en negatief in termen van de financiën iets anders dan onderwijskundig: een negatief resultaat voor de begroting betekent namelijk dat minder studenten een lening hebben gekregen vanwege onvoldoende studieprestaties. Dit is natuurlijk een positief resultaat voor het onderwijs.

Het *achterstallig hoger recht* is bijna f 30 miljoen lager. In relatie tot de hogere aantallen gerechtigden lijkt dit tegenstrijdig. Immers, in het verleden is gebleken dat naarmate het aantal beurzen stijgt (en dus de uitgaven), het achterstallig hoger recht ook stijgt. Dit laatste vindt zijn oorzaak in het gegeven dat de precieze inhoud en afrondingsmomenten van controles door de IB-Groep ten tijde van het opstellen van de ramingen niet bekend zijn.

Tot slot de *prestatiebeursuitgaven*. Deze zijn f 75,6 miljoen hoger dan begroot. In de huidige ramingssystematiek zijn prestatiebeursuitgaven een correctie op de uitgaven. Bij hogere niet-relevante prestatiebeursuitgaven, is de neerwaartse correctie op de normale betalingen groter. De hogere prestatiebeurs is het gevolg van meer beursgerechtigden en een hoger gemiddeld bedrag aanvullende beurs.

c: Hogere bijstelling: +f 46,4 miljoen

Tabel 2.5: Uitgaven bijstelling (x f 1 miljoen)

sfb	Begroting	Realisatie	Vershil
Ontstaan achterstallig lager recht	66,3	81,4	15,1
Lesgeldvoorschotten	99,7	132,5	32,8
Overige bijstelling	1,5	0,0	– 1,5
Totale uitgaven	167,5	213,9	46,4

In de post «bijstelling» worden twee uitgaven ondergebracht. Ten eerste is dit het ontstane *achterstallig lager recht*. Achterstallig lager recht ontstaat als er teveel studiefinanciering wordt uitgekeerd aan een student. Dit wordt vastgesteld, nadat de IB-Groep controles heeft uitgevoerd en deze heeft verwerkt in de administratie. Bij de relevante uitgaven (bijvoorbeeld de tempobeursuitgaven) leidt dit eerst tot «onterechte» uitgaven en vervolgens tot relevante ontvangsten omdat het geld wordt teruggevorderd. Bij de niet-relevante prestatiebeursuitgaven leidt achterstallig lager recht ten eerste tot een verschuiving van niet-relevant naar relevant, omdat «onterechte» betalingen altijd relevante uitgaven zijn. Terugvordering leidt vervolgens tot relevante ontvangsten. Het ontstane achterstallig recht volgt de stijging in de aantallen en in het bijzonder in het gemiddelde bedrag aanvullende beurs voor de prestatiebeursstudenten. Per saldo is het ontstane achterstallig lager recht op de prestatiebeurs f 15,1 miljoen hoger dan begroot.

De tweede post op «bijstelling» zijn de *lesgeldvoorschotten*. Voor studerende onder de WSF die tevens lesgeldplichtig zijn, wordt het lesgeld door de IB-Groep ineens voorgeschoten of intern verrekend. Daar staat

tegenover dat elke maand een bedrag wordt ingehouden op de rechten naar studerenden.

De lesgeldvoorschotten inclusief de verrekeningen zijn f 32,8 miljoen hoger dan begroot. De begroting is gebaseerd op de realisatie 1997; ten opzichte hiervan is het aantal aanvullende beurs gerechtigden gestegen. Voorts is ten opzichte van de ontwerpbegroting de hoogte van het lesgeld gestegen.

d: Correctie Stoeb: +f 11,5 miljoen

De correctie heeft betrekking op een verschuiving van relevante (beurs) naar niet-relevante (lening) uitgaven. In het kader van de Wet student op eigen benen (Stoeb) kunnen studenten hun kortlopende schulden omzetten in een langlopende schuld. Omdat aflossingen op deze langlopende schulden als niet-relevante ontvangsten worden geboekt, worden alle daarmee samenhangende uitgaven eveneens niet-relevant geboekt. In 1999 is voor f 11,5 miljoen minder omgezet van kortlopende naar langlopende schuld. Dit leidt tot hogere relevante uitgaven.

Reisvoorziening WSF: +f 28,4 miljoen

De hogere uitgaven zitten ten eerste in het uitstel van het voorstel om de ov-kaart voor studenten in het hoger onderwijs onder de prestatie-systematiek te brengen. Het voorstel gaat nu niet in 1999 in, maar per 1 september 2000. Daardoor treedt een besparingsverlies op van f 42 miljoen.

Daarnaast valt de (voorlopige) vergoeding voor 1999 aan de openbaar vervoerbedrijven volgens het nieuwe contract uiteindelijk f 8 miljoen lager uit dan oorspronkelijk geraamd.

Tenslotte worden er kosten gemaakt voor de reisvoorziening «overig». De daadwerkelijke uitgaven zijn f 6 miljoen lager dan de f 14 miljoen in de begroting. Onder «overig» vallen bijvoorbeeld de kosten die worden gemaakt voor de studerenden in het buitenland. Zij krijgen voor elke maand in het buitenland een bedrag voor hun ov-kaart. De meevaller op «overig» is ontstaan omdat op deze post nagekomen ontvangsten uit het ov-contract van vóór 1994 in mindering zijn gebracht.

Wet tegemoetkoming studiekosten (WTS): +f 4,2 miljoen

Tabel 2.6: Uitgaven WTS (x f 1 miljoen)

sfb	Begroting	Realisatie	Verschil
TS17-	336,6	346,9	10,3
VO18+	139,6	131,8	- 7,8
WTS18+	4,3	6,1	1,7
Totale uitgaven	480,5	484,7	4,2

De totale uitgaven zijn f 4,2 miljoen hoger dan begroot.

Het verschil op TS17- is f 10,3 miljoen. Deze overschrijding komt door een autonome stijging van het aantal gerechtigden in schooljaar 1998/1999: dit zijn er ruim 4 000 meer dan begroot. Daarnaast is er sprake van een uitbreiding van de gerechtigden door een uitbreiding van de regeling. Voor de tegemoetkoming overige studiekosten is de inkomensgrens verhoogd van belastbaar f 40 280,- naar f 52 023,- met ingang van het schooljaar 1999/2000. Als gevolg van de verhoging van de inkomensgrens is een toename geraamd van ongeveer 77 000 gerechtigden. Echter, het schooljaar loopt nog en pas na afloop wordt de exacte uitbreiding duidelijk. Uit de realisatie tot nu toe blijkt het aantal extra aanvragen voor leerlingen in het voortgezet onderwijs circa 7000 lager dan geraamd.

De uitgaven VO18+ zijn f 7,8 miljoen lager dan begroot. Het aantal scholieren met recht op een basistoelage is 4 800 lager, wat leidt tot f 17 miljoen minder uitgaven. Daartegenover staat dat door gestegen prijzen de betaalde tegemoetkoming toeneemt met f 15 miljoen. Daarnaast is de betaling over de maand december 1999 vertraagd. Omdat deze betaling niet meer in 1999 heeft plaatsgevonden, maar in januari 2000, is er in 1999 sprake van f 6,4 miljoen minder uitgaven.

De uitgaven WTS18+ (deeltijd vo-scholieren en hbo-studenten aan een lerarenopleiding zonder WSF-recht) zijn f 1,7 miljoen hoger dan begroot. Het aantal vo-toekenningen is licht gedaald met 740 minder toekenningen. Daar staat een stijging in het hbo met 950 toekenningen tegenover. Met name als gevolg van de stijging in het hbo zijn de uitgaven gestegen, omdat de gemiddelde tegemoetkoming voor een hbo-student flink hoger is dan voor een vo-scholier (f 1 884,- resp. f 698,-).

SF Overig: + f 1,3 miljoen

De uitgaven «SF overig» bestaan uit vergoedingen collegegeld voor studenten uit EG-landen die in Nederland komen studeren. De gerealiseerde uitgaven zijn f 1,3 miljoen hoger dan de oorspronkelijke begrotingsstand.

WSF-uitgaven niet-relevant: – f 21,9 miljoen

Tabel 2.7: Uitgaven niet-relevant (x f 1 miljoen)

sfb	Begroting	Realisatie	Verschil
Reguliere lening	526,6	466,9	– 59,7
Studievoortgangscontrolle	119,4	86,0	– 33,4
Prestatiebeurs	728,2	810,9	82,7
Correctie Stoeb	100,0	88,5	– 11,5
Totale uitgaven	1 474,2	1 452,3	– 21,9

De betalingen aan de *reguliere lening* zijn f 59,7 miljoen lager. In de begroting is echter een bedrag opgenomen voor maatregelen uit het regeerakkoord: + f 42 miljoen uitgaven voor de prestatie ov-kaart. De invoering van de prestatiekaart is echter met een jaar uitgesteld. In het regeerakkoord is ook een bedrag opgenomen voor een verhoging van de maximale lening per student (+ f 34 miljoen).

Deze uitgaven zijn in 1999 niet gedaan, omdat deze uitbreiding is verwerkt in de WSF2000. Exclusief deze maatregelen uit het regeerakkoord zijn de normale betalingen f 16,3 miljoen hoger dan begroot.

De uitgaven *prestatiebeurs* zijn f 82,7 miljoen hoger. Deze hogere uitgaven worden vooral veroorzaakt doordat de gemiddelde prijs van de basisbeurs en aanvullende beurs van prestatiebeursstudenten hoger is dan geraamd (zoals ook in de toelichting bij het onderdeel van de prestatiebeurs van de relevante uitgaven is aangegeven).

Dit geldt ook voor het resultaat op de *studievoortgangscontrolle*. De niet-relevante uitgaven zijn lager omdat minder studenten een lening hebben gekregen als gevolg van onvoldoende studieprestaties (zie voor een verdere toelichting, de toelichting bij de relevante uitgaven).

Tot slot de *correctie Stoeb*: – f 11,5 miljoen. Dit is de tegenhanger van hetgeen bij de correctie Stoeb onder de relevante uitgaven wordt toegevoegd: door de lagere omzetting dan begroot blijven de niet-relevante uitgaven achter.

Garanties: – f 0,1 miljoen

Garanties zijn leningen die door private banken aan studenten zijn verstrekt onder rijksgarantie. Het zijn leningen van vóór de invoering van de WSF. Evenals als in 1998 is ook in 1999 op het garantie-artikel geen beroep gedaan.

WSF-ontvangsten

De ontvangsten WSF (bestaande uit relevante en niet-relevante ontvangsten) zijn f 137,5 miljoen lager dan geraamd. Het resultaat is toegelicht in tabel 2.8.

Tabel 2.8: WSF ontvangsten (x f 1 miljoen)

sfb	Begroting	Realisatie	Verschil
Renteloze voorschotten	86,0	80,7	– 5,3
Relevante rentedragende leningen	267,2	252,5	– 14,7
Kortlopende schulden	328,9	250,6	– 78,3
Totaal relevante ontvangsten WSF	682,1	583,8	– 98,3
Niet-relevante ontvangsten WSF	193,2	154,0	– 39,2
Totale ontvangsten WSF	875,3	737,8	– 137,5

Relevante ontvangsten: – f 98,3 miljoen

De relevante ontvangsten bestaan ten eerste uit terugbetalingen van de *renteloze voorschotten*. Deze wijken – f 5,3 miljoen af van de oorspronkelijke raming. De voorschotten worden sinds 1986 niet meer verstrekt, er wordt dus niet meer uitgegeven aan de voorschotten. De ontvangsten lopen jaarlijks terug.

Ten tweede zijn de ontvangsten op de *studieleningen* ten dele relevant. Deze ontvangsten zijn f 14,7 miljoen lager dan verwacht. Deze ontvangsten bestaan uit ontvangsten op oude studieleningen en uit rente-ontvangsten op de nieuwe studieleningen. De ontvangsten op de oude studieleningen (verstrekkt tot 1992) zijn f 32,2 miljoen lager dan begroot. In de ontvangsten wordt onderscheid gemaakt naar termijn- en spontane ontvangsten. Het verschil op de spontane ontvangsten is – f 12,7 miljoen. Op de termijnontvangsten is dit – f 19,5 miljoen. Ook de rente-ontvangsten op de studieleningen vanaf 1992 zijn relevant. Deze lening is direct rentedragend op het moment dat de student het geld ontvangt. De aflossingen op de hoofdsom zijn niet relevant, maar de rente-ontvangsten zijn dat wel. De relevante rente-ontvangsten zijn f 17,6 miljoen hoger dan begroot. Per saldo zijn de relevante ontvangsten op de studieleningen f 14,7 miljoen lager.

Ten derde is de realisatie op de *kortlopende schulden* f 78,3 miljoen lager dan de stand begroting. De tegenvaller komt vooral door fors lagere afbetalingen van kortlopende schulden (– f 87,2 miljoen): studenten die teveel studiefinanciering hebben ontvangen en deze terugbetalen. Dit verschil vindt zijn oorzaak in het gegeven dat de precieze inhoud en afrondingsmomenten van controles door de IB-Groep ten tijde van het opstellen van de ramingen niet bekend zijn.

Niet-relevante ontvangsten: – f 39,2 miljoen

De ontvangsten op de hoofdsom van de studielening verstrekt vanaf 1992 zijn niet-relevant, dat wil zeggen niet relevant voor het beleidsmatig financieringstekort.

Ten opzichte van de begrotingsraming is in de realisatie sprake van zowel minder ontvangsten op de termijnbetalingen als op de spontane aflossingen.

Lesgeldontvangsten: – f 21,0 miljoen

Tabel 2.9: Lesgeldontvangsten (x f 1 miljoen)

sfb	Begroting	Realisatie	Vershil
Lesgeldontvangsten	773,5	752,5	– 21,0

De gerealiseerde lesgeldontvangsten zijn f 21 miljoen lager dan begroot. Het verschil wordt verklaard door een gering positief prijseffect en een negatief volume-effect.

Het volume-effect is – f 22,3 miljoen. In de begroting is uitgegaan van 457 000 lesgeldplichtigen, terwijl dit er er 443 800 blijken te zijn.

Het prijseffect is f 1,3 miljoen. In de begroting 1999 is gerekend op een nieuw lesgeldbedrag voor het schooljaar 1999/2000 van f 1 666. Het lesgeld is f 1 775 geworden. De ontvangsten zijn hierdoor gestegen met f 36,4 miljoen. Dit positieve effect wordt echter teniet gedaan door de resultaten van het gespreid betalen. In het schooljaar 1998/1999 was het voor ouders voor het eerst mogelijk om het lesgeld gespreid te betalen. Hier is minder gebruik van gemaakt dan verwacht. Op basis van het resultaat in dat schooljaar is de prognose gemaakt voor het schooljaar 1999/2000. Uit de realisatie is gebleken dat het gebruik van gespreid betalen fors hoger is dan verwacht, met als gevolg dat de lesgeldontvangsten in 1999 lager zijn. Aan de effecten van de beleidsmaatregel «gespreid betalen» is – f 35,1 miljoen toe te schrijven.

3. Horizontale toelichting op de uitgaven en ontvangsten 1997–1999

Tabel 3.1: Horizontale toelichting op de uitgaven van beleidsterrein 25 (x f 1 miljoen)

Gerealiseerde uitgaven	1997	1998	1999
Totale uitgaven	4 400,3	4 450,4	4 571,1

De uitgaven stijgen tussen 1997 en 1999. De volgende factoren spelen daarbij vooral een rol:

- Vanaf 1998 nemen de uitgaven voor de aanvullende beurs toe door de uitbreiding van het recht op de aanvullende beurs (oplopend van f 15 miljoen in 1998 tot f 70 miljoen structureel).
- In 1999 zijn door de indexering alle normbedragen van de studiefinanciering en de tegemoetkoming gemiddeld met ruim 2% gestegen.
- In 1999 stijgen de uitgaven bovendien door de uitbreiding van de WTS: hiervoor is in het regeerakkoord voor het jaar 1999 f 50 miljoen vrijgemaakt.

Tabel 3.2: Horizontale toelichting op de ontvangsten van beleidsterrein 25 (x f 1 miljoen)

Gerealiseerde ontvangsten	1997	1998	1999
Totale ontvangsten	1 545,7	1 373,7	1 490,3

Het meest opvallende in de horizontale ontwikkeling van de ontvangsten over de afgelopen drie jaren is de daling in 1998. De reden daarvoor is dat in dat jaar de mogelijkheid tot gespreide betaling van het lesgeld is geïntroduceerd. Dit leidt eenmalig tot lagere lesgeldontvangsten. Een deel van de ontvangsten komt pas in het volgende begrotingsjaar binnen.

4. Financiële verschillen toegelicht met kengetallen

Volume-ontwikkelingen

Tabel 4.1: Aantallen gerechtigden (x 1000)

sfb	Begroting	Realisatie	Vershil
Basisbeurs uitwonend	242,7	235,8	- 6,9
Basisbeurs thuiswonend	251,2	252,2	1,0
Aanvullende beurs	208,4	210,3	1,9
Reisvoorziening WSF	509,7	520,6	10,9
TS17-	197,9	218,5	20,6
VO18+	43,7	38,9	- 4,8
WTS18+	5,8	6,0	0,2
Lesgeldplichtigen	457,0	443,8	- 13,1

NB: aantal ov-kaart is van november 1999!

Basisbeurs

Het aantal basisbeursstudenten is 6 000 lager dan geraamd. Het aantal uitwonende studenten is 7 000 lager en het aantal thuiswonende studenten is 1 000 hoger. De daling van het aantal uitwonenden treedt met name op in het hoger onderwijs. Mogelijk is dit het gevolg van de invoering van de prestatiebeurs, met daarbij een verkorting van de duur van het recht op basisbeurs. De gemiddelde basisbeursgerechtigde wordt daarmee jonger, en gemiddeld minder uitwonend.

Tabel 4.2: Aantal studenten met basisbeurs naar schoolsoort (x 1000)

sfb	Begroting	Realisatie	Vershil
Wetenschappelijk onderwijs	103,0	104,7	1,7
Hoger beroepsonderwijs	210,9	213,0	2,1
Beroepsopleidende leerweg	179,9	170,2	- 9,7
Totaal	493,9	487,9	- 6,0

De daling van 6 000 studenten met een basisbeurs is het saldo van een stijging in het hoger beroepsonderwijs (+ 2100) en in het wetenschappelijk onderwijs (+1700) en een daling in de beroepsopleidende leerweg (- 9 700). De ontwikkeling van een daling in het aantal bol-studenten heeft zich pas dit jaar voorgedaan.

Behalve in schoolsoort is voor het hoger onderwijs ook onderscheid te maken naar tempobeurs- en prestatiebeursstudenten (zie tabel 4.3). Hieruit blijkt dat meer studenten dan geraamd nog onder het tempobeurs-regime vallen.

Tabel 4.3: Aantal studenten met basisbeurs per regime (x 1000)

sfb	Begroting	Realisatie	Vershil
Tempobeurs	81,6	89,1	7,6
Prestatiebeurs	232,4	228,6	- 3,8
Beroepsopleidende leerweg	179,9	170,2	- 9,7
Totaal	493,9	487,9	- 6,0

Tabel 4.4: Aantal studenten met aanvullende beurs naar schoolsoort (x 1000)

sfb	Begroting	Realisatie	Vershil
Wetenschappelijk onderwijs	28,2	29,5	1,3
Hoger beroepsonderwijs	81,2	86,4	5,1
Beroepsopleidende leerweg	99,0	94,5	- 4,5
Totaal	208,4	210,3	1,9

In bovenstaande tabel staan de verschillen in aantal aanvullende beursgerechtigden tussen de realisatie en de begroting (waarin de verruiming van de aanvullende beurs is meegenomen). Het aantal toegekende aanvullende beurzen is 1 900 hoger dan geraamd.

Reisvoorziening WSF

Het aantal studerende dat recht heeft op een ov-studentenkaart is hoger dan het aantal basisbeursgerechtigden. Ook de studerende zonder basisbeurs maar met recht op een rentedragende lening komen in aanmerking voor een ov-studentenkaart. De realisatie is 10 900 hoger dan het geraamde aantal in de begroting, dit is 2% van de ontwerpraming. De stijging is met name het gevolg van een stijging van het aantal tempobeursstudenten. Elk jaar stroomt er een lichte tempobeursstudenten uit hun basisbeursrechten. Gedurende drie jaar houden ze dan nog recht op een rentedragende lening plus een ov-studentenkaart.

Wet tegemoetkoming studiekosten

De ontwikkeling in de aantallen gerechtigden van de Wet tegemoetkoming studiekosten (WTS) is gepresenteerd in onderstaande tabel. De realisatie in het begrotingsjaar 1999 komt uit twee schooljaren, namelijk 1998/1999 en 1999/2000. De resultaten van beide schooljaren tellen mee naar rato van het aantal maanden in 1999: schooljaar 1998/1999 voor 7 maanden en schooljaar 1999/2000 voor 5 maanden. De verschillen voor het kalenderjaar 1999 tussen begroting en realisatie zijn als volgt:

Tabel 4.5: Aantal leerlingen met tegemoetkoming studiekosten (x 1000)

sfb	Begroting	Realisatie	Vershil
TS17-	197,9	218,5	20,6
VO18+	43,7	38,9	- 4,8
WTS18+	5,8	6,0	0,2
Totaal	247,4	263,4	16,0
<i>Waarvan</i>			
(v)so	2,9	2,6	- 0,3
vo	205,1	219,3	14,2
bol	38,1	39,2	1,1
hbo	1,3	2,3	1,0

Het aantal gerechtigden in TS17- (tegemoetkoming studiekosten voor scholieren t/m 17 jaar) is gemiddeld over het kalenderjaar 20 600 hoger dan geraamd, een toename van ruim 10%. Zoals onder de uitgaven WTS reeds is toegelicht is het aantal tegemoetkomingen gestegen als gevolg van een uitbreiding van de regeling met ingang van schooljaar 1999/2000. In de ontwerpbegroting 1999 zijn weliswaar extra financiën opgenomen, maar de uitbreiding is nog niet opgenomen in de aantallen. Als gevolg van de verhoging van de inkomensgrens is de verwachting dat het aantal gerechtigden in de structurele situatie ongeveer 77 000 zal toenemen. Dit zal na afloop van het schooljaar exact duidelijk worden. Uit de realisatie

tot nu toe blijkt het aantal extra aanvragen voor leerlingen in het voortgezet onderwijs circa 7 000 lager is dan geraamd.

Het aantal studerende in het voortgezet onderwijs van 18 jaar en ouder (de zoge-noemde vo18+) met recht op een tegemoetkoming is 4 800 lager dan begroot. Het dalende aantal is een ontwikkeling die zichtbaar werd bij de begrotingsvoorbereiding voor 1999 en zich sindsdien voortzet.

Het aantal rechthebbenden op WTS18+ is marginaal gestegen met 200 tegemoetkomingen ten opzichte van de begroting. Het aantal hbo-toekenningen is gestegen met 900, het aantal vo-toekenningen is gedaald met 700.

Lesgeldplichtigen

Het aantal lesgeldplichtigen ligt in 1999 ruim 13 000 lager dan was begroot. De realisatie is gebaseerd op de realisatie van het schooljaar 1999/2000. De daling houdt direct verband met de daling van het aantal deelnemers in de beroepsopleidende leerweg.

Tabel 4.6: Aantal lesgeldplichtigen naar onderwijssoort (x 1000)

sfb	Begroting	Realisatie	Vershil
Lesgeldplichtigen	457,0	443,8	- 13,1
Waarvan vo	196,1	190,3	- 5,8
bol	260,9	253,5	- 7,3

Zoals in paragraaf 2 is toegelicht, is het in het schooljaar 1998/1999 voor het eerst mogelijk om het lesgeld gespreid te betalen. In de begroting is voor het schooljaar 1999/2000 rekening gehouden met ongeveer 130 000 lesgeldplichtigen die gespreid gaan betalen. Uit de realisatie blijkt dat het om ongeveer 170 000 lesgeldplichtigen gaat.

Beleidssterrein 26 Overige programma-uitgaven

1. Algemeen

Op het beleidssterrein overige programma-uitgaven worden uitgaven verantwoord voor veldoverstijgende beleidsprojecten of het faciliteren van beleid. Dit betreft de volgende artikelen:

- 26.01 Bemiddeling wachtgelders
- 26.03 CASO, vakbondsfaciliteiten en voorzieningen
- 26.05 Internationale betrekkingen

Naast deze uitgavenartikelen vallen binnen dit beleidssterrein ook artikelen die als intermedium dienen totdat een exacte verdeling over de betrokken beleidssterreinen bekend is. Op deze artikelen worden dus geen feitelijke uitgaven verantwoord. Het betreft de artikelen:

- 26.02 Overige rechtpositionele uitkeringen
- 26.06 Loonbijstelling
- 26.07 Prijsbijstelling
- 26.08 Centraal beheerde middelen
- 26.09 Emancipatieactiviteiten
- 26.10 Asielzoekers

2. Verantwoording van de uitgaven en ontvangsten

Tabel 2.1: Financiële kerncijfers voor beleidsterrein 26 (bedragen x f 1 miljoen)

Overige programma uitgaven	Begroting	Realisatie	Verschil
26.01 Bemiddeling wachtgelders	28,8	26,6	- 2,2
26.02 Overige rechtspositionele uitkeringen	0,0	0,0	0,0
26.03 CASO, vakbondsfaciliteiten en voorzieningen	212,7	182,6	- 30,1
26.05 Internationale betrekkingen	19,4	16,1	- 3,4
26.06 Loonbijstelling	- 205,3	0,0	205,3
26.07 Prijsbijstelling	0,0	0,0	0,0
26.08 Centraal beheerde middelen	34,5	0,0	- 34,5
26.09 Emancipatieactiviteiten	0,0	0,0	0,0
26.10 Asielzoekers	25,7	0,0	- 25,7
Totale uitgaven	115,8	225,3	109,4
Totale ontvangsten	0,2	1,9	1,7

Afwijkingen en aanpassingen ten opzichte van de begroting

Artikel 26.01 Bemiddeling wachtgelders

Op artikel 26.01 worden de uitgaven bekostigd voor de arbeidsmarkt-programma's voor de sectoren wo, hbo en po/vo/bve, waaronder tevens begrepen programma's voor bemiddeling en scholing van wachtgelders. Deze bekostiging gebeurt door de stichting Sofokles, het Mobiliteitsfonds en het Participatiefonds, alsmede door de Bve-Raad. De coördinatie van de afzonderlijke programma's vindt plaats door het Sectorbestuur Onderwijsarbeidsmarkt (SBO), dat tevens fungeert als adviesorgaan voor het Ministerie van OCenW voor zaken betreffende de onderwijs-arbeidsmarkt.

Het verschil tussen de begroting en de realisatie van f 2,2 miljoen wordt met name verklaard door een korting van f 10 miljoen op het budget van het SBO ter dekking van de cao-onderwijs, en een verhoging van het budget met f 7,5 miljoen om diverse goedgekeurde programma's te financieren.

Artikel 26.02 Overige rechtspositionele uitkeringen

Op artikel 26.02 werden de middelen geraamd voor de overige rechtspositionele uitkeringen. Het artikel 26.02 is leeg.

Artikel 26.03 CASO, vakbondsfaciliteiten en voorzieningen

Op artikel 26.03 vinden de uitgaven plaats voor het CASO-systeem, vakbondsfaciliteiten, de Dienst ziektekostenvoorziening overheids-personeel (DZVO) en informatie- en communicatietechnologie.

Tabel 2.2: Verdeling over de artikelonderdelen van artikel 26.03 (bedragen x f 1 miljoen)

Artikelonderdelen 26.03	Begroting	Realisatie	Verschil
CASO	9,4	5,4	- 4,0
Vakbondsfaciliteiten	28,2	34,5	6,3
DZVO	84,8	67,3	- 17,5
Informatie- en communicatietechnologie	90,3	75,4	- 14,9
Totale uitgaven	212,7	182,6	- 30,1

Deelbudget CASO (Commissie Automatisering Salarisadministratie Onderwijs)

Het CASO-salarissysteem voor betaling van personeelsleden in het onderwijsveld is eigendom van OCenW. De exploitatie en het beheer zijn in

1995 geprivatiseerd. De CASO-begroting voor 1999 van f 9,4 miljoen is uitgekomen op f 5,4 miljoen voor een bijdrage van OCenW in de exploitatie en het beheer, het vergaren van beleidsinformatie en voor het geschikt maken van het CASO-systeem voor de euro. Het verschil van – f 4,0 miljoen is voornamelijk toegevoegd aan de programmabudgetten van de sectoren primair onderwijs, voortgezet onderwijs, beroepsonderwijs en volwasseneneducatie en het hoger beroepsonderwijs (f 3,0 miljoen) en f 1,3 miljoen ter dekking van de taakstelling regeerakkoord voor de apparaatskosten van het bestuursdepartement. Het restant van f 0,3 miljoen wordt verklaard door de loon- en prijsbijstelling en de euromiddelen.

Deelbudget vakbondsfaciliteiten

Het verschil tussen de begroting en de realisatie van f 6,3 miljoen wordt verklaard doordat per saldo in 1999 f 3 miljoen meer is uitgegeven aan vakbondsfaciliteiten en het budget met f 3 miljoen is verhoogd voor de projecten Vitaal leraarschap en de nota Maatwerk voor morgen.

Deelbudget Dienst ziektekostenvoorziening overheidspersoneel (DZVO)

In de begroting was f 84,8 miljoen opgenomen voor de uitgaven op grond van de regeling Ziektekostenvoorziening onderwijs- en onderzoekspersoneel.

De realisatie van deze declaratieregeling bedraagt f 67,3 miljoen.

De bedragen zijn erg afhankelijk van het declaratiegedrag en de uitgaven van (gewezen) personeel voor particuliere ziektekosten en van de ziekenfondswet in de marktsector.

Deelbudget informatie- en communicatietechnologie

In het voorjaar van 1999 is de nota *Onderwijs on Line* aan de Tweede Kamer aangeboden. Vlak voor het zomerreces heeft de Kamer hiermee ingestemd en is begonnen met de uitvoering hiervan. In het najaar is na intensief overleg met de Tweede Kamer besloten tot gunning van het contract voor kennisnet. Hierdoor zullen vóór 2003 alle scholen in het po, vo en bve op kennisnet en internet zijn aangesloten.

Het ict-project is als groot project aangemerkt door de Tweede Kamer. Tweemaal per jaar wordt aan de Tweede Kamer een rapportage gestuurd om over de voortgang te rapporteren.

Na het akkoord van de Tweede Kamer is er een flinke start gemaakt met de uitvoering van de activiteiten uit *Onderwijs on Line*. Zo is er een start gemaakt met activiteiten op het terrein van de deskundigheidsbevordering, de methoden en educatieve programmatuur en het beheer. Deze activiteiten moeten faciliterend werken voor scholen voor de integratie van ict in het onderwijs.

Daarnaast zijn er in 1999 doorlopende kosten van de activiteiten uit *Investeren in voorsprong* geweest, zoals de aansluitingen van de voorhoedescholen op kennisnet en de beoordeling van voortgangsrapportages aan de scholen.

Ook is er gestart met de communicatie van de nieuwe beleidsnota en de daaruit voortvloeiende activiteiten richting het onderwijsveld. Hierover is actuele informatie te vinden op de website www.ictonderwijs.nl.

Op basis van *Onderwijs on Line* was er voor de centrale activiteiten f 86,5 miljoen beschikbaar (zie algemeen deel). Hiervan is f 3,9 miljoen overgeboekt naar het centrale apparaatsbudget (beleidsterrein 17), omdat op beleidsterrein 17 de apparaatskosten van het procesmanagement ICT (later de directie ICT) worden verantwoord. Er resteert dan een bedrag van f 82,6 miljoen op artikel 26.03.

Dit budget is later aangevuld met de prijscompensatie (f 18 miljoen) en met f 60 miljoen voor tweedehands computers. Daarnaast is er een bedrag van f 65 miljoen overgeboekt naar het beleidsterrein beroepson-

derwijs en volwasseneneducatie om reeds in 1999 een deel van de middelen voor kennisnet beschikbaar te stellen aan de bve-instellingen. Daarmee kwam het beschikbare budget voor de centrale activiteiten in 1999 op f 79,4 miljoen.

Tabel 2.3: Verantwoording van de uitgaven en ontvangsten ict (bedragen x f 1 miljoen)

	Begroting OoL	Realisatie	Vershil
Deskundigheidsbevordering	5,0	2,2	- 2,8
Methoden en educatieve programmatuur	7,0	4,7	- 2,3
Beheer	9,0	22,4	+ 13,4
Ontwikkeling kennisnet	10,0	7,2	- 2,8
Algemeen	8,1	1,3	- 6,8
Kennisnet	37,0	37,6	+ 0,6
Onvoorzien	6,5	0,0	- 6,5
Totale uitgaven	82,6	75,4	- 7,2

Uiteindelijk is er in 1999 een beperkte onderuitputting van f 4 miljoen ontstaan op het ict-budget.

Deze onderuitputting is het effect van vertraagde uitvoering van activiteiten zoals opgenomen in *Onderwijs on Line* als gevolg van latere besluitvorming dan verwacht. Dit effect heeft zich het sterkste voorgedaan op het terrein van de algemene activiteiten, zoals bijdragen voor samenwerking, onderzoek en communicatie. Bovendien is van het aanvullende budget van f 60 miljoen voor het hergebruik van computers slechts f 15 miljoen in 1999 tot uitbetaling gekomen. Het grootste deel van de verwachte onderuitputting (f 65 miljoen) is eind 1999 overgeboekt naar de directie Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie voor de betaling aan de bve-sector voor de aansluiting op kennisnet. Uiteindelijk is het niet meer mogelijk gebleken dit in 1999 tot uitbetaling te laten komen.

Artikel 26.05 Internationale betrekkingen

In het algemeen kan worden gesteld dat het voorgenomen beleid in grote lijnen is gerealiseerd. De totale uitgaven zijn f 3,3 miljoen lager dan het in 1999 beschikbare budget op dit artikel. Dit verschil wordt met name veroorzaakt door technische mutaties en door intertemporele compensatie, omdat enkele projecten in 1999 niet meer tot uitvoering zijn gekomen.

Op dit artikel is totaal f 16 miljoen uitgegeven, waarvan op de artikelonderdelen bilaterale samenwerking f 3,8 miljoen, multilaterale samenwerking f 1,5 miljoen, emancipatie-activiteiten f 0,1 miljoen, Nederlandse Taalunie f 5,4 miljoen, internationalisering f 1,0 miljoen en samenwerking met midden- en oost Europa f 4 miljoen. Op het artikelonderdeel internationale samenwerking is f 0,3 miljoen gerealiseerd, naast een interne overboeking naar het beleidsterrein wetenschappelijk onderwijs van f 4,5 miljoen door het stroomlijnen van de geldstromen naar de Nuffic. Deze mutatie betreft het budget bestemd voor de uitvoering van het «Huygens-beurzenprogramma» (voorheen culturele verdragen).

Artikel 26.06 Loonbijstelling

Artikel 26.06 vervult dezelfde functie als de overeenkomstige zogenaamde aanvullende posten in de miljoenennota. De bijstelling van de begroting voor nominale loonontwikkeling wordt in eerste instantie geraamd op de aanvullende post in de miljoenennota. Na het vaststellen van de feitelijke loonontwikkeling per begrotingshoofdstuk worden de bedragen overgeheveld naar de begroting van OCenW. In de vastgestelde begroting 1999 is een tekort van f 205,3 miljoen op het artikel geparkeerd, dat nog resteert uit de afspraken over de cao 1996–1998. Het volgende overzicht geeft aan welke bedragen vanuit de aanvullende post in de miljoenennota aan dit

artikel zijn toegevoegd en welke overige bijstellingen hebben plaatsgevonden. Na uitdeling van de benodigde middelen voor de cao 1999–2000 is bovendien het oude tekort afgedekt.

Tabel 2.4: Loonbijstelling toegevoegd uit de aanvullende post miljoenennota (bedragen x f 1 miljoen)

	Toegevoegd	Uitgedeeld	Verschil
Arbeidsvoorwaarden OenW:			
– cao-sector (po/vo/bve)	663,5	– 663,5	0,0
– ho-sector (hbo/wo/owb)	217,0	– 217,0	0,0
Arbeidsvoorwaarden GenG-sector	55,3	– 55,3	0,0
Arbeidsvoorwaarden rijk	18,1	– 18,1	0,0
Intertemporele compensatie bij de onderwijs cao 1999–2000	228,6		228,6
Toevoeging competentiebeloning aan de eindejaarsmarge 1999	– 15,0		– 15,0
Diversen: arbeidsvoorwaarden		– 8,3	– 8,3
Totaal	1 167,5	– 962,2	205,3

In 1999 hebben zich een aantal wijzigingen op het terrein van de financiële arbeidsvoorwaarden voorgedaan. Op de beleidsterreinen primair onderwijs, voortgezet onderwijs en secundair beroepsonderwijs zijn de budgetten bijgesteld voor de financiële gevolgen van de cao OenW 1999–2000 en voor de consequenties van premiemutaties. Om de kosten over de jaren heen te kunnen dekken is voorzien in een intertemporele compensatie.

De arbeidsvoorwaardenvorming van de beleidsterreinen hoger onderwijs, wetenschappelijk onderwijs en onderzoek en wetenschapsbeleid zijn gedecentraliseerd. Conform de gemaakte afspraken zijn de budgetten hiervoor bijgesteld voor het totaal van de loonbijstelling 1999 (contractloonstijging en premiemutaties).

Binnen het kader van de afgesloten cao 1999–2000 en uitgedeelde loonbijstelling is het tekort dat resteerde uit de cao 1996–1998 meegenomen en opgelost. Bovendien zijn de budgetten van de begrotingsonderdelen die vallen onder de afspraken van de sector rijk en de GenG-sector bijgesteld. De middelen ad f 15 miljoen die in 1999 beschikbaar waren voor competentie management zijn via een kasschuif doorgeschoven naar 2000. De arbeidsvoorwaardenmiddelen van f 8,3 miljoen die nog in 1999 resteerden zijn ten gunste van het totaal van de begroting geboekt.

Artikel 26.07 Prijsbijstelling

Artikel 26.07 Prijsbijstelling heeft dezelfde functie als het artikel Loonbijstelling, maar dan voor de uitdeling van de prijscompensatie. Tijdens de eerste suppletore begroting is de prijsbijstelling voor 1999 bepaald op 25% van de feitelijke prijsontwikkeling. Bij de Miljoenennota 1999 is de begroting bijgesteld voor de resterende 75% van de feitelijke prijsontwikkeling. De begroting van OCenW is in totaal vanuit de aanvullende post bijgesteld met een bedrag van f 140,8 miljoen. De totale prijsbijstelling is over de beleidsterreinen verdeeld.

Artikel 26.08 Centraal beheerde middelen

Het verschil tussen de vastgestelde begroting 1999 en de realisatie van artikel 26.08 is f 34,5 miljoen. Hieronder wordt toegelicht welke bedragen voor welk doel zijn toegevoegd en uitgedeeld. Ook de tekorten en overschotten op het totaal van de begroting zijn ten laste respectievelijk ten gunste van dit artikel geboekt.

Tabel 2.5: bedragen x f 1 miljoen

	Toegevoegd	Uitgedeeld	Verschil
Beperking projectmiddelen/ vernieuwingsactiviteiten	- 15,0	15,0	0,0
Huisvestingsmiddelen	10,0	- 10,0	0,0
Euromiddelen	5,5	- 5,5	0,0
USZO		- 9,0	- 9,0
Herontwerp IBG		- 10,0	- 10,0
Leraren in opleiding		- 18,0	- 18,0
Voordelig saldo van toevoegingen en onttrekkingen	2,5		2,5
Totaal	3,0	- 37,5	- 34,5

In 1999 was besloten tot een beperking van de projectmiddelen met f 15 miljoen en een verhoging van de huisvestingsmiddelen met f 10 miljoen voor de stelselwijziging rijkshuisvesting. Bovendien is er voor de invoering van de euro uit de aanvullende post van de miljoenennota f 5,5 miljoen aan de begroting toegevoegd. De bovenstaande middelen zijn over verschillende beleidsterreinen verdeeld. Tevens zijn de apparaats-uitgaven van de USZO met f 9 miljoen verhoogd voor een meerjarige budgetafspraken voor de periode 1998-2000 over de uitvoering van de werkloosheidsregeling in het onderwijs. Het budget voor het herontwerpen van de IB-Groep is eenmalig met f 10 miljoen verhoogd. Bovendien zijn de middelen voor het beleid van de leraren in opleiding ad f 18 miljoen over de beleidsterreinen verdeeld en is een bedrag van f 2,5 miljoen via een kasschuif doorgeschoven naar 2000.

Artikel 26.09 Emancipatieactiviteiten

Op artikel 26.09 werden de middelen geraamd voor stimulering van emancipatieprojecten. Vanaf de begroting 1999 zijn de middelen naar de artikelen van de beleidsterreinen overgeboekt. Het artikel 26.09 is leeg.

Artikel 26.10 Asielzoekers

Tabel 2.6: Asielzoekersmiddelen (bedragen x f 1 miljoen)

	Toegevoegd	Uitgedeeld	Verschil
Primair onderwijs	45,5	- 66,2	- 20,7
Voortgezet onderwijs	5,2	- 9,1	- 3,9
Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	1,7	- 2,8	- 1,1
Totaal	52,4	- 78,1	- 25,7

Bij de Miljoenennota 1999 was een bedrag van f 25,7 miljoen gereserveerd voor de stijging van de asielzoekersaantallen. Tevens is bij de suppletore begrotingen in totaal een bedrag van f 52,4 miljoen toegevoegd. De beschikbare middelen van in totaal f 78,1 miljoen zijn vervolgens over de beleidsterreinen verdeeld.

Artikel 26.01 Ontvangsten overige programma-uitgaven

Het verschil op de ontvangsten van f 1,7 miljoen zijn extra ontvangsten door het opheffen van de valutarekeningen van het bureau Cross (coördinatie Rusland onderwijs samenwerking).

3. Horizontale toelichting op de uitgaven 1997–1999

In deze horizontale toelichting worden alleen de uitgaven verantwoord van de artikelen 26.01, 26.02, 26.03 en 26.05. Op de overige artikelen zijn geen uitgaven gedaan.

Tabel 3.1: Horizontale toelichting op de uitgaven van beleidsterrein 26 (bedragen x f 1 miljoen)

Overige programma-uitgaven	1997	1998	1999
26.01 Bemiddeling wachtgelders	21,0	28,3	26,6
26.02 Overige rechtspositionele uitkeringen	1,2	0,0	0,0
26.03 CASO, vakbondsfaciliteiten en voorzieningen	151,8	197,0	182,6
26.05 Internationale betrekkingen	10,3	16,5	16,0
Totaal	184,3	241,8	225,2

Artikel 26.01 Bemiddeling wachtgelders

Het structurele niveau van de subsidie is f 28 miljoen. In 1997 is vanwege verrekeningen met voorgaande jaren minder uitgegeven en in 1999 is per saldo ook minder uitgegeven door een bezuiniging op het budget, dat gebruikt is voor de dekking van de onderwijs-cao.

Artikel 26.02 Overige rechtspositionele uitkeringen

Op het budget overige rechtspositionele uitkeringen zijn tot 1998 nog enkele uitgaven gedaan van aflopende regelingen, die niet aan één beleidsterrein zijn toe te schrijven. Vanaf 1998 zijn alle rechtspositionele uitkeringen rechtstreeks ten laste van de beleidsterreinen gekomen en zijn er geen uitgaven ten laste van dit artikel gedaan.

Artikel 26.03 CASO, vakbondsfaciliteiten en voorzieningen

Tabel 3.2: Verdeling over de artikelonderdelen van artikel 26.03 (bedragen x f 1 miljoen)

Artikelonderdelen	1997	1998	1999
CASO	18,6	8,8	5,4
Vakbondsfaciliteiten	29,6	26,9	34,5
DZVO	0,0	67,0	67,3
USZO	94,6	57,1	0,0
Informatie- en communicatietechnologie	9,0	37,2	75,4
Totaal	151,8	197,0	182,6

Deelbudget CASO (Commissie Automatisering Salarisadministratie Onderwijs)

De uitgaven van 1998 dalen met ongeveer 10 miljoen ten opzichte van 1997. Dit wordt met name verklaard door de moderniseringsoperatie die in 1997 is afgerond.

Van 1998 op 1999 dalen de uitgaven met f 3,4 miljoen.

Dit wordt met name veroorzaakt doordat in 1995 is besloten de directe bijdrage van OCenW aan beheer en exploitatie over te hevelen naar de budgetten voor de bekostiging van de instellingen. Deze overheveling bedroeg in 1999 f 3 miljoen.

Deelbudget Vakbondsfaciliteiten

De uitgaven voor vakbondsfaciliteiten vertonen een geringe fluctuatie. Het verschil tussen 1998 en 1999 wordt verklaard doordat meer is uitgegeven

voor vakbondsfaciliteiten en voor de projecten Vitaal leraarschap en Maatwerk voor morgen.

Deelbudget DZVO

De programma- en apparaatskosten voor de regeling ziektekostenvoorziening overheids personeel is in 1998 overgeheveld van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties naar OCenW.

Deelbudget USZO

Vanaf 1999 is het apparaatskostenbudget voor de USZO naar artikel 17.15 overgeboekt.

Deelbudget informatie- en communicatietechnologie

De uitgaven voor ict in 1997 en 1998 waren gefinancierd vanuit de middelen die voor de uitvoering van de nota «Investeren in voorsprong» beschikbaar waren. Vanaf 1999 zijn de middelen beschikbaar gesteld vanuit het regeerakkoord 1998. De uitgaven zijn bedoeld voor de uitvoering van het beleid zoals dat is opgenomen in de nota Onderwijs on line.

Artikel 26.05 Internationale betrekkingen

De sprong in 1998 van f 6,2 miljoen ten opzichte van het voorgaande jaar wordt vooral verklaard doordat in 1998 de uitgaven aan de Nederlandse Taalunie niet meer vanuit artikel 23.01 (onderzoek en wetenschapsbeleid) maar vanuit dit artikel worden gedaan. De daling van de uitgaven in 1999 van f 0,5 miljoen wordt verklaard door een overboeking van de middelen voor het Huygensprogramma naar het beleidsterrein wetenschappelijk onderwijs.

Beleidssterrein 27 Cultuur

1. Algemeen

Het beleidssterrein cultuur omvat het beleid van de rijksoverheid voor:

- podiumkunsten, beeldende kunst, bouwkunst en vormgeving, film, amateurkunst en kunsteducatie;
- omroep, pers, nieuwe media, letteren en bibliotheken;
- musea, monumenten, archieven en archeologie.

2. Verantwoording van de uitgaven en de ontvangsten

Tabel 2.1 Financiële kerncijfers voor beleidssterrein 27 (bedragen x 1 miljoen)

	Begroting	Realisatie	Verschil
27.01 Kunsten	564,2	581,4	17,2
27.02 Bibliotheken, letteren en Nederlandse Taalunie	90,7	90,6	- 0,1
27.03 Cultuurbeheer	365,1	397,0	31,9
27.04 Media	1 559,8	1 961,0	401,2
27.07 Overige uitgaven	11,6	10,6	- 1,0
Totale uitgaven	2 591,5	3 040,7	449,2
Totale ontvangsten	1 714,7	1 901,0	186,3

Totale uitgaven en ontvangsten

De uitgaven voor cultuur bedroegen over 1999 f 3 040,7 miljoen, de ontvangsten waren f 1 901,0 miljoen. In 1999 zijn de voorbereidingen gestart van de volgende cultuurnota, overeenkomstig de bestaande systematiek van de vierjaarlijkse cultuurnota. Deze zal de periode 2001–2004 beslaan. In 1999 is de uitgangspuntenbrief Cultuur als confrontatie uitge-

bracht. Gehoor gevend aan de motie van de Tweede Kamer over de bestaande fondsenstructuur, is in april een notitie uitgebracht over de bestaande structuur voor de verdeling van subsidies. Met ingang van 1999 is voor cultuur f 25 miljoen extra vrijgekomen voor de noodzakelijke kwaliteitsimpuls en voor nieuw beleid. Voor een allocatie hiervan wordt verwezen naar hoofdstuk 1 van deze financiële verantwoording. Verder is in de zomer de nota Internationaal cultuurbeleid en de besteding van de HGIS-cultuurmiddelen uitgekomen en in november in de Tweede Kamer behandeld. Hierin is de verdeling van de HGIS-cultuurmiddelen voor de komende jaren geschetst.

Afwijkingen en aanpassingen ten opzichte van de begroting

Het verschil tussen de begroting en de realisatie is het gevolg van een nota van wijziging en van technische, autonome en beleidsmatige mutaties.

Via de nota van wijziging is de verdeling geregeld van de intensiveringsmiddelen 1999.

De voornaamste *technische mutaties* betreffen de toevoeging van de loon- en prijsbijstellingen, de huren met betrekking tot het onderhanden werk aan de gebouwen van de voormalige rijksmusea en de verzelfstandigde Rijksakademie van beeldende kunsten en de interdepartementale en departementale overboekingen. Bij de monumentenzorg in casu de rijksmonumenten is sprake geweest van een mutatie van f 5 miljoen in 1999, oplopend tot f 52,6 miljoen in 2003 als gevolg van de in het regeerakkoord overeengekomen verdeling van de investeringsgelden (ICES).

De *autonome mutaties* betreffen desalderingen door de aankoop van enkele schilderijen in het kader van de Wet behoud cultuurbezit en van aankopen van de Mondriaanstichting.

De uitgaven op het onderdeel media zijn gekoppeld aan de ontvangsten op hetzelfde onderdeel. Bij de media hebben een hogere renteontvangst op de omroepreserve van f 4,5 miljoen, hogere reclameopbrengsten van f 86 miljoen en hogere opbrengsten van de omroepbijdragen van f 70,9 miljoen geleid tot een uitgavenmutatie van f 161,4 miljoen. Daarnaast is een gedeelte van de omroepreserve (inclusief rente) voor een bedrag van f 232,2 miljoen overgedragen aan de NOS, welke overdracht is verwerkt in artikel 27.04.

Tussen het totaal van de media-uitgaven en media-ontvangsten is een discrepantie ontstaan van f 80 miljoen, omdat de Dienst Omroepbijdragen in december 1999 f 80 miljoen minder heeft afgedragen in verband met de afschaffing van de omroepbijdragen.

Bij cultuurbeheer heeft een bijstelling plaatsgevonden voor het doen van vervangingsinvesteringen voor de instandhouding van de huisvesting van de voormalige rijksmusea.

De *beleidsmatige mutaties* zijn voor een deel verlagingen geweest die betrekking hadden op intertemporele compensaties op het gebied van de monumentenzorg, de investeringen stelselwijziging rijkshuisvesting, musea, afname premies, Cultuur en school, Metamorfoze en het Verdrag van Malta. Verder zijn er negatieve bijstellingen geweest als gevolg van lagere subsidievestigingen doordat aangemelde projecten zeer kritisch zijn beoordeeld. De beleidsmatige verhogingen hadden betrekking op de extra kosten die voortvloeiden uit de uitspraak van de Commissie van Voorden.

3. Horizontale toelichting op de uitgaven 1997–1999

Tabel 3.1 Horizontale toelichting op de uitgaven van beleidsterrein 27 (x f 1 miljoen)

Gerealiseerde uitgaven	1997	1998	1999
27.01 Kunsten	529,1	547,8	581,4
27.02 Bibliotheken, letteren en Nederlandse Taalunie	85,8	86,1	90,6
27.03 Cultuurbeheer	393,7	523,8	397,0
27.04 Media	1 486,1	1 672,9	1 961,0
27.07 Overige uitgaven	11,6	10,8	10,6
Totale uitgaven cultuur	2 506,3	2 841,4	3 040,7

Het uitgavenbedrag bij het onderdeel *Kunsten* is in 1999 f 37 miljoen hoger dan in het voorgaande jaar. De verhoging bestaat voornamelijk uit de bijdrage voor de loonbijstellingen, toevoeging van de intensiveringsgelden naar aanleiding van het regeerakkoord en het effect van diverse kasschuiven.

Bij het onderdeel *Bibliotheken, letteren en de Nederlandse Taalunie* was het uitgavenniveau in 1999 hoger door toevoeging van de intensivering-smiddelen van f 1,2 miljoen naar aanleiding van het regeerakkoord, en de bijdrage voor de loonbijstelling van f 2,4 miljoen.

Op het onderdeel *Cultuurbeheer* zijn de uitgaven in 1998 ten opzichte van 1997 en 1999 zo'n f 130 miljoen hoger. Dat werd voornamelijk veroorzaakt door de oprichting van het museaal aankoopfonds in 1998. Voor de vorming van dit fonds werd eenmalig f 100 miljoen beschikbaar gesteld. Tevens worden met ingang van 1999 de uitgaven voor de Inspectie Cultuurbezit, de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek, de Rijksdienst Monumentenzorg en de Rijksarchiefdienst verantwoord op beleidsterrein 17.

De uitgaven op het onderdeel *Media* zijn gekoppeld aan de ontvangsten op hetzelfde onderdeel. In 1999 waren er hogere renteontvangsten op de omroepreserve, een hogere ontvangen afrekening op de omroepbijdragen 1998, hogere reclameopbrengsten en een onttrekking aan de omroepreserve ten behoeve van de overdracht hiervan aan de NOS.

De uitgaven op het onderdeel *Overige uitgaven* waren lager als gevolg van het niet honoreren van diverse projecten. Verder is de prijscompensatie 1999 niet uitgekeerd. De reservering die was gemaakt voor de meerkosten van de Commissie van Voorden 1998 en 1999 in het kader van de arbeidsvoorwaardenontwikkeling, verviel. Die van 1998 is betaald uit het overschot 1998 en die van 1999 verviel als gevolg van de te late advisering van de Commissie van Voorden.

4. Kengetallen media

Tabel 4.1 Kengetallen televisie

Ledengebonden zendgemachtigden, NPS en NOS	1995	1996	1997	1998
Uitzendduur in minuten	610 724	694 224	675 493	769 176
Baten (x f 1 miljoen)	784	934	905	936
Lasten (x f 1 miljoen)	781	931	913	939
Saldo baten en lasten	3	3	- 8	- 3
Totale baten per minuut (x f 1,-)	1 283	1 346	1 340	1 217
Totale lasten per minuut (x f 1,-)	1 278	1 341	1 351	1 221

Bron: Reyn de Blaey, bedrijfsmatige positie omroepen 1998

Tabel 4.2 Kengetallen radio

Ledengebonden zendgemachtigden, NPS en NOS	1995	1996	1997	1998
Uitzendduur in minuten	1 832 460	1 986 512	1 929 979	2 017 802
Baten (x f 1 miljoen)	167	182	176	180
Lasten (x f 1 miljoen)	188	184	178	183
Saldo baten en lasten	- 21	- 2	- 2	- 3
Totale baten per minuut (x f 1,-)	91	91	91	89
Totale lasten per minuut (x f 1,-)	102	92	92	91

Bron: Reyn de Blaey, bedrijfsmatige positie omroepen 1998

Toelichting

De uitzendduur van de televisie nam toe met 14 procent. De belangrijkste oorzaak van deze stijging is de invoering van nachttelevisie per 1 september 1998, waarbij een aantal programma's meerdere malen wordt herhaald gedurende de nacht.

Gevolg van de toename van het aantal uitzendingen is ook dat de baten en de lasten per minuut afnemen. Na eliminatie van de uren nachttelevisie bedragen de programmakosten per minuut televisie over 1998 f 1 318,-.

DEBET	31-12-1999	31-12-1998	CREDIT	31-12-1999	31-12-1998
Uitgaven 1997	–	37 672 159	Ontvangsten 1997	–	3 429 812
Uitgaven 1998	–	40 204 125	Ontvangsten 1998	–	3 394 891
Uitgaven 1999	42 758 664	–	Ontvangsten 1999	3 735 991	–
Kasbeheerders	– 2 323	249	Crediteuren	16 645	15 359
			Begrotingsreserve		
Debiteuren	232	23	Museaal aankoop-	94 222	100 000
Te verrekenen			fonds		
Extern museaal aankoopfonds	94 222	100 000	Rekening-courant	39 003 937	71 036 494
Subtotaal (A)	42 850 795	77 976 556	Subtotaal (A)	42 850 795	77 976 556
Voorschotten	18 872 109	18 199 939	Garanties	1 413 070	1 563 305
Studieleningen	7 227 098	5 969 434	Verplichtingen	21 367 321	20 534 375
Debiteuren	715 241	703 820	Sluitrekeningen	4 034 057	2 775 513
Subtotaal (B)	26 814 448	24 873 193	Subtotaal (B)	26 814 448	24 873 193
Totaal-generaal	69 665 243	102 849 749		69 665 243	102 849 749

De subtotalen in de balans hebben tot doel het onderscheid aan te geven tussen het intra-comptabele gedeelte (A) en het extra-comptabele gedeelte (B).

Het intra-comptabele gedeelte bevat de administratie van de financiële transacties die in directe relatie staan met de kasstromen die via de rekening-courant met het ministerie van Financiën worden bijgehouden. Het extra-comptabele gedeelte bevat de administratie van de overige rekeningen die met de sluitrekeningen in evenwichtsverband worden gehouden.

Toelichting bij de saldibalans

Uitgaven/ontvangsten 1997 en 1998

De departementale rekeningen van uitgaven en ontvangsten over de jaren 1997 en 1998 zijn bij wet van 28 januari 1999 (Staatsblad 66) respectievelijk 16 september 1999 (Staatsblad 430) vastgesteld en zijn in 1999 in de rekening-courant met het ministerie van Financiën afgewikkeld. In verband hiermee zijn deze uitgaven en ontvangsten ultimo 1999 niet meer in de departementale boekhouding verantwoord.

Uitgaven/ontvangsten 1999

De uitgaven over 1999 zijn uitgekomen op f 42 758 664 000 en de ontvangsten over 1999 op f 3 735 991 000. In de departementale rekening komen de uitgaven uit op f 42 758 683 000 en de ontvangsten op f 3 735 993 000. Het verschil tussen de werkelijke uitgaven en ontvangsten 1999 en de realisatie volgens de departementale rekening 1999, wordt veroorzaakt door de in deze rekening gehanteerde afrondingsregel.

Kasbeheerders (– f 2 323 000)

Deze balansrekening geeft de saldi van bank- en girotegoeden van de kasbeheerders weer. De samenstelling is als volgt:

(bedragen x f 1000)

	Openstaand 31-12-99	Openstaand 31-12-98
Informatie Beheer Groep	- 264	2 475
Centrale financiën instellingen	- 1 574	- 1 479
Cultuurinstellingen	- 576	- 846
Overige kasbeheerders	91	99
Totaal	- 2 323	249

Debiteuren (f 232 000)

Deze post betreft de te verrekenen bedragen met personeel en voormalig personeel.

(bedragen x f 1000)

	Openstaand 31-12-1999	Openstaand 31-12-98
Vorderingen	236	- 7
Diversen	- 4	30
Totaal	232	23

Crediteuren (f 16 645 000)

De specificatie is als volgt:

(bedragen x f 1000)

	Openstaand 31-12-1999	Openstaand 31-12-98
Loonheffing	12 307	11 101
Inhoudingen ten behoeve van ABP/USZO	4 295	3 931
Diversen	43	327
Totaal	16 645	15 359

De af te dragen loonheffing en de inhoudingen ten behoeve van het ABP/USZO (departementaal personeel) hebben betrekking op de maand december 1999. In januari 2000 zijn deze verschuldigde bedragen betaald.

Begrotingsreserve Museaal aankoopfonds (f 94 222 000)

In 1998 is het Museaal Aankoopfonds opgericht. Dit is een intra-comptabel fonds met het karakter van een interne reserverekening. Op deze rekening wordt bijgehouden hoeveel geld er voor kunst aankopen voor latere jaren beschikbaar is. In december 1998 is er f 100 miljoen ten laste van artikel 27.03 in dit fonds gestort. In 1999 zijn er drie aankopen verricht. Het museaal aankoopfonds is in 1999 belast voor de aankoop van het schilderij «Bloemstilleven in houten kuip» (f 1,1 miljoen). Deze aankoop is niet in 1999 gerealiseerd. In 2000 wordt een en ander verder afgewikkeld.

Rekening courant Museaal aankoopfonds

(bedragen x f 1 000)

Saldo 1 januari 1999	100 000
Onttrekkingen	- 10 200
Rentebijdraving	4 422
Saldo per 31 december 1999	94 222

Rekening courant ministerie van Financiën (f 39 003 937 000)

Op de rekening-courant wordt de financiële verhouding met het ministerie van Financiën geadmistreerd.

Tevens worden door middel van deze administratie de begrotingsuitgaven en ontvangsten met het Ministerie van Financiën afgewikkeld.

Voorschotten (f 18 872 109 000)

De stand van de voorschotten per 31-12-1999 wordt als volgt gespecificeerd naar beleidsterrein:

(bedragen x f 1000)

	Openstaand 31-12-1999	Openstaand 31-12-98
17 Ministerie algemeen	41 389	38 619
18 Primair onderwijs	17 837 342	17 100 186
19 Voortgezet onderwijs	326 917	148 356
20 Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	159 270	260 339
21 Hoger beroepsonderwijs	158 213	163 638
22 Wetenschappelijk onderwijs	1 130	6 270
23 Onderzoek en wetenschapsbeleid	3 920	28 286
26 Overige programma-uitgaven:		
ZVVO-regeling	67 284	72 192
Internationale betrekkingen (incl. CROSS)	19 200	16 162
27 Cultuur	254 880	352 753
Onverdeeld (onderwijsverzorging)	1 343	11 917
Permanente voorschotten	1 221	1 221
Totaal	18 872 109	18 199 939

Het overgrote deel van de voorschotten van OCenW heeft betrekking op de personele uitgaven van scholen in het primair onderwijs. Tussen het uitbetalen van het voorschot en het vaststellen van de definitieve vergoeding bestaat een tijdsverloop. Dit tijdsverloop is afhankelijk van de wettelijk vastgestelde data van indiening van de declaraties. Voor het primair onderwijs geldt dan een aan-vaardbaar tijdsverloop van 2 jaar.

In het totaalbedrag is een bedrag van f 318,7 miljoen als voorschot verantwoord voor de wachtgeldregeling van OCenW, die door USZO wordt uitgevoerd en waarvan de declaraties met accountantsverklaringen 1999 niet tijdig konden worden afgerond. Hiervan heeft een bedrag van f 17,2 miljoen betrekking op beleidsterrein 17, f 146,0 miljoen op beleidsterrein 20, f 153,7 miljoen op beleidsterrein 21 en f 1,1 miljoen op beleidsterrein 22.

Onder overige programma-uitgaven (beleidsterrein 26) zijn de uitgaven in verband met de ZVVO-regeling als voorschot verantwoord, omdat de accountantsverklaring 1999 niet tijdig kon worden afgerond.

De stand van de voorschotten per 31-12-1999 wordt als volgt gespecificeerd naar vergoedingsjaar:

(bedragen x f 1000)

	Openstaand 31-12-99	Openstaand 31-12-98
1992	1 765	2 577
1993	1 318	15 098
1994	18 694	103 913
1995	26 201	69 490
1996	62 374	654 800
1997	288 452	8 355 796
1998	8 745 162	8 997 044
Subtotaal scholen en instellingen 1999	9 143 966 9 726 922	18 198 718
Totaal scholen en instellingen	18 870 888	18 198 718
Permanente voorschotten	1 221	1 221
Totaal-Generaal	18 872 109	18 199 939

Van een achterstand in de afrekening van oude jaargangen voorschotten is geen sprake, omdat deze vooral betrekking hebben op langlopende projecten op de verschillende beleidsterreinen.

De komende jaren zal het niveau van de «normale werkvoorraad» circa f 18 miljard blijven, waarvan f 17 miljard voor de personele uitgaven in het primair onderwijs.

Studieleningen (f 7 227 098 000)

Dit betreft de door de productgroep Studiefinanciering van de Informatie Beheer Groep te Groningen verstrekte leningen en voorschotten aan studenten ingevolge de oude regeling studiefinanciering en de nieuwe Wet studiefinanciering.

Deze post kan als volgt worden gespecificeerd:

(bedragen x f 1000)

	Openstaand 31-12-99	Openstaand 31-12-98
Rentedragende leningen	6 586 369	5 281 492
Renteloze voorschotten	501 351	579 115
Overige vorderingen	139 378	108 827
Totaal	7 227 098	5 969 434

De specificatie van het verloop van de posten rentedragende leningen en renteloze voorschotten is als volgt:

(bedragen x 1000)

	Rente- dragende leningen	Openstaande voorschotten
Openstaande bedragen per 01-01-1999	5 281 492	579 115
Nieuw verstrekt	1 720 498	5 659
Afgelost	- 407 624	- 81 773
Correcties en omzettingen	- 2 053	1 240
Overige mutaties, buiten in vordering en kwijtschelding	- 5 944	- 2 890
Totaal	6 586 369	501 351

Voor de bedragen voor rentedragende leningen en renteloze voorschotten geldt de nominale waarde. De werkelijke waarde (uiteindelijk inbaar) hiervan wordt grotendeels beïnvloed door:

- de mate waarin de als voorlopige rentedragende leningen uitgekeerde studiefinanciering (prestatiebeurs) zullen worden omgezet in beurzen, vanwege het voldoen aan de eerstejaars prestatienorm en/of diploma-norm;
- het sociaal risico bij de (aflosbaar gestelde) langlopende leningen en renteloze voorschotten in verband met de wettelijk beperkte aflossings-termijnen;
- de mate waarin de achterstallige vorderingen studiefinanciering (achterstallig lager recht en aflosbaar gestelde leningen en voorschotten) uit het deurwaarderstraject geïnd kunnen worden.

Het bedrag aan (niet aflosbaar gestelde) rentedragende leningen in het toekenningstraject bedraagt ultimo 1999 f 4,1 miljard. Naar verwachting zal hiervan in de toekomst f 1 312 miljoen worden omgezet van voorlopig rentedragende leningen naar beurzen. Verder moet een bedrag van f 162 miljoen op grond van garantiebepalingen als mogelijk oninbaar worden beschouwd.

Het bedrag aan aflosbaar gestelde leningen en voorschotten (exclusief deurwaarderstraject) bedraagt ultimo 1999 f 2,8 miljard. Daarvan moet een bedrag van f 246 miljoen als mogelijk oninbaar worden beschouwd. Het bedrag aan achterstallige vorderingen studiefinanciering in het deurwaarderstraject bedraagt ultimo 1999 f 130 miljoen. Daarvan moet een bedrag van f 61 miljoen als mogelijk oninbaar worden beschouwd.

Debiteuren (f 715 241 000)

De stand van de debiteuren per 31-12-1999 wordt als volgt gespecificeerd naar beleidsterrein en overige onderdelen:

(bedragen x f 1000)

	Openstaand 31-12-99	Openstaand 31-12-98
17 Ministerie algemeen	1 626	2 257
18 Primair onderwijs	2 978	2 663
19 Voortgezet onderwijs	3 405	5 106
20 Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	95 394	52 088
21 Hoger beroepsonderwijs	3 819	4 571
22 Wetenschappelijk onderwijs	27	45
23 Onderzoek en wetenschapsbeleid	187 008	182 277
24 Huisvesting	107	6 064
25 Studiefinancieringsbeleid (incl. examendiensten)	268 675	217 340
26 Overige programma-uitgaven	108	108
27 Cultuur	81 009	158 872
Onverdeeld:		
Onderwijsverzorging	458	1 802
Wachtgeldten onderwijspersoneel	37 011	37 011
Solvabiliteitsbuffer Participatiefonds	33 616	33 616
Totaal	715 241	703 820

De openstaande vorderingen op de onderwijsbeleidsterreinen hebben onder meer betrekking op de afrekeningen van voorschotten.

De toename bij beroepsonderwijs en volwasseneneducatie (beleidsterrein 20) wordt met name veroorzaakt door de nog te ontvangen bedragen in verband met ESF-gelden (f 46,6 miljoen) en naar aanleiding van de herrekening bekostiging 1999.

De openstaande vorderingen studiefinancieringsbeleid (beleidsterrein 25) betreffen voor het overgrote deel nog te ontvangen lesgelden voor een bedrag van f 246 miljoen. Het bedrag aan vorderingen in het deurwaarders-traject ultimo 1999 (merendeel is lesgelden) bedraagt circa f 59 miljoen. Daarvan moet een bedrag van f 13 miljoen als mogelijk oninbaar worden beschouwd.

De openstaande vorderingen cultuur (beleidsterrein 27) hebben onder meer betrekking op de nog te ontvangen middelen in verband met de omroepbijdrage (f 80 miljoen).

Het bedrag van f 37 miljoen aan openstaande vorderingen wachtgelden onderwijspersoneel betreft vorderingen op het Participatiefonds als gevolg van door OCenW teveel betaalde wachtgelduitkeringen in het verleden vóór invoering van het Participatiefonds.

De langlopende vordering in verband met de solvabiliteitsbuffer Participatiefonds heeft betrekking op een betaling in 1996 ter optimalisering van de liquiditeitspositie van het fonds. Bij beëindiging van het fonds wordt deze vordering direct opeisbaar.

Door de uittreding van bve uit het Participatiefonds zal er in het jaar 2000 op beide vorderingen een verrekening plaatsvinden.

Garantieplichtingen (f 1 413 070 000)

In het verleden zijn instellingen zelfstandig op de kapitaalmarkt leningen aangegaan ter financiering van bouwinvesteringen, onder garantiestelling van het Rijk jegens de geldverschaffers voor de rente en aflossingsverplichtingen. De destijds vigerende garantieregelingen zijn inmiddels niet meer van kracht. Het bedrag van de garantieplichtingen (nog openstaande rente en aflossingsverplichtingen op lopende leningen) is het theoretisch maximale risico dat het ministerie ultimo 1999 nog loopt in verband met garantiestellingen op bouwleningen en overige garantieleningen.

In onderstaand overzicht zijn de openstaande garanties gespecificeerd opgenomen in vergelijking met ultimo 1998:

(bedragen x f 1000)

	Openstaand 31-12-99	Openstaand 31-12-98
Bouwleningen aan academische ziekenhuizen (a.22.05)	1 095 268	1 169 594
Bouwleningen aan scholen en instellingen VO (a.24.02)	146 509	189 115
Bouwleningen aan scholen en instellingen BVE (a.24.02)	47 387	60 438
Bouwleningen aan scholen en instellingen HBO (a.21.05)	15 638	30 459
Leningen studiefinanciering (artikel 25.02)	1 825	2 201
Garanties Cultuur (artikel 27.05)	106 443	111 498
Totaal	1 413 070	1 563 305

Voor de academische ziekenhuizen is sinds 1991 de garantieregeling niet meer van kracht, met uitzondering van enkele op dat moment in gang gezette bouwprojecten. Sinds 1996 zijn geen garanties meer verstrekt. Deze leningen hebben gemiddeld een looptijd van 40 jaar. Expiratie van deze leningen zal omstreeks het jaar 2035 volledig hebben plaatsgevonden.

In het hoger beroepsonderwijs (hbo) zijn sinds 1985 geen garanties op bouwleningen meer verstrekt. In het voortgezet onderwijs (vo) en beroepsonderwijs en volwasseneneductie (bve) worden eveneens geen garanties op bouwleningen meer verstrekt. Dit in verband met de decen-

tralisatie van de huisvesting vo en de OKF-operatie bve. De meeste van deze leningen hebben een looptijd van gemiddeld 25 jaar. Expiratie van deze leningen zal omstreeks het jaar 2013 volledig hebben plaatsgevonden. Het feitelijk risico op deze garanties wordt als beperkt ingeschat.

De post leningen studiefinanciering is gebaseerd op de waardering van de uitstaande schuld inclusief de rente volgens de opgave van de desbetreffende bankinstellingen.

De uitstaande garanties bij cultuur bedragen ruim f 106 miljoen. Hiervan is f 95 miljoen aan garanties verstrekt door het Nationaal Restauratiefonds. In 1999 is een nieuwe garantie verleend van f 1,5 miljoen aan de Stichting Museum Slot Loevestein.

Verplichtingen (f 21 367 321 000)

De opbouw van de stand van de aangegane verplichtingen kan als volgt worden weergegeven:

(bedragen x f 1000)

Stand 1 januari 1999	20 534 375
Bij: Correcties op de beginstand	203
Aangegaan in 1999	43 591 426
Af: Tot betaling gekomen in 1999	42 758 683
Stand 31 december 1999	21 367 321

De specificatie van de stand van de openstaande verplichtingen per artikel per ultimo 1999 is hieronder opgenomen.

(bedragen x f 1000)

17	Ministerie algemeen	
17.10	Bestuursdepartement	24 687
17.11	Inspecties	151
17.12	Cultuurstellingen	2 557
17.13	Adviesraden	117
18	Primair onderwijs	
18.02	Materiële uitgaven	40 316
18.03	Onderwijsverzorging	110 459
18.05	Overige uitgaven	35 751
19	Voortgezet onderwijs	
19.03	Onderwijsverzorging	104 564
19.05	Overige uitgaven	19 470
19.06	Personele en materiële uitgaven	5 720 711
20	Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	
20.01	Personele en materiële uitgaven	3 823 074
20.03	Overige uitgaven	21 823
20.04	Huisvesting	415 455
21	Hoger beroepsonderwijs	
21.01	Personele en materiële uitgaven	2 122 598
21.04	Overige uitgaven	61 753
21.05	Huisvesting	374 193
22	Wetenschappelijk onderwijs	
22.01	Universiteiten	5 433 694
22.02	Instituten internationaal onderwijs en onderzoek	138 398
22.03	Overige instituten hoger onderwijs	131 675
22.04	Rechtspositionele uitkeringen	144
22.06	Overige uitgaven	47 531

23	Onderzoek en wetenschapsbeleid	
23.01	Instellingen voor onderzoek en wetenschapsbeoefening	1 124 633
23.04	Coördinatie wetenschapsbeleid	26 552
26	Overige programma-uitgaven	
26.03	CASO, vakbondsfaciliteiten en voorzieningen	245 323
26.05	Internationale betrekkingen	6 246
27	Cultuur	
27.01	Kunsten	524 929
27.02	Bibliotheken, letteren en Nederlandse Taalunie	67 117
27.03	Cultuurbeheer	731 948
27.04	Media	3 797
27.07	Overige uitgaven	7 655
Totaal		21 367 321

Saldo sluitrekeningen (f 4 034 057 000)

Het saldo sluitrekeningen is als volgt opgebouwd:

(bedragen x f 1000)

	Bedrag 31-12-99	Bedrag 31-12-98
Sluitrekeningen inzake:		
Verplichtingen	- 21 367 321	- 20 534 375
Voorschotten	18 872 109	18 199 939
Leningen en voorschotten aan studenten	7 227 098	5 969 434
Garantieverplichtingen	- 1 413 070	- 1 563 305
Debiteuren	715 241	703 820
Totaal	4 034 057	2 775 513

1. Balans per 31 december 1999

Begin 1999 is de evaluatie van het agentschap CFI afgerond. De evaluatie is in opdracht van het departement uitgevoerd door het onderzoeksbureau Berenschot BV. De evaluatie was niet alleen beperkt tot de mate waarin de omvorming tot agentschap heeft geleid tot realisatie van de doelen, die bij de oprichting zijn gesteld aan het agentschap, maar heeft ook betrekking gehad op het functioneren van CFI als zodanig. De hoofdconclusie van de evaluatie is dat de invoering van de agentschapsstatus in algemene zin een positieve uitwerking heeft gehad op de bedrijfsvoering van CFI, de relatie tussen CFI en andere departementsonderdelen en de dienstverlening van CFI.

Tabel 1: (bedragen x f 1 000)

	Balans per 31-12-1999 (voor verwerking resultaat)	Balans per 1-1-1999 (na verwerking resultaat)
Activa:		
Installaties en inventaris	18 577	12 922
Overige		
Voorraad onderhanden werk	194	805
Debiteuren	10 672	7 445
Nog te ontvangen		13
Vooruitbetaalde kosten	472	800
Liquide middelen	1 640	18 692
Totaal activa	31 555	40 677
Passiva:		
Agentschapsvermogen		
– algemene reserves	13 395	11 790
– bestemmingsreserves	4 201	4 653
– saldo exploitatie boekjaar	– 1 396	
Voorzieningen	4 584	4 511
Crediteuren	7 210	18 698
Vooruit ontvangen bedragen	1 745	498
Nog te betalen	1 816	526
Totaal passiva	31 555	40 677

1.1 Toelichting op de individuele balansposten

Activa

Installaties en inventaris

Tabel 2: (bedragen x f 1 000)

	Bedrijfproces ondersteunende systemen	Hardware	Meubilair	KA en bedrijfs- software	Totaal
Historische aanschaf waarde	18 896	4 584	3 399	2 684	29 563
Cumulatieve afschrijving	9 069	3 907	1 061	2 605	16 642
Boekwaarde 01-01-1999	9 827	677	2 338	79	12 921
Mutaties 1999:					
– investeringen	8 346	1 980	0	252	10 578
– afschrijvingen	3 745	742 33	0	105	4 922
Totaal mutaties	4 601	1 238	330	– 147	5 656
Aanschafprijs	27 242	6 564	3 399	2 936	40 141
Cumulatieve afschrijvingen	12 814	4 649	1 391	2 710	21 564
Boekwaarde 31-12-1999	14 428	1 915	2 00	8 226	18 577
Afschrijvingstermijn	5 jaar	3 jaar	10 jaar	3 jaar	

Onderhanden werk

Tabel 3: (bedragen x f 1 000)

ISP zwolse variant	84
Werkgroep Caso	110
Totaal	194

Het gaat om nieuwe werkzaamheden waarvoor wel een offerte is uitgestuurd, maar waar is overeengekomen dat de afwikkeling zal worden meegenomen in onderhandelingen over reeds ingediende/aangekondigde claims in 2000. Zodra in 2000 overeenstemming wordt bereikt over de offertes, worden deze geactiveerde kosten ten laste van de baten gebracht.

Debiteuren

Tabel 4 (bedragen x f 1 miljoen)

Langlopend;	
– kaskorting 1999	3 000
– flankerend beleid	910
– vakantiegeld personeel	1 491
– IZK personeel	476
Kortlopend:	
– kaskorting 1999	1 000
– Participatiefonds	1 257
– onderwijsnummer	1 230
– flankerend beleid	900
– telling landelijke organen	257
– servicepunt	60
– PM ICT beleidsterrein 26	57
– overige vorderingen	34
Totaal	10 672

De vordering flankerend beleid houdt verband met de in 1994 getroffen voorziening voor de uitgaven die het beleid inzake de decentralisatie van de huisvesting met zich meebrengt.

Het afgelopen jaar is CFI gevraagd om voor de tekorten in de apparaatskostenbudgetten van het bestuursdepartement een bijdrage te leveren ter grootte van f 4,0 miljoen in de vorm van een kaskorting. Dit bedrag zal de komende vier jaar in termijnen van f 1,0 miljoen worden terugbetaald door het bestuursdepartement.

Voor het project onderwijsnummer krijgt CFI de gemaakte kosten over 1999 tot een maximum van het bedrag dat is opgenomen als vordering vergoed. De vordering op het bestuursdepartement voor «telling landelijke organen» en «PM ict beleidsterrein 26» betreffen reeds gehonoreerde offertes, die in 2000 zullen worden verrekend met CFI.

Vooruitbetaalde kosten

Conform het 3-jarige contract met Roccade betaalt CFI voor de duur van de contractperiode een bedrag vooruit voor incidenteel te leveren diensten. Het bovenstaande bedrag heeft betrekking op de resterende looptijd van 1,5 jaar. Hiernaast zijn vooruitbetaalde kosten voor cursussen voor personeel opgenomen.

Liquide middelen

Dit is het saldo van de rekening-courant van f 1,6 miljoen bij de rijkshoofd-boekhouding en het saldo van de kas (inclusief waardebonden). De mutatie in liquide middelen ten opzichte van 1998 wordt grotendeels veroorzaakt door de sterk afgenomen crediteurenpositie.

Passiva

In de miljoenennota 2000 is de wijziging van de financiering van agentschappen beschreven (paragraaf 5.5). Deze wijziging is vastgelegd in de regeling «Vermogensvoorschriften agentschappen 2000». De financiering van het agentschap CFI wordt gewijzigd op basis van de in deze verantwoording gepresenteerde balanscijfers per 31 december 1999. CFI zal in 2000 de boekwaarde van de vaste activa afrekenen met het moederministerie. De financiering zal plaatsvinden met de leenfaciliteit, waarbij rekening wordt gehouden met de omvang van het langlopend vreemd vermogen per 31 december 1999. Een raming van de consequenties is verwerkt in de begroting 2000. De definitieve cijfers van de afrekening op basis van de financiële verantwoording 1999 worden verwerkt in de eerste suppletore begroting 2000.

Algemene reserve

Tabel 5: (bedragen x f 1 000)

Stand per 1 januari 1999	11 790
Investeringsbijdrage bestuursdepartement	1 153
Vrijval bestemmingsreserve opleiding	452
Stand 31 december 1999	13 395

Conform de voorschriften zijn de investeringsbijdragen voor BROOWO en Datawarehouse HBO toegevoegd aan het eigen vermogen.

Bestemmingsreserve

Tabel 6: (bedragen x f 1 000)

	31-12-1998	Afwikkeling resultaat 1998	Vrijval reserve ten gunste van eigen vermogen	31-12-1999
Bestemmingsreserve opleidingen	1 154	- 702	- 452	0
Bestemmingsreserve projecten	900	- 900	0	0
Bestemmingsreserve Gefis	5 000	- 799		4 201
Stand 31 december 1999	7 054	- 2 401	- 452	4 201

Ultimo 1999 heeft CFI het resterende bedrag van de bestemmingsreserve opleidingen laten vrijvallen ten gunste van het eigen vermogen in verband met noodzakelijke uitgaven aan opleidingen van informatiseringspersoneel.

Voorzieningen

Tabel 7: (bedragen x f 1 000)

	01-01-1999	Onttrekkingen	Dotaties	31-12-1999
Flankerend beleid	3 126	877		2 249
Wachtgeleden	977	1 792	2 850	2 035
Nazorg Infra	219	219		0
Loonkostensubsidies	189	191	2	0
Onderhoud			300	300
Stand 31 december 1999	4 511	3 079	3 152	4 584

Crediteuren

Tabel 8: (bedragen x f 1 000)

Rocade	2 394
Personeel	1 958
Externe dienstverleners	1 611
Overige crediteuren	1 247
Totaal	7 210

Dit zijn nog te betalen facturen voor diensten die verleend zijn in 1999. De sterke afname van het crediteurensaldo in het verslagjaar ten opzichte van 1998 wordt veroorzaakt door het terugdringen van de doorlooptijd in de afhandeling van openstaande facturen. Onder de post personeel valt vakantiegeld en de interimregeling ziektekostenverzekering (IZK).

Tabel 9: (bedragen x f 1 000)

IPTO	770
Euro/millennium	233
WRFO deel 4	560
Pilot bekostiging studiepunten	175
Overig	7
Realisatie 1999	1 745

CFI heeft in 1999 baten ontvangen voor majeure implementatieprojecten, terwijl de kosten voor de activiteiten waarvoor de baten zijn ontvangen over het boekjaar heen lopen.

Nog te betalen

Het gaat om geboekte kosten, waarvoor nog geen facturen zijn ontvangen.

2. Rekening van baten en lasten 1999

Tabel 10: (bedragen x f 1 000)

	Oorspronkelijke begroting 1999	1e suppletore wet	Realisatie 1999	Slotwetmutaties t.o.v. begroting 1999
Baten				
Bestuursdepartement	87 465	87 465	103 530	16 065
opbrengst werken voor derden	2 600	2 600		700
Participatiefonds			2 458	
Opbrengst derden			730	
Informatievoorziening			112	
Bijzondere baten			679	679
Rente	300	300	40	- 260
Totaal baten	90 365	90 365	107 549	17 184
Lasten				
personele lasten	47 100	47 100		
- vast personeel			40 769	
- tijdelijk personeel			12 082	
- overige lasten			2 617	
Subtotaal personele lasten	47 100	47 100	55 468	8 368
Materiële lasten	37 765	37 765		
- externen			11 561	
- automatisering			29 018	
- overige materiële lasten			4 824	
Subtotaal materiële lasten	37 765	37 765	45 403	7 638
Afschrijvingen	5 500	5 500	4 922	- 578
Dotaties voorzieningen				
- nazorg Infra			2 850	
- wachtgelden			302	
- overige dotaties				
Subtotaal dotaties voorzieningen			3 152	3 152
Totale lasten	90 365	90 365	108 945	18 580
Verschil tussen baten en lasten			- 1 396	

2.1 Toelichting op de individuele posten uit de rekening van baten en lasten

Baten

De afwijking tussen de stand in de oorspronkelijke begroting 1999 en de gerealiseerde baten wordt veroorzaakt door vier categorieën mutaties; technische mutaties (vooral prijs/salarismaatregelen en taakstelling 1998), mutaties in de orderportefeuille van CFI (zoals bijvoorbeeld een aanvullende bijdrage in de kosten van BRIN/BROI, monitoring huisvestingsgegevens en een overdracht van werkzaamheden tussen CFI en FacB), bijdragen in de kosten van majeure implementatieprojecten en baten, waarbij de ontvangst niet in dezelfde periode plaatsvindt als dat onderliggende kosten worden gemaakt (vooruitontvangen baten).

Opbrengst bestuursdepartement

Tabel 11: (bedragen x f 1 000)

Oorspronkelijke begroting 1999	87 465
Technische mutaties	5 365
Mutaties in orderportefeuille	- 742
Bijdrage in majeure implementatieprojecten	12 930
Saldo vooruit ontvangen baten	- 1 488
Realisatie 1999	103 530

Het agentschap CFI voert een financiële administratie op basis van het baten en lasten stelsel, het bestuursdepartement daarentegen voert een administratie op basis van het kasstelsel. Door deze andere uitgangspositie verschilt het totaal van de baten in 1999 van de uitgaven aan CFI in de apparaatskostenbegroting van het ministerie OCenW. Het verschil tussen de baten van CFI en de uitgaven van het bestuursdepartement is te herleiden tot technische mutaties, ontvangsten die voor CFI geen baten zijn, de kaskorting en baten waarvoor geldt dat het realisatiemoment van onderliggende kosten niet overeenkomt met de periode waarin de baten zijn/worden ontvangen.

Aansluiting OCenW – CFI

Tabel 12: (bedragen x f 1 000)

Baten bestuursdepartement	103 530
Technische mutaties	2 913
Kaskorting	- 2 600
Mutaties matching kosten met baten	1 474
Kasstroom OCenW	105 317

Bijzondere baten

De forse stijging van de bijzondere baten in 1999 ten opzichte van 1998 kan worden verklaard door een te hoge raming van «nog te betalen 1998». Deze schattingsfout houdt verband met een zeer hoge post crediteuren en nog te betalen in 1998 (f 19,2 miljoen). In 1999 is gebleken dat gemiddeld 3,5% van het bedrag op deze posten niet heeft geleid tot betaling.

Personele lasten

De personele lasten in 1999 zijn op een vergelijkbaar niveau als deze in 1998 waren. Een reductie is bewerkstelligd op de post tijdelijk personeel. Een stijging op de post vast personeel loopt in gelijke tred met de meer-kosten veroorzaakt door de salarismaatregel. Vergeleken met de rijksbegroting 1999 zijn de gerealiseerde personele

kosten circa f 8,4 miljoen hoger. Dit wordt veroorzaakt omdat CFI ten opzichte van de raming in de rijksbegroting meerwerk heeft uitgevoerd.

Materiële lasten

Tabel 13: (bedragen x f 1 000)

Externen	11 561
Automatisering	29 018
Overige materiële lasten	4 824
Totaal materiële lasten	45 403

In 1999 is voor de uitvoering van majeure veranderingsprojecten een groter beroep gedaan op externe ondersteuning, dan was geraamd in de rijksbegroting. De stijging in kosten komt overeen met de additionele baten die CFI heeft ontvangen voor het meerwerk.

De automatiseringskosten en overige materiële lasten vertonen, na correctie voor prijsbijstelling, een gelijke tred met 1998.

Dotaties voorzieningen

Tabel 14: (bedragen x f 1 000)

Nazorg Infra	0
Wachtgelden	2 850
Overige voorzieningen	302
Totaal dotatie voorzieningen	3 152

CFI heeft in 1999 f 2,85 miljoen aan de voorziening wachtgeld gedoteerd om de voorziening gelijke tred te laten houden met de verplichting (toekomstige uitgaven). CFI heeft in 1999 een voorziening onderhoud opgevoerd. Het betreft hier een geschil over tarieven op een lopend onderhoudscontract. CFI zal vermoedelijk geconfronteerd worden met meerkosten waarvan tijdstip en hoogte nog niet bekend zijn. De voorziening dient ter afdekking van dit risico.

Oorzaken negatief resultaat

Het negatieve exploitatiesaldo bedraagt f 1 396 000.

Het tekort op de exploitatie wordt veroorzaakt door uitgaven voor onderzoek naar de vervanging van GEFIS (f 1 457 857). Dekking vindt plaats uit de bestemmingsreserve.

Dekking exploitatietekort

De bestemmingsreserve GEFIS wordt aangewend ter dekking van het tekort van f 1 396 000.

3. Rekening van kapitaaluitgaven en -ontvangsten 1999

Tabel 15: (bedragen x f 1 000)

	Vastge- stelde begroting	1e suppletore begroting	Realisaties 1999	Slotwet- mutaties
Totaal kapitaaluitgaven	9 465		10 584	1 119
Uitgave onroerende goederen				
Uitgaven overige kapitaalgoederen	9 465		10 584	
Aflossingen				
Totaal kapitaalontvangsten¹	5 500		1 153	- 4 347
Afschrijvingen	5 500			
Investeringsbijdrage			1 153	

¹ In de vastgestelde begroting zijn de afschrijvingen begrepen onder kapitaalontvangsten. Omdat dit een minder juiste presentatie is, zijn in de kolom realisatie de afschrijvingen niet meer begrepen.

4. Kasstroomoverzicht 1999

Tabel 16: kasstroomoverzicht (bedragen x f 1 000)

Liquide middelen per 1 januari 1999				18 692
1a saldo van baten en lasten			- 1 396	
1 b gecorrigeerd voor afschrijvingen			4 922	
1c gecorrigeerd voor mutaties voorzieningen			73	
1d gecorrigeerd voor mutaties in werkkapitaal			- 11 226	
1 kasstroom uit operationele activiteiten				- 7 627
2a investeringen: uitgaven onroerende zaken				
2b investeringen: uitgaven overige kapitaalgoederen			10 578	
2c gecorrigeerd voor desinvesteringen				
2 kasstroom uit investeringsactiviteiten				- 10 578
3a opname leningen van moederdepartement				
3b investeringsbijdrage departement			1 153	
3 netto kasstroom uit financieringsactiviteiten				1 153
Liquide middelen per 31 december 1999				1 640

Toelichting op het kasstroomoverzicht

De mutatie in de liquide middelen wordt voornamelijk veroorzaakt door het hoge investeringsniveau en terugdringing van het crediteurensaldo en een stijging van het debiteurensaldo in verband met de kaskorting. Het hoge investeringsniveau wordt veroorzaakt doordat CFI haar achterstand op het gebied van vervangings- en nieuwbouwinvesteringen inloopt.

5. Kwaliteit van de productcategorieën

Tabel 17: Prestatie-indicatoren

Te leveren productcategorie	Prestatie-indicator	Doel 1999	Realisatie 1998	Realisatie 1999	Doel 2000
Uitvoering van regelingen: Reguliere vergoedingen, aanvullende vergoedingen en niet bekostigings- beslissingen	Tijdig afgehandelde beslissingen.	100%	97%	96%	
Informatievoorziening: Aan het onderwijsveld	Verloren bezwaarschriften	0,35%	0,47%	niet gemeten	p.m.
	Aantal afhakers	< 10%	10%	8%	< 10%
	Tijdig afgehandelde telefoonge- sprekken	> 95%	95%	95%	> 95%
Aan ministerie	Tijdig afgehandelde informatie- brieven	100%	70%	88%	100%
	Tijdige levering conform protocol- len	95%	87%	96 %	95%

Te leveren productcategorie	Prestatie-indicator	Doel 1999	Realisatie 1998	Realisatie 1999	Doel 2000
Overige productcategorieën	Positieve managementletter Het werken voor tweeden en/ of derden moet nut en/of toege- voegde waarde hebben voor de minister van OCenW als primaire opdrachtgever, kan alleen als nevenproduct van een bij CFI belegde taak, en mag niet concurrentievervalsend zijn.	Ja Ja	Ja Ja	Ja Ja	Ja n.v.t.

5.1 Toelichting op kwaliteit prestatie-indicatoren

De indicator «verloren bezwaarschriften» wordt vanwege de gewijzigde procesgang bij het instellen van een beroep, opnieuw gedefinieerd en wordt vanaf 2000 toegepast. De indicator «werken voor tweeden en derden enzovoort» wordt vanaf het jaar 2000 niet meer opgenomen omdat er in feite geen sprake is van een prestatie-indicator maar van een voorwaarde waaraan CFI moet voldoen. Deze voorwaarde blijft uiteraard wel van kracht.

Tabel 18 Kengetallen over volumes en kosten agentschapsproducten

Agentschapsproducten	Realisatie 1999		Begroting 1999		Realisatie 1998	
	Kosten	Volume	Kosten	Volume	Kosten	Volume
Reguliere bekostiging	56 768		44 600		48 692	
– beschikkingen		43 963				
– correspondentie		1 545		7 500		6 307
– regelingen						
Niet-reguliere bekostiging	18 561		11 100		18 595	
– beschikkingen		54 307				
– correspondentie		2 178	1 800		1 682	
– regelingen						
Niet-bekostigingsbeslissingen	12 464		15 500		13 379	
– beschikkingen		7 690				
– regelingen		163				
– beroepen		149	350	263		
– bezwaren		747		1 600		1 819
– correspondentie		5 403		700		420
Informatievoorziening bestuursde- partement	5 372		8 800		5 722	
– leveringen		699				
Informatievoorziening veld	9 348		3 300		9 739	
– telefoongesprekken		75 003		85 000		82 559
– gele katernen		31		45		39
Informatievoorziening derden	3 116		3 900		3 068	
– leveringen		600		400		295
Uitvoering regelingen derden	2 457		2 400		2 400	
– instroomtoetsen		2 712		3 750		3 364
– bezwaarschriften		168		150		236
– correspondentie		100		400		97
Comptabele functie APK bestuurs- departement	860		800		935	
– betalingen		40 693		40 000		43 955
Totale kosten	108 945		90 400		102 530	

Toelichting

Enkele kengetallen die in deze tabel zijn opgenomen verschillen met de begroting 1999. CFI meet geen aangegane verplichtingen meer. CFI heeft begin 1999 de definiëring van haar kostendragers aangepast in het streven de presentatie van zuivere output zichtbaar te maken. De relatief grote afwijking onder het agentschapsproduct reguliere bekosti-

ging wordt veroorzaakt door de implementatiekosten van nieuwe regelgeving voor het PO-veld (WPO) en het BVE-veld (WEB).

Relatief grote afwijkingen met de begroting 1999 van de kosten voor de agentschapproducten informatievoorziening veld en informatievoorziening bestuursdepartement zijn te verklaren als verschuivings-effecten, die zijn ontstaan na de opmaak van de begroting 1999, maar reeds in de realisatie 1998 naar voren zijn gekomen.

1. Inleiding

Er is in 1999 veel gebeurd binnen de Rijksarchiefdienst (RAD). Tal van ontwikkelingen hebben ervoor gezorgd dat de RAD fundamenteel is gewijzigd.

De belangrijkste ontwikkeling binnen de RAD is de bestuurlijke vernieuwing. Nadat in 1998 door fusie van de gemeentelijke foto- en archiefdienst van Utrecht en het rijksarchief Utrecht, het openbaar lichaam «Het Utrechts Archief» tot stand is gekomen, zijn in 1999 de voorbereidingen getroffen voor soortgelijke fusies in alle provincies. Met de fusies wordt beoogd een grotere slagkracht voor de afzonderlijke instellingen te creëren. Het is gebleken dat de huidige instellingen te kleinschalig zijn om de ambities met betrekking tot een groter en breder publiek te kunnen realiseren.

De voorbereidingen met betrekking tot Zeeland, Groningen en Overijssel zijn zover gevorderd, dat een fusie in 2000 plaats zal vinden. Het totale traject van bestuurlijke vernieuwing zal naar verwachting vier jaar duren.

De fusies worden aangestuurd door een projectgroep, waarin de RAD gezamenlijk met de Directie Cultureel Erfgoed van OCenW optrekt. In 1999 is door hen een beleids- en financieel kader vormgegeven, waarbinnen de rijksarchieven in de provincie zich kunnen ontwikkelen tot regionale historische centra. Parallel hieraan is in het verslagjaar gestart met de ontwikkeling van Het Nationaal Archief. Het Algemeen Rijksarchief vormt hiervoor de basis. Een strategienota over Het Nationaal Archief zal in het voorjaar 2000 het licht zien.

De consequentie van dit beleid is dat de Rijksarchiefdienst in de huidige vorm zal verdwijnen. Centrale taken (ondergebracht bij de concerndiensten van de RAD) zullen «verdampen»; taken worden minder c.q. overgeheveld naar respectievelijk dearchieven in de provincie, het Nationaal Archief en het ministerie van OCenW.

Als opmaat voor de vorming van de regionale historische centra is in 1999 een verdere financiële- en organisatorische verzelfstandiging van dearchieven vormgegeven. De (financiële) aansturing is aangepast van een input gerichte benadering naar een output gerichte benadering. Sturing en verantwoording vindt veel meer op hoofdlijnen plaats; taken en verantwoordelijkheden zijn gedecentraliseerd. Per 1 januari 2000 is een zgn. lumpsum financiering voor dearchieven in de provincie geïntroduceerd. Hiermee kunnen zowel de reeds verzelfstandigdearchieven (Utrecht en binnenkort Zeeland, Groningen en Overijssel) als de rijksarchieven binnen de RAD met gelijke uitgangspunten voor hun apparaatskosten gefinancierd worden.

Financieel resultaat

De RAD heeft 1999 afgesloten met een tekort van iets meer dan f 960 000,-. Daarmee is de RAD er in geslaagd om het (structurele) tekort van ongeveer f 2 miljoen te halveren. Het doel om in begrotingsjaar 2000 een sluitende begroting te hebben, komt met dit resultaat in het bereik, temeer omdat het verlies over 1999 kleiner is dan de incidentele posten in 1999.

Als opmaat voor de verzelfstandiging van dearchieven in de provincie, is er voor gekozen om in 1999 alle incurante activa af te schrijven. Het betreft inventaris die bij de vorming van het agentschap in 1996 is geactiveerd, maar geen economische waarde meer hebben. Dit lijdt tot een bijzondere last van f 3,4 miljoen. Deze wordt gefinancierd met de voorziening van f 2,1 miljoen die hiervoor in 1998 is gevormd, en middelen (totaal f 1 miljoen) die zijn vrijgemaakt binnen de RAD-begroting van 1999.

Daarnaast heeft er bij het Algemeen Rijksarchief een éénmalige afboeking van ruim f 530 000,- plaatsgevonden op het «onderhanden werk». In de projectadministratie bleken ten onrechte kosten (uit voorgaande jaren) geactiveerd. Normaliter hadden deze moeten leiden tot kosten in voorgaande boekjaren. Ook een aantal andere incidentele lasten (bijvoorbeeld naheffingen huisvesting RA-Groningen, en de opheffing van de SAP, hebben aan het verlies bijgedragen.

Verantwoording 1999

In de volgende paragrafen legt de RAD verantwoording af. Deze ziet er op onderdelen anders uit dan in voorgaande jaren. Het proces van bestuurlijke vernieuwing heeft zeer grote invloed op de financiële huishouding de RAD. De structuur en wijze van kostentoedeling zijn aangepast. Hierdoor zijn de cijfers van 1999 op onderdelen moeilijk te vergelijken met de cijfers van 1998.

In dit jaarverslag is een aanzet gegeven om de aanbevelingen uit «de evaluatie van het agentschap» verder in te vullen. Door specifiekere kostentoerekening hebben de kengetallen aan kwaliteit gewonnen, en is door de ontvlechting van budgetten meer zicht op de feitelijke apparaatsgelden c.q. «kostprijzen» van de afzonderlijke archieven.

De prestatiegegevens en kengetallen van het Utrechts Archief worden in deze financiële verantwoording niet meegenomen. Het Utrechts Archief kent een andere verantwoordingscyclus. Zij presenteren eind maart hun jaarverslag. Zij ontvangen vooralsnog wel hun rijksbijdrage via de RAD. In de navolgende cijfers is deze bijdrage echter als 1-post opgenomen.

2. Verantwoording activiteiten RAD 1999

2.1 De archieven

De RAD kent een decentrale organisatiestructuur. Elke provinciehoofdstad heeft een rijksarchief, dat qua functioneren geheel zelfstandig het beleid van de staatssecretaris van Cultuur tot uitvoer brengt. Qua organisatie en omvang zijn de archieven op hoofdlijnen gelijk. Gemiddeld genomen heeft een archief in de provincie een collectie van 11 kilometer en een personeelsbestand van ongeveer 20 vaste medewerkers. Het Algemeen Rijksarchief heeft bijna een 8x zo grote collectie en ongeveer 110 vaste medewerkers. Flevoland is daarentegen met 3 medewerkers en 1 km een klein archief.

Tabel 1: Besteding per proces (bedragen x f 1)

	Formatie 1999		Realisatie 1999	Tijdsverd.1998	Realisatie 1998
Archieven					
Publieksdiensten	114,9	31%	21 765 197	36%	10 702 239
Beheer & behoud	67,9	18%	14 646 538	18%	6 608 344
Overige act. & overhead archieven	140,9	37%	2 947 078	45%	34 771 286
Subtotaal archieven	323,7	86%	39 358 813	99%	52 081 869
Programma's en centrale diensten					
Pivot	19,4	5%	1 482 873		
Deltaplan & mat. Behoud	2,0	1%	2 312 449		
Informatie- en communicatietechnologie	7,1	2%	2 422 023		
Overig	3,7	1%	931 304		
Programma's	32,3	9%	7 148 649	0%	0
Centrale diensten	17,4	5%	7 860 889	0%	0
Inspectie	2,8	1%	511 086	1%	428 343
Subtotaal programma's en centrale diensten	52,5	14%	15 520 624	0,0	428 343
Programma's en centrale diensten	376,2	100%	54 879 436	100%	52 510 212

De financiële organisatie van een archief is ingericht rond de hoofdprocessen. Er zijn er twee te onderscheiden: Dienstverlening en Beheer van de collectie. Een subproces van de dienstverlening is het toegankelijk maken; het is de schakel tussen beheer en dienstverlening; archieven worden dusdanig bewerkt dat zij voor een breder publiek (digitaal) beschikbaar komen.

Naast de twee primaire hoofdprocessen zijn een aantal overige processen, zoals (zakelijke) dienstverlening, projecten en overhead, te onderscheiden.

Kengetallen en toelichting tabel 1

Het accent van de tijdsverdeling ligt bij de publieksdiensten (31%)

Daarvan wordt de helft besteed aan de dienstverlening in en rond de studiezalen, de rest wordt besteed aan het toegankelijk maken van de collectie en publieksgerichte activiteiten zoals educatie. Het aandeel overhead is ten opzichte van 1998 iets afgenomen (37% in de archieven, 5% concern), maar blijft relatief hoog. De fusies zijn erop gericht hier verandering in aan te brengen.

De totale bezetting van de RAD is uitgekomen op 376 fte; binnen de archieven is 324 fte werkzaam. Er is ongeveer 480 duizend uur besteed aan de primaire processen; dit is een productiviteit van gemiddeld 1480 uur: = 71%. Andere belangrijke kengetallen op gebied van formatie en personeel zijn:

Tabel 2 Formatie en personeel

Totale formatie	376 fte	
Vaste formatie	318 fte	
Tijdelijke formatie	58 fte	waarvan 31 fte op contract; 27 daarvan via uitzendwerk
Formatie in archieven	324 fte	+ 19 fte toegerekend aan Pivot
Aantal wachtgelders	13	
Ziekteverzuim	7,5%	8,2% incl. zwangerschap/bevallingsverlof

2.2 Besteding RAD op hoofdlijnen per proces

De totale apparaatskosten 1999 voor de elf archieven bedroegen f 39,4 miljoen. Toerekening aan de processen van de RAD leidt ertoe dat 55% wordt besteed aan dienstverlening, 37% aan beheer en behoud van de collectie en 8% aan overige activiteiten, waar onder zakelijke dienstverlening.

Naast de apparaatgelden voor de archieven werkt de RAD intern met programmagelden. Veelal betreft dit het distribueren van, door het departement geormerkte gelden, aan de archieven of de concerndiensten. Het totaal aan programma- en centrale middelen bedroeg in 1999 totaal f 15,5 miljoen. f 7,1 miljoen wordt besteed aan projecten (Pivot, ict, deltaplan), f 7,9 miljoen aan centrale uitgaven (concernkosten en bijdrage RHC's) en f 0,5 miljoen aan de inspectie. In de navolgende paragrafen zullen deze kosten verder worden toegelicht.

2.3 Publieksfunctie

Internet

De RAD biedt als belangrijkste component in de digitale dienstverlening, een toegang tot de archieven via de website. De Rijksarchiefdienst ontwikkelt de site www.archief.nl.

Naast de algemene informatie over de RAD zijn tal van sites en databases hiervandaan te benaderen. Zo is Gen-lias (de digitale sleutel tot de familiegeschiedenis) in 1999 in productie gegaan. Ook de meeste archieven in de provincie hebben zich digitaal gemanifesteerd, veelal met eigen sites en publicaties op het net.

Dat digitale dienstverlening de toekomst heeft bewijzen de bezoekersaantallen. Hoewel de kwaliteit van de cijfers nog niet optimaal is (omdat lang niet overal tellers zijn geplaatst) zijn de indicatieve cijfers zeer florissant. In 1999 zijn de diverse internet sites van de archieven 560 000 keer geraadpleegd. Een verviervoudiging ten opzichte van vorig jaar.

Studiezaal

Sinds 1998 kennen de aantallen bezoeken een licht dalende lijn, terwijl het aantal bezoekers nagenoeg stabiel is. Een mogelijke oorzaak kan gezocht worden in de genealogische hoek. Door het operationeel worden van de website en Gen-lias is er een betere voorbereiding mogelijk, waardoor bezoekers minder vaak naar een archief komen. Gemiddeld komt dezelfde persoon 3,8 keer bij een archief langs. In voorgaande jaren lag dit een fractie hoger.

3. Kengetallen

Tabel 3: Bezoekersaantallen

	1999		1998	1997
- Bezoeken	133 839	waarvan 22% bij ARA	136 286	137 266
- Bezoekers	35 167	waarvan 21% bij ARA	35 080	34 385
- Bezoek per bezoeker	3,8	bij ARA 3,9	3,9	4,0
- Aanvragen uit depot	213 495	waarvan 36% bij ARA	226 387	
- Gemiddeld per bezoeker	1,6	bij ARA 2,6	1,7	
- Aantal openingsuren	21 080		21 603	
- Gemid aantal bezoekers/uur	6,3	waarvan 14,6 bij ARA	6,3	
- Kosten per bezoek (x f 1,-)	410		385	

Een bezoeker vraagt gemiddeld 1,6 stukken op uit het depot. Veel bezoekers komen echter voor raadpleging van genealogische bronnen, die verfilmd in de studiezaal aanwezig zijn. Over deze raadplegingen worden geen cijfers bijgehouden. Opvallend is echter dat bij het ARA het aantal depotaanvragen fors hoger is. Ondermeer de aard van de collectie van het ARA ligt hieraan ten grondslag.

Over de gehele linie van archieven zijn de openingsuren toegenomen door verruiming van de avond- en zaterdagopenstelling. De terugval in het aantal uren is veroorzaakt door de sluiting van het rijksarchief Zeeland

(met drie maanden) in verband met de verhuizing. Het gemiddeld aantal bezoekers per uur ligt ongeveer op 6,3.

Educatieve en promotionele projecten

Onder dit proces worden activiteiten ontplooid als cursussen (genealogie en paleografie), rondleidingen, open dagen, studiedagen en activiteiten gericht op scholen. Met betrekking tot het laatste is in 1999 het programma «Archief in de klas» verder ontwikkeld.

Het bereik met de educatieve en promotionele activiteiten is in de navolgende tabel weergegeven:

Tabel 4: Bereik educatieve en promotionele activiteiten

	1999	1998
Aantal cursussen	121	75
Aantal deelnemers	1 732	1 823
Gemiddeld	p/cursus 14	p/cursus 24
Deelnemers rondleidingen	4 480	4 555
Bezoekers open dagen	4 093	8 593

Het blijkt dat open dagen met grote interesse worden bezocht; 4100 bezoekers zijn het resultaat van vier open dagen in vier archieven.

Beheer en behoud

Onder materieel beheer worden tal van activiteiten uitgevoerd. De grootste aandacht gaat uit naar het voltooiën van het Deltaplan. Er is in 1999 ruim 10 kilometer verpakt. In 2000 zal het verpakingsproject worden afgerond. De meeste archieven in de provincie zullen dan hun werkvoorraad hebben teruggebracht tot enkele honderden meters.

Binnen het ARA is de werkvoorraad groter. De doelstelling om in 2000 het verpakken af te ronden zal niet worden gehaald. Er vindt momenteel een heroriëntatie plaats op de prioritering van alle behoudsactiviteiten. Aan personele middelen wordt binnen de archieven ongeveer f 3 miljoen aan het deltaplan uitgegeven. Op centraal niveau komt daar ruim f 2,3 miljoen bij.

In verfilming van bestanden wordt om budgettaire redenen veel minder geïnvesteerd dan gewenst, ongeveer f 0,6 miljoen.

Tabel 5: Beheer en onderhoud

	1999	1998
Niet raadpleegbaar	5,1 km	
Verpakte meters archief	10 411	11 214
Stand reeds verpakt	115 km	105 km
Werkvoorraad	48 km	waarvan 38 bij het ARA
Totale collectie	183,8 km	178,8 km
Opslagcapaciteit	280 km	270 km
Verhuurd aan derden	31,8 km	25,0 km
Bezettingsgraad	77%	75%
Bezettingsgraad eigen collectie	65%	66%
Opbrengsten depot verhuur	f 1 146 000,=	gemiddeld f 36,= per strekkende meter

De RAD beschikt, met de in gebruik name van het nieuwe onderkomen van het Zeeuw Archief, over een opslag capaciteit van 280 kilometer archief (excl. hulpdepot in Schaarsbergen). 65% wordt benut voor de eigen collectie; 12% is verhuurd. Het beleid is er op gericht dat de onbenutte ruimte wordt verhuurd, waardoor de inkomsten (in 1999 ruim f 1,1 miljoen) kunnen groeien.

Relatiebeheer en collectievorming

Centraal in het relatiebeheer en de collectievorming staat het project Pivot. Het saldo van baten en lasten van Pivot bedroeg ongeveer f 1,5 miljoen. De totale uitgaven bedroegen iets meer dan f 1,7 miljoen, voornamelijk personele lasten (65%), direct materiaal verbruik (10%) en huis- en organisatiekosten (25%). Aan projectinkomsten is f 0,2 miljoen gerealiseerd.

Daarbovenop is een voorziening van f 575 000,- getroffen. Deze voorziening is nodig om het Pivot, dat na 2000 afloopt, budgettair neutraal in de staande organisatie in te bedden. De incidentele financiering loopt tot eind 2000, daarna zullen de Pivot activiteiten gefinancierd moeten worden uit de structurele middelen die in het kader van de overdracht meekomen. Eind 1999 waren een 6-tal overdrachten gerealiseerd. De planning geeft aan dat de 14 overdrachten pas volledig in 2004/2005 zullen zijn gerealiseerd. Het hiaat in de financiering, geraamd op f 1,5 miljoen, wordt gedekt met de voorziening die is getroffen. Eind 1998 is reeds f 317 000,- in een bestemmingsreserve opgenomen. Tezamen met de voorziening van 1999 is f 892 000,- voor de afwikkeling van Pivot beschikbaar. In 2000 is een dotatie van ongeveer f 600 000,- begroot.

Naast de instroom van archieven uit de rijksadministratie, vindt er aanwas van de collectie plaats in de vorm van particuliere archieven. Een belangrijk instrument voor de verdere collectievorming is het definiëren van een collectieprofiel. Een aantal archieven heeft het afgelopen jaar hier aandacht aan besteed.

De instroom van nieuwe archieven is achtergebleven bij de verwachtingen. In het beleidsplan *De muren geslecht* is uitgegaan van een netto instroom van 6,5 km per jaar. In 1998 3,3 kilometer en in 1999 is de instroom 5 kilometer geweest.

4. Financiële Verantwoording

4.1 Exploitatie rekening op hoofdlijnen

De oorspronkelijk vastgestelde agentschapbegroting van de RAD bedroeg f 44,1 miljoen. Te splitsen in de bijdragen van het departement (f 40,1 miljoen) en f 4 miljoen inkomsten van derden.

Naast de agentschapbegroting hanteert de RAD een interne begroting (bestedingenplan). Daarin zijn (meer actueel) de baten en lasten opgenomen. Ter vergelijking is deze in de onderstaande tabel opgenomen.

Tabel 6: Rekening op hoofdlijnen (bedragen x f 1)

	Begroting 1999	Slotwet mutaties	Realisatie 1999	Bestedingsplan 1999	Realisatie 1998
Baten					
Bijdrage OCenW	40 084 000	4 931 875	45 015 875	45 474 970	43 880 970
Baten dienstverlening	4 000 000	173 422	4 173 422	2 758 497	5 414 458
Bijzondere baten	0	4 616 394	4 616 394	4 467 805	890 120
Rente	0	110 220	110 220		
Totaal baten	44 084 000	9 831 910	53 915 910	52 701 272	50 185 548
Lasten					
Apparaatskosten archieven & CD	44 084 000	48 175	44 132 175	44 725 210	52 510 212
Programma's/projecten (centraal)	0	7 148 649	7 148 649	4 679 730	0
Concern uitgaven	0	3 598 712	3 598 612	3 294 382	0
Totale lasten	44 084 000	10 795 436	54 879 436	52 699 322	52 510 212
Saldo van baten en lasten	0	- 963 526	- 963 526	1 950	- 2 324 664

De totale bestedingsruimte van de RAD was in 1999 krap f 54 miljoen; f 10 miljoen meer dan in de agentschapbegroting was aangegeven. De bijdrage van het departement is f 4,9 miljoen hoger uitgevallen dan begroot (zie toelichting baten).

Aan bijzondere baten is in 1999 een bedrag van f 4,6 miljoen gerealiseerd. Het grootste deel (f 4 miljoen) is een vrijval uit voorzieningen. De overige baten bestaan voornamelijk uit subsidies en eenmalige bijdragen van derden aan projecten.

De archieven in de provincie hebben samen f 4,2 miljoen aan inkomsten gegenereerd. Dit is hoger dan in de begroting van uit was gegaan. Een groot deel van deze inkomsten bestaan uit subsidies en projectfinancieringen.

De totale lasten van de RAD bedroegen f 54,9 miljoen gulden. Dit resulteert in een tekort op de exploitatie van f 963 000,-. Incidentele posten hebben tot dit resultaat geleid (zie inleiding).

4.2 Toelichting op de baten

De baten van de Rijksarchiefdienst bestaan uit drie componenten: de bijdrage van OCenW voor de apparaatskosten / incidentele projecten, geormerkte programmagelden en baten van derden.

Bijdrage moederdepartement

De oorspronkelijke bijdrage van het departement is vastgesteld op f 40 084 000,-. In de loop van het jaar is de bijdrage verhoogd tot f 45 015 875,-. De verhoging is voor f 1,18 miljoen structureel in de vorm van algemene prijscompensatie voor lonen en inflatie, en voor ruim f 3,75 miljoen incidenteel, zijnde bijdragen voor specifieke projecten en activiteiten.

Het structurele deel van de bijdrage bedroeg f 38,3 miljoen. Aan programma- en projectgelden ontvangt de RAD f 6,7 miljoen gulden. De grootste bijdragen voor programma's zijn de Pivot-, Deltaplan-, digitalisering- en luchtzuiveringsbudgetten (resp. f 1,7 miljoen, f 2,2 miljoen, f 1,0 miljoen en f 1,1 miljoen). Ook is er voor de incidentele (verhuis)kosten van het Zeeuws archief, éénmalig een bedrag van f 550 000,- beschikbaar gesteld. De resterende f 150 000,- bestaat uit bijdragen voor het project bestuurlijke vernieuwing en kleinere projecten.

Baten uit dienstverlening

De eigen baten bestaan uit inkomsten van de reguliere dienstverlening, met name in de studiezalen van de archieven. Het totaal aan inkomsten bedroeg f 1 322 190,- en vertoont een dalende lijn ten opzichte van de voorgaande jaren. Het dalende aantal bezoeken is hier debet aan, maar ook andere oorzaken spelen een rol. Zo is in juli 1999 een nieuwe tariefverordening afgekondigd, waarin met name de prijzen voor het maken van kopieën fors (met de helft) zijn verlaagd.

De tweede inkomstenbron betreft de dienstverlening aan derden. De richtlijnen die de commissie Cohen (markt & overheid) heeft afgekondigd leidt op den duur bij de RAD tot een forse terugval in inkomsten. Over de hele linie zijn bestaande contracten afgebouwd, en worden nieuwe contracten voor dienstverlening alleen aangegaan binnen de nieuwe richtlijnen. Het effect hiervan zal zich vooral in 2000 manifesteren. Een derde grote post zijn de inkomsten uit depotverhuur van f 1,1 miljoen.

Rente

De totale rente baten bedroegen in 1999 ruim f 110 000,-. Aangescherpt kasbeheer in combinatie met temporisering van investeringen hebben

geleid tot een gemiddeld positief saldo op de rekening courant met de rijkshoofdboekhouding.

Bijzondere baten

Onder de bijzondere baten zijn voornamelijk eenmalige bijdragen en subsidies voor activiteiten verantwoord. De grootste post betrof een subsidie van het ministerie van Economische Zaken voor het project «Familiegeschiedenis – proeftuin Gen-lias» (f 450 000,-), zijnde de genealogische database van de RAD.

Ook de vrijval uit opgebouwde voorzieningen is als bijzondere baten verantwoord. In 1998 is een bedrag van f 4 017 000,- vrijgevallen. Dit bedrag bestond voor f 1,65 miljoen uit een voorziening millennium-problematiek, f 0,3 miljoen calamiteiten en f 2,11 miljoen uit een voorziening afschrijfproblematiek. Deze is aangewend ter dekking van de inhaalafschrijving.

4.3 Toelichting op de kosten

Tabel 7: Exploitatiekosten (bedragen x f 1)

	Begroting 1999	Slotwet mutaties	Realisatie 1999	Bestedingsplan 1999	Realisatie 1998
Totaal baten	44 084 000	9 831 910	53 915 910	52 701 272	50 185 548
Lasten					
Apparaatskosten archieven & CD	29 350 000	- 761 334	28 588 666	29 445 882	29 801 007
- personeel	11 234 000	- 3 034 177	8 199 823	9 646 967	15 055 442
- materieel	3 500 000	- 172 406	3 327 594	3 517 955	5 700 000
- afschrijvingen	0	3 364 274	3 364 274	2 114 406	
- inhaalafschrijving	0	651 818	651 818		
- saldo bijz. baten en lasten	0	0	0		1 953 763
- dotatie voorzieningen					
	44 084 000	48 175	44 132 175	44 725 210	52 510 212
Apparaatskosten archieven & CD					
Programma's/projecten (centraal)	0	1 482 873	1 482 873		
Pivot	0	2 312 449	2 312 449	1 312 917	
Mat. Beheer (centraal)	0	2 422 023	2 422 023	3 366 813	
ICT	0	931 304	931 304		
Overige programma's					
	0	7 148 649	7 148 649	4 679 730	
Programma's/projecten (centraal)					
Concern					
Bijdrage RHC's	0	2 000 422	2 000 422	1 957 382	
Dotatie voorzieningen	0	1 063 190	1 063 190		
Verhuiskosten/1 ^e inr. Zeeland	0	535 000	535 000	1 337 000	
Concern uitgaven	0	3 598 612	3 598 612	3 294 382	
Totaal lasten	44 084 000	10 795 436	54 879 436	52 699 322	52 510 212
Saldo van baten en lasten	0	- 963 526	- 963 526	1 950	- 2 324 664

Apparaatskosten archieven en centrale directie

Personele lasten

De totale personele component bedraagt f 28,6 miljoen. Dit bedrag is de resultante van de feitelijk betaalde personele kosten minus de doorbelaste salariskosten aan projecten in de sfeer van zakelijke dienstverlening en detacheringen. De realisatie is f 0,8 miljoen lager dan begroot. Dit komt doordat de personeelskosten Pivot (f 1,1 miljoen) hier buiten beschouwing zijn gelaten. Deze zijn als projectkosten verantwoord.

In 1999 bedroeg de feitelijke bezetting van de RAD 376 fte. De totale salarislasten per fte was begroot op f 66 500,-; de feitelijke kosten komen uit op een bedrag van f 79 208,-. De stijging is te verklaren door de algemene salarisronde, en door de stijging van de lasten voor tijdelijk personeel. Met name in sommige regio's van Nederland zijn de kosten van de WIW sterk toegenomen.

In de personeelscijfers is niet meegenomen de enorme inzet van de diverse vrijwilligersorganisaties. In een aantal archieven zijn 10-tallen vrijwilligers dagelijks bezig met het toegankelijk maken van data op genealogisch gebied.

Materiële lasten

De grootste component in de materiële sfeer zijn de huisvestings- en organisatiekosten. Zij beslaan 40% van de materiële kosten. Binnen de archieven is er maar beperkt budget aanwezig voor activiteiten en projecten op gebied van dienstverlening, beheer en verfilming van de collectie. Aan direct materiële kosten is f 3,5 miljoen uitgegeven; het grootste deel aan activiteiten in het kader van het Deltaplan en ict.

Afschrijvingen in de archieven

De reguliere afschrijvingen bedroegen f 1,75 miljoen. Daarnaast kampt elk archief met de afschrijving van de activa die bij de vorming van het agentschap is geactiveerd. Hiervoor wordt f 1,8 miljoen aangewend.

Inhaal afschrijving

Bij de vorming van het agentschap RAD in 1996 is de aanwezige activa getaxeerd op f 29 miljoen. Deze activa is op de balans geplaatst en leidt sindsdien tot een reguliere afschrijving van ongeveer f 2 miljoen. Om budgettaire redenen (er vond geen ophoging van de bijdrage van het departement plaats voor de afschrijfkosten), is er gekozen voor een lange uniforme afschrijftermijn ongeacht het type activa. De consequentie is geweest dat er enerzijds activa gewaardeerd zijn die al jaren geleden economisch afgeschreven diende te worden c.q. al zijn vervangen (bijvoorbeeld computers, software en meubilair) en anderzijds dat er geen financiële ruimte aanwezig was voor vervangingsinvesteringen. Voor de komende ontvlechting van archieven is het belangrijk dat er schoon schip wordt gemaakt, immers de RHC's dienen een financiële gezonde start te maken. Daartoe heeft eind 1999 een inventarisatie plaatsgevonden op de activa. De aanwezige activa met economische waarde blijft geactiveerd (f 2,8 miljoen; voornamelijk depotstellingen), de activa zonder economische waarde cq de reeds vervangen activa, worden met een inhaalafschrijving afgewaardeerd. Totaal bedraagt deze afschrijving f 3,36 miljoen. De financiering bestaat uit f 2,14 miljoen vrijvalvoorziening, f 1 miljoen vrijgemaakte middelen in de begroting 1999. Het financieringstekort van f 260 000,- is onderdeel van het totale exploitatietekort van 1999.

Bijzondere lasten in de archieven

Hieronder zijn een aantal posten verantwoord die vooral betrekking hebben op nagekomen afrekeningen uit voorgaande boekjaren. Binnen het totale bedrag van f 650 000,- zijn specifiek te noemen afrekeningen van huisvestingskosten in Groningen (bijna f 100 000,-) en de kosten binnen het algemeen rijksarchief in verband met een opschoning van de projectadministratie van f 537 000,-. Hierin bleken vele verborgen verliezen te zitten.

Programmagelden

Pivot en materieel beheer (zie paragraaf 3)

Projecten informatie- en communicatietechnologie

Er zijn drie grote ict-projecten geweest in 1999. Allereerst het Victor-traject. Binnen dit traject zijn alle archieven voorzien van een nieuwe infrastructuur. De totale KA-omgevingen, maar ook de productieomgevingen rond ABS/Archeion (is het beheerssysteem van de archieven) en digitale toegankelijkheid (websites) zijn vernieuwd. Dit project is in hoge mate gerelateerd aan het millenniumtraject. Veel aanschaffingen in het kader van Victor waren tevens nodig om de apparatuur millenniumbestendig te maken. In deze twee projecten is in totaal f 3,55 miljoen uitgegeven (f 1,5 miljoen centrale uitgaven en f 2,06 miljoen investeringen binnen de archieven). Voor de financiering waren reeds in 1998 specifieke gelden beschikbaar gesteld.

Voor digitale duurzaamheid zijn er twee trajecten van belang:

- het testbed, een project dat vooral wordt vormgegeven in samenwerking met het ministerie van BZK en deels wordt gefinancierd met NAPES-gelden en
- het depot 2000+; een pilot project op het gebied van digitale opslag van archieven. Voor deze ict-projecten is f 0,91 miljoen uitgegeven.

Overige programmagelden

De RAD kende in 1999 nog een groot aantal centraal gestuurde bestedingen. Met name op het gebied van personeelszorg en huisvesting is dit het geval. Zo zijn er bestedingen gedaan met betrekking tot referentie onderzoek depots en inktvraat (f 0,2 miljoen), project bestuurlijke vernieuwing, kinderopvang, mobiliteit, landelijke opleidingen, e.d. (f 0,7 miljoen).

Centrale concernbestedingen

Bijdrage aan RHC's

De RAD financiert vooralsnog uit haar budget de reeds gevormde regionale historische centra middels een lumpsum. In 1998 is het Utrechts Archief ontstaan. De rijksbijdrage aan hen was in 1999 iets meer dan f 2 miljoen. Het Utrechts archief heeft een claim neergelegd bij de RAD van f 300 000,- ter financiering van de inventaris. Deze kosten zijn als verplichting in de jaarrekening opgenomen.

Bijzondere lasten

In het kader van de verzelfstandiging c.q. fusies van de rijksarchieven is afgesproken dat de moederorganisaties zorgdragen voor het personeel dat om een of andere reden niet geplaatst kan worden in het te vormen RHC. De RAD wil voor de kosten hiervan een voorziening opbouwen. Uit de middelen van 1999 is f 350 000,- opgenomen; waarschijnlijk is het drie,viervoudige nodig om deze reorganisatiekosten te kunnen dragen. Ook de Pivotreservering (zie paragraaf 3) is hieronder verantwoord.

4.4 Kapitaaluitgaven/afschrijvingen

De kapitaaluitgaven bestaan uit de vervangings- en vernieuwingsinvesteringen. De grootste investering is gedaan op het gebied van het Vicot/millenniumproject. Binnen de post inventaris kantoor is een bedrag van f 2 062 000,- hiervoor verantwoord. Andere investeringen hadden vooral het karakter van vervanging.

Voor het Zeeuws Archief (i.o.) heeft eind 1999 een investering van f 2,7 miljoen plaatsgevonden. Deze investering is voorgefinancierd door de

RAD. Uiteindelijk wordt de investering gefinancierd met een lening, die het openbaar lichaam «Zeeuws Archief» zal afsluiten.

Tabel 8: Kapitaaloverzicht afschrijvingen investeringen (bedragen x f 1)

	Eindbalans 31-12-99	Bijz. mutaties	Investeringen	Afschrijvingen	Eindbalans 31-12-98
Inventaris studiezaal/dienstverlening	2 204 399		676 685	- 312 323	1 840 037
Inventaris depots/mat.Beheer	1 992 419		99 937	- 157 795	2 050 277
Inventaris kantoor/overhead	3 672 684		2 416 736	- 1 253 528	2 509 476
Sub totaal	7 869 502		3 193 358	- 1 723 646	6 399 790
Overige					
Taxatiewaarde agentschap	6 817 531	- 717 327		- 1 893 290	9 428 148
Inhaal afschrijving	- 3 364 274	- 3 364 274			
1e inrichting Zeeland	2 686 753		2 686 753		
Sub totaal	2 686 753	- 4 081 601	2 686 753	- 1 893 290	9 428 148
Totaal	14 009 512	- 4 081 601	5 880 111	- 3 616 936	15 827 938

Op de activa bij het ARA is een desinvestering ingeboekt van ruim f 700 000,-. Dit heeft te maken met een correctie op de zgn. «Pivot depotstellingen». De waarde van deze stellingen was ten onrechte geactiveerd.

Het saldo van kapitaaluitgaven- en ontvangsten (investering minus afschrijving) is f 1,1 miljoen. De totale afschrijvingen op de inventaris bedroegen f 6,9 miljoen (waarvan f 3,36 miljoen inhaalafschrijving). De investering bedraagt f 5,9 miljoen.

4.5 Balans en kasstroomoverzicht

De liquiditeitpositie van de RAD is nog niet optimaal. De quick ratio bedraagt nu 104%; de kortlopende schulden kunnen, met een positieve marge van 4% (= f 268 000,-) gedekt worden. Indien echter de voorzieningen op korte termijn, inclusief de Pivot-reserve van f 317 000,-, aangesproken moeten worden daalt de liquiditeit onder de limiet van 100% tot 87%.

Tabel 9: Balans (bedragen x f 1)

	Realisatie 1999	Realisatie 1998
Activa		
Materiële vaste activa	14 009 512	15 827 939
Vorraden	211 018	227 039
Onderhandenwerk projecten		- 451 482
Vorderingen	2 337 637	4 189 663
Liquide middelen	3 641 312	3 010 879
Totaal activa	20 199 479	22 804 038
Passiva		
Algemene reserve	13 487 106	15 639 864
Bestemmingsreserve	317 134	1 252 517
Saldo lopend boekjaar	- 963 526	- 2 324 664
Voorzieningen	968 978	4 068 169
Vooruit ontvangen projectgelden (ohw)	679 203	
Schulden	5 710 584	4 168 152
Totaal passiva	20 199 479	22 804 038

Activa

Materiële activa betreft de waarde van de aanwezige inventaris (zie tabel 4). De grondslagen van waardering zijn niet veranderd. De materiële activa wordt tegen historische kostprijs geactiveerd. Afschrijvingen vinden lineair en evenredig over het jaar plaats, startend op de factuurdatum. De afschrijftermijnen zijn: depotstellingen 15 jaar, meubilair 10 jaar, computerapparatuur en software 3 jaar, overige inventaris 5 tot 10 jaar. In 2000 zal de boekwaarde van de activa (f 14 miljoen) afgerekend worden met het ministerie. De financiering zal plaatsvinden met de leenfaciliteit. Een raming van de consequenties is verwerkt in de begroting 2000. De definitieve cijfers van de afrekening worden verwerkt in de eerste supplementaire begroting.

Vorraden betreffen vooral voorraden bij de archiefwinkels (aanschafwaarde van boeken en publicaties) en voorraden in het kader van Pivot. *Vorderingen*: de grotere posten zijn: de post lopende debiteuren van f 750 000,- en eerste inrichting van het Zeeuws archief en de vordering op de Stichting Archiefpersoneel van f 100 000,-. Tijdens de liquidatie van deze stichting is naar voren gekomen dat de verliezen van deze stichting ongeveer f 130 000,- bedragen. Er stond een vordering open van f 230 000,-.

Liquide middelen: aan kasgeld was er f 44 160,- aanwezig op 31 december. De rekening courant met de rijkshoofdboekhouding kent een saldo van f 3 597 152,-. Over het algemeen is de liquiditeit van de RAD goed geweest in 1999, een rente baten van ruim f 100 000,- is daar het gevolg van.

Passiva

Voorzieningen: er is een bedrag van f 960 000,- aan voorzieningen opgenomen. Deze bestaat voor f 570 000,- uit de voorziening voor Pivot, en voor f 380 000,- voor personele risico's inzake de verzelfstandiging van de archieven.

Schulden: de crediteuren belopen dezelfde omvang als de debiteuren, ongeveer f 750 000,-. Daarnaast is een post van ruim f 400 000,- aan vooruit ontvangen bedragen opgenomen, veelal projectgelden waarvan het project nog niet is gestart.

Vooruit ontvangen bedragen / onderhanden werk: de post onderhanden werk bestaat uit de reeds gefactureerde termijnen c.q. vooruit ontvangen subsidies / projectgelden minus de kosten van de projecten. Deze post laat een fors positief resultaat zien. Dit wordt veroorzaakt doordat de RAD ernaar streeft om zoveel mogelijk projecten per vooruitbetaling te financieren.

Vermogen: het agentschapvermogen bedraagt (na verwerking van het resultaat) f 12,8 miljoen gulden. Dit is bijna f 1,2 miljoen lager dan de waarde van de activa. Er zal in 2000, na introductie van de leenfaciliteit en de conversie van het vermogen in een lening, een negatief eigen vermogen ontstaan.

Kasstroomoverzicht

Door de inhaalafschrijving heeft er een forse vrijval van middelen plaatsgevonden. De besteding daarvan ligt voornamelijk bij de investeringen, de voorzieningen en de afname van het vermogen. Deze mutatie bestaat uit de bijzondere afboeking van de activa (Pivot-stellingen).

Tabel 10: Kasstroom en kapitaaloverzicht (bedragen x f 1)

	Realisatie 1999	Realisatie 1998
Liquide middelen per 1 januari	3 010 879	1 216 099
Kasstroom uit operationele activiteiten		
– saldo baten -/- lasten	– 963 526	2 324 664
– afschrijvingen	6 981 213	5 700 000
– voorzieningen	– 3 099 191	1 953 763
– mutaties werkkapitaal	2 875 721	1 305 229
Totaal operationele kasstroom	5 794 217	4 023 870
– totaal investeringen	5 880 111	2 229 090
– totaal desinvesteringen	– 717 327	–
Kasstroom uit investeringsactiviteiten	– 5 162 784	2 229 090
Totaal financieringskasstroom	0	0
Netto kasstroom	631 433	1 794 780
Liquide middelen per 31 december	3 641 312	3 010 879

4.6 Niet uit de balans blijvende verplichtingen

Voor de aanschaf van depotstellingen bij het ARA is in 1994 een lease-overeenkomst afgesloten. Deze loopt in februari 2001 af. De stellingen worden geleased tegen een jaarlijkse termijn van f 353 268,-. Er zijn 6 van de 7 termijnen betaald.

AB	Aanvullende beurs
ABP	Algemeen burgerlijk pensioenfonds
AHR	Achterstallig hoger recht
ALR	Achterstallig lager recht
AMvB	Algemene maatregel van bestuur
ATC	Accountability, toezicht en controle
AWT	Adviesraad voor wetenschap en technologie
BaO	Basisonderwijs
BAPO	Bevordering arbeidsparticipatie ouderen
BB	Basisbeurs
BBL	Beroepsbegeleidende leerweg
BBO	Beroepsbegeleidend onderwijs
BOL	Beroepsopleidende leerweg
BOL-dt	Beroepsopleidende leerweg in deeltijd
BPRC	Biomedical primate research centre
BPV	Beroepspraktijkvormingsplaatsen
BRIN	Basisregistratie voor instellingen
BVE	Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie
CAO	Collectieve arbeidsovereenkomst
CCO	Career Center Onderwijs
CFI	Centrale Financiën Instellingen
COS	Commissie van overleg sectorraden
CRIHO	Centraal register inschrijvingen hoger onderwijs
CROHO	Centraal register opleidingen hoger onderwijs
CRWO	Contact research wetenschappelijk onderwijs
DBNL	Stichting digitale bibliotheek van de Nederlandse letteren
DZVO	Dienst ziektekostenvoorziening overheids personeel
ECHO	Expertise centrum allochtonen hoger onderwijs
EET	Economie ecologie technologie
ESF	Europees sociaal fonds
EU	Europese Unie
EUI	Europees universitair instituut
EZ	Ministerie van Economische Zaken
EZ	Economische zaken
FES	Fonds economische structuurversterking
FME	Federatie van werkgevers in het metaal- en de elektronische industrie
FNV	Federatie Nederlandse vakbeweging
FRE	Formatie rekeneenheid
FTE	Fulltime equivalent (formatie-eenheid)
GOA	Gemeentelijk onderwijs achterstandenbeleid
GSB	Grote steden beleid
GTI's	Grote technologische instituten
HAVO	Hoger algemeen voortgezet onderwijs
HBO	Hoger beroepsonderwijs
HGIS	Homogene groep internationale samenwerking
HOOP	Hoger onderwijs en onderzoek plan
IB-Groep	Informatie Beheer Groep
ICES	Interdepartementale Commissie Economische Structuurversterking
ICN	Instituut Collectie Nederland
ICT	Informatie- en communicatietechnologie
IOBK	In hun ontwikkeling bedreigde kleuters
IPTO	Integrale personeelstelling onderwijs
KB	Koninklijke Bibliotheek
KNAW	Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen

LCW	Les- en cursusgeldwet
LGF	Leerling gebonden financiering
LIO	Leraar in opleiding
LOM	Kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden
LWOO	Leerwegondersteunend onderwijs
MARIN	Maritiem Research Instituut Nederland
MAVO	Middelbaar algemeen voortgezet onderwijs
MBO	Middelbaar beroepsonderwijs
MLB	Media, letteren en bibliotheken
MLK	Moeilijk lerende kinderen
NAP	Nationaal actieprogramma elektronische snelweg
NBLC	Nederlands bibliotheek en leatuurcentrum
NIAS	Netherlands institute for advanced study in the humanities and
NIOD	Nederlands instituut voor oorlogsdocumentatie
NIZW	Nederlands instituut voor zorg en welzijn
NOB	Nederlands omroepproductie bedrijf
NOS	Nederlandse omroep stichting
NPS	Nederlandse programma stichting
NT2	Nederlands als 2e taal
NTU	Nederlandse taalunie
NUFFIC	Nederlandse organisatie voor internationale samenwerking in het hoger onderwijs
NWO	Nederlandse organisatie voor wetenschappelijk onderzoek
NWP	Niet wetenschappelijk personeel
OALT	Onderwijs in allochtone levende talen
OCenW	Onderwijs Cultuur en Wetenschappen
ODA	Official development association
OESO	Organisatie voor economische samenwerking en ontwikkeling
OLON	Organisatie van lokale omroepen in Nederland
OVDB	Landelijk orgaan voor gezondheidszorg, dienstverlening, welzijn en sport
OVSK	Openbaar vervoer studentenkaart
P-beurs	Prestatiebeurs
PCL	Permanente commissie leerlingenzorg
PMPO	Procesmanagement primair onderwijs
PO	Primair onderwijs
PSR	Project stelselwijziging rijkshuisvesting
RABK	Rijksacademie voor de beeldende kunst
RAD	Rijksarchiefdienst
RDMZ	Rijksdienst voor de monumentenzorg
REC	Regionale expertise centra
RHC	Regionale historische centra
RIOD	Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie
RL	Rentedragende lening
RMC	Regionale meld- en coördinatiefunctie
ROB	Rijksdienst voor het oudheidkundig bodemonderzoek
ROC's	Regionale opleidingscentra
SbaO	Speciaal basisonderwijs
SBK	Sociaal beleidskader
SBO	Secundair beroepsonderwijs
SBO	Sectorbestuur Onderwijsarbeidsmarkt
SF	Studiefinanciering
Stoeb	Student op eigen benen
SURF	Samenwerkingsorganisatie voor netwerk-dienstverlening en informatie- en communicatietechnologie in het hoger onderwijs en onderzoek

SVC	Studievoortgangscontrole
SVO	Speciaal voortgezet onderwijs
TNO	Nederlandse Organisatie voor Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek
TS17-	Tegemoetkoming studiekosten voor scholieren tot en met 17 jaar (volgens hoofdstuk 2 van de WTS)
ULO	Universitaire lerarenopleiding
USZO	Uitvoeringsinstelling sociale zekerheid voor overheid en onderwijs
VBO	Vorbereidend beroepsonderwijs
VeLo	Vereenvoudigd londostelsel
VMBO	Vorbereidend middelbaar beroepsonderwijs
VO 18+	Tegemoetkoming studiekosten voor voltijds-studerenden van 18 jaar en ouder die voortgezet onderwijs volgen (volgens hoofdstuk 3 van de WTS)
VO	Voortgezet onderwijs
VSNU	Vereniging van Samenwerkende Nederlandse Universiteiten
VSO	Voortgezet speciaal onderwijs
VSV	Voortijdig schoolverlaten
VVE	Voor- en vroegschoolse educatie
VWO	Vorbereidend wetenschappelijk onderwijs
VWS	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
WEB	Wet educatie en beroepsonderwijs
WEC	Wet op de expertise centra
WHW	Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek
WIK	Wet inkomensvoorziening kunstenaars
WMO	Wet medezeggenschap onderwijs
WO	Wetenschappelijk Onderwijs
WOR	Wet op de ondernemingsraden
WP	Wetenschappelijk personeel
WPO	Wet op het primair onderwijs
WRR	Wetenschappelijke raad voor het regeringsbeleid
WSF	Wet op de studiefinanciering
WSLOA	Wet subsidiëring landelijke onderwijsondersteunende activiteiten
WTS	Wet tegemoetkoming studiekosten
WTS18+	Tegemoetkoming studiekosten voor leerlingen en studenten die minimaal 18 jaar zijn en geen recht hebben op SF of VO18+ (volgens hoofdstuk 4 van de WTS)
WVO	Wet op het voortgezet onderwijs
WVOI	Werkgevers vereniging onderzoek instellingen
ZML	Zeer moeilijk lerend

Trefwoordenlijst

Aankoopfonds 37, 111, 114, 115
 Aanvullende beurs 12, 13, 76, 83, 86, 93, 94, 95, 96, 97, 99, 100, 101
 Accountability, toezicht en controle 7, 34, 42, 46
 Achterstallig onderhoud 9, 75
 Achterstallig recht 95
 Administratie, beheer en bestuur 8, 9
 Agenda BVE 25
 Agentschappen 1, 5, 6, 7, 43, 63, 64, 121, 123, 126, 141
 Amateurkunst en kunsteducatie 109
 Apparatuur 11, 27, 43, 58, 77, 78, 79
 Arbeidsvoorwaarden 6, 29, 31, 34, 37, 39, 85, 106, 111
 Archeologie 13, 109
 Archieven 33, 109, 133, 136

Basisbeurs 83, 93, 94, 97, 100, 101
 Basisonderwijs 17, 18, 19, 20, 39, 44, 65, 67, 68, 69, 70, 71, 73, 83
 Beeldende kunst 35, 63, 109, 110
 Beroepsbegeleidende leerweg 77, 79, 80
 Beroepsopleidende leerweg 12, 57, 77, 79, 92, 94, 100, 101, 102
 Bètaconvenant 30
 Bètaopleidingen 30
 Bibliotheken 36, 87, 109, 111
 Bouwkunst en vormgeving 109

Commissie van Voorden 110, 111
 CFI 1, 6, 22, 42, 43, 46, 64, 121, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129
 Cultureel erfgoed 131
 Cultuur en school 13, 25, 35, 56, 110
 Cultuurnota 35, 109

Decentralisatie arbeidsvoorwaarden 29, 31, 34
 Differentiatie 31
 Dualisering 28, 29, 39

Europees aanbesteden 42, 43
 Euro 7, 33, 42, 45, 46, 59, 62, 64, 104, 107, 125

Film 13, 109
 Flankerend beleid 35, 122, 123, 124
 Fondsenstructuur 110
 Frictiemiddelen 28, 56, 82, 84

Gewichtenregeling 45
 GOA 22, 68
 Groepsgrootte 17, 18, 69
 Grotestedenbeleid 22

Hoger beroepsonderwijs 17, 27, 28, 57, 62, 80, 100, 104, 118
 Huisvesting 3, 4, 6, 18, 31, 37, 62, 65, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 86, 87, 88, 91, 92, 107, 110, 119, 123, 126

IB-Groep 43, 44, 45, 46, 60, 62, 64, 94, 95, 98, 107
 ICES 13, 14, 27, 32, 59, 110
 Inburgering 22, 36, 56, 58, 61, 76, 77, 78, 79, 80
 Indexatie collegegelden 16
 Infodrome 33, 87
 Informatie- en communicatietechnologie 8, 11, 13, 14, 19, 20, 21, 28, 30, 36, 44, 56, 58, 59, 70, 74, 75, 77, 78, 82, 103, 104, 108, 109, 123

Intensivering 6, 8, 11, 35
 Internationale samenwerking 33, 105

Kunstvakonderwijs 28, 83
 Kwaliteit 17, 19, 20, 24, 25, 26, 28, 31, 39, 73, 128, 129

Leerlinggebonden budget 21
 Lerarenopleidingen 14, 20, 28, 30, 39, 73, 81, 82, 86
 Leraren 8, 13, 17, 19, 20, 29, 30, 64, 107
 Les- en cursusgeldwet 92
 Lesgeld 8, 11, 12, 13, 15, 57, 74, 76, 79, 92, 93, 94, 95, 96, 99, 100, 102
 Letteren 3, 36, 37, 109, 111

Mbo-hbo 29
 Media en minderheden 36
 Metamorfoze 36, 110
 Millennium 7, 42, 45, 64, 75, 82, 125
 Monumenten 59, 109, 110
 Musea 57, 109, 110

Nieuwe media 13, 36, 109
 Nieuwkomers 22, 77

OALT 22, 68
 Ombuigingen 6, 8, 11, 15, 16
 Omroepbijdragen 36, 58, 60, 62, 110, 111, 118
 Omroep 15, 36, 58, 60, 61, 109, 110
 Ontwerp-HOOP 2000 27, 28
 Oudkomers 77, 78
 Ov-studentenkaart 8, 11, 12, 57, 83, 86, 93, 101

Podiumkunsten 13, 109
 Prestatiebeurs 8, 11, 57, 83, 86, 93, 94, 95, 97, 100, 117
 Primair onderwijs 3, 4, 6, 7, 8, 9, 14, 17, 19, 20, 23, 38, 39, 57, 60, 61, 62, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 73, 74, 76, 92, 104, 106, 107, 115, 116

RAD 1, 6, 64
 Rechtspositionele uitkeringen 3, 80, 81, 84, 103, 108,
 Regeerakkoord 8, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 22, 27, 29, 36, 57, 58, 64, 82, 97, 99, 104, 109, 110, 111
 Regionale meld- en coördinatiefunctie 25
 Regionale opleidingscentra 77, 78
 Reisvoorziening 34, 93, 96, 100, 101
 Rentedragende leningen 3, 12, 63, 76, 83, 86, 93, 98, 116, 117
 Risicoleerlingen 20
 Roc's 29

Schoolgids 19, 24
 Speciaal basisonderwijs 20, 65
 Stelselwijziging 37, 87, 107, 110
 Studentvolume 83, 85
 Studievoortgangscontrole 93, 94, 95, 97

Tegemoetkoming studiekosten 8, 11, 12, 13, 35, 57, 92, 93, 96, 101
Tempobeurs 94, 95, 100, 101

Uitgangspuntenbrief 35, 109
Universitaire lerarenopleidingen 86

Verdrag van Malta 110
Vernieuwing 8, 9, 10, 11, 19, 22, 23, 30, 31, 32, 39, 78
Vernieuwingsmiddelen 25
Voortgezet speciaal onderwijs 65, 74, 75, 76
Voortijdig schoolverlaten 7, 22, 23, 25, 26, 27

Wachtgelduitgaven 17, 38, 80, 81
Weer samen naar school 20, 57, 70
Wet behoud cultuurbezit 110
Wet educatie beroepsonderwijs 11, 25, 79
Wet inkomensvoorziening kunstenaars 35
Wet op de studiefinanciering 92
Wet op het primair onderwijs 20
Wet regelgeving funderend onderwijs 64
Wet tegemoetkoming studiekosten 12, 57, 96, 101
Wetenschapsbudget 31, 32, 34, 86